

Наръчник на **INSPIRE**

Действия за прилагане на седемте стратегии
за прекратяване на насилието над деца

Наръчник на INSPIRE

Действия за прилагане на седемте стратегии
за прекратяване на насилието над деца

Published by the World Health Organization in 2018
under the title INSPIRE handbook: action for implementing the seven strategies for ending
violence against children

© World Health Organization, 2018

Някои права запазени.

Този превод е лицензиран под: Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0
(CC BY-NC-SA 3.0 CC BY-NC-SA 3.0; <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0>).

Настоящият превод не е изготвен от Световната здравна организация (СЗО).

СЗО не носи отговорност за съдържанието и точността на този превод.

За правнозадължително и автентично издание следва да се смята оригиналното издание
на английски език:

© Национална мрежа за децата като координатор на Обединение
„Детство без насилие“ 2019

Някои права запазени.

Този превод е лицензиран под: Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0
(CC BY-NC-SA 3.0 CC BY-NC-SA 3.0; <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0>).

Съдържание

Предговор	iv
Благодарности	vi
Съкращения	viii
Въведение	1
Прилагане на INSPIRE като пакет от документи	11
Изпълнение и прилагане на закони	29
Норми и ценности	61
Безопасна среда	95
Подкрепа за родители и полагащи грижа лица	121
Увеличаване на доходите и икономическо укрепване	159
Механизми за реакция и услуги за подкрепа	187
Образование и житейски умения	235
Приложение А. Списък с основните индикатори и сфери на приложение на INSPIRE	272
Приложение Б. Примерни компоненти на въпросници за проучвания	283

Предговор

Изчисленията сочат, че всяка година около 1 милиард деца в целия свят стават жертва на насилие. Насилието над деца има сериозни и дълготрайни последствия върху работата на мозъка, психичното здраве, поведението, което носи рискове за здравето, незаразните болести, инфекциозните болести като ХИВ и полово предаваните болести и върху функционирането на индивида в обществото. Пряката и косвената икономическа цена на тези последствия е съществена, като насилието над деца уронва потенциала както на отделния индивид, така и на обществата.

През 2016 г. десет международни агенции работиха в сътрудничество за изготвянето на *INSPIRE: Седем стратегии за прекратяване на насилието над деца* – първият в историята глобален технически пакет за предотвратяване и реакция при насилие над деца. В основата на пакета INSPIRE е заложен принципът от Конвенцията на ООН за правата на детето (КПД), че всички деца имат правото на свобода от всички форми на насилие. В него се излагат факти, които ясно показват, че предотвратяването на насилието над деца е изключително важно за доброто неврологично развитие, подобряването на ранното детско развитие, прекъсването на предавания между поколенията цикъл на насилие, намаляването на престъпността и полагането на основите за поддържане на здраве, благосъстояние и продуктивност през целия живот.

С *Техническия пакет на INSPIRE* се подобрява закрилата, гарантирана по КПД, която задължава държавите — страни по нея, да предприемат всички подходящи законодателни, административни, социални и образователни мерки за предотвратяване на насилието над деца и за защитата им от насилие, докато са под грижите на родителите си, законните си настойници или други лица, полагащи грижи за тях. Наред с това в Програмата до 2030 г. за устойчиво развитие е включена Цел 16.2 за премахване на всички форми на насилие над деца. Лицата, отговорни за вземането на решения, и специалистите в областта на социалните услуги, здравеопазването, правосъдието и образованието увеличиха усилията за засилено прилагане на основаните на доказателства стратегии за предотвратяване и реагиране; все повече правителства и граждански организации се ангажират да работят заедно за постигане на тази цел, като наред с това има нарастващ обществен консенсус, че насилието над деца повече няма да се толерира.

Както се посочва в предговора на *Техническия пакет на INSPIRE*, насилието над деца може да бъде предотвратено, ако световната общност действа веднага, действа мъдро и действа заедно. Наред с това там се посочва, че акцентът на *Техническия пакет на INSPIRE* е върху това какво могат да направят държавите и се поема ангажимент за изготвянето на следващ ресурсен материал с информация за начините за прилагане на съдържанието от пакета.

Настоящият последващ материал – Наръчник на INSPIRE: Действия за прилагане на седемте стратегии за прекратяване на насилието над деца (наричан по-долу *Наръчник на INSPIRE*) – вече е в ръцете Ви и подробно разяснява как да избирате и прилагате интервенции според нуждите и контекста. След общия преглед главите, посветени на седемте стратегии, разглеждат темите за изпълнението и прилагането на закони, нормите и ценностите, безопасната среда, подкрепата за родители и полагащи грижа лица, увеличаването на доходите и икономическото укрепване, механизмите за реакция и услугите за подкрепа, както и образование и житейски умения. В края на наръчника е включено обобщение на индикаторите на INSPIRE за прилагане и въздействие въз основа на съпътстващия документ *INSPIRE: Насоки относно индикаторите и рамка за резултатите*.

¹ Вж. INSPIRE: Седем стратегии за прекратяване на насилието над деца. Женева: Световна здравна организация; 2016 г., стр. 15.

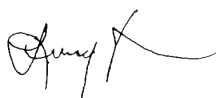
Настоящият наръчник предоставя на всички, ангажирани с прекратяването на насилието над деца, възможно най-добрата информация за прилагането на INSPIRE. Колкото повече работим заедно за прилагането на описаните в него интервенции и за измерването на ефективността на новите интервенции, толкова повече деца ще живеят без насилие. Приканваме всички Вас в най-скоро време да осъществите възможно най-много интервенции според ресурсите, с които разполагате. Нека действате веднага, действате мъдро и действате заедно.

Етиен Круг, директор, дирекция „Управление на незаразните болести, превенция на уврежданията, насилието и нараняванията“, Световна здравна организация (СЗО)

Джеймс Мърси, директор, дирекция „Предотвратяване на насилието“, Национален център за предотвратяване и контрол на нараняванията, Центрове за контрол и превенция на заболяванията в САЩ (CDC, САЩ)

Линдзи Старк, директор, „Учебна мрежа за грижа и закрила на децата“ (CPC)

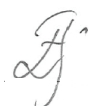
Хауърд Тейлър, директор, „Глобално партньорство за прекратяване на насилието срещу деца“ (End Violence)

Анселм Хенис, директор, дирекция „Незаразни болести и психично здраве“, Панамериканска здравна организация (ПЗО)

Даниела Лиджери, изпълнителен директор на „Заедно за момичетата“ (TfG)

Тед Чайбан, директор на „Програми“, Детски фонд на Организацията на обединените нации (УНИЦЕФ)

Роберто Арбитрио, и.д. директор, дирекция „Операции“, Служба за борба срещу наркотиците и престъпността на ООН (СНПООН)

Еде Хорхе Иджаш-Васкес, главен директор на „Глобална практика за социалните въпроси, градските и селските райони и устойчивостта“, Световната банка

Благодарности

Основните агенции и работната група за прилагането на INSPIRE биха искали да благодарят на следните автори и рецензенти, които предоставиха съдържание и експертни мнения при изготвянето на настоящия наръчник.

Координатори на съставянето на наръчника, получаването на данни от разработващите интервенции лица, проучванията сред потребителите и визуалното оформление са Меган Готемьолер и нейният екип в Salter Mitchell Marketing for Change. Цялостният контрол бе дело на Александър Бучарт (СЗО), Марк Канавера (CPC), Сюзън Хилис (CDC, САЩ), Сабине Ракотомалала (End Violence) и Бет Рубенщайн (CPC Learning Network) наред с Бевърли Найбърг, независим консултант. Анджела Бъртън е редактор на текста на наръчника.

Индикаторите на INSPIRE за прилагане и въздействие бяха изготвени под ръководството на УНИЦЕФ, съставени от Сара Бот (основен автор) и Клара Сомарин, под общите указания на Тереза Килбейн (УНИЦЕФ), с подкрепата на Даниела Лиджеро, Сюзън Хилис и Александър Бучарт и благодарение на приноса на всички партньори по INSPIRE.

Рецензенти на пълния наръчник са: Гретхен Бахман (USAID), Александър Бучарт (СЗО), Марк Канавера (CPC Learning Network), Клоуи Фев (Световната банка), Ана Джудиче (СНПООН), Ребека Гордън (TfG), Алесандра Гuedes (ПЗО), Сюзън Хилис (CDC, САЩ), Тереза Килбейн и Рейчъл Харви (УНИЦЕФ), Сабине Ракотомалала (End Violence), Джанет Сол (PEPFAR).

Следните колеги рецензенти допринесоха с мнения по всяка от главите, посветени на конкретна стратегия.

Изпълнение и прилагане на закони: Жоел Оерт (СЗО), Линда Далберг (CDC, САЩ), Ана Джудиче и Даян Фариас Пикон (СНПООН), Рейчъл Харви и Джоан Дън (УНИЦЕФ), Катрин Лесли, Манус Де Бара и Ан-Кристин Вервик (Служба на Специалния представител на Генералния секретар на ООН по въпросите на насилието срещу деца), Ричард Мацопулос (Съвет за медицински изследвания на ЮАР, SA MRC).

Норми и ценности: Бетзабе Бъртън (ПЗО), Даниела Лиджеро и Ребека Гордън (TfG), Дипак Накер (Raising Voices), Рафаел Обрегон (УНИЦЕФ).

Безопасна среда: Дженс Артс (УНИЦЕФ), Михаел Краус (Предотвратяване на насилието чрез модернизиране на градските райони, VPUU), Джонатан Шепърд (Университет Кардиф), Гари Слъткин и Чарлз Рансфорд (Cure Violence).

Подкрепа за родители и полагащи грижа лица: Ясмина Бърн (УНИЦЕФ), Уадих Маалуф (СНПООН), Бернадет Мадрид (Университет на Филипините), Ким Милър (CDC, САЩ), Катрин Уорд (Кейптаунски университет, UCT).

Увеличаване на доходите и икономическо укрепване: Джош Чафин (ChildFund Alliance, CFA), Дженифър Хегъл (CDC, САЩ), Дейвид Стюарт (УНИЦЕФ).

Механизми за реакция и услуги за подкрепа: Авни Амин и Клаудия Гарсия-Морено (СЗО), Гретхен Бахман (USAID), Алесандра Гuedes (ПЗО), Анна Джудиче и Даян Фариас Пикон (СНПООН), Тереза Килбейн и Рейчъл Харви (УНИЦЕФ) и работната група за реагиране и подкрепа на INSPIRE.

Образование и житейски умения: Анна Азариева Валенте (УНИЦЕФ), Суджата Бордолой (Инициатива на ООН за образование на момичетата), Кристоф Корну (Организация на обединените нации за образование, наука и култура, ЮНЕСКО), Берит Кайзелбах (СЗО), Уедих Маалуф (СНПООН), Дипак Накер (Raising Voices), Джули Хенсън Суонсън (USAID).

Наред с изброените по-горе колеги, много хора допринесоха със съдържание и задълбочени данни относно работата си по прилагане на стратегиите от INSPIRE по света. Сърдечно благодарим на:

Каръл Олред, Катарина Антон-Еркслебен, Клодин Бил, Одри Болие, Сара Бот, Дийн Брукс, Анналиса Брусати, Холи Бъркхолтър, Дейл Бушър, Лора Чиода, Били Чондуе, Луси Клувър, Шарън Коон-У, Питър Купър, Кристоф Корну, Брент Декър, Клеър Файнщайн, Майкъл Фъргюсън, Клоуи Фев, Шелби Френч, Франсис Гарднър, Сю Голдщайн, Йесения Горбеа, Ребека Гордън, Алесандра Гuedes, Хумана Хай-Ахмад, Лиа Хеге, Лори Хайзе, Анна Хенри, Джоанна Херат, Джуди Хъчингс, Норико Изуми, Диана Химена Аранго, Линда Калджи, Раян Кийт, Брад Кърнър, Майкъл Краус, Хауърд Крес, Джейми Макларън Лахмън, Гийом Лендри, Шарлът Лапсански, Ингрид льо Ру, Микеле Лий, Сена Лий, Рони Лович, Муванго Луфуно, Рейчъл Мачевски, Хариет Макмилън, Сандра Майнант, Хани Мансурян, Флорънс Мартин, Александра Мартинс, Реймънд Мазо, Молариси Мехале, Клеър Милигън, Линет Модекунйе, Номагугу Мукадах, Лора Мъри, Леон Муони, Дейвид Майър, Дипак Накер, Кери Нийл, Джанела Нелсън, Даян Нютън, Лий Пайва, Роджър Пиърсън, Аша Пембъртън, Минджа Пюшел, Робертас Повилайтис, Айвита Пътни, Кристина Салмивали, Ана Мария Санчез, Джанет Сол, Дженифъл Скрафорд, Александра Шафрън, Даниел Шек, Джонатън Шепърд, Лорейн Шер, Сара Сийбърт, Джулия Силва, Клара Сомарин, Луси Щайниц, Стивън Самнър, Патриша Тибътс, Джоан ван Нийкирк, Рави Верма, Андрес Вилавечес, Елизабет Уорд, Алис Уелбърн, Корнелиус Уилямс, Сюзън Вишневски, ДийДий Йейтс.

От името на основните агенции на INSPIRE и работната група по прилагането СЗО отправя благодарности към Центъра за контрол и превенция на заболяванията в САЩ (CDC, САЩ) за щедрата финансова подкрепа за разработването и издаването на наръчника.

Съкращения

CDC, САЩ: Центрове за контрол и превенция на заболяванията в САЩ

СЕНД: Сексуална експлоатация и насилие над деца

КПТ: Когнитивно-поведенческа терапия

СРС: Учебна мрежа за грижа и закрила на децата

КПД: Конвенция на ООН за правата на детето

ДЗИ: Демографско-здравно изследване

ГЖКУ: Година живот, коригирана с увреждане

ОДЛ: Основано на доказателства лечение

РДР: Ранно детско развитие

НОП: Насилие, основано на пола

ГКО: Global Kids Online

ХИВ: Вирус на човешката имунна недостатъчност

УДИУ: Увеличаване на доходите и икономическо укрепване

НСИП: Насилие от страна на интимния партньор

ЛГБТИ: Лесбийки, гейове, бисексуални, транссексуални и интерсексуални

МиО: Мониторинг и оценка

ПЗО: Панамериканска здравна организация

PERFAR: План на президента на САЩ за спешна помощ за борбата със СПИН

ПТСР: Посттравматично стресово разстройство

НОПСУ: Насилие, основано на пола, свързано с училището

СРЗ: Сексуално и репродуктивно здраве

ППИ: Полово предавана инфекция

TfG: Партньорство „Заедно за момичетата“

ГСТ: Грижи, съобразени с травмите

УНИЦЕФ: Детски фонд на Организацията на обединените нации

СНПООН: Служба за борба срещу наркотиците и престъпността на ООН

USAID: Американска агенция за международно развитие

ПНД: Проучване на насилието над деца

ННЖ: Насилие над жени

СЗО: Световна здравна организация

ЦУР: Цел за устойчиво развитие/ цели за устойчиво развитие

Въведение

Въведение

През юли 2016 г. 10 агенции с дългогодишен опит в областта на предотвратяването и реагирането при насилие положиха началото на „INSPIRE: Седем стратегии за прекратяване на насилието над деца“ — технически пакет от „подбрани стратегии, почиващи на най-надеждните налични данни, в услуга на държавите и общностите да засилят фокуса върху програмите и услугите за превенция, които имат най-голям потенциал да намалят насилието над деца¹.

Техническият пакет на *INSPIRE Седемте стратегии* съдържа седем допълващи се и взаимно подсилващи се стратегии, както и две хоризонтални дейности с цел обвързване на интервенциите между секторите и оценка на напредъка.

Изпълнение и прилагане на закони

Норми и ценности

Безопасна среда

Подкрепа за родители и полагащи грижа лица

Увеличаване на доходите и икономическо укрепване

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

Образование и житейски умения

Седемте стратегии

Наръчникът на INSPIRE надгражда „Техническия пакет на INSPIRE“, така че създателите на политики, практикуващите специалисти, финансиращите органи и застъпниците да могат да приложат седемте стратегии на практика в собствената си държава или общност.

Хоризонтални дейности

- Многосекторни действия и координация
- Мониторинг и оценка

Наръчникът на INSPIRE е съгласуван с Техническия пакет на INSPIRE по отношение на това, че:

- той се основава на социално-екологичния модел, в който се подчертава ролята на превенцията на равнището на индивида, семейството, общността и обществото;
- насърчава междусекторното сътрудничество;
- отразява най-добрите налични факти относно ефективните, надеждни и обещаващи практики, като се отчита, че въпреки непълните ни знания разполагаме с известни полезни факти за това какво работи и какво не, както и това, че тези практики могат да се прилагат внимателно.

¹INSPIRE: Седем стратегии за прекратяване на насилието над деца. Женева: Световна здравна организация; 2016 г.; стр. 8.

Наред с това *Наръчникът на INSPIRE*:

- се основава на ресурсите и експертния опит на изпълнители (вж. Каре 1 за определение на термина „насилие над деца“);
- описва подробно включените в INSPIRE подходи и програми, при които има данни за намаляване на насилието над деца или рисковите фактори за това;
- насочва потребителите към допълнителни източници на информация и подкрепа за прилагането.

Каре 1

Определение за „деца“

Агенциите — партньори по INSPIRE, отчитат, че хора стават жертва на различни форми на насилие независимо от своите възраст и етап от живота. *Техническият пакет на INSPIRE* акцентира върху децата от раждането им до 18-годишна възраст — период, който обхваща кърмаческата възраст, детството и юношеството.

Съгласно Конвенцията на ООН за правата на детето (КПД) всички лица под 18-годишна възраст са с правен статут на „деца“. „Дете“ означава всяко лице под 18-годишна възраст, включително деца, жертви, свидетели и извършители на насилие. Същевременно много от интервенциите и програмите за справяне с насилието са различни съответно за малките деца и юношите. В наръчника всички лица под 18-годишна възраст се считат за деца, когато става дума за правния им статут, и се прави разлика между деца и юноши, когато това улеснява описанието на интервенциите.

Какво се включва в Техническият пакет на INSPIRE и в Наръчника на INSPIRE?

В Наръчника по-подробно са разгледани подходите и програмите, описани в Техническият пакет на INSPIRE, като всички те:

- отговарят на критериите за ефективни, обещаващи и надеждни практики (За повече подробности вж. стр. 22–23 на *Техническият пакет на INSPIRE*); и
- биха могли да се предоставят при ниски или никакви разходи.

До голяма степен знанията ни за това какво работи при предотвратяването и реагирането при насилие над деца се основават на факти от държави с високо ниво на доходи. Въпреки това 75% от съдържащите се в *Техническият пакет на INSPIRE* интервенции са разработени и се изпълняват в държави с ниско или средно ниво на доходи.

Нито *Техническият пакет на INSPIRE*, нито настоящият наръчник имат за цел да предоставят изчерпателен преглед на всички факти в тази област. Наръчникът дава на потребителите допълнителна и задълбочена информация за планиране на прилагането на подходите и програмите, посочени в *Техническият пакет на INSPIRE*, и няма за цел да повтаря или актуализира описаните там факти.

Как е разработен Наръчникът?

При изготвянето на съдържанието на *Наръчника на INSPIRE* са използвани редица източници, включително *Техническият пакет на INSPIRE* и прегледите за събиране на факти, на които той почива, както и консултативен процес с участието на над 100 експерти, представляващи широк спектър от сектори. Сред тях има директори на програми, профилирани експерти, консултанти по превенция на насилието от граждански организации и отговорни за вземането на решения държавни служители. Процесът се състоеше от следните етапи:

- над 60 задълбочени интервюта с практикуващи специалисти от областта на превенцията и реагирането при насилие и в областта на седемте стратегии на INSPIRE;
- над 25 подробни въпросника, попълнени от лица, които разработват и прилагат програмите от наръчника;
- двудневна консултация, организирана от УНИЦЕФ, с 30 експерти по реакция при насилие над деца от областта на социалните услуги, здравеопазването и правосъдието;
- онлайн проучване с над 50 потенциални потребители и тестване чрез наблюдение на структурата и оформлението на наръчника сред деветима представителни потребители.

Отзивите и впечатленията, споделени от тези експерти и практикуващи специалисти, бяха използвани във всеки аспект на *Наръчника на INSPIRE*, най-вече в разделите „Защо“, „Работи най-добре, когато...“ и „Бележки относно изпълнението“ към главите за отделните стратегии и при описанието на подходите.

За кого е предназначен настоящият Наръчник?

Наръчникът на INSPIRE е ресурс за всички заинтересовани страни, работещи за прекратяването на насилието над деца. И по-специално той е предназначен за:

- **създателите на политики и законодателите**, така че да създадат необходимата подкрепяща среда и да поемат нужния ангажимент за предприемането на цялостни, многосекторни действия;
- **специалисти по планирането и техническия персонал** на министерствата, секторите на услугите или гражданското общество, с цел предоставяне на информация при изготвяне на национални планове за действие за справяне с насилието над деца;
- **практикуващите специалисти и изпълнителите** на политики, програми и услуги за превенция и реагиране при насилие, с цел прилагане на основани на доказателства насоки за ефективни действия и добри практики;
- **организации**, финансиращи социални, икономически, хуманитарни и граждански инициативи, с цел изготвяне на портфейли с включени взаимно допълващи се, основани на доказателства и икономически ефективни в дългосрочен план стратегии за предотвратяване и реагиране при насилие;
- **застъпници**, с цел генериране на подкрепа за финансирани многосекторни ангажименти за закрила на децата.

Насилието над деца е сериозен проблем, който изисква спешни действия. Не са ни известни всички добре работещи механизми за предотвратяване и реагиране при насилие. Въпреки това акцентът върху основани на доказателства политики, практики и програми може да допринесе за установяването на баланс между необходимостта от действие и нуждата от прилагане на обмислени и икономически ефективни интервенции.

Как се използва Наръчникът на INSPIRE

Наръчникът на INSPIRE съдържа осем глави, които имат за цел да Ви помогнат да изберете и внедрите стратегии, подходи и програми за справяне с насилието над деца във Вашата среда.

В глава 1, „**Прилагане на INSPIRE като пакет от документи**“, се полагат основните на целия наръчник. *Важно е тази глава да се разгледа внимателно, тъй като тя съдържа информация, която важи и за седемте стратегии, включително за следните елементи:*

- Важни понятия и предложения за разработване на национални и местни планове.
- Кратък анализ на основните стъпки при прилагането, приложими за множество стратегии, като например:
 - » адаптиране на програмите към местния контекст при същевременно запазване на ефективните основни компоненти;
 - » мобилизиране на финансирането и ресурсите;
 - » мащабно изпълнение на успешни инициативи;
 - » участие на децата;
 - » изчисление на разходите.
- Две хоризонтални дейности:
 - » многосекторно сътрудничество;
 - » мониторинг и оценка, включително препоръчителни действия и индикатори.

В глави от 2 до 8 се дават насоки за прилагане на всяка от седемте стратегии по INSPIRE. Тези глави имат за цел да Ви помогнат да се запознаете със стратегиите, да определите подходящи за Вашите цели и контекст подходи и да започнете с планирането на прилагането им.

Във всяка глава за отделните стратегии ще намерите:	Използвайте за следното:
Общ преглед на стратегията	Разберете как стратегията работи на практика
Връзки с други стратегии	Вижте как стратегията си взаимодейства с други стратегии или подходи от INSPIRE
Раздели „Работи най-добре, когато...“ и „Основни стъпки при прилагането“	Вникнете в доказателствата и опита от приложението на стратегията
Раздел „Хуманитарни дейности“	Научете как стратегията е била и може да бъде приложена в извънредни ситуации, конфликти или при дейности за възстановяване
Упражнение за съсредоточаване	Насочете планирането към местните нужди и контекст
Подходите накратко	Кратко сравнение на основните елементи от подходите в рамките на стратегията
Страници за подходите, обобщения и резюмета на програмите	Научете какво е необходимо за прилагането на стратегията чрез основани на доказателства подходи и примерни програми
Работен лист за изпълнение	Определяне на ресурсите и етапите на действие с цел изготвяне на план за изпълнение
Раздел „Ресурси“	Връзка към инструменти и ресурси, чрез които да планирате и изпълните стратегията си

Не е необходимо да изчетете всички глави за отделните стратегии отначало докрай. Разделът с общия преглед съдържа полезна обща информация и задълбочени данни, с него е добре да правите справка, след като разгледате страниците с подходите, обобщенията и резюметата на програмите (вж. Капе 2 за повече информация по тази тема).

Капе 2

Как се използват страниците за подходите, обобщенията и резюметата на програмите

С някои изключения, в *Наръчника на INSPIRE* са запазени структурата и терминологията от *Техническият пакет на INSPIRE*. Във всяка стратегия са описани по няколко подхода за предотвратяване и реагиране на насилието над деца. Тези подходи са онагледени чрез основани на доказателства, надеждни или обещаващи политики, практики или програми. Във всяка глава тази информация е обобщена в схемата „Подходите накратко“.

В някои глави непосредствено след тази схема са *обобщенията и резюметата на програмите*, в които има допълнителни подробности и ресурси за конкретните основани на доказателства програми в рамките на съответния подход. Заглавието над тези раздели указва стратегията и подхода, към които са включени те.

В други глави някои подходи са по-общи или начинът им на работа е онагледен с по-малко примерни програми. В тези случаи на *страниците за подходите* са представени общ преглед, потенциални резултати, информация за разходите и икономическата ефективност, както и основни стъпки при прилагането за целия подход, а не само за конкретните програми.

С помощта на **работния лист** за изпълнение можете да съчетавате информация от наръчника с информация от външни източници и знанията си за Вашата среда, за да изготвите план за изпълнение на една или няколко стратегии. Работният лист и процесът трябва да посрещат Вашите нужди.

Каква информация ще намерите в настоящия Наръчник?

Седемте стратегии на INSPIRE се основават на политики, практики или програми, които се считат за ефективни, разумни или обещаващи по отношение на справянето с насилието над деца. В наръчника е включена информацията, с която разполагаме за тези политики, практики и програми, която да Ви насочва при подбора и планирането на прилагането, и по-конкретно по отношение на:

- потенциалните резултати — както на първичните (с пряко въздействие върху насилието или рисковите фактори във връзка с насилието), така и на вторичните (други ползи от здравен или социален характер);
- подходящи групи от населението и общности; теорията на промяната и основните компоненти на програмата;
- разходи и икономическа ефективност, ако има данни, или елементи, които въздействат върху определянето на разходите;
- необходимата инвестиция, като например човешки ресурси, обучение, инфраструктура и системна поддръжка;
- случаите, когато подходът или програмата са били изпълнени, и извлечените поуки от увеличаването на мащаба, ако има такива;
- какви материали и подкрепа при прилагането се предлагат, както и на каква цена, ако има такива;
- основни стъпки при прилагането;
- връзки към допълнителна информация, ресурси или лица за връзка.

Прилагане на INSPIRE в условия на хуманитарна дейност

В целия наръчник ще намерите специални раздели за прилагането на всяка от стратегиите в извънредни ситуации, конфликти или при дейности за възстановяване. Ресурсите за хуманитарните дейности са представени в част „Хуманитарни дейности“ на раздел „Ресурси“ в края на всяка глава.

Как да вземем най-много от Наръчника?

Добре е най-напред да се запознаете с определенията за насилие, рисковите и защитните фактори във връзка с насилието, динамиката на насилието над деца във Вашата среда и различните нива, на които функционира превенцията на насилието. Ако работите в екип, се уверете, че всички членове са запознати с тях (вж. раздела „Прилагане на INSPIRE като пакет от документи: Да намерим обща почва“).

Наръчникът е създаден като интерактивен инструмент. Ако използвате печатен вариант, ползвайте дадените пространства за водене на бележки. Ако използвате вариант в PDF формат на компютър, можете да се възползвате от активните връзки, за да се придвижвате в документа или да отваряте външни източници.

В Наръчника на INSPIRE са цитирани много други източници и инструменти, които да Ви помогнат при планирането. Допълнителните източници, които можете да използвате наред с наръчника, са:

- *Техническият пакет на INSPIRE*, в който са описани обосновката и доказателствената база за седемте стратегии;
- документът *INSPIRE: Насоки относно индикаторите и рамка за резултатите*², който съдържа основните индикатори и примерни въпроси за проучвания за измерване на изпълнението и внедряването на седемте стратегии, както и насоки за мониторинг и оценка;
- данни от проучвания, административни данни или други изследвания на насилието над деца във Вашата среда;
- конкретни насоки и ресурси от международни агенции относно превенцията и реагирането на насилието над деца, посочени в главите за отделните стратегии;
- инструменти за междусекторно планиране и координация, като например инструмента „Данните в действие“ [Data to Action] от проучването на насилието над деца (ПНД) [Violence Against Children Survey] (в печат, вж. Капе 3).

² INSPIRE: Насоки относно индикаторите и рамка за резултатите. Ню Йорк: УНИЦЕФ; 2018 г.

Инструментът „Данните в действие“ от ПНД

Инструментът „Данните в действие“ от проучването на насилието над деца (ПНД) помага на правителствата и други заинтересовани страни да прилагат данни от ПНД при определянето на приоритети и разработването на национални планове за действие за превенция и реагиране на насилието над деца. Независимо че инструментът е разработен така, че да се използва по време на национални семинари за прилагане на данните в действие, дискусиите и упражненията могат да се адаптират към различни видове процеси за планиране с помощта на най-добрите административни данни и/или данни от проучвания, налични в страната, областта или града.

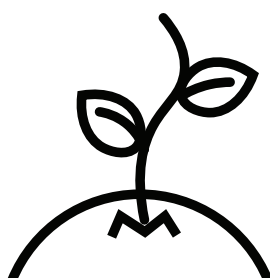
Какво не прави Наръчникът на INSPIRE

- **Не повтаря фактите от Техническия пакет на INSPIRE.** Доказателствената база за седемте подбрани стратегии, както и подходите и програмите в тях, са описани в Техническия пакет на INSPIRE.
- **Не се занимава с всички познати форми на насилие над деца.** Някои конкретни основни стъпки за превенция на самонараняването, колективното насилие като война и тероризъм, трафика на хора и гениталното осакатяване на жени/обрязване не са разгледани нито в Техническия пакет INSPIRE, нито в настоящия наръчник. Въпреки това цялостните усилия за намаляване на насилието, закрила на децата, промяна на нормите и подкрепа за семействата биха могли да допринесат за намаляване на рисковете и въздействието на тези видове насилие.
- **Не дава пълни насоки за прилагане.** Въпреки че осъзнаваме необходимостта от всеобхватен подход за превенция и реагиране на насилието над деца, приложим за цялата система, настоящият наръчник съдържа информация, която да Ви помогне да се съсредоточите върху набор от интервенции, подходящи за Вашата среда. По-изчерпателна информация за прилагането ще намерите в анотираните списъци с ресурси и връзки.
- **Не включва всички основани на доказателства интервенции и нововъведения, които се осъществяват по света.** На много места се адаптират и изпълняват основани на доказателства подходи и програми. В Наръчника на INSPIRE не се стремим да опишем всички тях. Акцентът в него е върху онези, които са доказали ефективността си към момента на изготвянето на Техническия пакет на INSPIRE. Предвидили сме и Техническият пакет на INSPIRE, и Наръчникът на INSPIRE да се актуализират редовно, така че да отразяват новите доказателства и опит.

Прилагане на INSPIRE като пакет от документи

Действия за прилагане
на седемте стратегии за
прекратяване на насилието
над деца

Какво ще намерите в този раздел

Да намерим обща почва

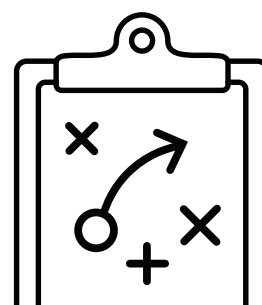
Определение на понятието
„насилие над деца“

Социално-екологичният модел

Връзки между насилието от
страна на интимния партньор
(НСИП) и насилието над деца

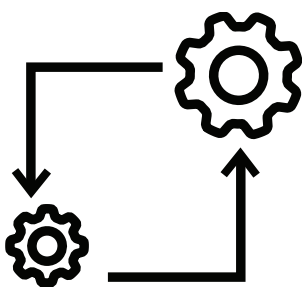
Цялостно укрепване на
системата

стр. 14

Прилагане на INSPIRE в планове за действие

стр. 16

Основни стъпки при прилагането за всички стратегии

Увеличаване на мащаба

Адаптиране на основани на
доказателства програми

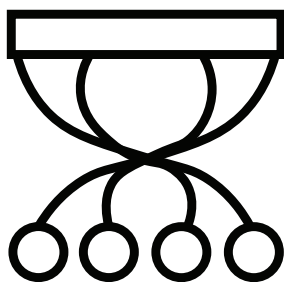
Участие на децата

Изчисление на разходите

Намиране на източници на
подкрепа

Въздействие и устойчивост

стр. 18

Хоризонтални дейности

Многосекторно сътрудничество

Мониторинг и оценка чрез
индикаторите на INSPIRE

стр. 21

Прилагане на INSPIRE като пакет от документи

Седемте стратегии на INSPIRE за прекратяване на насилието над деца не са нова и самостоятелна инициатива – много държави и правителства вече ги използват при разрешаването на редица проблеми. Седемте взаимосвързани и взаимно допълващи се стратегии на INSPIRE по-скоро имат за цел да допринесат за възобновяването, насочването и разширяването на настоящите усилия за предотвратяване и реагиране на насилието над деца ⁽¹⁾. Надграждайки съществуващите познания и опит, INSPIRE осигурява рамка за **цялостен, основан на факти, многосекторен ангажимент по отношение на това децата да реализират пълния си потенциал в среда без насилие**.

Заедно стратегиите могат да бъдат част от цялостен подход за предотвратяване и реагиране на насилието над деца, който обхваща цялата система.

Да намерим обща почва

Редица заинтересовани страни, които участват в прилагането на INSPIRE, са специалисти в областта на превенцията на насилие; други са с по-малко опит или се занимават с този проблем отскоро. Важно е да има общо разбиране за сериозността и обхвата на последствията от насилието над децата, както и за определенията и понятията, използвани при дискусиите в рамките на INSPIRE относно насилието над деца.

Определение на понятието „насилие над деца“

В *Техническият пакет на INSPIRE* и в *Наръчника на INSPIRE* се посочват различни видове насилие³ над деца от раждането им до 18-годишна възраст. Повечето случаи на насилие над деца включват минимум един от шест основни вида междуличностно насилие, които се проявяват на различни етапи в развитието на детето.

Малтретирането (в това число и насилствените форми на наказание) включва физическо, сексуално и психично/емоционално насилие, както и negliжиране на бебета, деца и юноши от родител, полагащо грижа лице или друго упълномощено лице, най-често упражнено в домашни условия, но също и на места като училища и домове за деца, лишени от родителска грижа.

Тормозът (в това число и кибертормозът) представлява нежелано агресивно поведение от страна на друго дете или група деца, които не са нито братя/сестри на пострадалия, нито имат романтична връзка с него. Той включва многократни физически, психически и социални вреди и често се извършва в училище или на друго място, където децата се събират, както и в онлайн пространството.

Насилието сред младежи е съсредоточено във възрастовата група 10–29 години и обикновено се случва в общността между познати и непознати, като включва както въоръжено (с огнестрелни и хладни оръжия), така и невъоръжено физическо насилие, а може да се изразява и в насилие, свързано с участие в банда.

Насилието от страна на интимния партньор (известно и като домашно насилие или насилие по време на интимни срещи) се изразява в насилие от страна на настоящ или бивш интимен партньор. Независимо че сред пострадалите може да има и мъже, жертвите на този вид насилие са непропорционално разпределени и много повече засяга жените. Често се случва на момичета в ранни и/или принудителни бракове. При романтични връзки между неженени младежи то понякога е известно и като „насилие по време на интимни срещи“.

Сексуалното насилие включва извършване или опит за извършване на сексуален контакт без взаимно съгласие, действия от сексуално естество, невключващи осъществяване на контакт – като воайорство или сексуален тормоз – извършени без взаимно съгласие, актове на сексуален трафик, извършени срещу лице, което няма възможност да ги приеме или откаже, както и онлайн експлоатация.

Емоционалното или психичното насилие и ставането на свидетел на насилствен акт включва ограничаване на движенията на детето, унижаване, подигравки, отправяне на заплахи и сплашване, дискриминация, отхвърляне и други нефизически форми на враждебно отношение. Ставането на свидетел на насилие може да включва и принуждаването на дете да наблюдава насилствен акт или случайно присъствие по време на такъв между две или повече лица.

Всеки от тези видове насилие може да бъде насочен и към момичета, и към момчета заради тяхната сексуална ориентация или полова идентичност.

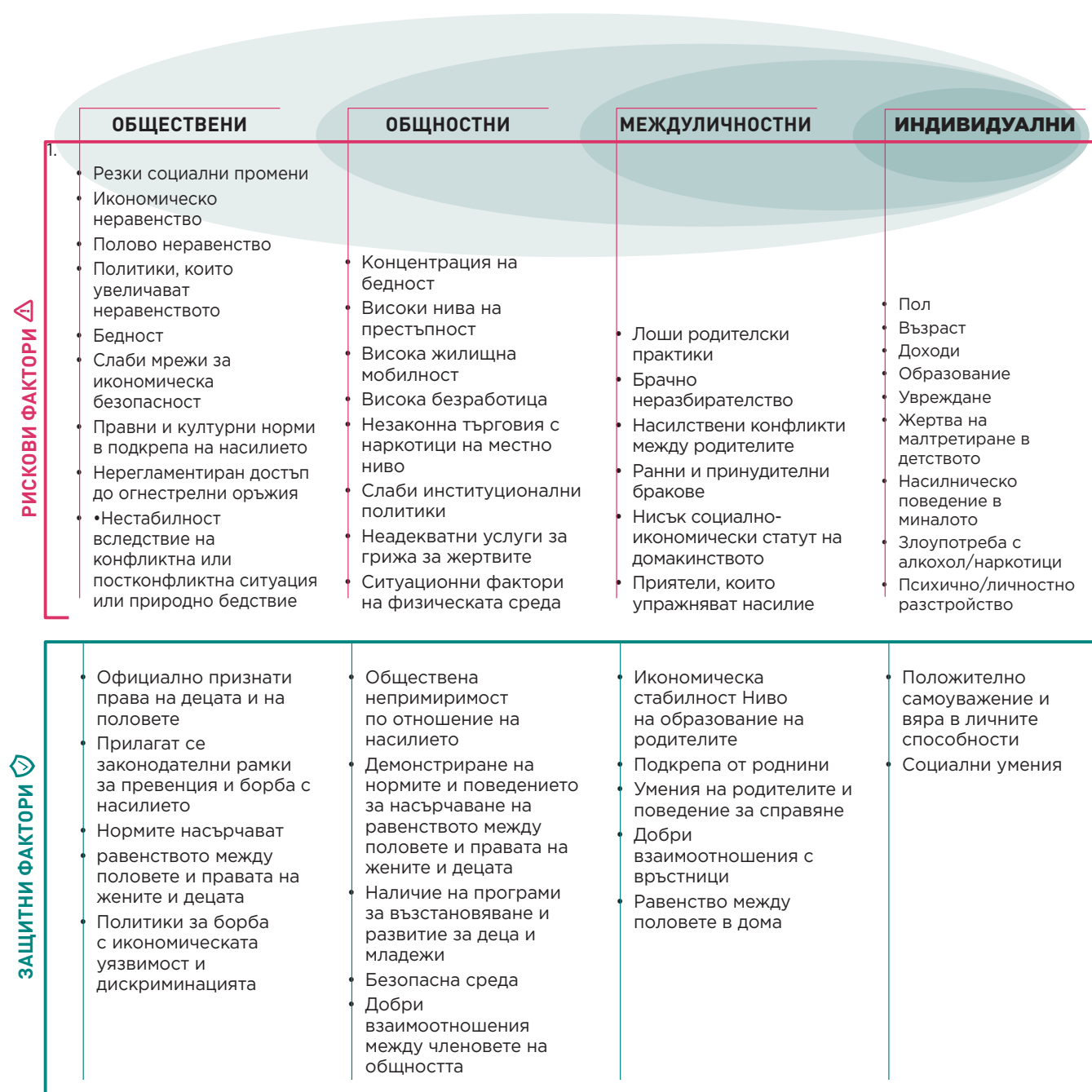
¹Насилието представлява умишлено използване на физическа принуда или сила – под формата на заплаха или действие – срещу самия себе си, срещу друго лице или срещу група или общност, което или води, или има голяма вероятност да доведе до нараняване, смърт, увреда на психиката, аномално развитие или лишения.

Социално-екологичният модел

Основна тема в *Техническият пакет на INSPIRE* и настоящия наръчник е значението на превенцията. Често приоритет е (съвсем разбираемо) реакцията към непосредствените последици от насилието. Чрез INSPIRE може се покаже как усилията за първична превенция могат да стимулират ненасилието, да доведат до намаляване на извършването на насилие и до промени на обстоятелствата, които допринасят за насилие.

Насилието е сложен проблем, който не се поражда от една-единствена причина и за който няма едно решение. Чрез социално-екологичния модел се показва как социалните, икономическите и културните фактори могат или да допринесат за закрилата на децата, или да увеличат риска от насилие над тях (вж. Фигура 1). Тези фактори влияят на различни нива: на ниво индивид, близки взаимоотношения, като например семейните, в рамките на общности и институции или чрез обществото като цяло. Тяхното въздействие не е ограничено до насилие — те имат редица потенциално положителни или отрицателни резултати.

Стратегиите по INSPIRE си взаимодействат и се подсилват, а интервенциите могат да се използват при повече от една стратегия. По същия начин ефективността на интервенциите при една стратегия често зависи от прилагането на други стратегии. Така например много основани на доказателства подходи, насочени към конкретни хора или семейства, се активизират или подсилват на равнището на обществото чрез законодателни рамки, политически мандати, структури и институции, които разполагат с подходящи ресурси и персонал за прилагането им. Затова при прилагането на пакета INSPIRE е важно да се отчитат социално-екологичната рамка и различните нива, на които работят интервенциите. В *Наръчника на INSPIRE* многократно се посочват рискови и защитни фактори във връзка с насилието. За повече информация за това важно понятие вж. *Техническият пакет на INSPIRE (1)*.

Източник: адаптирано от (2, 3)

Връзки между насилието от страна на интимния партньор и насилието над деца

Разполагаме с все повече доказателства, че има пресечни точки между насилието от страна на интимния партньор (НСИП) и насилието над деца. Зад тези видове насилие има общи рискови фактори, като например напрежение в семейството, свързано с бедност или безработица, високи нива на насилие в общността, социална изолация, психично здраве и проблеми със злоупотребата с вещества (4). Те имат подобен отрицателен здравен и психологически ефект за жертвите. И върху двата вида влияят полови и социални норми, които оправдават насилието и насилието над деца и затвърждават неравенството между половете (5).

НСИП и насилието над деца често се проявяват едновременно в семействата и това поведение може да се предаде на следващите поколения. Ставането на свидетел на НСИП или малтретирането в детството увеличават риска от извършване или превръщане в жертва в бъдеще. Разбирането на тези взаимодействия дава възможности за предприемане на мерки за общо разрешаване на тези проблеми с цел по-голяма ефективност и ефикасност на интервенциите (6). В INSPIRE са посочени някои програми за справяне с НСИП, като например SASA!, „Град-приятел“ [Soul City], IMAGE и „Трамплини“ [Stepping Stones]. Някои интервенции за подкрепа на родители и полагащи грижи лица са насочени и към подобряване на уменията на родителите за общуване и поддържане на взаимоотношения. Установяването на случаи на НСИП и предлагането на ресурси и насочването към медицински услуги могат да бъдат част от усилията за реагиране и подкрепа.

Цялостно укрепване на системата

При цялостното укрепване на системата се взема предвид ефективното функциониране на всички компоненти във важни държавни и недържавни сектори и на всички равнища на системата с цел превенция и реагиране на насилието над деца. Цялостното укрепване на системите и институциите, наред с многосекторното сътрудничество, почти винаги е по-ефективно от ограничените политически промени, краткосрочни проекти и вертикални програми. Възможно е интервенциите, разработени изцяло извън системата или в секторна изолация, да не могат да увеличат мащаба и устойчивостта си и да имат ограничен обхват (7, 8). В този наръчник се насърчава прилагането на стратегиите, подходите и програмите по INSPIRE в рамките на всеобхватна, многосекторна система за превенция и реагиране на насилието над деца. Цялостното укрепване на системата може да даде възможност за ефективно прилагане на стратегиите по INSPIRE.

Прилагане на INSPIRE в планове за действие

Все повече държави разработват национални планове за действие (вж. Каре 4), за да увеличат мащаба на всеобхватната, многосекторна реакция на насилието над деца. Някои планове се занимават с конкретен проблем, свързан с насилието над деца, други са свързани с по-мощни усилия, като например насилието, основано на пола или уязвимостта на децата, или с напредъка към изпълнението на целите за устойчиво развитие (ЦУР). Този процес обединява важни заинтересовани страни, включително правителства, гражданското общество и международни партньори, които да изготвят бюджетиран планове с конкретни срокове и ясни отговорности при изпълнението. В редица държави планирането преминава към областно и местно равнище наред с насоки и координация от органите, отговорни за националния план и изпълнението му.

Характеристики на националните планове за действие

Националните планове за действие за предотвратяване и реагиране на насилието над деца могат да са по-ефективни, когато са:

Подкрепени с данни

Изследванията и анализите допринасят за фокусирането на стратегиите върху различните типове разпространение, видове, обхват и конкретен контекст на насилието. Данните могат да са от национални проучвания, административни данни или качествени изследвания.

Незабавни и със заложи цели

Установяват баланс между лесни постижения и действия с краткосрочен ефект и нуждата от дългосрочен устойчив ангажимент. Големите промени идват от поетапни действия. Разпространява се информация за началните успехи, за да се събере подкрепа за дългосрочната визия.

Икономически ефективни

Икономически ефективен не означава задължително нискобюджетен. Това означава, че с инвестирането се избягват по-високи разходи в дългосрочен план. Стратегиите по INSPIRE носят ползи за децата и семействата, надхвърлящи превенцията на насилието. В текущи инициативи могат да се интегрират по няколко подхода или програми, с което да се създаде по-голямо въздействие при ниски допълнителни разходи. Работа с дарители от различни сектори и с общностите и гражданските организации ще помогне за намиране и използване на такива възможности.

Основани на силни страни

Търсете възможности в това, което вече съществува. Кой системи имат обхвата и капацитета да предоставят програми и услуги? Кой съществуващи положителни норми могат да се укрепят? Кой от съществуващите в общностите защитни механизми могат да се укрепят? Как предотвратяването и реагирането могат да се добавят към мащабни програми или потоци на финансиране?

Синергично обвързани

Стратегиите на INSPIRE си взаимодействат помежду си и се подсилват. Някои подходи лесно се подкрепят, като например програмите за образование и житейски умения, с които се популяризират норми, укрепващи равнопоставеността между половете, или усилията за справяне с НСИП и насилието над деца.

Ръководени са от (и допринасят за) доказателствената база

Доказателствата следва да са в основата на действията, но има значителни пропуски в познанията ни за това какво работи, защо и как да използваме данните в практиката. При превенцията на насилие е важно да се установи баланс между данните и иновациите. При разработването на планове за изпълнение трябва да се поема ангажимент не само да се използват наличните данни, но и значимият опит и колективни знания на експерти и практикуващи специалисти.

Включвайте плановете за документиране, оценка, отчитане и споделяне на Вашите усилия, въздействие и извлечени поуки, както и такива за участие в общите международни усилия за разбиране и прекратяване на насилието над деца.

С помощта на работните листове за изпълнение и разделите „Ресурси“ в края на всяка от главите за отделните стратегии заинтересованите страни могат да разработят приложими планове за изпълнение на стратегиите по INSPIRE.

Основни стъпки при прилагането за всички стратегии

Независимо че в INSPIRE са включени широк набор от подходи и програми, някои от тях имат общи основни стъпки при прилагането.

Мащабно прилагане на успешни програми

Изключително важно предизвикателство пред изготвяне на основани на доказателства програми е увеличаването на мащаба според нуждите. Условието, при които успешните програми събират данни за ефективността, като например пилотни или тестови програми, могат да се различават от реалните условия.

Сред добрите практики за мащабно прилагане на основани на доказателства програми са следните дейности (9, 10).

- Разработване на стратегия за увеличаване на мащаба в ранните етапи на разработването и прилагането на програмата (вж. Капе 5 за механизми за мащабно прилагане).
- Придържане към основните принципи, включително теорията на промяната, залежала в основата на интервенцията.
- Оценка на капацитета на системите и организации, които изпълняват програмата, както и отделяне на необходимите ресурси и време за тяхното укрепване при нужда.
- Ангажиране на разработилите програмата лица по стратегии за адаптиране и мащабно прилагане.
- Вграждане на механизми за мониторинг на запазването на спецификата на програмата и на изпълнението на всички етапи от мащабното приложение, както и готовност за адаптиране на подхода.

Когато има такива, в настоящия наръчник са включени основни стъпки и опит от мащабно прилагане на подходи и програми. СЗО и Expand Net са разработили и полезни инструменти за планиране (за повече информация вж. раздел „Ресурси“).

Адаптиране на основани на доказателства програми: балансиране между спазване на спецификата и контекст

Спазване на спецификата означава, че дадена програма се изпълнява заедно с всички свои характеристики и компоненти, допринесли за първоначалния ѝ успех. Обикновено това включва теорията и модела на промяната в основата на програмата, основното ѝ съдържание, използваните учебни методи и начина ѝ на прилагане.

В същото време, с цел обхващане на повече хора, основаните на доказателства програми обикновено трябва да бъдат адаптирани спрямо новите условия, обстоятелства и участници. Друго много важно за успеха на програмите е те да бъдат адаптирани, така че да се съобразят с културните особености и да бъдат осъществими. Изпълнителите трябва да намерят точния баланс между спазването на спецификата на първоначалните основани на доказателства програми и адаптирането им към нови обстоятелства.

Ето някои общи насоки:

- Започнете с детайлно разбиране на доказателствената база на оригиналната програма, както и форматиращо проучване или местно допитване до общността или населението, за което искате да я адаптирате.
- Осмисляйте и следвайте логическия модел или теорията на промяната, залежали в основата на програмата.
- Търсете оригинални материали и насоки от разработилите програмата лица и когато е възможно, използвайте инструменти за спазване на спецификата, разработени за конкретната програма.

Капе 5

Механизми за мащабно прилагане

Увеличаването на мащаба включва увеличаване на броя на обхванатите лица, както и силата и устойчивостта на интервенцията, и може да се опише по следните начини (11).

Хоризонтално: разширяване на географския обхват и броя на лицата, обхванати от интервенцията. Това може да включва възпроизвеждане на програмата в подобни условия или адаптиране с цел приложение в различни условия или контекст.

Вертикално: интегриране на интервенцията в политики или системи.

Функционално, т.е. диверсификация: добавяне на компоненти към съществуващ пакет или разширяване на обхвата на организацията или системата, която изпълнява програмата.

Спонтанно: пасивно разпространение на нововъведения или идеи.

- Сред сферите, които могат да се адаптират по принцип, са:
 - » използване на значими на местно ниво речник, терминология или аналогии;
 - » приспособяване на начина на предоставяне на информация, така че да отразява нивото на грамотност на участниците и достъпа им до технологии;
 - » претворяване на изображенията и графиките, така че да наподобяват хората, местата и обичаите за района.
- „Основните компоненти“ трябва да бъдат запазени или да се адаптират само след внимателно разглеждане на контекста. Сред основните компоненти могат да са:
 - » специфично съдържание или преподавани умения;
 - » интензивност и продължителност на интервенцията;
 - » умения на персонала по програмата.
- Ангажирайте местната общност по адаптирането, тъй като това може да подобри крайния резултат и да генерира одобрение за програмата преди началото ѝ.
- Тествайте предварително адаптираната програма дори ако за това се изискват допълнително време и бюджет.

Участие на децата

Самите деца играят роля като носители на промяната. Децата имат право да бъдат изслушвани, да изразяват мненията си по въпроси, които ги засягат, и да получават достъп до информация при същевременно спазване на ролите и отговорностите на родителите и други отговорни лица. Когато децата се учат да споделят мненията си, да поемат отговорност и да вземат решения, те се подготвят да подобрят академичните си постижения и да бъдат добри граждани.

Много от подходите в INSPIRE стимулират участието на децата, младежите и агенциите, включително и по следните начини.

Образование и житейски умения. Учениците помагат за определянето на възможностите за създаване на безопасна и стимулираща среда в училище.

Механизми за реакция и услуги за подкрепа. Децата, които са изложени на насилие, могат да споделят информация и да правят избори по отношение на грижите за тях, безопасността си и достъпа си до правосъдие.

Норми и ценности. В успешните програми се вземат предвид преживяванията на децата в общността с цел ефективно адаптиране.

Освен това децата и юношите могат да бъдат важна част от по-мощните усилия по планиране и застъпничество за каузата за справяне с насилието. Важно е да се обърне специално внимание на начините за ангажиране на маргинализирани деца, деца с увреждания и деца, живеещи в институции (вж. раздел „Ресурси“ за повече информация за методите за ангажиране на деца и младежи).

Изчисляване на разходите

В *Техническия пакет на INSPIRE* се подчертава значението на изчислението на разходите като компонент от цикъла на прилагане. Чрез анализ на данните за разходите за прилагане на конкретните стратегии ръководителите могат да разработват програмни пакети, които са едновременно достъпни и устойчиви. Дарителите и правителствата се интересуват от икономически ефективни интервенции и по-специално от интервенции, които могат да демонстрират ползотворно въздействие в краткосрочен план (напр. в рамките на 6 до 12 месеца). Редица основани на доказателства програми дължат привлекателността си на своя потенциал да демонстрират в рамките на даден срок умерено подобряване на резултатите, свързани с определени важни проблеми или групи от населението.

Толкова сложен проблем като насилието над деца обаче не може да се разреши само чрез краткосрочно финансиране на проектна основа. При изчисленията на разходите за изпълнение на всеобхватната многосекторна визия на INSPIRE следва да се включат инвестиции за укрепване на системите, които водят до устойчивост в дългосрочен план, както и действията по конкретната програма. Освен това включването на разходи за мониторинг и оценка при изчисленията за прилагането може да даде възможност на планиращите и ръководителите на програмата да оценят въздействието на основаните на доказателства подходи към превенция и реагиране на насилието над деца.

Идентифициране на източници на подпомагане

Сред най-сериозните пречки пред изпълнението и мащабното приложение на стратегиите по INSPIRE вероятно е синхронизирането на ресурсите. Има няколко начина правителствата да подпомагат прилагането на INSPIRE, които могат да включват следните варианти.

- Разпределение на човешки и финансови ресурси с оглед на данните и най-добрите практики за предотвратяване и реагиране на насилие
 - » *Пример: Обмислете предпочитането на подкрепена приемна грижа или настаняване при близки и роднини пред институционални грижи*
- Добавяне на компонентите на превенцията и реагирането на насилие към съществуващи услуги или интервенции, включително общностни интервенции или програми, подкрепени от гражданското общество
 - » *Пример: Добавяне на съобразена с децата първоначална реакция при насилие към предварителните и последващите обучения на персонала в социалните услуги, здравеопазването и правосъдието*
- Интегриране на превенцията на насилие в програмите за мащабните инициативи
 - » *Примери:*
 - » *По партньорството DREAMS се финансират основани на доказателства програми за превенция на насилие в рамките на мисията за намаляване на уязвимостта на момичета в юношеска възраст към вируса на ХИВ в 10 африкански държави*
 - » *Прилагане на подхода за предотвратяване на престъпността чрез подходящо проектиране на физическата среда и принципите за безопасна среда в инфраструктурни и проекти за преустройство на градски пространства*

При тези варианти се приема, че съществуват системи за превенция и реагиране, които работят ефективно.

Съображения, свързани с въздействието и устойчивостта

Дарителите, двустранните и многостранните агенции често могат да налагат тенденциите при изготвянето на програми за развитие и хуманитарна помощ. Акцентът върху доказателства и икономическа ефективност може да подобри въздействието, ако тези понятия — наред с техните ограничения — се разбират добре.

INSPIRE предлага на дарителите възможност да предприемат мерки във връзка със сложните и взаимодействащи си фактори, свързани с насилието над деца. Те могат да разгледат алтернативи на обвързаните със срокове и съсредоточените върху конкретен проблем модели на финансиране и да се насочат към седемте холистични, многосекторни стратегии. „Икономическата ефективност“, която се измерва по разходи на глава от населението за постигането на даден краен резултат, е полезна при сравняването на варианти и планирането на програми. Тя обаче може да ограничи разбирането за общото въздействие на различните интервенции във времето.

Редица от основаните на доказателства програми в настоящия наръчник са разработени и се прилагат от неправителствени организации (НПО) или академични институции. Чрез добро планиране може да се подобри разширяването и устойчивостта на ефективните програми и интервенции. За дарителите и финансиращите организации това планиране може да включва отчитане на разходите за разработилите програмата във връзка с предоставянето на техническа и друга подкрепа при адаптирането и повторното реализиране на програмите. То включва и планиране във връзка с това дали и как правителствата ще се ангажират с подкрепата, прилагането или разширяването на програми, доказали ефективността си в съответната общност.

Хоризонтална дейност: Многосекторно сътрудничество

В какво се състои: Всеки сектор има важна роля за предотвратяването и реагирането на насилие.

Защо: Многосекторното сътрудничество може:

- да увеличи потенциалното въздействие;
- да обезпечи представянето и използването на пълна гама от перспективи, умения и ресурси;
- да подобри възможността за анализ, разбиране и справяне със сложните взаимодействия между рисковите и защитните фактори;
- да подкрепи икономически ефективното използване на ресурси;
- да подчертае сериозността на проблема и ангажимента за предприемане на мерки за разрешаването му;
- да подобри крайните резултати за децата и семействата, изложени на насилие или в риск от насилие.

Каре 6

Сектори, участващи в прилагането на INSPIRE

- Социални услуги, подпомагане на семейства и деца, социална закрила
- Здравеопазване
- Правосъдие и правоприлагане
- Образование
- Организации, занимаващи се с проблемите на равнопоставеността между половете, жени
- Национални и международни НПО
- Гражданското общество, общностни и религиозни организации
- Институции за защита на правата на човека и омбудсмана по въпросите на децата
- Научни работници и академични среди
- Култура, спорт
- Информация, медии
- Вътрешни работи, инфраструктура, благоустройство и планиране
- Финанси, бюджет, икономическо развитие
- Частен сектор

Често националните правителства предоставят ръководство при многосекторното сътрудничество. Въпреки това е важно участието и на държавни, и на недържавни страни (вж. Каре 6 за секторите, участващи в прилагането на INSPIRE). Точната роля и готовността на всеки сектор, участващ в прилагането на INSPIRE, са различни в различните държави. Основен въпрос, който националните правителства трябва да решат, е коя част от системата и услугите за превенция и реагиране да управляват и предоставят директно, коя част да възложат за изпълнение на НПО и коя — само да координират и контролират.

Основни компоненти

Полезни фактори за ефективното многосекторно сътрудничество във връзка с насилието над деца са:

- ясно определени роли, отговорности и основни компетенции на участващите сектори;
- определен за целта координационен орган с достатъчно влияние и ресурси за вземане на решения, изпълнение на етапите за действие и търсене на отговорност от координационните агенции;
- механизми за насърчаване и стимулиране на сътрудничеството, като например:
 - » определяне на координатори на високо ниво във всеки от секторите, министерствата и останалите органи;
 - » формулиране на общи цели и ангажимент за прилагане на единни стратегии;
 - » картографиране на съществуващите дейности, роли и отговорности с цел оценка и отстраняване на пречките и пропуските;
 - » обмен на информация чрез редовни срещи, семинари, уебинари и др.;
 - » добавяне на индикатори за измерване на сътрудничеството и дейности за събиране на данни;
 - » развиване на експертен опит във връзка с насилието над деца, който се запазва след края на циклите на финансиране или политическите мандати в министерствата и институциите. Това включва изграждане на „кадри“ (специализирани групи), а не на отделни „лидери“.
 - » наличие на ресурси за координация — понякога сектори с по-големи бюджети могат да покрият разходите за координация или участие вместо други организации. Така например може да е приложимо да се отпуснат субсидии или стипендии за участието на НПО в дейности по сътрудничество.

Разходи и икономическа ефективност

Разходите за координация включват:

- работно време за ръководство на дейностите по координация;
- процент работно време за участие в координация;
- разходи, свързани с планиране, комуникация и срещи;
- разходи за събиране и анализ на данни.

Координацията има потенциала да генерира икономии, ако чрез нея се избягва дублирането на дейности, които са специфични за даден сектор.

Хоризонтална дейност: Мониторинг и оценка

В какво се състои: Системи за събиране, анализ и обмен на приложими и сравними данни за насилието над деца и въздействието и извлечените от интервенциите поуки

Защо: Чрез систематични и строги мониторинг и оценка заинтересованите страни по-лесно могат да планират, оценяват и подобряват интервенциите за предотвратяване и реагиране на насилието над деца

Чрез два вида количествени данни заинтересованите страни могат по-лесно да разбират и контролират насилието над деца: данни от проучвания и **административни данни**.

Данните от национално представителни проучвания показват колко деца са жертва на различни видове насилие, в определена възраст и в хода на живота им, както и при какви обстоятелства. Тези проучвания могат да послужат като основа при извеждането на национални приоритети при превенцията и реагирането на насилие, както и да осигурят базови данни за мониторинг на промените в излагането на насилие във времето (вж. Капе 7).

Административните данни са регистри или доклади, които редовно се използват по обществени програми или от публични агенции. Въпреки че тези данни не отразяват разпространението на насилието (поради по-ниското ниво на подаване на сигнали), те могат да се използват за установяване на нужди и пропуски в услугите и дейностите за реагиране на местно ниво, за оценка на тенденциите в подаването на сигнали при насилие и като основа за местни обучения, информационни кампании и мобилни дейности.

Основни компоненти: Индикатори на INSPIRE

В рамките на партньорството INSPIRE бе разработен списък с **основни индикатори**⁴ за мониторинг на прилагането и възприемането на стратегиите по INSPIRE, така че да могат да се съпоставят различните условия. Те включват:

- индикатори, специфични за всяка от стратегиите;
- индикатори за измерване на напредъка по постигането на **по-мощната цел на INSPIRE**

В тези индикатори се използват както данни от проучвания, така и административни данни. С някои индикатори се измерва и напредъкът към постигане на ЦУР.

С индикаторите за въздействие или по цели се измерва разпространението или съприкосновението на деца с насилие. Те включват:

- 1.1. насилствени форми на наказание от полагащи грижа лица, през изминалия месец (индикатор по ЦУР 16.2.1);
- 1.2. физическо насилие от страна на учители, през изминалите 12 месеца;
- 1.3. преживяно сексуално насилие в детството независимо от извършителя (индикатор по ЦУР 16.2.3);
- 1.4. сексуално насилие в детството независимо от извършителя през последната година;
- 1.5. физическо и/или сексуално насилие от интимен партньор срещу момиче в юношеска възраст, което е имало сексуален партньор, през последните 12 месеца (индикатор по ЦУР 5.2.1, подиндикатор 4);
- 1.6. физическо и/или сексуално насилие над юноши от страна на романтичен партньор, през последните 12 месеца;
- 1.7. насилие от връстници — виктимизация от тормоз, през последните 12 месеца;
- 1.8. физическо нападение срещу юноши, през последните 12 месеца;
- 1.9. процент убийства на деца (индикатор по ЦУР 16.1.1);
- 1.10. деца в домакинства, засегнати от насилие над жени от страна на партньор

В рамките на INSPIRE бяха създадени и цели за укрепване на капацитета за мониторинг и оценка.

- 2.1. Национални оценки за честотата на основните форми на насилие над деца;
- 2.2. Системи за административни данни за проследяване и отчитане на данни, свързани с насилието над деца

В края на всяка глава по стратегии са представени индикаторите на ниво стратегия. В приложения А и Б са изброени всички индикатори, наред с примерни въпроси за проучвания. Документът *INSPIRE: Насоки относно индикаторите и рамка за резултатите* съдържа повече информация за използването на тези индикатори за мониторинг на прилагането и възприемането на седемте стратегии.

³Основните индикатори са разработени под ръководството на УНИЦЕФ в рамките на подготвителен процес през 2016 г. и 2017 г. В документа *INSPIRE: Насоки относно индикаторите и рамка за резултатите* (вж. раздел „Ресурси“) са представени критериите за включване на индикатори.

Основни стъпки при прилагането

Защо е необходимо оценяване на интервенциите?

При оценката на интервенциите се установява базата от полезни данни и се извличат поуки от прилагането на подходите и програмите по INSPIRE. Разширяването на доказателствената база, и по-специално по отношение на интервенциите в държавите с ниски и средни доходи, е изключително важно за превенцията и реагирането на насилието над деца.

За извършването на обстойни оценки и най-вече проучвания, предназначени за събирането на данни за интерактивното, кумулативното или дългосрочното въздействие на интервенциите, се изискват инвестиции на финансови и човешки ресурси. Както и при самите интервенции, доброто планиране и координация на дейностите по оценяването могат да допринесат за по-ефективното използване на ресурсите. Партньорствата с агенциите на ООН, академичните и нестопанските научни организации могат да допринесат за поддържането на дейностите по оценка.

Как се събират данни за насилието над деца по етичен и безопасен начин?

Всички изследвания за събиране на данни от хора са обвързани с етични принципи. Те включват гарантиране на следното:

- правата на участниците се зачитат и защитават;
- участието е доброволно;
- цялостните ползи от изследването надхвърлят потенциалните рискове;
- участниците се подбират справедливо.

Протоколите от изследванията трябва да бъдат одобрени от комисия по етика, за да се гарантира, че спазват тези етични изисквания. Всички изследвания с деца изискват допълнително внимание, а особено изследванията на насилието трябва да разполагат със специални механизми за закрила. Те включват:

- методи за получаване на информирано съгласие от детето и разрешение от родителя или настойника, включително начини за установяване и реагиране при потенциални проблеми или рискове, които това може да донесе за детето;
- съставяне на въпроси, които са деликатни, съобразени с възрастта и развитието на детето;
- закрила на децата, които разкриват информация за насилие, от повторно травмиране или репресивни мерки;
- запазване на неприкосновеността на личните данни и поверителността на децата респонденти;
- процедури за реагиране в случаи на деца, които съобщават, че са изложени на насилие или са в риск от такова, и предприемане на последващи мерки в това отношение;
- подбор, обучение и мониторинг на интервюиращите, за да се гарантира, че могат да работят тактично и да спазват надеждно установените протоколи.

Документът *INSPIRE: Насоки относно индикаторите и рамка за резултатите* предлага по-подробна информация за етичните норми при изследванията и за насилието над деца

Капе 7

Как данните могат да Ви помогнат да разберете насилието над деца във Вашата среда?

В най-добрия случай **данните от проучвания и административните данни** следва да се анализират заедно, наред с **качествените данни и данните от заинтересованите страни**, които могат да предоставят нюансирани задълбочени данни за нагласите, нормите, представите и други фактори, които оказват въздействие върху поведението, свързано с насилие, защита и търсене на помощ. Този многопластов анализ, наречен „кръстосана проверка“ (12), допринася за по-пълното и точно разбиране на сложните взаимодействия, които обуславят както насилието над деца, така и способността на общността и на обществото да ги защитава.

ЦЕЛ НА INSPIRE:
Всички* деца,
включително юноши,
да растат при по-голяма
свобода от всички форми
на насилие; а тези, които
все пак са изложени на
насилие, да получават по-
адекватна грижа, подкрепа
и достъп до правосъдие,
необходимо, за да се
гарантира физическото,
психическото и социалното
им благосъстояние.

*Включително деца в ситуация на уязвимост.

Ресурси

Общи

INSPIRE: Седем стратегии за прекратяване на насилието над деца. Женева: Световна здравна организация; 2016 г. (http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/inspire/en/, accessed 24 March 2018).

Основана на данни рамка от седем допълващи се и взаимно подсилващи се стратегии за предотвратяване и реагиране на насилието над деца.

Preventing and responding to violence against children and adolescents: theory of change. Ню Йорк: УНИЦЕФ; 2017 г. (https://www.unicef.org/protection/files/UNICEF_VAC_ToC_WEB_271117.pdf, отворено на 24 март 2018 г.).

Цялостна многосекторна теория на промяната, в която са описани пътища за промяна, интегрирани са основани на доказателства стратегии и е формулирана поредица от резултати за предотвратяване и реагиране на насилието над момичета, момчета и юноши.

Национални планове за действие

Integrated strategy against violence: policy guidelines on integrated national strategies for the protection of children from violence. Страсбург: Съвет на Европа; 2009 г. (<https://rm.coe.int/168046d3a0>, отворено на 24 март 2018 г.).

Широко използвани политически насоки, които могат да се използват като основа за национални стратегии и планове за действие за превенция и реагиране на насилието над деца.

Considerations for developing comprehensive national actions to prevent and respond to violence against children. Вашингтон (Окръг Колумбия): Заедно за момичетата; 2015 г. (<http://www.togetherforgirls.org/wp-content/uploads/2017/10/Considerations-for-Developing-Comprehensive-National-Actions-June-2015.pdf>, отворено на 24 март 2018 г.).

Принципи и основни елементи за национален, многосекторен подход за разработване на планове за действие и насоки за гарантиране на приобщаващ и добре координиран процес.

Изчисляване на разходите

Child rights toolkit module 6: child-responsive budgeting. Ню Йорк: УНИЦЕФ; 2014 г. (<https://www.unicef.org/myanmar/Child-Rights-Toolkit-Web-Links.pdf>, отворено на 24 март 2018 г.).

Съобразени с нуждите на децата принципи и процеси за бюджетиране, както и инструменти за прилагане.

Увеличаване на мащаба

Beginning with the end in mind: planning pilot projects and other programmatic research for successful scaling-up. Женева: Световна здравна организация; 2011 г. (http://www.who.int/reproductivehealth/publications/strategic_approach/9789241502320/en/, отворено на 24 март 2018 г.).

Дванадесет примерни стъпки, контролен списък и други инструменти за разглеждане на възможността за увеличаване на мащаба на програми от самото им начало.

Nine steps for developing a scaling-up strategy. Женева: Световна здравна организация; 2010 г. (http://www.who.int/reproductivehealth/publications/strategic_approach/9789241500319/en/, accessed 24 March 2018).

Концептуална рамка за мащабно прилагане и процес от девет стъпки — включително дискусии въпроси — за разработване на стратегия за увеличаване на мащаба.

Scaling-up interventions to prevent and respond to gender-based violence: an analytical report. Вашингтон (Окръг Колумбия): USAID; 2015 г. (<https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1865/Scaling-up-Interventions-to-Prevent-and-Respond-to-GBV.pdf>, отворено на 24 март 2018 г.).

Описание на опита от мащабното прилагане на програми относно насилие, основано на пола (НОП) заедно с примери от практиката по програмите по INSPIRE Yaari Dosti, IMAGE, „Трамплини“ и „Град-приятел“.

On the CUSP of change: effective scaling of social norms programming for gender equality. Community for Understanding Scale-Up (CUSP) Working Group; 2017 г. (http://raisingvoices.org/wp-content/uploads/2013/03/CUSP.SVRipaper.Final_6sept2017.forWeb.pdf, отворено на 24 март 2018 г.).

Съставен въз основа на опита на разработчици на програми, научни работници и практикуващи специалисти, този документ представя задълбочена практическа информация и съвети за увеличаване на мащаба на програми за социални норми; той е приложим в много стратегии по INSPIRE.

Участие на децата

Child and youth participation resource guide [уебсайт]. УНИЦЕФ, Източна Азия и Тихоокеански регион (https://www.unicef.org/adolescence/cypguide/index_intro.html, отворено на 24 март 2018 г.).

Ръководство, представящо ресурси относно участието на деца и младежи от Азия, Европа, Северна Америка, Латинска Америка, Африка, Австралия и Тихоокеанския регион, в помощ на практикуващите специалисти и ръководителите, занимаващи се с популяризирането на участието на деца и младежи в правителствени, общностни и водени от деца организации, неправителствени организации, агенции на ООН и дарители.

Advocating for change for adolescents! A practical toolkit for young people to advocate for improved adolescent health and wellbeing. Женева: Световна здравна организация; 2017 г. (http://www.who.int/pmnch/knowledge/publications/advocacy_toolkit.pdf?ua=1, отворено на 24 март 2018 г.

Инструментариум с насоки, разработен от млади хора за млади хора, за проектирането, изпълнението и мониторинга на ефективна национално пътна карта за застъпничество с цел постигане на положителни, съобразени с политиките промени и подобряване на здравето и благосъстоянието на юношите.

Координация

UN Women. Essential services package for women and girls subject to violence module 5: coordination and governance of coordination. Ню Йорк: ООН; 2015 г. (<http://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2015/essential-services-package-module-5-en.pdf?la=en&vs=3759>, отворено на 16 април 2018 г.)

Предлага рамка за прилагане на основни социални услуги, както и насоки за основни действия на национално и местно равнище.

Инструменти за сътрудничеството

The intersector toolkit: tools for cross-sector collaboration [уебсайт]. The Intersector Project. (<http://intersector.com/toolkit/>, отворено на 24 март 2018 г.)

Осигурява общи инструменти и въпроси за насочване на междусекторното планиране и разрешаване на проблеми.

The Collaboration Multiplier [уебсайт]. Prevention Institute. (<https://www.preventioninstitute.org/tools/collaboration-multiplier>, отворено на 24 март 2018 г.).

Интерактивна рамка и инструмент за анализ на сътрудничеството в различни области. Тя има за цел да насочва организациите при подбора и ангажирането на партньори или да улеснява организациите, които вече работят заедно, при определянето на дейности за постигане на обща цел, установяването на липсващи сектори, които могат да допринесат за разрешение, очертаването на партньорските перспективи и принос, както и оползотворяването на експертни познания и ресурси.

Davis RA, Tsao B. Multi-sector partnerships for preventing violence: a guide for using collaboration multiplier to improve safety outcomes for young people, communities and cities. Оукланд, Калифорния: Prevention Institute; 2014 г. (<https://www.preventioninstitute.org/sites/default/files/publications/Parts%2012%20%20Multi-Sector%20Partnerships%20for%20Preventing%20Violence.pdf>, отворено на 24 март 2018 г.).

Наръчник в помощ на заинтересованите страни при оценката и планирането на многосекторна реакция на насилието в техните общности или организации.

Изследвания и събиране на данни за насилието, престъпността и статистика от наказателното правосъдие

INSPIRE: Насоки относно индикаторите и рамка за резултатите [INSPIRE Indicator guidance and results framework]. Ню Йорк: УНИЦЕФ; 2018 г.

Сборник с индикатори, примерни въпроси за проучвания и препоръчителна методология за мониторинг на прилагането и въздействието на седемте стратегии на INSPIRE.

Manual on victimization surveys. Женева: Служба за борба срещу наркотиците и престъпността на ООН, Икономическа комисия за Европа на Организацията на обединените нации; 2009 г. (http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Crime-statistics/Manual_on_Victimization_surveys_2009_web.pdf, отворено на 24 март 2018 г.).

Подробен източник на информация за разработване на национални проучвания относно виктимизацията с цел подобряване на съпоставимостта на резултатите от проучванията в областта, предоставящ минимум данни с предложения за основни теми в национални проучвания относно виктимизацията от престъпления. Наличен е на английски, френски и испански език.

Manual for the measurement of juvenile justice indicators. Виена: Служба за борба срещу наркотиците и престъпността на ООН; 2006 г. (http://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/06-55616_ebook.pdf, отворено на 24 март 2018 г.).

Описание на 15 индикатора за правосъдието за деца и как измерванията по тях допринасят за закрилата на деца в конфликт със закона чрез действия на местно и централно равнище. Предлага практически насоки, стратегии и инструменти за събиране на информация, съпоставяне и оценка на индикаторите. Наличен е на английски, френски и испански език.

International classification of crime for statistical purposes (ICCS). Виена: Служба за борба срещу наркотиците и престъпността на ООН; 2015 г. (<http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/statistics/iccs.html>, отворено на 24 март 2018 г.).

Всеобхватна рамка за генериране на статистически данни за престъпността и наказателното правосъдие и инструмент за разбиране на степента на престъпност и катализаторите за нея, за подобряване на качеството на данните относно престъпността и наказателното правосъдие на национално ниво и в подкрепа на националните дейности за мониторинг на изпълнението на ЦУР в областите на обществена сигурност и безопасност, трафик на хора, корупция и достъп до правосъдие.

Библиография

1. INSPIRE: Seven strategies for ending violence against children. Geneva: World Health Organization; 2016 (http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/inspire/en/, accessed 24 March, 2018).
2. Krug EG, Dahlburg LL, Mercy JA, Zwi AB, Lozano R, editors. World report on violence and health. Geneva: World Health Organization; 2002 (http://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf?sequence=1, accessed 24 March 2018).
3. Heise L. What works to prevent partner violence: an evidence overview. London: STRIVE Research Consortium; 2011 (<http://strive.lshtm.ac.uk/system/files/attachments/What%20works%20to%20prevent%20partner%20violence.pdf>, accessed 24 March 2018).
4. Alhusen JL, Ho GWK, Smith KF, Campbell JC. Addressing intimate partner violence and child maltreatment: challenges and opportunities. In: Handbook of child maltreatment. Dordrecht: Springer; 2014:187–201.
5. Guedes A, Bott S, Garcia-Moreno C, Colombini M. Bridging the gaps: a global review of intersections of violence against women and violence against children. Global Health Action. 2016;9(1). doi: 10.3402/gha.v9.31516.
6. Bacchus LJ, Colombini M, Urbina MC, Howarth E, Gardner F, Annan J, et al. Exploring opportunities for coordinated responses to intimate partner violence and child maltreatment in low- and middle-income countries: a scoping review. Psychology, Health & Medicine. 2017;Feb;22(sup1):135–65.
7. Preventing and responding to violence against children and adolescents: theory of change. New York: UNICEF; 2017 (https://www.unicef.org/protection/files/UNICEF_VAC_ToC_WEB_271117.pdf, accessed 24 March 2018).
8. Bott S, Morrison A, Ellsberg M. Preventing and responding to gender-based violence in middle and low-income countries: a global review and analysis. Policy Research Working Paper. Washington (DC): World Bank, Poverty Reduction and Economic Management Sector Unit, Gender and Development Group; 2005 (<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/8210>, accessed 24 April 2018).
9. On the CUSP of change: effective scaling of social norms programming for gender equality. Community for Understanding Scale-Up (CUSP); 2017 (http://raisingvoices.org/wp-content/uploads/2013/03/CUSP.SVRIpaper.Final_6sept2017forWeb.pdf, accessed 24 March 2018).
10. Scaling-up interventions to prevent and respond to gender-based violence: an analytical report. Washington (DC): USAID; 2015 (<https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1865/Scaling-up-Interventions-to-Prevent-and-Respond-to-GBV.pdf>, accessed 24 March 2018).
11. Nine steps for developing a scaling-up strategy. Geneva: World Health Organization; 2010 (http://www.who.int/reproductivehealth/publications/strategic_approach/9789241500319/en/, accessed 24 March 2018), accessed 25 April 2018).
12. National Collaborating Centre for Methods and Tools. Public health triangulation: synthesizing multiple data sources. Ontario, Canada: McMaster University; 2012. Updated 12 September, 2017 (<http://www.nccmt.ca/knowledge-repositories/search/124>, accessed 24 March 2018).

Изпълнение и прилагане на закони

Цел: Гарантиране на въвеждането и прилагането на закони за забрана и предотвратяване на насилието над деца, намаляване на прекомерната употреба на алкохол и ограничаване на достъпа на младежи до огнестрелни и други оръжия.

Какво ще намерите в този раздел

Общ преглед: Ефективното законодателство в подкрепа на усилията за прекратяване на насилието

Разберете как стратегията
работи на практика

Връзки между стратегиите на
INSPIRE и извън тях

Работи най-добре, когато...

Хуманитарни дейности

Основни стъпки при
прилагането

Индикатори

стр. 32

Упражнение за съсредоточаване

Фокус на планирането Ви
върху местните нужди и
контекст

стр. 38

Подходи

Научете какво е необходимо за прилагането на стратегията чрез основани на доказателства подходи и примери

Подходите накратко

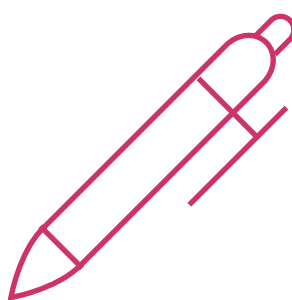
Закони за забрана на насилствените форми на наказание на деца

Закони, криминализиращи сексуалното насилие и експлоатацията на деца

Закони за предотвратяване на злоупотребата с алкохол

Закони, ограничаващи достъпа на младежи до огнестрелни и други оръжия

стр. 39

Работен лист за изпълнение

Определяне на ресурсите и етапите на действие с цел изготвяне на план за изпълнение

стр. 54

Ресурси

Връзка към инструменти и ресурси за прилагане на тази стратегия

стр. 57

Ефективно законодателство в подкрепа на усилията за прекратяване на насилието

Законодателството може да бъде ключово важна част от предотвратяването и реагирането на насилие и от приноса за спазването на човешките права на децата. Ефективното прилагане на законите, които определят и забраняват всички форми на насилие над деца, може да действа като възпиращ фактор за насилието и да гарантира правосъдие за жертвите. Различните видове закони са насочени към рисковите фактори за насилие в живота на децата, като злоупотребата с алкохол или достъпа на младежи до оръжия. Сами по себе си законите не водят до намаляване на насилието, но ефективното им изпълнение и прилагане подкрепят и засилват всички стратегии на INSPIRE за прекратяване на насилието над деца.

Наред с това законодателството може да осигури цялостна рамка за превенция, закрила, реакция и подкрепа за жертвите, свидетелите и децата в конфликт със закона (вж. Каре 8)¹. Тази законодателна рамка може да включва:

- ⊕ Укрепване на системите и координацията за закрила, реакция и подкрепа чрез мандати, стандарти, процедури и механизми за поемане на отговорност.
- ⊕ Установяване на рамки за идентифициране, насочване, разследване, лечение и последващи мерки по отношение на деца, преживели насилие.
- ⊕ Създаване на насоки за справедливо, прозрачно и съобразено с интересите на детето правосъдие за всички деца.

Тези аспекти са разгледани по-подробно в стратегията „Реагиране и подкрепа“.

Изпълнението и прилагането на законите става на няколко нива и в него участват различни страни (вж. раздел „Прилагане на INSPIRE като пакет от документи“). Основният акцент в тази глава е законодателството и неговото приложение чрез наказателно, гражданско и административно право, политики и стандарти. Действията, инициирани от секторни институции (включително системите за закрила на детето, здравеопазване и правосъдие, както е описано в Техническия пакет на INSPIRE), които включват взаимодействие с деца и семейства, са разгледани в рамките на стратегията „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“.

Каре 8

Как законите обслужват правото на детето на защита от насилие?

Правото на децата на защита от всички форми на насилие е признато от международни и регионални инструменти, най-важният от които е Конвенцията на ООН за правата на детето (КПД) (1). КПД призовава държавите — страни по нея, да преразгледат всички местни закони и свързаните с тях административни указания в областта на насилието над деца (включително обичайното, традиционното и религиозното законодателство) и да гарантират забраната на всички форми на насилие над деца във всички условия, без изключение (2, 3). Наред с това държавите — страни по тези договори, се призовават да приемат всички необходими законодателни мерки, включително мерки за изпълнение, правоприлагане и бюджетни мерки с цел пълно изпълнение на това право. Наборът от закони и политики за гарантиране на правата на децата и за тяхната закрила от насилие са описани подробно в други документи, което надхвърля обхвата на настоящия наръчник. Въпреки това тази стратегия по INSPIRE е част от по-мощни усилия за изпълнение и прилагане на закони за защита на правото на децата да живеят без насилие и за даване на гаранции за съобразяване с международните стандарти и стандартите за правата на човека. Подход, основан на правата на детето, съгласно КПД може да послужи като основа на тези по-мощни усилия, както и на въвеждането и прилагането на специалните закони, включени в INSPIRE (4).

За повече информация вж. раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

¹ В настоящия наръчник „деца в конфликт със закона“ се отнася за деца, за които се твърди, че са нарушили наказателното право, обвинени са в това или са признати за виновни

В *Техническия пакет на INSPIRE* тази стратегия се съсредоточава върху два типа закони за защита на децата от насилие.

- Закони, забраняващи актовете на насилие над деца, включително насилствени форми на наказание и сексуално насилие и експлоатация.
- Закони за намаляване на рисковите фактори за насилие чрез ограничаване на достъпа и злоупотребата с алкохол и достъпа на младежи до огнестрелни и други оръжия.

Връзки между стратегиите на INSPIRE и извън тях

С изпълнението и прилагането на закони се подкрепят други стратегии на INSPIRE, както и усилия, които далеч не са свързани с насилието.

СТРАТЕГИИ НА INSPIRE

	Норми и ценности	Закони ² , които предупреждават, че насилието над деца е неприемливо
	Безопасна среда	Законите за предотвратяване на злоупотребата с алкохол и достъпа на младежи до огнестрелни оръжия допълват усилията за подобряване на безопасността и използването на обществените пространства
	Подкрепа за родители и полагащи грижа лица	С програмите за родителска грижа се подкрепя изпълнението на закони чрез предоставяне на умения и подкрепа на родителите, така че да се избягват насилствените форми на наказание на деца и да се подобри общуването между родители и деца в защита на децата от сексуално насилие и експлоатация
	Увеличаване на доходите и икономическо укрепване	Тези програми подкрепят изпълнението на законите за намаляване на рисковите фактори за прилагане на насилствени форми на наказание и експлоатация на деца
	Механизми за реакция и услуги подкрепа	Закони, с които се създава рамка за междусекторна система за осигуряване на услуги за реагиране, гарантиране на координацията и отговорността, както и за правосъдие, съобразено с интересите на детето (вж. Капе 9)
	Образование и житейски умения	Законите за забрана на насилствените форми на наказание и сексуалното насилие и експлоатация от страна на педагозите допринасят за безопасността на учениците
ОБЩИ ЗДРАВНИ, СОЦИАЛНИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОГРАМИ		Закони, които помагат на държавите страни да изпълняват задълженията си по КПД

² Тук „закони“ означава видовете закони, открити в INSPIRE, като се приема, че те ще бъдат въведени и прилагани ефективно

Какво представлява правосъдието, съобразено с интересите на детето?

Част от изпълнението и прилагането включва това да се гарантира, че законите ще осигуряват ефективна закрила на децата и са съобразени в техния висш интерес. **Правосъдието, съобразено с интересите на детето**, е:

- достъпно, бързо и надлежно;
- съобразено с различните възрасти и полове, адаптирано е и е насочено към нуждите на детето;
- защита следните права на детето:
 - » правото на справедлив процес;
 - » на активно участие в производството и разбирането му;
 - » неприкосновеност на личния и семейния живот;
 - » поверителност и конфиденциалност;
 - » неприкосновеност на личността и достойнство (5).

Има ясни доказателства, че институционализацията и лишаването от свобода на деца е зловредно, неефективно и скъпо и носи висок риск от насилие над тези деца (6). КПД, международните стандарти и агенциите на ООН дават принципи и насоки за създаване на правни рамки, които водят до намаляване на риска от насилие над деца и юноши в конфликт със закона. Чрез тях държавите се приканват да предприемат следните стъпки:

- Да премахнат статусните нарушения (деяния, които представляват престъпления само когато са извършени от деца, но не и от възрастни) (7, 8) и нарушения, свързани с морала или изискванията за облекло на момичета (9).
- Да отчитат емоционалната, психическата и интелектуалната зрялост на децата и в това отношение да увеличат без изключение най-ниската минимална възраст за наказателна отговорност (МВНО) до 12-годишна възраст като абсолютната минимална възраст и да продължат да я увеличават до по-висока възраст (10, 11).
- Да създадат специализирани системи за правосъдие за деца (12).
- Да защитават правото на децата на свобода чрез предоставяне и прилагане на отклоняване, пробация, рехабилитация, възстановително правосъдие, образование и подкрепа за семействата като алтернативи на наказателните процеси и лишаването на деца от свобода (13, 14).
- Да използват лишаването на свобода като крайна мярка и за възможно най-кратък период от време, (15, 16) както и да гарантират, че лишените от свобода деца са отделени от възрастни, а момчетата — от момчетата (17, 18).
- Да гарантират, че нито едно дете не е обект на мъчения или друго жестоко или унижително отношение, смъртно наказание или доживотен затвор без възможност за освобождаване (19).

Съобразено с интересите на децата правосъдие може да се въведе на всички нива на контакт с деца, семейства и общности. То е разгледано по-подробно в стратегията „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“.

Работи най-добре, когато...

Има по-голяма вероятност въвеждането и прилагането на закони за закрила на децата да постигнат желания ефект, когато:

- ✔ са част от по-мощна стратегия за укрепване и защита на правата на децата, включително мерки за мониторинг и оценка на прилагането;
- ✔ националните и местните заинтересовани страни, от правителството до гражданското общество, включително самите деца, са напълно ангажирани с процеса;
- ✔ законодателството, което изисква инфраструктура или услуги, е остойностено точно и са отпуснати достатъчно ресурси;
- ✔ прилагането се извършва паралелно с постоянни информационни кампании, дейности за промяна на социалните норми и професионално обучение или други подкрепящи програми, като например за изграждане на умения за родители или учители и използването на ненасилствено възпитание.

Хуманитарни дейности

Извънредните ситуации, конфликтите и други кризи могат да осуетят работата на правните и социалните институции за закрила на децата. В документа *Minimum Standards for Child Protection in Humanitarian Action* [Минимални стандарти за закрила на децата при хуманитарни дейности] са изложени принципите и стандартите, основани на международното законодателство за правата на човека, хуманитарното законодателство и законодателството за бежанците, които допринасят за закрилата на децата и семействата в кризисни ситуации. Много от препоръчителните дейности са насочени към подготвеността.

Дейностите по-долу са предвидени за подкрепа на тази стратегия на INSPIRE в условия на хуманитарна помощ.

- Регистриране на ражданията, за да могат всички лица да се ползват с правата си съгласно законодателството дори в кризисни или извънредни ситуации.
- Свързани с подготвеността действия, като например изготвяне на набор от законови разпоредби за разрешаване на проблема с насилието над деца, укрепване на капацитета за правоприлагане и разработване на планове за извънредни ситуации за правосъдния сектор в случай на кризи или извънредни ситуации.
- Обучения, кодекси за поведение, проучване и контрол на целия персонал в услугите, служителите по сигурността и доброволците, които работят с деца. Това следва да включва военните умиротворителни сили и полицията.
- Установяване на ефективно и отговорно правоприлагане в условия на хуманитарна помощ, включително механизми за подаване на сигнали и достъп до правосъдие на жертвите на физическо и сексуално насилие

За повече информация вж. част „Хуманитарни дейности“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

Основни стъпки при изпълнението и прилагането на закони

Кой участва в изпълнението и прилагането на закони?

Сред страните, участващи в изпълнението и прилагането на закони, са:

- законодатели и изготвящи политики лица, които приемат закони и разпределят ресурси;
- служители на министерства и държавни служители, които превръщат законите и политиките в протоколи и стандарти за съответния сектор;
- членове на персонала в услугите, които изпълняват дейностите;
- гражданското общество и частният сектор, които помагат на общността да спазва законодателството;
- семейства и лица, които променят поведението си.

Как може да се оценят нуждите за изпълнение във Вашата среда?

Съществуват редица рамки за запознаване с процеса на въвеждане и изпълнение на закони.

Една от тях е приложена тук по отношение на законите за закрила на децата от насилие. В настоящия модел, който е адаптиран от процеса за разработване на политики на Центровете за контрол и превенция на заболяванията в САЩ, определението за „политика“ е „закон, разпоредба, процедура, административна мярка, стимул или доброволна практика на правителството и други институции“ (20). Цикълът продължава след въвеждането на политики и включва непрекъсната оценка, ангажиране на заинтересованите страни и образование (вж. Фигура 2).

Фигура 2: Модел на процес за разработване на политики

Източник: Адаптирано от (20).

Когато се прилага по отношение на закони за справяне с насилието над деца, тази рамка може да включва дейностите и информацията, описани в Таблица 1.

Таблица 1: Процес на изготвяне на политиките, приложен по отношение на насилието над деца

Област	Действия	Източници на информация
Идентифициране на проблема	- Оценка на обхвата и разпространението на насилието над деца - Оценка на липсите в съществуващите политики и законодателство относно насилието над деца - Оценка на пропуските при изпълнението и прилагането на законите	Данни от проучвания Административни данни Качествени данни Консултации със заинтересовани страни Законодателни оценки Анализ на пропуските
Анализ: определяне, описване, оценяване и крайна оценка на политическите варианти	- Определяне на потенциалното въздействие на различните закони върху приоритетните области за предотвратяване на насилието - Разходи за прилагане, включително за нужните човешки ресурси и обучение, обществено образование, подкрепящи дейности, мониторинг - Оценка на осъществимостта в различни условия	Преглед на литературата Добри практики и насоки Преглед на средата Анализ на бюджета и остойностяване SWOT анализ Инструменти за анализ на политиките съгласно КПД (вж. раздел „Ресурси“)
Разработване на стратегии и политики	- Изясняване на оперативните проблеми и каква подкрепа е необходима за онези, които ще приемат закона, включително пречки за въвеждане, обучение и информирание на обществото - Споделяне на информация чрез бели книги, резюмета на политиките, представяния и диалози - При необходимост провеждане на допълнителна работа по контекста, включително разработване на план за допълнителни изследвания	Консултации със заинтересованите страни и отзиви от тях
Влизане в сила	Установяване на механизми за въвеждане на закони, разпоредби, процедури, административни мерки, стимули и доброволни практики	
Изпълнение	- Превръщане на законите в оперативни практики и определяне на стандарти за изпълнение - Въвеждане на разпоредби, насоки, препоръки, директиви и организационни правила - Определяне на индикатори за оценка на изпълнението и въздействието - Координиране на ресурсите и изграждане на капацитет на персонала с цел въвеждане и изпълнение на законите - Оценка на прилагането и гарантиране на спазването на политиката - Подкрепа за усилията за постигане на устойчивост след изпълнението	Насоки, стандарти и препоръки от международни агенции, които работят по проблемите на насилието над деца (вж. раздел „Ресурси“ в края на тази глава). <i>INSPIRE: Насоки относно индикаторите и рамка за резултатите</i>

Източник: Адаптирано от (20).

Индикатори

Индикаторите по INSPIRE по-долу се използват за измерване на въвеждането и изпълнението на закони за превенция и реагиране на насилието над деца: (вж. **Приложения А и Б** за списък с индикаторите по INSPIRE).

- 3.1 Закони за закрила на децата от физическо наказание (насилствени форми на наказание)
- 3.2 Закони за закрила на децата от сексуално насилие и експлоатация
- 3.3 Закони и политики за закрила на децата от основни рискови фактори за насилие и експлоатация
- 3.4 Закони и политики относно реагирането от страна на институциите и отговорните лица във връзка с насилието над деца
- 3.5 Информираност относно законите, забраняващи насилието над деца
- 3.6 Оценка на съответствието на законодателната рамка с международните норми

Упражнение за съсредоточаване

Преди да преминете към конкретни подходи за изпълнение и прилагане на закони за превенция на насилието над деца, обърнете внимание на условията в своята среда, какво вече се прави и какво искате да се промени.

Целта на това упражнение е да Ви помогне да се съсредоточите върху приоритетите си, докато се запознавате по-подробно с подходите в тази стратегия. Можете да направите упражнението самостоятелно или в група.

- ❓ Кой според Вас са най-големите проблеми в държавата Ви, свързани с насилието над деца?
- ❓ Какви закони за справяне с тези проблеми съществуват? Правена ли е наскоро оценка на тези закони, за да се прецени дали те осигуряват добра защита на децата от насилие при всички условия и обстоятелства? Прилагат ли се подходящи санкции за извършителите на насилие над деца?
- ❓ Работят и функционират ли на всички нива съществуващите закони — от правните мандати към въвеждането и изпълнението в съответните сектори до приложението и съобразяването от страна на доставчиците на услуги, общностите и семействата? Ако не е така, кои според Вас са пречките за ефективното изпълнение и прилагане?
- ❓ Има ли закони или практики, с които се дискриминират определени групи деца?
- ❓ Запознати ли са мнозинството от хора със законите, свързани с насилието над деца? Има ли масово разбиране и приемане на правата на децата? Има ли обществена подкрепа за въвеждането на различни видове закони за превенция на насилието над деца?

Използвайте това място за бележки.

Подходите накратко

Тези подходи от Техническия пакет на INSPIRE представляват основана на доказателства, надеждна или обещаваща практика в областта на предотвратяването и реагирането на насилие над деца и може да бъде част от цялостен план.

Закони за забрана на насилствените форми на наказание на деца	Закони, криминализиращи сексуалното насилие и експлоатацията на деца	Закони за предотвратяване на злоупотребата с алкохол	Закони, ограничаващи достъпа на младежи до огнестрелни и други оръжия
Тези закони конкретно забраняват насилствени форми на наказание на деца от родители, учители или други полагащи грижа лица	Тези закони определят, криминализират или предлагат механизми за наказателно преследване на всички актове на сексуално насилие и експлоатация и осигуряват закрила и подкрепа за децата жертви	Тези закони са предназначени за намаляване на прекомерната консумация на алкохол чрез увеличаване на цената, въвеждане на минимална възраст за закупуване, ограничаване на часовете и дните за продажба и намаляване на гъстотата на обектите, в които се продава алкохол	Тези закони осигуряват по-строги изисквания за лицензиране за огнестрелни оръжия, наред с целево правоприлагане и други мерки за предотвратяване на незаконния достъп до огнестрелни и други оръжия от страна на деца и младежи
Потенциални крайни резултати - Намаляване на използването на насилствени форми на наказание от родители, полагащи грижа лица, учители и други органи; - Повишаване на информираността и намаляване на приемането на насилствените форми на наказание на деца във всякаква среда	Потенциални крайни резултати - Повишаване на информираността и намаляване на приемането на различните актове, които представляват сексуално насилие и сексуална експлоатация на деца; - Увеличаване на нивото на разкриване на информация, подаване на сигнали и търсене на помощ; - Увеличаване на нивото на разследване и наказателно преследване	Потенциални крайни резултати - Намаляване на малтретирането на деца, насилието сред младежи и НСИП; - Намаляване на риска от виктимизация; - Намаляване на риск от когнитивни и психични проблеми, свързани с прекомерната употреба на алкохол в юношеска възраст, които на свой ред могат да доведат до увеличаване на насилническото поведение	Потенциални крайни резултати - Намаляване на смъртните случаи и нараняванията, свързани с използването на огнестрелни оръжия, и по-специално сред момчетата в юношеска възраст и младите мъже; - Намаляване на използването на огнестрелни оръжия при извършването на престъпления; - Намаляване на неумишлените наранявания от огнестрелни оръжия
Групи от населението/ среди За цялото население/ всички среди	Групи от населението/ среди За цялото население/ всички среди	Групи от населението/ среди За цялото население, всички среди или с акцент върху районите с висока консумация на алкохол и свързаните с това рискове	Групи от населението/ среди За цялото население, с акцент върху момчета и млади мъже в градска среда с високи нива на насилие
Примери Албания, Бразилия, Хърватия	Примери Доминиканска република	Примери ЮАР (Западен Кейп)	Примери Колумбия

Изпълнение и прилагане на закони

Подход: Закони за забрана на насилствените форми на наказание на деца

В какво се Закони, с които ясно се определят и забраняват насилствените форми на наказание

състои: (вж. Каре 10) на деца във всякаква среда³

Защо: Когато са придружени от образование и подкрепа, този тип закони са ясен знак, че насилствените форми на наказание на деца са неприемливи и може да доведат до:

- ↑ Повишаване на разбирането и намаляване на приемането на насилствените форми на наказание на деца във всяка среда
- ↓ Намаляване на използването на насилствени форми на наказание от родители, полагачи грижа лица, учители и други властимащи лица.

Законите, които забраняват форми на поведение като насилствените форми на наказание на деца във всякаква среда, допринасят за намаляването на приемането и използването му (21), а чрез държавното образование може да се открие фактът, че насилствените форми на наказание не носи ползи и вреди на децата по много различни начини. Държавното образование заедно с ефективното въвеждане и изпълнение на закони изпраща ясно послание, че наказанието чрез насилие е неприемливо.

Основната цел на тези закони е образование, превенция и възпиране. Правоприлагането има за цел да обслужва висшия интерес на детето и може да включва осигуряване на интервенции за подкрепа на семействата. Разделянето на семейства или наказателното преследване е подходящо само за случаи, в които е застрашена безопасността на детето, когато има и други форми на злоупотреба или когато останалите интервенции не са имали успех.

Усилията за изпълнение и прилагане на закони за защита на децата биха могли да включват следните дейности:

- Преглед, за да се установи дали настоящото законодателство (включително религиозно, обичайно или традиционно) разрешава или осигурява правна защита във връзка с насилствените форми на наказание.
- Приложение на закони за закрила в различните среди: дом, училище, общност, системите за грижа и правосъдие.
- Установяване на различни нарастващи по сила реакции и санкции.
- Ясни указания и обучение за всички доставчици на услуги за деца и семейства.
- Държавно и професионално образование във връзка със законодателството, както и популяризиране на алтернативно, закрлящо поведение.

Каре 10

Какво представляват „насилствените форми на наказание“ и защото те са проблем?

Насилствените форми на наказание са всички наказания, при които се използва физическа сила и които имат за цел да причинят някаква степен на болка или дискомфорт, независимо колко лека е тя. Те включват удряне, ритане, разтърсване или повяляне на децата, драскане, щипане, хапане, скубане на коса или дърпане на уши или принуждаване на децата да стоят в неудобно положение, изгаряне, попарване или принудително поглъщане на течности или други субстанции. Освен това те включват нефизически форми на наказание, които са жестоки и унижителни, като наказания, с които детето се омаловажава, унижава, заплашва, плаши или осмива. Използването на насилствени форми на наказание носи неизменен риск от ескалиране, отчасти защото във времето губи ефективността си и отчасти защото възрастните могат да имат неточна преценка на използваната сила. Според изследванията има връзка между излагането на насилствени форми на наказание в детството и редица негативни последици за здравето и поведението, включително влошено психично здраве, последици за когнитивното развитие и образованието, както и увеличаване на агресията и противообщественото поведение (22). Голяма част от тези последици продължават и в юношеството, включително под формата на агресивно и криминално поведение, приемане и използване на насилие за разрешаване на конфликти между връстници, и НСИП, било то като жертва или извършител.

³ В членове 19, 28 (параграф 2) и 37 от КПД се признава правото на детето на закрила от всички форми на насилие, включително насилствени форми на наказание. В член 39 е посочена отговорността на държавите да предприемат мерки за подпомагане на физическото и психическото възстановяване и социална реинтеграция на дете, жертва на насилие. Държавите — страни по Конвенцията, ратифицирали КПД, имат задължението да въведат такива закони.

Разходи и икономическа ефективност

Разходите за изпълнение и прилагане на закони за забрана на насилствените форми на наказание включват дейности за събиране на данни, провеждане на оценки на политики, срещи на заинтересованите страни и оценка на пропуските при въвеждането и изпълнението.

Постоянните разходи включват:

- мобилни дейности сред обществеността и комуникация за промяна на поведението;
- необходимите човешки ресурси за осигуряване на положителни интервенции и подкрепа на семействата;
- обучения за сектора на правоприлагането, правосъдието и други сектори за обществени услуги относно целта на закона и начините за прилагането му във висшия интерес на децата;
- събиране на данни, както и технологии за мониторинг и оценка;

Инвестициите за прилагане могат да се сравняват със значителните и непрекъснати разходи, свързани с насилието над деца.

Бележки относно прилагането

За повече информация

Оценка на правната рамка

Преглед на националните закони, разпоредби и конституция, за да се установи дали насилствените форми на наказание са разрешени във всички среди или при всички обстоятелства.

Средите включват: у дома, алтернативни грижи, детски грижи, училища и центрове за задържане или други затворени институции.

Обстоятелствата включват: присъди или възпитание на деца в конфликт със закона (включително обичайното или религиозното право) или като правна защита при използването на насилствени форми на наказание от властимащи над деца.

Разгледайте всички възможни източници на приложимо законодателство, включително общото право (съдебната практика).

„Глобална инициатива за премахване на телесното наказание — инструменти и доклади от държави“ [Global Initiative to End Corporal Punishment Tools and Country Reports]

„Ръководство по прилагане на Конвенцията за правата на детето: Контролни списъци за прилагане“ [Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child: Implementation checklists]
Вж. стр 274

Оценка на изпълнението и прилагането

Преглед на вторичното законодателство, стандарти, протоколи и механизми за подаване на сигнали, за да се установи дали дават достатъчно насоки на отговорните за изпълнението и прилагането на закона лица.

Преглед на данните от проучвания, административните и качествените данни с цел получаване на задълбочена информация за това къде може да има пропуски при въвеждането и изпълнението на закони.

„Примерни стратегии и практически мерки на ООН: насилие над деца в областта на превенцията на престъпността и наказателното правосъдие: контролен списък“ [The United Nations model strategies and practical measures: violence against children in the field of crime prevention and criminal justice: a checklist]
Part one, part three

Дейности за подкрепа

Участие на заинтересованите страни, общността и детето. Хората трябва да съзнават, че имат отговорност, най-вече ако законът забранява деяния, които като цяло не се приемат за престъпни.

Комуникация, която води до промяна на поведението.

- Разпространявайте данни за негативните последици от насилствените форми на наказание върху децата и обществото.
- Посочвайте ясно, че целта на закона е образование и превенция, а не наказание.
- Демонстрирайте съпричастие, без обвинение, за родителите, учителите и полагащите грижа лица, за които насилствените форми на наказание са норма при отглеждането и обучението на деца.
- Предлагайте решения, като примери за добри родителски грижи и възпитание.
- Хармонизирайте посланията със съществуващите ценности, като например отговорността на общността по отношение на закрилата и отглеждането на деца.
- Използвайте различни послания и изходни позиции: при раждане и по време на грижите за новородени и регистрацията на ражданията, чрез доставчиците на здравни грижи и училищните системи, чрез масова комуникация и обучение с елементи на забавление и чрез позитивни модели за подражание (Вж. стратегия „Норми и ценности“).

Политики, процедури, кодекси за поведение и обучение. Възрастните в контакт с деца — като учители и училищен персонал, доставчици на детски или алтернативни грижи, специалистите от системата на наказателното правосъдие, гражданските и религиозните организации — имат нужда от умения за работа с деца, стратегии за позитивно възпитание и управление на поведението, процедури за мониторинг за институциите и официално разпознаване на ангажимента им да не използват наказание чрез насилие (вж. стратегията „Образование и житейски умения“).

Подкрепа за родителите и полагащите грижа лица. Програмите за родителска грижа, общностните мрежи и интервенциите на социалните услуги могат да помогнат на родителите да използват позитивно възпитание и алтернативи на наказанието чрез насилие (вж. стратегията „Подкрепа за родителите и полагащите грижа лица“).

Вж. също

Стратегия „Норми и ценности“

Стратегия „Образование и житейски умения“.
Подход: Безопасна и стимулираща училищна среда

Стратегия „Подкрепа за родители и полагащи грижа лица“

Примери от практиката: Въвеждане на закони за забрана на насилствените форми на наказание

Със **закон на Албания за защита на правата на детето** бяха създадени звена за закрила на децата и звена по правата на децата, които предоставят услуги за управление на случаите на местно равнище. Албания реализира национална информационна кампания относно закрилата на детето #UneMbrojFemijet (#АзЗакрилямДецата) за запознаване с позитивните методи за родителски грижи. Дейностите в кампанията включваха консултации по законови промени и нови политики за подобряване на закрилата на детето.

В **Бразилския** закон, с който се забраняват насилствените форми на наказание на деца, се предвиждат набор от мерки за реагиране, включително предупреждения и насочване към програми за семейна закрила и напътствия. Наред с това с него се предвижда обучение, включващо непрекъснатата кампания с името „Не удряй, образовай!“.

В **Хърватия** няколко министерства отговарят за изпълнението на закони за забрана на насилствените форми на наказание на деца, включително, наред с други, Министерството на вътрешните работи, Министерството на социалната политика и младежта, Министерството на здравеопазването и Министерството на правосъдието. Министерствата финансират граждански организации, които провеждат програми, насочени към деца, родители, специалисти и широката общественост.

За повече информация вж. част „Закони, забраняващи насилствените форми на наказание“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

Подход: Закони, криминализиращи сексуалното насилие и експлоатацията на деца

В какво се състои: Изпълнението и прилагането на закони, в които ясно се дефинират и забраняват всички форми на сексуално насилие и експлоатация и се осигурява закрила и подкрепа на децата жертви

Защо: С тези закони се признава правото на децата на защита от всички форми на насилие и експлоатация, включително онлайн (вж. Капе 11).⁴ Когато се съчетае с информационни кампании и дейности за промяна на нормите, потенциалното въздействие от изпълнението и прилагането на тези закони включва следното, без списъкът да бъде изчерпателен (21):

- ↑ Повишаване на общественото осъзнаване и намаляване на приемането на всички актове, които представляват сексуално насилие и сексуална експлоатация на деца;
- ↑ Увеличаване на нивото на разкриване и подаване на сигнали за сексуално насилие и експлоатация;
- ↑ Увеличаване на нивото на разследване и наказателно преследване при сексуално насилие и експлоатация;
- ↓ Намаляване на нивото на сексуално насилие и експлоатация

Момчетата непропорционално са обект на сексуално насилие и експлоатация, но момчетата също често са виктимизирани. Тъй като сексуалното насилие и експлоатация включват голям набор от вредни деяния, е важно те да бъдат изрично дефинирани и криминализирани в законите. Дори когато има въведени такива закони обаче, те може би не се прилагат или не работят за закрила на децата според предвиденото. Сред причините за това са:

- **законови пречки**, ако формулировката на закона не може адекватно да води до пълното му прилагане;
- **системни и административни пречки**, като например пропуски и забавяния в процеса на разпознаване, подаване на сигнал, разследване и наказателно преследване в случай на сексуално насилие и експлоатация; или специфични затруднения при транснационални случаи и сексуална експлоатация и насилие над деца в интернет;
- **пречки от средата**, като например социални норми, норми за различните полове и предразсъдъци, които влияят на това как хората възприемат сексуалното насилие и експлоатация и жертвите от тях (като насилствен секс в интимни връзки или когато жертвите са мъже, ЛГБТИ или социално и икономически маргинализирани лица).

⁴ В член 19 от КПД се признава правото на децата на защита от сексуално насилие и в член 34 и във факултативния протокол към нея относно продажбата на деца, детската проституция и порнография (ФППД) се предвижда защита на децата от всички форми на сексуално насилие и експлоатация, включително онлайн тормоз. С член 39 от КПД държавите се задължават да предприемат мерки за подпомагане на физическото и психическото възстановяване и социалната реинтеграция на дете, жертва на насилие. Държавите — страни по Конвенцията, ратифицирали КПД и ФППД, са задължени да закрилят децата, като криминализират всички форми на сексуално насилие и експлоатация, въвеждат и прилагат закони и осигуряват закрила и подкрепа на децата жертви на насилие.

Законови пречки	• Изрично определяне на забранени деяния, които важат еднакво за мъже и жени. • Справяне с всички форми на сексуално насилие и експлоатация, включително в интернет (вж. Каре 11). • Установяване на минимална възраст за съгласие за секс (без да се криминализира сексът по взаимно съгласие между близки по възраст юноши), както и да се гарантира, че всички деца на възраст 0–18 години са законово защитени от сексуално насилие и експлоатация. • Гарантиране, че в случаи на насилие над деца могат да бъдат започнати разследване и наказателно преследване, без да е необходимо жертвата да подава официална жалба.
Системни и административни пречки	• Установяване на официални механизми за междусекторно и международно сътрудничество. • Възлагане на конкретни отговорности в рамките на процеса по разследване и наказателно преследване на съответните сектори. (Така например, ако здравни работници събират съдебни доказателства, това задължение трябва да бъде ясно и подкрепено чрез протоколи, обучения и ресурси). • Гарантиране, че персоналят за реакция на първо ниво реагира адекватно в случаи с деца, преживели сексуално насилие, чрез задължително обучение и евентуално специализиран персонал или звена (вж. стратегия „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“). • Укрепване на системите за социални услуги, здравеопазване и правосъдие (вж. стратегия „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“). • Въвеждане на международни насоки, като например „Реакция при сексуално малтретиране на деца и юноши — клинични указания на СЗО“ [Responding to Children and Adolescents who have been sexually abused: WHO clinical guidelines] (вж. раздел „Ресурси“ в края на тази глава).
Пречки от средата	• Преодоляване на конкретни уязвимости и пречки за правосъдието за жертвите, включително усилия за: » повишаване на осведомеността относно сексуалното насилие и превенцията; » промяна на нормите за различните полове и социалните норми, които затвърждават или оправдават насилието; » намаляване на стигматизирането и подкрепа за търсещите помощ.

Каре 11

Как децата могат да бъдат предпазвани от сексуална експлоатация и злоупотреба?

С увеличаването на достъпа до информационни и комуникационни технологии в цял свят расте и рискът от насилие и експлоатация на деца в интернет. **Сексуалната експлоатация и насилие над деца в интернет (СЕНД)** включва:

- производство, достъп, притежание и разпространение на материали със сексуално насилие над деца;
- сприяеляване с потенциални деца жертви в интернет с цел умишлено извършване на сексуално насилие или експлоатация;
- излъчване на живо на сексуална експлоатация и насилие над деца.

Следват някои специални механизми в рамките на по-широка стратегия за въвеждане и прилагане на закони за закрила на децата от насилие, които могат да се прилагат по отношение на СЕНД в интернет:

- правни рамки за установяване, разследване и наказателно преследване на нарушителите и защита на жертвите;
- специализирано, международно сътрудничество и сътрудничество в областта на правоприлагането, подкрепени чрез обучения;
- законови механизми за подаване на сигнали, блокиране и премахване на съдържание със СЕНД;
- събиране на данни относно СЕНД;
- законови механизми за превенция на повторно извършване на престъпления, като например регистрация на извършителите на сексуални престъпления.

Глобалното сдружение за прекратяване на сексуалната експлоатация на деца в интернет WePROTECT приканва държавите да приемат координирани международни и национални мерки за защита на децата от СЕНД, описани в модела за национална реакция (вж. раздел „Ресурси“ в края на тази глава).

Разходи и икономическа ефективност

Разходите за изпълнение и прилагане на закони за криминализиране на сексуалното насилие и експлоатация включват дейности за събиране на данни, провеждане на оценки на политики, срещи на заинтересованите страни и оценка на пропуските при въвеждането и прилагането.

Постоянните разходи включват:

- мобилни дейности сред обществеността и дейности, чрез които хората да разпознават потенциални случаи на сексуално насилие и експлоатация;
- обучения на персонала за реагиране на първо ниво в социалните услуги, здравеопазването и правосъдието с цел адекватно реагиране на нуждите на жертвите на сексуално насилие и експлоатация (вж. стратегия „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“);
- подкрепа за специализирания персонал в правосъдните и правоприлагащите органи, обучен специално за работа по случаи със сексуалното насилие и експлоатация и/или СЕНД в интернет (вж. стратегия „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“);
- събиране на данни, както и технологии за мониторинг и оценка.

Инвестициите в прилагането могат да се сравняват със значителните и непрекъснати разходи, свързани с насилието над деца, включително краткотрайните и дълготрайните здравословни и психологически последици.

Бележки относно прилагането

За повече информация

Оценка

Следват някои от важните сфери, които трябва да се оценят.

- Национални консултации и всички други приложими закони и разпоредби, за да се определи следното:
 - » Криминализирани ли са чрез съответните санкции всички актове на сексуално насилие и експлоатация?
 - » Осигурени ли са подходящи условия за ефективна система за превенция и реагиране?
 - » Приложими ли са тези разпоредби в държавното или общото право (съдебната практика), както и в религиозното и традиционното законодателство?
- Данни относно честотата на случаите на сексуално насилие и експлоатация, процент подадени сигнали, разследвания, наказателно преследване и осъждане на извършителите.
- Пречки и пропуски по време на съдебния процес, включително мерки за защита на жертвите и свидетелите.
- Пречки и пропуски в други механизми за реагиране и услуги за подкрепа, които могат да бъдат отстранени чрез законодателство.

„Примерни стратегии на ООН при насилие над деца в областта на превенцията на престъпността и наказателното правосъдие: контролен списък“ [UN Model Strategies on Violence against Children in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice: a checklist] *Първа и трета част*

„Ръководство по прилагане на Конвенцията за правата на детето: Контролни списъци за прилагане“ [Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child: Implementation checklists] *Вж. стр 274*

„Сексуална експлоатация и насилие над деца в интернет (СЕНД): Примерна национална реакция“ [Preventing and tackling child sexual exploitation and abuse (CSEA): A model national response]

„Терминологични указания за защита на децата от сексуална експлоатация и сексуална злоупотреба“ [Terminology guidelines for the protection of children from sexual exploitation and sexual abuse]

Дейности за подкрепа

- Ефективни механизми за идентифициране и подаване на сигнали.
- Координация и отчетност на всички нива от системите за правоприлагане и правосъдие.
- Координиране и финансиране на всички нива за реакция и подкрепа на жертвите, включително социални услуги, здравеопазване и правосъдие

„Реакция при сексуално малтретиране на деца и юноши — клинични указания на СЗО“ [Responding to children and adolescents who have been sexually abused: WHO Clinical Guidelines]

Вж. също
Стратегия „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“

Пример от практиката: Въвеждане на закони, криминализиращи сексуалното насилие и експлоатацията: Доминиканска република

Чрез сътрудничество между Службата на главния прокурор, полицията по туризма, Националната асоциация на ресторантьорите и хотелиерите и граждански организации бе укрепена способността на Доминиканската република да прилага закони срещу сексуалната експлоатация на деца в сферата на туризма. Правоприлагащите органи, хотелският персонал, специалисти от системата на образованието и здравеопазването, журналисти, деца и родители получават обучение за разпознаване и подаване на сигнали за случаи на сексуална експлоатация на деца. Обществена кампания под името No Hay Excusas („Няма извинение“) има за цел повишаване на осведомеността и стимулиране на подаването на сигнали. Държавата увеличи обученията в областта на разследването на случаи на сексуална експлоатация в интернет и капацитета в тази сфера и създаде специализирано звено за целта.

За повече информация вж. документа на УНИЦЕФ *„Едно познато лице: Насилието в живота на децата и юношите“ [A Familiar Face: Violence in the Lives of Children and Adolescents] (23).*

Подход: Закони за предотвратяване на злоупотребата с алкохол

В какво се състои: Законите и наредбите за предотвратяване на злоупотребата с алкохол и свързаните с това наранявания включват минимална възраст за закупуване, както и местоположение и гъстота на търговските обекти, часовете на продажба, облъчването с реклами за алкохол и цени

Защо: Злоупотребата с алкохол е рисков фактор за малтретирането на деца, насилието сред младежите и НСИП. Освен това алкохолът може да засегне развитието на мозъка на юношите така, че да увеличи риска от бъдеща виктимизация и извършване на престъпления. Изпълнението и прилагането на закони за превенция на злоупотребата с алкохол могат да допринесат за следното (24, 25):

- ↓ Намаляване на малтретирането на деца, насилието сред децата и младежите и НСИП;
- ↓ Намаляване на риска от виктимизация и извършване на престъпления;
- ↓ Намаляване на риска от когнитивни и психични здравословни разстройства, свързани с прекомерната употреба на алкохол в юношеска възраст, които на свой ред могат да доведат до увеличаване на насилническото поведение (21, 24).

Има по-голяма вероятност интервенциите, насочени към въздействието на политиките и средата, да постигнат ефект на ниво население в сравнение с изолираните образователни програми, насочени към отделни форми на поведение (25).

Политиките, определящи минимална възраст за закупуване, или ограничаващи гъстотата и разполагането на търговските обекти за продажба на алкохол в близост до училища, могат да са подходящи при превенцията на насилието над деца. Важно е обаче тези политики да се разглеждат като част от дейности за намаляване на злоупотребата с алкохол, обхващащи цялото население, а не като изолирани интервенции. Тези дейности работят най-добре, когато подкрепата е синхронизирана с ясно определена цел с акцент върху здравето, безопасността и благосъстоянието на общността (за разлика от това само да се ограничи консумацията на алкохол).

Разходи и икономическа ефективност

- Политики като акцизи, ограничение на часовете за продажба и намаляване на гъстотата на търговските обекти могат да се прилагат по-лесно в сравнение с политиките, насочени към потребителите, и наред с това обикновено имат по-голямо въздействие при намаляването на насилието (26).
- При анализ на икономическата ефективност в три различни региона бяха изчислени спестените разходи за различните политики за всяка година живот, коригирана с увреждане (ГЖКУ), и бе установено, че интервенциите на равнището на цялото население са в благоприятно съотношение спрямо разходите за лечение на заболявания и наранявания в резултат на злоупотребата с алкохол (26).

Оценка

- Каква е настоящата правна и политическа рамка за разпространението, лицензирането и пласирането на пазара на алкохол?
- Къде има пропуски?
- Ефективно ли се прилагат съществуващите закони и политики?
 - » Ако не, може ли прилагането да бъде засилено?
- Има ли нужда от допълнителни политики или други превантивни мерки за намаляване на злоупотребата с алкохол?
 - » Ако има нужда, кои политики за намаляване на нараняванията, свързани с алкохол, могат да се впишат в съществуващата правна рамка?

Глобална стратегия на СЗО за намаляване на вредната консумация на алкохол

Справяне с вредната консумация на алкохол: Наръчник за разработване на ефективно законодателство по отношение на алкохола

Данни и анализ

Събирането на данни може да включва:

- нива и модели на консумацията на алкохол сред младежите и възрастните;
- местоположение на търговските обекти за продажба на алкохол;
- картографиране и анализ на продажбата на алкохол, и по-специално на млади хора;
- данни за насилието, нараняванията, заболяемостта и смъртността, свързани с употребата на алкохол;
- задълбочени данни за нормите, свързани с употребата на алкохол и обществените нагласи във връзка с политическите стратегии.
- Местните данни служат като основа за политическите документи, като представят доказателства за това как политиките могат да допринесат за предотвратяването на насилието, обществената безопасност и социалното благосъстояние

„Ефективност и икономическа ефективност на политиките и програмите за намаляване на вредите, причини от алкохол.“ [Effectiveness and cost-effectiveness of policies and programmes to reduce the harm caused by alcohol]. Lancet, 2009 г.

Съображения относно осъществимостта

- Държавните институции на национално и местно ниво имат нужда от капацитет за провеждането на политики относно продажбата на дребно и акцизите и за правилното и справедливо прилагане на законите.
- Важно е да се ангажират алкохолната индустрия и търговският сектор като производители, дистрибутори и търговци на алкохолни напитки. Ако по-голямата част от производството и продажбата на алкохол се извършват извън официалния сектор, ще бъде трудно да се приложат политически промени. Ако политиките са твърде ограничителни, има риск те да доведат до увеличаване на неофициалните производство и продажба на алкохол.

Дейности за подкрепа

- Работа по ангажирането на заинтересованите страни и консултации за повишаване на информираността относно новите политики.
- Законите и политиките са част от холистичен подход, включващ:
 - » повишаване на осведомеността и промяна на нормите, свързани с пиенето;
 - » прегледи, кратки намеси и по-дългосрочни програми за лечение при поведение и разстройства, свързани със злоупотребата с алкохол.
- Обмисляне на начини за подкрепа на собствениците и работниците в малки търговски обекти за продажба на алкохол, които ще бъдат засегнати от новите политики.

Вж. също

Стратегията „Увеличаване на доходите и икономическо укрепване“

Стратегия „Норми и ценности“

Пример от практиката: Политика за намаляване на вредите във връзка с употребата на алкохол, Западен Кейп, ЮАР

При изследването на причините за най-обременяващите заболявания в ЮАР влиятелни фигури в областта на общественото здравеопазване в Западен Кейп отбелязват, че злоупотребата с алкохол е чест фактор при най-различни случаи от насилие до ХИВ и от наранявания при пътни инциденти до хронични заболявания. В *политическата рамка за превенция на насилието* на провинцията се предлага възможност за преминаване отвъд ответните реакции по програми към осъществяване на по-дългосрочна устойчива промяна чрез политика. Работата започна чрез описание на проблема: нивата на консумацията на алкохол, въздействието му като трети по ред водещ фактор за смъртност и увреждане и разходите за обществото от свързаните с алкохол вреди в сравнение с икономическия принос на алкохолната индустрия.

Мащабно сдружение от публичния сектор представи препоръчителни политики за обществена консултация. Въз основа на тази информация, наред с оценката на въздействието на нормативната уредба, бе съставена бяла книга, издадена от правителството на Западен Кейп през септември 2017 г., която ще се използва при съставянето на политики и поправки на Закона за алкохола на Западен Кейп. Основните компоненти за успеха на този процес включват:

- рамкиране на проблема като задължителен въпрос за здравето и благосъстоянието на общността, който надхвърля икономическите и личните интереси;
- ангажиране на общностите по всички аспекти от планирането и изпълнението — от предприемане на мерки във връзка със смущения в средствата за прехрана до общностни услуги за превенция и лечение и до информационни кампании и прилагане на нови закони и политики.

За повече информация вж. „Бяла книга с политика за намаляване на вредите, свързани с употребата на алкохол“ [*Alcohol-related Harms Reduction Policy White Paper*] (27) на правителството на Западен Кейп.

Подход: Закони, забраняващи достъпа на младежи до огнестрелни и други оръжия

В какво се състои: Законите и политиките за предотвратяване на незаконното притежание, носене и употреба на огнестрелни и други оръжия сред младежите

Защо: Голям процент от жертвите и извършителите на насилие с огнестрелни оръжия са деца и млади хора на възраст 15–29 г. Следват някои от възможните последици от намаляването на достъпа на младежи до огнестрелни оръжия (27):

- ↓ Намаляване на смъртните случаи и нараняванията, свързани с огнестрелни и други оръжия;
- ↓ Намаляване на използването на огнестрелни оръжия при извършването на престъпления;
- ↓ Намаляване на непреднамерените наранявания с огнестрелни оръжия

Редица национални закони и местни наредби с мерки във връзка с достъпа и притежанието на огнестрелни и други оръжия могат да са приложими по отношение на младежите, включително:

- минимална възраст за закупуване;
- проверки на миналото, включващи предишни арести, психично здраве и жалби или ограничителни заповеди за домашно насилие;
- политики за нулева толерантност към притежанието на оръжия в училище;
- безопасно съхранение на огнестрелни оръжия чрез закони за предотвратяване на достъпа на деца (ПДД);
- дейности, свързани с правоприлагането, с цел превенция на незаконното разпространение на огнестрелни оръжия.

При прегледи на доказателствата се установява, че въвеждането на няколко политики едновременно обикновено е по-ефективно за намаляване на насилието, свързано с огнестрелни оръжия (29). Най-добрата комбинация от закони и политики ще зависи от местните условия.

Разходи и икономическа ефективност

Постоянните разходи включват:

- разработване и постоянно поддържане на системите за събиране на данни;
- капацитет от човешки ресурси за анализ, разпространение и прилагане на данни, които да служат като основа за вземане на решенията за изпълнение;
- капацитет за правоприлагане;
- информиране на обществеността.

Икономическата ефективност зависи от местните условия и разходите за въвеждане и прилагане на политиките, в сравнение с избегнатите смъртни случаи и наранявания. Със Закона на ЮАР за огнестрелните оръжия са спасени около 4585 живота, като най-голямото намаляване на броя смъртни случаи от огнестрелни оръжия е сред младите мъже на възраст 15–29 години (29).

Оценка

- Каква е настоящата правна рамка за достъпа на деца и младежи до огнестрелни и други оръжия?
- Ефективно ли се прилагат сегашните закони?
 - » Ако не, установени ли са пропуските? Какво би подпомогнало прилагането?
- Необходими ли са допълнителни политики и превантивни мерки за намаляване на достъпа на деца и младежи до огнестрелни и други оръжия?
 - » Ако е така, кои политики за намаляване на насилието, свързано с огнестрелни оръжия сред младежите, могат да се впишат в настоящата правна рамка?

Данни и анализ

- Важните данни включват следното:
 - » смъртни случаи, наранявания и заплахи, свързани с огнестрелни и други оръжия;
 - » достъпът на деца и младежи до огнестрелни и други оръжия;
 - » географска концентрация на нараняванията и смъртните случаи, свързани с огнестрелни и други оръжия;
 - » изисквания за лицензиране и минимална възраст за закупуване на огнестрелни оръжия
- Данните могат да се събират от различни източници, като например доклади на полицията, съдебно-медицински доклади и от спешните отделения, както и да се комбинират с цел изграждане на по-точна картина на динамиката на насилието, свързано с огнестрелни и други оръжия.
- Събирането, анализът, разпространението и приложението на данни в политиките е цялостен процес, който изисква дългосрочен ангажимент.

Стратегия
„Безопасна среда“:
Кардифски модел
[Cardiff Model]

Съображения относно осъществимостта

- Законодателството в съседни райони или държави влияе на движението на огнестрелни и други оръжия между и в рамките на отделните юрисдикции.
- Човешките ресурси следва да включват следното:
 - » персонал с подходящи умения за анализ на данни и ефективна комуникация;
 - » евентуална повишена нужда от правоприлагащи служители.

Дейности за подкрепа

- Работни групи с представители от всички заинтересовани страни и сдружения за по-лесно тълкуване на местните данни и преразглеждане на подходящите политики. В тези сдружения могат да участват политически лидери, представители на правоприлагащите органи, влиятелни фигури от общността, бизнес лидери, социални услуги и специалисти в работата с травми.
- Дейностите за промяна на нормите, свързани с приемането на насилието, могат да са насочени по-конкретно към младежите в по-висок риск от участие в насилие.
- Въпреки че доказателствата са смесени, интервенциите за намаляване на влизането в банди могат да допълват усилията за намаляване на достъпа на младежи до огнестрелни и други оръжия.
- Политиките за намаляване на злоупотребата с алкохол могат да функционират заедно с политиките за огнестрелните оръжия с цел по-голям ефект върху намаляването на насилието сред младежите.

Стратегия
„Безопасна
среда“:
„Излекувай
насилието“ [Cure
Violence]

Подход:
Закони за
предотвратяване
на злоупотребата
с алкохол

Пример от практиката: Ефективни политики за огнестрелните оръжия в Кали и Богота, Колумбия

След десетилетие на растящи нива на убийствата, 80% от които включват употреба на огнестрелни оръжия, през 1993 г. кметът на Кали създаде DESEPAZ — програмата за развитие, сигурност и мир. Подобна програма бе повторена и в Богота през 1995 г. В Колумбия продажбата и лицензирането на огнестрелни оръжия се контролират от армията, като разрешителни се издават само на клиенти, които представят убедително основание за притежание на оръжие и преминат успешно проверка на миналото. Широката контрабанда с огнестрелни оръжия обаче ограничава въздействието на тези закони. Чрез програмата DESEPAZ кметовете забраняват носенето на огнестрелни оръжия в почивните дни след деня за заплата, по време на празници и изборни дни. Това е наложено чрез полицейски пунктове за проверка, спирания по време на движение и претърсвания за патрони в барове и увеселителни заведения. Обикновено вниманието на полицията е насочено към районите, в които се смята, че има висок риск от междуличностно насилие. В резултат на тези политики броят на убийствата е намален с 14% в Кали и с 13% в Богота по време на интервенциите (30).

Възпроизвеждането на тези правила в други условия би зависело от конституционните разпоредби за законови претърсвания.

Работен лист за изпълнение

Използвайте този работен лист при планирането на изпълнението и обвържете своята интервенция с други стратегии на INSPIRE. За всяко от действията има неща, които да съобразите. Може да е добре да добавите собствени съображения към този списък.

ДЕЙНОСТ	АСПЕКТИ ЗА РАЗМИСЪЛ
Оценка на настоящата среда	▶ Изпълнение и прилагане на настоящите закони и политики за справяне с всички форми на насилие над деца чрез стандарти, протоколи и механизми за поемане на отговорност ▶ Количествени и качествени данни за съприкосновението на деца с насилие, включително: » насилствени форми на наказание, сексуално насилие, експлоатация, онлайн СЕНД, насилие, свързано с алкохол, огнестрелни и други оръжия; » рискови фактори, извършители ▶ Възможности и пречки при прилагането или разширяването на тази стратегия
Избор на интервенции	▶ Приоритети предвид настоящата политическа рамка, рискове за децата и подкрепа от страна на отговорните за решенията лица ▶ Вписване в цялостен план за справяне с насилието над деца ▶ Осъществимост предвид контекста и наличните ресурси
Изграждане на партньорства	▶ Връзки със сходни проблеми или други стратегии на INSPIRE ▶ Партньорства с други заинтересовани страни, отговорни за решенията лица и изпълнители, включително министерства, сектори и доставчици на услуги, дарители и финансиращи субекти ▶ Как да се ангажират общностите и гражданското общество
Определяне на необходимите ресурси и източници • Оценка на разходите • Човешки ресурси • Източници на финансова подкрепа	▶ Необходими системи, инфраструктура, събиране на данни и друга входяща информация ▶ Всички етапи, според необходимото: изследвания, укрепване на системи, техническа поддръжка, комуникация, събиране на данни, мониторинг и оценка ▶ Необходими служители и обучения ▶ Източници на финансиране; как да се оползотворяват и да бъдат устойчиви
Прецизиране на подходите и адаптиране на програмите според местния контекст	▶ Политики, мандати и насоки за изпълнителите ▶ Ангажиране и участие на общността и заинтересованите страни ▶ Ресурси или техническа подкрепа за обучение на персонала във връзка с прилагането на законите или политиките ▶ План за реализация
План за мониторинг и оценка	▶ Инструменти за мониторинг и оценка на изпълнението, прилагането и съответствието ▶ Индикатори на INSPIRE или други индикатори, които ще използвате за измерване на въздействието ▶ Системи и процес за събиране на данни ▶ Източници на техническа подкрепа за мониторинг и оценка
Други	

БЕЛЕЖКИ (Какво знаете към момента)	ИЗТОЧНИЦИ, ЕКСПЕРТИ, ПАРТНЬОРИ (Откъде можете да получите допълнителна информация)
	

Изготвяне на график на следващите етапи

ДЕЙСТВИЕ	ОТГОВОРНА СТРАНА	ДАТА	БЕЛЕЖКИ
			

Ресурси

Общи

General comments and concluding observations of the UN treaty monitoring bodies. Ню Йорк: Организация на обединените нации; 2008 г. (<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/Pages/TBGeneralComments.aspx>, отворено на 26 април 2018 г.).

Връзки към общите коментари и препоръки на всяка от организациите по договора на ООН за правата на човека.

„Ръководство по прилагане на Конвенцията за правата на детето: Контролни списъци за прилагане“ [Implementation handbook for the Convention on the Rights of the Child: Изцяло редактирано трето издание. Ню Йорк: УНИЦЕФ; 2007 г. (https://www.unicef.org/publications/files/Implementation_Handbook_for_the_Convention_on_the_Rights_of_the_Child.pdf, отворено на 26 април 2018 г.).

Контролен списък за оценка на напредъка по постигане на съответствие с членовете на КПД.

Planning the implementation of the United Nations Model strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence Against Children in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice: a checklist. Виена: Служба за борба срещу наркотиците и престъпността на ООН; 2015 г. (https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/14-08452_Ebook.pdf, отворено на 26 април 2018 г.).

Контролен списък в помощ на държавните органи при преразглеждането на националните закони, процедури и практики за справяне с насилието над деца.

High Time to end violence against children [уебсайт]. (<https://www.endviolenceagainstchildren.org/>, отворено на 26 април 2018 г.).

Инициативата High Time [Крайно време е] има за цел популяризиране на съвместните действия за прекратяване на насилието над деца чрез ангажиране и действия от страна на правителства, организации и общности, както и чрез времето и талантите на хората. На уебсайта има описание на дейностите, които различните държави предприемат на различни равнища с цел подобряване на правната и структурната закрила на децата.

Special Representative of the Secretary General on Violence against Children – публикации [уебсайт]. ООН (<http://srsg.violenceagainstchildren.org/publications>, отворено на 26 април 2018 г.).

Уебсайт с тематични изследвания за различните форми на насилие над деца; съдържа дискусии, свързани с изпълнението и прилагането на закони.

CDC's Policy analytical framework and analysis tools. Във: CDC Office of the Associate Director for Policy [уебсайт]. Атланта: Центрове за контрол и превенция на заболяванията в САЩ; 2015 г. (<https://www.cdc.gov/policy/analysis/process/analysis.html>, отворено на 26 април 2018 г.).

Рамка и инструменти за анализ, подбор и изпълнение на политически варианти.

Закони за забрана на насилствените форми на наказание на деца

Global Initiative to End All Corporal Punishment Against Children [уебсайт]. Лондон: (<http://www.endcorporalpunishment.org/>, отворено на 26 април 2018 г.).

Уебсайт с инструменти, справки, изследвания от държави и други материали, с чиято помощ правителствата могат да получат достъп до правната рамка на други държави и да се запознаят с използваните там подходи.

Закони, криминализиращи сексуалното насилие и експлоатацията на деца

Preventing and tackling child sexual exploitation and abuse: a model national response. Лондон: Глобално сдружение WePROTECT; 2016 г. (<http://www.weprotect.org/the-model-national-response/>, отворено на 26 април 2018 г.).

Насоки и примери за добри практики с цел изготвяне на примерна национална реакция за предотвратяване и справяне със сексуалното насилие и експлоатацията на деца в интернет, както и в помощ на държавите при оценката на настоящи дейности по реагиране и установяване на пропуски, при приоритизиране на националните усилия и отстраняване на пропуските, както и при подобряване на международното разбирателство и сътрудничество.

Междуведомствена работна група по въпросите на сексуалната експлоатация на деца. Terminology guidelines for the protection of children from sexual exploitation and sexual abuse. ECPAT International; 2016 г. (<http://luxembourgguidelines.org/>, отворено на 26 април 2018 г.).

Терминологичните указания са инициатива на 18 международни партньора за хармонизиране на терминологията и определенията, свързани със закрилата на детето.

Responding to children and adolescents who have been sexually abused: WHO Clinical Guidelines. Женева: Световна здравна организация; 2017 г. (<http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/clinical-response-csa/en/>, отворено на 26 април 2018 г.).

Клинични насоки на СЗО за 2017 г. за предоставяне на основана на доказателства, качествена грижа, съобразена с травмите на деца и юноши жертви на сексуално насилие.

Закони за предотвратяване на злоупотребата с алкохол

Global strategy to reduce the harmful use of alcohol. Женева: Световна здравна организация; 2010 г. (http://www.who.int/substance_abuse/publications/global_strategy_reduce_harmful_use_alcohol/en/, отворено на 26 април 2018 г.).

Подробна стратегия, включваща цели, ръководни принципи, национални политики, мерки и насоки за изпълнение с цел намаляване на злоупотребата с алкохол.

Addressing the harmful use of alcohol: a guide to developing effective alcohol legislation. Женева: Световна здравна организация, Западен тихоокеански регион; 2011 г. (<http://www.wpro.who.int/publications/docs/Addressingtheharmfuluseofalcoholforupload.pdf>, отворено на 26 април 2018 г.).

Помощни материали за държавни агенции и министерства в региона за разработването на държавно законодателство за въвеждане, мониторинг и изпълнение на ефективни политики относно алкохола.

Закони за намаляване на достъпа на деца и младежи до огнестрелни оръжия

PrevPreventing youth violence: an overview of the evidence. Женева: Световна здравна организация; 2015 г. (http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/youth/youth_violence/en/, отворено на 26 април 2018 г.).

Данни в подкрепа на 21 стратегии за предотвратяване и справяне с насилието сред младежите, включително политики относно достъпа на младежи до огнестрелни оръжия.

Guns, knives and pesticides: reducing access to lethal means (series of briefings on violence prevention: the evidence). Женева: Световна здравна организация; 2009 г. (http://www.who.int/mental_health/prevention/suicide/vip_pesticides.pdf, отворено на 26 април 2018 г.).

Преглед на данните за това какво работи за намаляването на достъпа на младежи до огнестрелни и други оръжия като средство за предотвратяване на насилието.

Хуманитарна работа

Работна група за закрила на детето (CPWG). Minimum standards for child protection in humanitarian action. CPWG; 2012 г. (<https://rebrand.ly/CPMSresources>, отворено на 26 април 2018 г.).

Описание на общи принципи, добри практики и поуки, извлечени при предприемането на дейности по реагиране и предоставяне на услуги за подкрепа в рамките на хуманитарни дейности на деца, преживели насилие.

Работната група по минималните стандарти за закрила на детето (CPMS). Interagency review of justice for children in a humanitarian context (CPMS 14). Международно бюро за правата на децата (<http://www.ibcr.org/wp-content/uploads/2016/06/Interagency-review-2.pdf>, отворено на 26 април 2018 г.).

Описание на текущата информираност и познаване на стандарт 14 от минималните стандарти за закрила на детето, извлечените поуки и институционалните, политическите, оперативните и финансовите предизвикателства във връзка с прилагането на правосъдие в хуманитарен контекст. Изследването акцентира главно върху правосъдието за деца и в по-малка степен върху децата жертви и свидетели.

Библиография

1. UN General Assembly. Convention on the Rights of the Child, Articles 19, 28(2), 34, 37(a), 38, 39. New York: United Nations; 1989.
2. UN Committee on the Rights of the Child. General comment no. 5: General measures of implementation of the Convention on the Rights of the Child, 27 November 2003, CRC/GC/2003/5.

3. United Nations Human Rights Council. Annual Report of the Special Representative to the Secretary-General on Violence against Children, A/HRC/22/55, 4 January 2013, paras. 21 and 21(b).
4. UN Committee on the Rights of the Child. General comment no. 13: The right of the child to freedom from all forms of violence, paras. 19–32, para 59.
5. Committee of Ministers of the Council of Europe. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice. Strasbourg: Council of Europe; 2011 (<http://www.coe.int/en/web/children/child-friendly-justice>, accessed 2 April 2018).
6. Lambie I, Randell I. The Impact of incarceration on juvenile offenders. *Clinical Psychology Review*. 2013;33(3):448–459. doi:10.1016/j.cpr.2013.01.007.
7. Discrimination and disenfranchisement: a global report on status offenses. London: Child Rights International Network; 2016 (<https://www.crin.org/en/library/publications/discrimination-and-disenfranchisement-global-report-status-offences>, accessed 25 April 2018).
8. UN General Assembly. United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (“The Riyadh Guidelines”). Resolution adopted by the General Assembly, 14 December 1990, A/RES/45/11, guideline 56.
9. Safeguarding the rights of girls in the criminal justice system – preventing violence, stigmatization and deprivation of liberty. New York: Office of the Special Representative of the Secretary-General on Violence against Children; 2015.
10. UN Committee on the Rights of the Child. General Comment no. 10: Children’s rights in juvenile justice, CRC/C/GC/10, para. 33.
11. UN General Assembly. United Nations Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Children. General Assembly Resolution 69/194 Annex, measure 30. New York: United Nations; 2014.
12. UN General Assembly. Convention on the Rights of the Child, Article 40(1). New York: United Nations; 1989.
13. UN General Assembly. Convention on the Rights of the Child, Article 40(3)(b). New York: United Nations; 1989.
14. UN General Assembly. United Nations Model strategies and practical measures on the elimination of violence against children. General Assembly Resolution 69/194 Annex, measure 31. New York: United Nations; 2014.
15. UN General Assembly. Convention on the Rights of the Child, Article 37(b). New York: United Nations; 1989.
16. UN Committee on the Rights of the Child, General Comment no. 10, Children’s rights in juvenile justice, CRC/C/GC/10, para. 79.
17. UN General Assembly. Convention on the Rights of the Child. Articles 37(c), 10(2)(b). New York: United Nations; 1989.
18. UN General Assembly. United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice. General Assembly Resolution 40/33, (“The Beijing Rules”) Rule 13.4.
19. UN General Assembly. Convention on the Rights of the Child. Article 37(a). New York: United Nations; 1989.
20. Definition of Policy. In: CDC Office of Associate Director for Policy [website]. Atlanta: US Centers for Disease Control and Prevention; 2015 (<https://www.cdc.gov/policy/analysis/process/definition.html>, accessed March 1 2018).
21. INSPIRE: Seven strategies for ending violence against children. Geneva: World Health Organization; 2016.
22. Corporal punishment of children: summary of research on its impact and associations. London: Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children; 2016 (<http://www.endcorporalpunishment.org/research/impact-corporal-punishment.html>, accessed 2 April 2018).
23. A familiar face: violence in the lives of children and adolescents. New York: UNICEF; 2017 (<https://data.unicef.org/resources/a-familiar-face/>, accessed 25 April 2018).
24. WHO Global strategy to reduce the harmful use of alcohol. Geneva: World Health Organization; 2010.
25. Foxcroft DR, Ireland D, Lister, Sharp DJ, Lowe G, Breen R. Longer-term primary prevention for alcohol misuse in young people: A systematic review. *Addiction*. 2003;98(4):397–411.
26. Anderson, P, Chisholm D, Fuhr DC. Effectiveness and cost-effectiveness of policies and programmes to reduce the harm caused by alcohol. *Lancet*. 2009;373:9682,2234–2246.
27. Western Cape Government. Alcohol Harms Reduction Policy White Paper (27) (<https://www.westerncape.gov.za/news/alcohol-harms-reduction-white-paper-published>).
28. Santaella-Tenorio J, Cerdá M, Villaveces A, Galea S. What do we know about the association between firearm legislation and firearm-related injuries? *Epidemiologic Reviews*. 2016;doi:10.1093/epirev/mxv012.
29. Matzopoulos RG, Thompson ML, Myers JE. Firearm and nonfirearm homicide in five South African cities: a retrospective population-based study. *American Journal of Public Health*. 2014;104(3):455–60.
30. Villaveces A. Effect of a ban on carrying firearms on homicide rates in two Colombian cities. *Journal of the American Medical Association*. 2000;283(9):1205

Норми и ценности

Цел: Укрепване на нормите и ценностите, които подкрепят ненасилствените, зачитащи, стимулиращи развитието, положителни и справедливи по отношение на половете взаимоотношения за всички деца и юноши.

Какво ще намерите в този раздел

Общ преглед: Промяната в нормите може да доведе до промяна на поведението

Разберете как стратегията работи на практика

Връзки между стратегиите на INSPIRE и извън тях

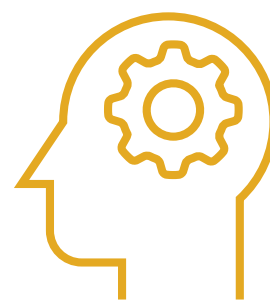
Работи най-добре, когато...

Хуманитарни дейности

Основни стъпки при прилагането

Индикатори

стр. 64

Упражнение за съсредоточаване

Фокус на планирането Ви върху местните нужди и контекст

стр. 69

Подходи

Научете какво е необходимо за прилагането на стратегията чрез основани на доказателства подходи и примерни програми

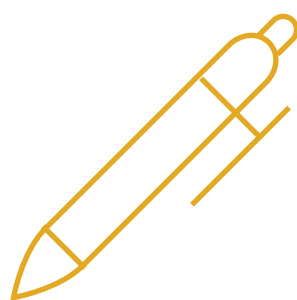
Подходите накратко

Програми за прилагане в малки групи

Мобилизиране на общността

Намеса от страна на странични наблюдатели

стр. 70

Работен лист за изпълнение

Определяне на ресурсите и етапите на действие с цел изготвяне на план за изпълнение

стр. 88

Ресурси

Връзки към инструменти и ресурси за прилагане на тази стратегия

стр. 91

Промяната в нормите може да доведе до промяна на поведението

Нормите ръководят нагласите и поведението, свързани с отглеждането на деца, ролите на момчетата и момичетата и приемането на насилието в дадена група или общество.

Усилията за популяризиране на положителни норми и ценности и за намаляване на въздействието на вредните норми и ценности са важна част от всички стратегии на INSPIRE за защита на благосъстоянието на децата.

Поведението на групата и на отделните хора в обществото се влияе от норми и ценности. Ценностите представляват общи стандарти за това какво е „добро“, важно и стойностно и какво не е. Социалните норми са правила за поведение, очакванията и впечатленията за другите, които се споделят до голяма степен от хората в дадена група или общество. Половите норми отразяват разликите в тези очаквания или определени роли въз основа на това дали дадено лице е мъж, или жена.

Нормите ръководят поведението, като определят действията на другите членове на групата в дадена ситуация, какво поведение очакват от останалите и каква е очакваната от тях реакция на останалите при определено поведение. Разпознаването и предприемането на мерки по отношение на тези социални ползи и санкции е много важна част от дейностите за промяна на нормите.

Нормите могат да бъдат вредни или защитни дори когато отразяват една и съща ценност (вж. Каре 12). Така например ценността „Децата трябва да се закрият“ може да се прояви като норми, които възпират наказанието чрез насилие, и/или като норми, ограничаващи свободата и мобилността на децата (и по-специално на момичетата). Дейностите за промяна на нормите могат да са съсредоточени върху вече съществуващите ценности и норми за защита, както и да предлагат различни форми на поведение, които съответстват на тези норми.

Каре 12

Как вредните норми влияят на насилието?

Нормите могат да оправдават насилствените форми на наказание като необходима част от отглеждането на дете или като приемлива реакция при конфликт в дадена общност. Несправедливите норми за различните полове, които оправдават побоя над съпругата и контрола на мъжете над поведението на жените, са свързани с по-високи нива на НСИП (1). Нормите засягат също така търсенето на помощ при насилие. Така например нормите, които утвърждават сексуалното надмощие и власт на мъжете или извеждат като приоритет неприкосновеността и репутацията на семейството, могат да доведат до обвиняване на жертвата и да разколебават както момичетата, така и момчетата да съобщават за насилие или да търсят помощ (2).

Много от включените в INSPIRE интервенции във връзка с нормите оспорват несправедливите норми, свързани с различните полове, властта и мъжествеността, и популяризират норми за равнопоставени взаимоотношения, защита и споделени отговорности

Връзки между стратегиите на INSPIRE и извън тях

Усилията за популяризиране на положителни норми и за промяна или намаляване на въздействието на вредните норми имат огромно въздействие върху всички стратегии на INSPIRE.

	Изпълнение и прилагане на закони	Популяризиране на норми и ценности за закрила на децата с цел подкрепа за въвеждането на закони за справяне с насилието
	Безопасна среда	Нормите влияят върху начина, по който хората използват обществените и онлайн пространствата, и върху поведението им там, както и върху приемането на насилието в рамките на общностите
	Подкрепа за родители и полагащи грижа лица	Популяризиране на положителни норми при отглеждането и възпитанието на деца и при определянето на ролите на различните полове във връзка полагането на родителски грижи Оспорване на нормите за половете, които допринасят за НСИП
	Увеличаване на доходите и икономическо укрепване	Включване на обученията относно нормите за момчетата и момичетата /равноправието в програми за увеличаване на доходите и икономическо укрепване (УДИУ)
	Механизми за реакция и услуги за подкрепа	Включване на теми за нормите и чувствителността по отношение на ролите на половете в обученията за служители за първоначално реагиране Оспорване на нормите, които възпират търсенето на помощ при насилие
	Образование и житейски умения	Позитивни норми, свързани с образованието, взаимоотношенията и равнопоставеността между половете
МАЩАБНИ ЗДРАВНИ, СОЦИАЛНИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОГРАМИ		Справедливите норми за различните полове са катализатор за редица крайни резултати, свързани със здравеопазването, развитието и социалните въпроси

Норми и ценности

Върху промяната на нормите на различни нива влияят няколко фактора, включително:

- факторите от средата като култура, религия, закони, политики и разпоредби и икономическите условия могат да допринесат за затвърждаването или за промяна на нормите;
- житейският опит, и по-специално излагането (като жертви или свидетели) на НСИП или насилие в общността, може да допринесе за приемане на насилието;
- отделни фактори, като увереност, умение или средства, определят това дали хората се съобразяват с нормите, или ги оспорват;
- въвеждането на нови форми на поведение може да стимулира промени в нормите (и обратното).

При включените в стратегията на INSPIRE „Норми и ценности“ подходи и програми се използват комуникация, критичен преглед (вж. Каре 13) и изграждане на умения с цел оспорване на социалните и половите норми, които оправдават насилническото поведение, както и с цел укрепване или демонстриране на нормите, които насърчават ненасилието, равнопоставеността между половете и защитното поведение. Повечето основани на доказателства програми, включени в настоящата глава, акцентират върху половите норми. Промяната на нормите обаче е изключително важна част от стратегиите „Увеличаване на доходите и икономическо укрепване“, „Безопасна среда“, „Образование и житейски умения“, както и от програмите за родителски грижи. Трите открити тук подходи представят ефективни модели за прилагане на интервенции за промяна на нормите, които могат да бъдат насочени към справяне с редица проблеми.

Важно е интервенциите във връзка с нормите да се основават на теоретичен модел за промяна, който описва потенциалните пътища и въздействащи фактори, водещи до промяна.

- Промяна на спазването на ограничителни или вредни социални и полови норми (чрез програми за малки групи);
- Програми за мобилизиране на общността;
- Намеса от страна на странични наблюдатели.

Работи най-добре, когато...

Според доказателствата и опита може да има по-голяма вероятност интервенциите във връзка с нормите да постигнат желаното въздействие, когато:

- ✓ се основават на теоретични модели относно промяната на нормите;
- ✓ се основават на висококачествени предварителни проучвания за установяване на:
 - » формите на поведение, които искате да стимулирате или промените,
 - » нормите, които влияят на тези форми на поведение,
 - » социалните ползи и санкции, които затвърждават нормите (вж. раздел „Ресурси“ в края на тази глава за повече информация относно методите за оценка на нормите)
- ✓ създават възможност за **критичен преглед** (вж. Каре 13) на взаимодействието между ценностите, нагласите, нормите и поведението;
- ✓ подкрепят послания чрез различни пътища и начини на представяне;
- ✓ използват надеждни посланици и положителни примери за подражание, за да предложат алтернативни гледни точки и форми на поведение;
- ✓ създават възможности за хората да проявяват алтернативно поведение, което отразява положителни норми;
- ✓ включват промени в средата и структурни промени, които улесняват хората да възприемат новите форми на поведение;
- ✓ активират както колективни, така и общностни подходи.

Какво представлява критичният преглед?

Критичният преглед е основен компонент на редица основани на доказателства интервенции за промяна на нормите. Това е насочван процес, чрез който хората се насърчават да помислят над това как техните представи и допускания влияят върху действията им, при който чрез сондиращи въпроси се разглежда и оспорва динамиката. По време на диалога, почиващ на критичен преглед, от участниците се иска да приложат това ново разбиране за миналото и настоящето по отношение на действия, които могат да променят.

Хуманитарни дейности

Хуманитарните дейности са източник както на предизвикателства, така и на възможности при работата с норми. Въздействието на стресови икономически и социални обстоятелства може да накара хора и общности в криза да се върнат към традиционни културни норми, включително вредни, или да прибегнат до такива. От друга страна, излагането на конфликт или насилие може да стане повод за полезен диалог относно последиците от всички видове насилие, включително насилието над деца или НСИП.

По-мощното мобилизиране на общността изисква по-дълги срокове със сравнително стабилно население, което може да е трудно по време на кризи или сред мигриращи групи от населението, но може да е възможно в бежански лагери или при преселени общности. Плановите на програмите в малки групи обикновено могат да се адаптират за условия на хуманитарна помощ и да се включват в други програми (за примери вж. стратегиите „Увеличаване на доходите и икономическо укрепване“ и „Подкрепа за родители и полагащи грижа лица“).

За повече информация вж. част „Хуманитарни дейности“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

Основни стъпки при прилагането

Кой следва да бъде включен в интервенциите Ви?

Заради своя характер промяната на социалните норми изисква усилия на всички нива на общностите и обществото. Различните видове интервенции, насочени към различни аудитории, зависят от конкретните цели.

Приоритетни аудитории във връзка с промяната на нормите по отношение на насилствените форми на наказание са родителите и педагозите. Дейностите за популяризиране на справедливи полови норми и за намаляване на насилието, основано на пола, действат по-добре, ако освен момичета и жени, включват мъже и момчета; въпреки това при тези дейности може да е добре в групите да има хора от един пол, така че участниците да разговарят и дискутират различни идеи спокойно. Промяната на нормите във връзка с насилието в общността може да акцентира върху членовете в най-висок риск (вж. стратегия „Безопасна среда“: обобщение на програмата „Излекувай насилието“).

Въпреки че повечето оценени дейности за промяна на нормите акцентират върху по-големите юноши или възрастните, детството и ранното юношество (10–14 години) са основни периоди за възприемане на социални и полови норми. Програмите за деца в този етап на развитие могат да допринесат за оформянето на норми, които влияят върху поведението в дългосрочен план (вж. обобщение на програмата „ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ИЗБОР“ (CHOICES)). Добре е да се обмисли възможността за наслагване на няколко дейности за въздействие върху нормите, насочени към различни аудитории и възрастови групи.

Освен това усилията за промяна на нормите могат да се използват за обучение на основни влиятелни фигури, като политици, общностни и религиозни лидери и представители на медиите. Тези влиятелни фигури могат да избягват затвърждаването на вредните социални и полови норми и да допринесат за разпространението и демонстрирането на положителни норми.

Медиите също са много важни за промяната на социалните норми не само като средство за разпространение на послания, но и защото развлекателното съдържание и кадри обикновено затвърждават насилието над момичета и жени и неравнопоставеността между половете, а не оспорват тези норми.

Как можете да се фокусирате върху положителното?

Нормите отразяват това, което хората смятат, че останалите искат от тях да вярват и правят. Една кампания за предотвратяване на насилието, която има за цел да вдигне тревога заради високите нива на насилие, може да затвърди впечатлението, че насилието е разпространено и приемливо поведение, дори сред групи, в които честотата е по-ниска. Друг възможен подход е да се акцентира върху положителните норми, свързани с общите ценности, личните стандарти и потенциалните ползи от промяната. Така например дискусиите и посланията, основани на схващането, че „грижовните родители като Вас учат децата си на добро поведение чрез позитивно възпитание“ помагат на хората да се асоциират с желаните ценности (родителите се грижат за децата) и поведение (използване на позитивни мерки за възпитание), както и да осъзнаят ползата за себе си (доброто поведение на децата).

Как ще помогнете на хората да се променят?

Знанията и нагласите не са достатъчни за промяна на поведението, ако хората не знаят какво друго да направят или ако рискът от противопоставяне на социалните и половите норми изглежда твърде висок. Важно е интервенциите за промяна на нормите да допринасят за това хората да преминат от знания към убеждение и действие. Ето някои от дейностите за постигане на това:

- **Укрепване на убежденията на хората, че действията им имат значение;** това може отчасти да компенсира предполагаемия риск и да доведе до увеличаване на предполагаемата полза от изоставянето или възприемането на поведение, основано на нормите.
- **Увеличаване на личната ефективност** чрез предлагане на умения и практики за алтернативни форми на поведение, като например комуникация между партньорите или намеса от страна на странични наблюдатели.
- Включване на **положителни модели за подражание** — лица, постигнали видим успех с поведение, противоречащо на разпространените норми — което може да помогне на другите да усещат сигурност и подкрепа за това да възприемат ново поведение.
- **Създаване на стимулираща среда за промяна на поведението**, като например такава, в която се подкрепя промяната на нормите във връзка с пиенето на алкохол чрез политики за намаляване на злоупотребата с алкохол и алтернативни дейности за младежите в общността (вж. стратегиите „Изпълнение и прилагане на закони“ и „Безопасна среда“).

Как можете да увеличите мащаба на интервенциите за промяна на нормите?

Заради своя характер интервенциите за промяна на нормите трябва да се приспособяват към местния контекст, за да бъдат приложими. Това може да създаде затруднения при увеличаването на мащаба им. Повече насоки ще намерите в разделите „Адаптиране на основани на доказателства програми“ и „Масшабно прилагане на ефективни програми“ от глава „Прилагане на INSPIRE като пакет от документи“.

Индикатори

Следните индикатори на INSPIRE могат да се използват за измерване на въздействието на интервенциите за промяна на нормите (вж. *Приложения А и Б* за списък с индикаторите и мерките на INSPIRE).

- 4.1 Съгласие с необходимостта от физическо наказание при отглеждането на деца
- 4.2 Подкрепа за физическото наказание от страна на учители и административния персонал на училища
- 4.3 Приемане на побоя над съпругата
- 4.4 Нагласи относно правото на жената да откаже секс

Упражнение за съсредоточаване

Преди да преминете към конкретните подходи и програми за прилагане на тази стратегия, отделете минута да помислите върху своята среда и цели, какво вече се прави и какво искате да промените.

Целта на това упражнение е да Ви помогне да се съсредоточите върху приоритетите си, докато се запознавате по-добре с основаните на данни подходи и програмите в тази стратегия. Можете да направите упражнението самостоятелно или в група.

- ❓ Кои социални норми във Вашата среда защитават децата? Кои норми са вредни? Различни ли са те за момичетата и момчетата или за други групи от хора?
- ❓ (Ако не е посочено по-горе) Какви норми и ценности във Вашата среда подкрепят равнопоставеността на половете? Какви норми и ценности във Вашата среда стимулират неравенството между половете, и по-конкретно насилието над жени и момичета?
- ❓ Помислете как тези норми влияят върху поведението? Какви са ползите и санкциите, които хората получават или очакват при спазването или нарушаването на тези норми? Как нормите влияят върху желанието на децата да търсят помощ при насилие? Как те влияят на желанието на хората да се намесват?
- ❓ Има ли съществуващи или алтернативни практики, които могат да се популяризират като нова норма?
- ❓ С какви текущи дейности се популяризират положителните норми и се оспорват вредните? С тези дейности подкрепят ли се цели за превенция на насилието над деца? Отразяват ли те доказателствата за това какво работи по отношение на промяната на нормите?
- ❓ Кои според Вас са приоритетните области или целите за подходи за промяна на нормите? На кого трябва да повлияете? С кого ще си партнирате? Каква допълнителна подкрепа може да Ви е нужна за промяна на поведението?

Използвайте това място за бележки.

Подходите накратко

Тези подходи от *Техническият пакет на INSPIRE* представляват основана на доказателства, надеждна или обещаваща практика в областта на предотвратяването и реакцията на насилие над жени и може да бъде част от цялостен план за справяне с насилието над деца предвид връзките между НСИП и малтретирането на деца. Въпреки това е необходима повече работа за оценка на тяхното въздействие върху насилието над деца.

Програми за прилагане в малки групи Дискусиите и дейностите в групи помагат на участниците да разберат как социалните и половите норми определят поведението и стимулират промяната	Мобилизиране на общността Дейности за ангажиране на отделни лица, групи и организации от цялата общност за колективно справяне с проблем или за постигане на промяна чрез интерактивни подходи и подходи за изграждане на капацитет	Намеса от страна на странични наблюдатели Програми и планове за преподаване на умения за разпознаване и намеса при НСИП, сексуално насилие или тормоз или насилие сред връстници
Потенциални крайни резултати - Увеличаване на нагласите, които насърчават равнопоставеността на половете - Намаляване на вредните нагласи относно сексуалното насилие - Намаляване на НСИП	Потенциални крайни резултати - Увеличаване на нагласите за равнопоставеност на половете - Увеличаване на дейностите на ниво общност за предотвратяване на насилието - Намаляване на НСИП	Потенциални крайни резултати - Увеличаване на нагласите, които насърчават равнопоставеността на половете - Намаляване на вредните нагласи относно сексуалното насилие - Увеличаване на намесата от страна на околните в случаи на насилие - Намаляване на НСИП, сексуалното насилие и тормоза
Групи от населението/среди Общностни, малки групи, често включени в съществуващи програми за комуникация и услуги	Групи от населението/среди За цялата общност	Групи от населението/среди Образователна среда или университетски градчета, общностни среди
Цена: ниска - Може да се осъществи в краткосрочен план (1-2 години) - Допълнителни програми, които надграждат съществуващата инфраструктура - Могат да се подкрепят чрез еднократно субсидиране или финансови потоци	Цена: средна – висока Висока първоначална инвестиция и/или постоянно финансиране за период от 3-5 години	Цена: ниска - Може да се осъществи в краткосрочен план (1-2 години) - Разходи за допълнително външно обучение и транспорт при програми, които надграждат съществуващата инфраструктура - Могат да се подкрепят чрез еднократно субсидиране или финансови потоци - Може да са необходими външен инструктор и разходи за транспорт

Програми за прилагане в малки групи

Примерни програми

- [Връзки и приятелства \[Yaari-Dosti\]](#)
- [Менторство за момчета по пътя към възмъжаване \[Coaching Boys Into Men\]](#)
- [Възможности за избор \[Choices\]](#)

Нова програма

Гласове, възможности за избор, обещания [Voices, Choices, Promises]

Мобилизиране на общността

Примерни програми

- [SASA!](#)
- [Град-приятел \[Soul City\]](#), [Приятелчета \[Soul Buddyz\]](#) и [Изгрей \[Rise\]](#)

Намеса от страна на странични наблюдатели

Примерни програми

- [Въвличане на околните \[Bringing in the Bystander\]](#)
- [Зелена точка \[Green Dot\]](#)

В програмата „Менторство за момчета по пътя към възмъжаване“ има и компонент, свързан с намеса от страна на странични наблюдатели

Връзки и приятелства [Yaari Dosti]

„Връзки и приятелства“ („Приятелство между мъже“ на хинди) е интервенция за млади мъже на възраст между 18 и 29 години, която проблематизира нормите и формите на поведение, водещи до физическо и сексуално насилие, хомофобия и разпространението на ХИВ. Тя е адаптирана от „Programa H“ в Бразилия от Съвета по въпросите на населението. „Връзки и приятелства“ е разработена в общности с ниски доходи в Бомбай, Индия, с цел борба с вредните представи за мъжествеността и насърчаване на младите „мъже, подкрепящи равнопоставеността на половете“. Реализирана в партньорство с местни организации и специалисти по въпросите на различнителове, в програмата „Връзки и приятелства“ се използват образование и дискусии за насърчаване на мъжете да уважават партньорките си повече и да участват по-активно като бащи; наред с това те се подготвят за споделянето на родителска отговорност с партньорките си и да демонстрират здравословни, ненасилствени романтични партньорства пред децата си. Наред с това програмата предлага образование относно предаването на ХИВ и обсъждането на тази тема и семейното планиране.

„Връзки и приятелства“ се изпълнява в Индия. Оригиналната програма „Programa H“ е разработена в Бразилия и се изпълнява в 22 държави.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на НСИП, насилието сред връстниците и хомофобията;
- ↑ Увеличаване на нагласите за равнопоставеност на половете;
- ↑ Увеличаване на положителните навици за родителска грижа и участието на бащата.

Вторични

- ↓ Намаляване на ХИВ, непланирана бременност и други последици за сексуалното и репродуктивното здраве.

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

Млади мъже на възраст 18–29 години

СРЕДИ

Общности с ниски доходи, в селски или градски райони

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

Едноседмичен семинар, последван от 2 или 3 сесии на седмица, всяка по един час в продължение на 6 месеца

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Нагласи за различнителове и неравнопоставеност;
- ▶ Сексуалност и репродуктивно здраве;
- ▶ Насилие над партньор, членове на семейството и в общността;
- ▶ Уважение и интимност във взаимоотношенията;
- ▶ Предпазване от ХИВ/СПИН и съответните грижи;
- ▶ Умения за здравословна комуникация.

Изпълнение

- ▶ Дискусия и дебат;
- ▶ Ролеви игри;
- ▶ Лидерство сред връстниците след първоначална помощ от специалисти по въпросите на равнопоставеността на половете

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Партньорство и консултации с местната общност с цел адаптиране и предварително тестване на съдържанието, героите и примерите.

Човешки ресурси

Роли:

- Лидери сред връстниците (мъже): избрани сред членовете на общността;
- Служители по програмата, специалисти по въпросите на половете и здравни педагози.

Обхват:

2-ма лидери за групи от по 30–35 мъже

Обучение и супервизия

2-седмично обучение на лидерите

Подкрепа при прилагането

Програмата се предлага от Съвета по въпросите на населението.

Изпълнителният партньор CORO, Индия, разполага с набор от инструктори. Международният център за научни изследвания относно жените [International Center for Research on Women] може да предостави подкрепа при провеждане на изследвания и оценки.

Участие и задържане

Служителите по програмите търсят участници от различни социални, религиозни и общностни групи, включително неучащи младежи, и използват партньорски мрежи за набиране на участници.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Независимо че няма формални инструменти за осигуряване на спазване на спецификата, за тази цел е препоръчително да има минимум 21 интерактивни сесии с водещ с продължителност 45–60 минути.

Какво друго можете да научите?

Ресурси

Yaari Dosti: Young Men Redefine Masculinity A Training Manual (3)

<http://www.popcouncil.org/uploads/pdfs/horizons/yaaridostieng.pdf>

Пример от практиката за „Връзки и приятелства“ във: Scaling up interventions to prevent and respond to gender-based violence: an analytical report (4)

Уебсайт на CORO (Индия):

<http://coroindia.org/> (5)

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- Неофициална оценка на нуждите;
- Разработване и производство на материалите;
- Обучение

Постоянни разходи

- Заплати за персонала;
- Транспортни разходи, разходи за срещи

Източници на финансиране

Фондации, местни правителства

„Менторство за момчета по пътя към възмъжаване“ [Coaching Boys into Men]

По програмата „Менторство за момчета по пътя към възмъжаване“ (НМПВ) се използва влиянието на спорта, като на учителите по физическо възпитание в средните училища се осигуряват ресурси, чрез които да популяризират зачитащо поведение сред играчите и да допринасят за предотвратяването на НСИП, тормоз и сексуално насилие. Спортните отдели или отборите в средните училища често си партнират с местни организации, работещи за превенция на насилието при провеждането на обучения на спортистите от треньорите, където се представят начини за демонстриране на уважение и популяризиране на добри взаимоотношения. Включените в програмата НМПВ комплект карти съдържат инструкции за учителите за това как да включват теми, свързани с отборната работа, почтеността, спортсменството и уважението, в ежедневните занимания и дейности. Програмата е разработена от Futures Without Violence. Програмата НМПВ се изпълнява в много райони на САЩ и е приспособена за Индия, Австралия и ЮАР.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↑ Повишаване на разпознаването на собственото и чуждото насилническо поведение;
- ↑ Повишаване на случаите на положителна намеса от страна на странични наблюдатели в ситуации на насилие или тормоз.

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

Момчета на възраст 14–18 години

(Разработват се учебни програми за по-малки момчета и мъже на възраст 18–24 години)

СРЕДА

Училища или общностни групи с организирани спортни програми

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

По една 20-минутна сесия на седмица в продължение на 12 седмици в рамките на редовно отборно занимание или дейност

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Зачитащо спрямо насилническо поведение;
- ▶ Лична отговорност и лидерство;
- ▶ Нагласи и норми за различните полове;
- ▶ Намеса от страна на странични наблюдатели.

Изпълнение

- ▶ Интерактивна дискусия;
- ▶ Подражание на добри модели.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

- Инструментариумът на застъпниците съдържа оценка на готовността;
- След приспособяването според терена сесиите могат да се съкратят или редът им да се промени, но трябва да останат поне между 9 и 12 на брой;
- Сред добавените теми са имиграция и системен расизъм.

Човешки ресурси

Роли:

- Учител по физическо възпитание: води дискусиите;
- „Застъпник“ от партньорска организация: организира, популяризира, подкрепя и помага при оценката; обикновено има опит в областта на комуникацията в общността, образованието или предотвратяването на насилие.

Обхват:

- Учител по физическо възпитание: води дискусиите;
- Застъпниците могат да работят с по няколко учители според това с какво време разполагат.

Обучение и супервизия

- Обучението на застъпниците е между 1–1,5 дни с лично присъствие или чрез уебинар;
- Обучението на учителите е 1,5–2 часа чрез уебинар.

Подкрепа при прилагането

Предлагат се специални инструменти за: учители, застъпници (с оценка на готовността), популяризация, обучение и крайна оценка

Участие и задържане

Инструментариумът за популяризиране дава насоки за ангажирането на учителите, училищата и общността

Какви са разходите за това?

Разходи

- Време, което застъпниците отделят за програмата;
- Отпечатване на материали (безплатно изтегляне, 20 щ.д. за поръчка на печатно издание);
- Разходи по програмата, като например транспортни, режимни, разходи за срещи и обучения;
- По избор — стипендии за учителите.

Източници на финансиране

Бюджети на програмата, фондации, бюджети на местни правителства с акцент върху превенцията, дарители от частния сектор

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

В инструментариума за оценка има примерни предварителни и последващи тестове

Какво друго можете да научите?

Уебсайт на програмата „Менторство за момчета по пътя към възмъжаване“:

<http://www.coachescorner.org/> (6)

Ресурсите включват:

- Целия инструментариум;
- Информация за контакт;
- Учител: води дискусиите;
- „Застъпник“ от партньорска организация: организира, популяризира, подкрепя и помага при оценката; обикновено има опит в областта на комуникацията в общността, образованието или предотвратяването на насилие.

„Възможности за избор“ [Choices]

Планирана и реализирана от организацията Save the Children, основаната на учебен план програма „Възможности за избор“ отхвърля зловредните полови норми и стимулира справедливите нагласи и схващания за момчетата и момичетата през ранните юношески години – много важен период за развитието и възприемането на норми за различните полове. В програмата се ангажират момичета и момчета на възраст 10–14 години чрез забавни, подходящи за етапа на развитие диалози за уважението, комуникацията, честността и мечтите на децата за бъдещето. Целта е децата в ранна юношеска възраст да получат възможност, чрез систематичен размисъл, аргументация и промяна на поведението, да оспорят приетите в общността им полови норми, които могат да бъдат рискови фактори за насилие. Програмата „Възможности за избор“ може да се впише в текуща програма с установено и ползващо се с доверие присъствие в общността. Наред с това тя е част от пакет от три интервенции за промяна на нагласите за половете у отделния човек, семейството и общността, наречен „Възможности за избор, гласове и обещания“ (вж. *Нова програма: „Възможности за избор, гласове и обещания“*).

Програмата „Възможности за избор“ е адаптирана и реализирана в Бангладеш, Боливия, Египет, Ел Салвадор, Етиопия, Замбия, Киргизстан, Малави, Непал и Сомалиленд.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↑ Увеличаване на справедливите за различните полове нагласи и поведение;
- ↓ Намаляване на рисковете от експлоатация на момичета и ранни бракове;
- ↓ Намаляване на рисковете за момичетата от излагане на насилие и рисковете за момчетата да станат извършители на насилие.

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

Момчета и момичета на възраст между 10–14 години

СРЕДИ

Общностни групи съвместно със съществуваща младежка програма или организация

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

Осем сесии по 2 часа за период от 3–9 месеца

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Справедливи надежди и стремежи;
- ▶ Зачитащи взаимоотношения;
- ▶ Справедливо разделение на домакинските задачи;
- ▶ Застъпничество за отлагане на брака и участие в образованието;

Изпълнение

- Включване в съществуваща програма за общността;
- Интерактивни занимания;
- Размисъл и диалог

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

- Провеждане на предварително проучване и консултация с общността с цел оценка на нагласите и схващанията и свързаното с тях поведение, така че заниманията да се адаптират или да се изготвят нови
- Използване на специални техники за извършване на изследвания на нормите за момчетата и момичетата сред децата (вж. раздел „Ресурси“ за информация за изследванията на нормите)
- В момента се разработва наръчник за адаптиране на програмата

Човешки ресурси

Роли:

Водещ: млади хора с предишен опит в приемащата организация или програма или във воденето на групови занимания по програми

Обхват:

1 или 2 водещи на група от 15–20 деца

Обучение и супервизия

Обучение с продължителност 3–5 дни и текуща супервизия от страна на неработещите по програмата на Save the Children

Обучението включва практически занимания и даване на обратна връзка

Подкрепа при прилагането

По програмата „Възможности за избор“ се предлага наръчник за адаптиране и оригинално ръководство, като Save the Children предоставя безплатно предходните адаптирани ръководства. Чрез Save the Children може да се организира техническа подкрепа.

Участие и задържане

- Привличане на партньори от общността в изследванията и адаптирането на програмата
- Подкрепата на родителите обикновено е много голяма, отчасти защото темите в програмата не са посветени изрично на насилието или сексуалността

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- Предварително проучване
- Адаптиране на материалите, транспорт и графичен дизайн
- Обучение на водещите (заплати, справочници и материали)

Постоянни разходи

- Заплати, транспорт или други разходи за водещите и супервайзорите
- Разходи за срещите

Източници на финансиране

Бюджети по проекти и от фондации или частни дарители

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Справочникът съдържа примерни индикатори за оценка.

При събирането на данни трябва да се използват методологии, съобразени с възрастта на участниците (вж. раздел „Ресурси“ в края на тази глава за информацията относно изследванията на нормите).

Какво друго можете да научите?

Ресурси

Програма „ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ИЗБОР“: учебен план за деца на възраст между 10 и 14 години в Непал

https://www.iywg.org/sites/iywg/files/2009_savethechildren_choices.pdf (7)

SASA!

Активисткият инструментариум по програмата SASA! представлява поетапен подход за мобилизиране на общността за първично предотвратяване на насилието над жени (ННЖ) и превенция на ХИВ. На суахили SASA! означава „сега“. Това е и аббревиатура на четирите етапа на подхода: Старт, Осведоменост, Съдействие и подкрепа, Действие. SASA! се основава на етапите от теорията на промяната. Чрез рефлексия и дейности, водени от обучени активисти от общността, програмата стимулира водена от общността промяна на нормите и на формите на поведение, които затвърждават неравнопоставеността на половете, насилието и увеличаването на уязвимостта към ХИВ за жените.

SASA! е адаптирана или в момента се адаптира в над 20 държави в Африка, Карибите, Азия, Латинска Америка, южната част на Тихия океан и Близкия изток.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Превенция на НСИП
- ↓ Намаляване на риска от това деца да бъдат свидетели на НСИП
- ↑ Положителни промени в родителските грижи и практиките за възпитание;
- ↑ Увеличаване на намесата на участниците в случаи на насилие над деца;
- ↑ Увеличаване на ненасилствените и справедливите полови норми

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

За цялата общност

СРЕДИ

- ▶ Селски и градски райони
- ▶ Потенциал за адаптиране за условия на хуманитарна помощ

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

3–5 години

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържанието и реализацията са комбинирани в четири основни компонента

- **Анализ на властовите позиции на половете**
Дейностите за рефлексия и анализ подкрепят идеята, че липсата на баланс във властта между жените и мъжете е основната причина за ННЖ, че мъжете и

жените могат да се научат да балансират властта помежду си по добър начин, както и това, че структурите на ниво общност могат да се променят, за да отразят неравнопоставеността на половете, което да бъде от полза за всички.

- **Поетапен подход** Програмата има четири етапа, всеки от които акцентира върху различен краен резултат, при който хората преминават от знания до критична информираност, изграждане на умения и съответно поведение или действие.
- **Цялостно ангажиране на общността**
SASA! съзнателно ангажира членовете на общността и на четирите нива на социално-екологичния модел, като набира критична маса и подкрепя промяната на нормите.
- **Активисти SASA!** засилва поемането на отговорност от страна на общността за осъществяване на вдъхновена от програмата промяна чрез изграждане на активисти от самата общност

ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ

Въпреки че разходите варират в различните условия, според едно проучване от Кампала, Уганда, годишните разходи за поддържането на 351 активисти, които да провеждат дейностите по SASA!, е около 389 щ.д. за активист, при средни разходи на човек, обхванат от интервенцията в размер на 5 щ.д. на година. Чрез намаляването на съприкосновението с физическо НСИП през изминалата година са предотвратени около 1201 случая, равняващи се на икономии в размер 460 щ.д. на случай (70).

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Комплектът за активисти по програмата SASA! съдържа насоки и инструменти за оценка на потребностите и адаптация

Човешки ресурси

Роли:

- Персонал по изпълнението (на пълен работен ден);
- План и контрол на програмата, обучение и управление;
- Организационен ангажимент за предотвратяване на ННЖ

Активисти от общността

- Планиране и водене на дискусии и дейности на ниво общност

Обхват:

Зависи от размера на района; минимум 2-ма служители за изпълнението

Обучение и супервизия

Четири 5-дневни обучения (по едно за всеки етап) за персонала по изпълнението, предоставено от SASA!

3-5-дневни обучения за активистите от общността, водени от персонала по изпълнението

Подкрепа при прилагането

- Някои материали могат да се изтеглят безплатно от уебсайта на Raising Voices, включително Комплектът за активисти по програмата SASA! и контролният списък за спазване на спецификата на програмата SASA!;
- Допълнителни материали и инструменти за планиране могат да се получат при поискване;
- Въвеждащи уебинари, обучения и техническа подкрепа се предоставят чрез учебния център на Raising Voices и от акредитираните инструктори

Участие и задържане

Ангажирането обхваща всички нива на социално-екологичния модел; активистите от общността и членовете на общностните групи за действие се набират от различни позиции и професии, включително религиозни водачи, доставчици на медицински грижи, полицейски служители и застъпници за обществен интерес. Поemanето на отговорност се развива във времето чрез поэтапен подход.

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

Такси и разходи за пътуване на инструкторите.

Постоянни разходи

- Заплати за служителите (зависят от размера на общността и други фактори);
- Разходи за дейности на участниците (закуски, освежителни напитки, транспорт);
- Транспорт и безопасност на персонала и активистите от общността

Източници на финансиране

Фондации или двустранни дарители, частично финансиране от местното управление и финансиране, което отговаря на условията за финансиране по инициативата DREAMS в Субсахарска Африка.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

SASA! се предлага с насоки и контролни списъци за оценка на спазването на спецификата чрез:

- Придържане към основните стратегии на SASA!;
- Устойчиво финансиране за 3-5-годишен програмен период;
- Приоритизиране на обучението на персонала и съотношението служители спрямо активисти от общността;
- Мониторинг и оценка, които предоставят данни за различните варианти на програмата;
- Системи за насочване към помощни услуги;
- Механизъм за събиране на обратна връзка от общността;
- Добро адаптиране (с помощта на наръчника за адаптиране).

Какво друго можете да научите?

Уебсайт на Raising Voices: <http://raisingvoices.org/sasa/> (11)

Ресурсите включват:

- Комплектът за активисти по програмата SASA!
- Инструменти за обучение и оценка
- Връзки към научни статии
- Карта на адаптирането на програмата по света
- Информация за контакт

„Град-приятел“ [Soul City], „Приятелчета“ [Soul Buddyz] и „Изгрей“ [Rise]

При програмите на Soul City Institute (SCI) се използват основани на доказателства мултимедийни материали за обучение с елементи на забавление; те се реализират с подкрепата на клубове и имат за цел изграждане на движение и постигане на промяна. Почивайки на социално-екологичния модел, програмите функционират на три нива: отделен човек, общност и общество. Телевизионните предавания, радиопредаванията и дискуссионните програми („Град-приятел“ (Soul City), „Утрешният ден ни принадлежи“ (Tomorrow is Ours) за деца на възраст 8-14 години, и „Изгрей“ за момичета и девойки на възраст 15-24 години) представят информация и показват модели за промяна на поведението във връзка с проблеми като НСИП, злоупотребата с алкохол и ХИВ, което допринася за промяна на нормите, влияещи на личното поведение. Програмите са хармонизирани с интервенциите за социална мобилизация (клубовете „Приятелчета“ и клубовете за млади жени „Изгрей“), които стимулират критичното мислене и изграждат умения у младежите да разсъждават, да приемат действия и да си оказват взаимна подкрепа в рамките на здравословни взаимоотношения и с цел преодоляване на пречките за промяна на равнище общност. На равнището на обществото, диалогът, който възниква по проблемите, които се дискутират в предаването, допринася за фокусиране върху политиките, които улесняват младежите да правят по-здравословния избор. Често интервенциите са насочени към структурни фактори за насилието, като злоупотребата с алкохол или недостатъчната подкрепа за родителите. Четвъртият сезон на „Град-приятел“ акцентира върху насилието над жени и допринесе за намаляване на толерантността към НСИП и приемане на Закона на ЮАР относно насилието над жени. В мултимедийното предаване „Утрешният ден ни принадлежи“, насочено към деца на възраст 8-14 години, се представят проблемите на различните полове, травматизирането в резултат на насилие и предотвратяването на насилие, включително ролята на злоупотребата с алкохол. В дискуссионното предаване „Изгрей“ се разглеждат теми като насилие, сексуално здраве и финансова независимост за младите жени.

Soul City Institute работи във всички региони на ЮАР.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↑ Увеличаване на нагласите, насърчаващи защита и равнопоставеност на половете;
- ↓ Намаляване на приемливостта на злоупотребата с алкохол;
- ↓ Намаляване на случаите на НСИП.

Вторични

- ↑ Увеличаване на социалната кохезия на равнище общност

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

- ▶ Телевизионните предавания обхващат цялото население;
- ▶ Клубовете „Приятелчета“ са насочени към деца на възраст 8-14 години, които посещават и не посещават училище;
- ▶ Клубовете „Изгрей“ са насочени към момичета, които посещават и не посещават училище, и млади жени на възраст 15-24 години.

СРЕДИ

Общностни групи с ниски доходи, градски и селски райони.

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ ИНТЕНЗИВНОСТ

Непрекъсната

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Въпреки че има учебен план, най-важният компонент е подкрепата за деца и младежи, които да станат посланици на промяната в собствената си общност.

Съдържание

- ▶ Съдържание, разработено при анализ на разликите между половете и фокус върху правата;
- ▶ Съдържанието и уменията варират според темата

Изпълнение

Няколко допълващи се механизма, които включват телевизия (както художествени програми, така и дискуссионни предавания), радиопредавания, печатни материали и общностни групи и клубове.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Разработването на всяка програма отнема до 18 месеца за да може висококачествени изследвания да отразят реалността на участниците и да избегнат отправянето на нежелани послания.

Човешки ресурси

Роли:

Представители на медиите: изследователи, ръководители на продукцията;

Технически служители в медии, служители по качеството (подбора на известни личности);

- Координатор „Социални медии“;
- Разработването и управлението на програмата включва: инструктори, екипи за разработване и производство на материали, подкрепа за клубовете на терен, мониторинг и оценка.

Обхват:

Един работник на терен за 20 клуба „Приятелчета“ и един работник на терен за пет клуба „Изгрей“.

Обучение и супервизия

- Инструкторите за клубовете „Приятелчета“ са обучени и получават акредитации в групи от по 15 до 20 участници след завършване на 5-дневно първоначално обучение в рамките на 3 занимания и 3-дневно последващо обучение от 2 занимания;
- Общият процес за акредитиране може да отнеме няколко месеца;
- Работниците на терен посещават предавания, докладват на ръководителите на екипи.

Подкрепа при прилагането

SCI може да предоставя техническа подкрепа. Таксите са предмет на преговори, но покриват времето и пътуването. Предлагат се справочник и наръчник за програмата.

Участие и задържане

Изключително важна е подкрепата на образователния сектор, административните служители на училищата и гражданските организации (най-вече с цел обхващане на младежите, които не посещават училище). Чрез ангажирането на родителите се подкрепя участието на децата и се дават възможности за програми за обучение на родители. Като стимул клубовете могат да печелят точки, за да получат възможности за посещение на регионални и национални „конгреси“ на SCI.

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- Задълбочени предварителни проучвания на проблемите, нагласите и начина, по който хората разговарят и разсъждават по тях;
- Разходи за медийна реализация;
- Заплати за служители за осигуряване на високо качество.

Постоянни разходи

- Заплати за персонала;
- Разходи за обучение;
- Производство на материали, включително пилотно тестване;
- Разходи за регионални и национални „конгреси“, включително транспорт и настаняване.

През 2015 г. разходите по програмата „Приятелчета“ (Soul Buddyz) бяха в размер на 14,40 щ.д. за всяко обхванато дете.

Източници на финансиране

Бюджети от държавния сектор, двустранни и многостранни агенции, дарители. Дарения в натура при реализирането на срещи и обучения от образователния сектор.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Мониторингът се извършва чрез оценка на точките на клубовете, случайни посещения и мониторинг на качеството на проектите на клубовете. SCI използва мобилни технологии за събиране на данни, което улеснява отчитането, но увеличава разходите.

Какво друго можете да научите?

Ресурси

Уебсайт на Soul City Institute for Social Justice:
<https://www.soulcity.org.za/> (12)

Образование с елементи на забавление:
Използване на истории и медии за социално действие и промяна на поведението. Справочникът на Soul City за планиране и разработване на материали за образование с елементи на забавление с цел мобилизиране на общността:

<http://www.soulcity.org.za/news/edutainment-using-stories-and-media-for-social-action-and-behaviour-change> (13)

„Въвличане на околните“ [Bringing in the Bystander®]

Програма „Въвличане на страничните наблюдатели“ е интерактивна работилница, в която хората се научават да разпознават и безопасно да се намесват с цел предотвратяване на сексуално насилие, НСИП или тормоз. Отчасти тя се основава на теорията за планираното поведение, според която поведението може да се предвиди въз основа на нагласите, нормите и усещането за контрол. С инициативата „Въвличане на околните“ се откриват и оспорват нормите, които подкрепят сексуалното насилие и НСИП, и се популяризират норми за обществена отговорност за закрила и превенция. Програмата осигурява на участниците умения за идентифициране на проблематично и опасно поведение, за развиване на емпатия към жертвите, упражняване на безопасни и ефективни методи за намеса и ангажиране със задачата да предприемат действия като странични наблюдатели. Разработена от отдела за иновации в областта на превенцията (Prevention Innovations) на Университета на Ню Хемпшир, САЩ, програмата е насочена към студенти.

„Въвличане на околните“ е реализирана в над 300 колежа и университета в Австралия, Обединеното кралство, САЩ и Швеция.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

- ↑ Положителна промяна в разбиране и нагласите към сексуалното насилие;
- ↑ Увеличаване на готовността и увереността за намеса;
- ↑ Увеличаване на съобщаването от страна на самите участници за намеса в случай на насилие или потенциално насилие.

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

- ▶ Студенти в групи, разделени полове или смесени групи;
- ▶ В момента учебният план се адаптира за по-малки ученици.

СРЕДИ

- ▶ Университетски градчета, здравни и кризисни центрове.

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

Два варианта:

- 90-минутна сесия;
- 4,5 часа в рамките на три 90-минутни сесии.

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Отговорност на страничните наблюдатели;
- ▶ Примери и статистически данни от райони;
- ▶ Непрекъснатост, причини и въздействие върху сексуалното насилие;
- ▶ Установяване на рискови ситуации и избиране на безопасна намеса.

Изпълнение

- Интерактивна дискусия
- Упражняване на умения
- Участниците подписват декларации за намеса като странични наблюдатели
- Участниците получават карти с напомняния ABC (Active Bystanders Care [Активна грижа от околните])

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

- За всяка среда учебният план се основава на значими местни данни, истории и примерни сценарии. Водещите могат да интервюират членове на целевата аудитория, за да получат подробна информация.

Човешки ресурси

Роли:

- Водещи: студенти, влиятелни фигури в общността или други служители в университетските градчета, които водят програмата в екипи от по двама мъже/жени;
- Заплащането варира — може да става доброволно, да се печелят академични кредити, да се заплаща почасово или да се добавя към платени позиции.

Обхват:

Двама водещи на всяка група от по 25 до 30 участници.

Обучение и супервизия

Ръководството за учебния план съдържа съвети относно воденето, като друг вариант е водещите да преминат през обучение от 1-1,5 ден на Prevention Innovations Research Center (PIRC).

Контролът се извършва от служителите на университетското градче, като по избор PIRC може да предостави консултации.

Подкрепа при прилагането

Лицензът за програмата може да се закупи от Prevention Innovations.

Съществуват три нива на поддръжка:

- Ниво 1 — учебен план, който може да се изтегли от интернет;
- Ниво 2 — материали за програмата плюс целодневен семинар в университетското градче за обучение на инструкторите;
- Ниво 3 — Нива 1 и 2, както и допълнително полудневно обучение и персонализирани дейности и материали.

Притежателите на лиценз имат достъп до списък с имейл адреси за допълнителна подкрепа и насоки.

Участие и задържане

Някои университети включват учебния план от „Въвличане на околните“ в програмата за ориентация на студентите или като задължителен предмет. Други го предлагат като избиращ предмет и отпускат на инструкторите кредити за обучение.

Какви ще са разходите за това?

Първоначални разходи

Закупуване на лиценз за програмата (разходите се определят в зависимост от нивото на необходимата подкрепа — свържете се с PIRC за цени).

Постоянни разходи

- Преки разходи по програмата, свързани с размножаването на материали, разходи за място за срещи и др.
- Разходи, като например транспортни, режимни, разходи за срещи и обучения.

Източници на финансиране

- Областни или общински държавни агенции;
- Бюджети на университетите, и по-специално в рамките на инициативи за равнопоставеност на половете и предотвратяване на изнасилванията;
- Безвъзмездни средства на различни фондации или индивидуални дарители.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Ръководството за учебния план съдържа съвети за последователно водене на заниманията.

Инструменти или техническа подкрепа:

На уебсайта на PIRC има мерки за краткосрочна и дългосрочна оценка.

Какво друго можете да научите?

Уебсайта на PIRC: <http://cola.unh.edu/prevention-innovations/bystander> (14)

Ресурсите включват:

- Общ преглед на програма
- Връзки към стъпки за оценка
- Информация за контакт

Стратегия за предотвратяване на насилието „Зелена точка“ [Green Dot Violence Prevention Strategy]

„Зелена точка“ е стратегия за мобилизиране на общността, насочена към юноши и млади студенти, както и военни. В програмата се ангажират участници като „просоциални странични наблюдатели“, като се предлагат умения за безопасна и ефективна намеса при поведение, което би могло да доведе до междуличностно насилие, или за изграждането на водещи личности в общността, които демонстрират норми за непримиримост към насилието. Основавайки се на социално-екологичния модел и на теорията за социална промяна, „Зелена точка“ ангажира членовете на общността като оползотворява силата на влиянието на връстниците и културното влияние. Разработена през 2006 г. от Университета на щата Кентъки с цел справяне със сексуалното насилие, сексуалния тормоз и НСИП/насилието по време на интимни срещи в университетските градчета, програмата „Зелена точка“ вече се реализира от Alteristic и се изпълнява в основните и средните училища, коледите, общностите и военните подразделения в САЩ и във военните подразделения на САЩ в цял свят. В момента тя се изпълнява в общности в ЮАР и в колежи в Обединеното кралство.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни:

- ↓ Намаляване на виктимизацията и извършването на сексуално насилие, сексуален тормоз и НСИП

Вторични:

- ↑ Увеличаване на проактивното поведение и реагиране от страна на околните;
- ↑ Увеличаване на търсенето на помощ;
- ↑ Подобряване на ненасилствените начини за разрешаване на проблеми.

ЦЕЛЕВО НАСЕЛЕНИЕ

- ▶ Ученици на възраст 11–14 години и 15–18 години;
- ▶ Студенти в университет;
- ▶ Военни (над 18-годишна възраст).

СРЕДИ

Общински училища, университети, местни културни и спортни центрове и военни подразделения.

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

Програмата може да продължи колкото е необходимо с постоянно планиране на семинари и обучения (15 минути до 6 часа), маркетинг в социалните медии и събития за насърчване към действие.

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Разпознаване на предупредителни сигнали за насилие;
- ▶ Разбиране на пречките за намеса;
- ▶ Създаване на реалистични, добри, безопасни и ефективни начини за намеса на околните;
- ▶ Изграждане на форми на проактивно поведение, които определят две норми за общността: 1) насилието няма да се толерира и 2) всеки играе роля за изграждането на по-безопасни общности.

Изпълнение

- Комбинирани методи (лекция, занимания, мултимедийни материали);
- Инструкторите на „Зелена точка“ използват автентични материали, разкази, механизми за водене на семинари, базирани на изследвания, и техники за емпирично учене.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Препоръки за адаптиране на програмата към местния контекст се предоставят по време на обучението на инструкторите.

Човешки ресурси

Роли:

- Координатор(и): отговарят за логистиката, изграждането на взаимоотношения и подбор на служители;
- Инструктори: следят за спазването на спецификата по време на прилагането на „Зелена точка“.

Обхват:

- Ангажиране на екипи от поне 10 на всеки 1000 членове на общността или училището.

Обучение и супервизия

4-дневно обучение на инструкторите от сертифицирани инструктори.

Подкрепа при прилагането

Материалите за прилагане на „Зелена точка“ включват:

- Основно ръководство
- Ръководство за учебния план и връзки към материали за прилагане (презентации на PowerPoint, видеоклипове, инструменти за оценка на спазването на спецификата);

Alteristic предоставя безплатно месечни уебинари за техническа помощ, техническа помощ и подкрепа, адаптирана за различните екипи през целия цикъл на прилагане.

Какви са разходите за това?

Разходи

Разходите зависят от нуждите от адаптация, размера на целевото население и на екипа за прилагане. За повече информация относно разходите, моля, свържете се с Alteristic.

Източници на финансиране

Alteristic може да осигури подкрепа на екипите с намирането на финансиране и партньорството с местни организации с цел намаляване на разходите.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Alteristic осигурява инструменти за обработка и оценка на крайните резултати, както и за оценка на спазването на спецификата.

Какво друго можете да научите?

Уебсайта на стратегията за превенция на насилието „Зелена точка“: www.alteristic.org (15)

Телефон: +1-571-319-0354

Имейл: info@alteristic.org

Нова програма: „Възможности за избор, гласове и обещания“ [Choices, Voices, Promises]

Програма „Възможности за избор, гласове и обещания“ стимулира просоциалните норми за различните полове с три отделни интервенции в целия социално-екологичен модел: момчета и момичета, семейства и общности. Целта на програмата е намаляване на насилието, основано на пола чрез: дейности, чрез които децата по-лесно да се противопоставят на нормите, които ограничават различните полове (компонента „Възможности за избор“), увеличаване на диалога между родители и деца с оглед подобряване на равенството между половете в домакинството (компонента „Гласове“) и комуникация, насочена към общността (компонента „Обещания“). Компонентът „Възможности за избор“ служи като катализатор на дискусии и рефлексия сред момичета и момчета на възраст 10–14 години, а компонентът „Гласове“ е насочен към техните родители чрез поредица от 10-минутни видеоклипове, които се излъчват в общността. Върху посланията на програмата се набляга чрез компонента „Обещания“, кампания с плакати за стимулиране на рефлексията и диалога в общността.

Програмата „Възможности за избор, гласове и обещания“ е създадена от Save the Children в Непал, където има високи нива на насилие, основано на пола. Save the Children съчетава съществуващата програма „Възможности за избор“ с други интервенции за промяна на нормите, насочени към родителите и общността с цел по-всеобхватен подход, насочен към различни индивидуални и социални фактори. Пълната програма „Възможности за избор, гласове и обещания“ стартира пилотно в Непал през 2015 г. Адаптирани учебни планове са използвани в Боливия, Бангладеш, Египет, Ел Салвадор, Етиопия, Замбия и Малави.

За повече информация вж.:

„Възможности за избор, гласове и обещания: овластяване на много млади юноши, за да формират просоциални норми за равнопоставеност между половете като път към намаляване на насилието, основано на пола и увеличаване на овластяването на момичетата“ [Choices, Voices, Promises: Empowering Very Young Adolescents to form Pro-Social Gender Norms as a Route to Decrease Gender Based Violence and Increased Girls' Empowerment] (8)

Учебни планове за програмата „Възможности за избор, гласове и обещания“ [Choices, Voices, Promises Curricula] (9)

Работен лист за изпълнение

Използвайте този работен лист при планирането на изпълнението и обвържете своята интервенция с други стратегии на INSPIRE. За всяко от действията има неща, които да съобразите. Може да е добре да добавите собствени съображения към този списък.

ДЕЙНОСТ	АСПЕКТИ ЗА РАЗМИСЪЛ
Оценка на настоящата среда	▶ Социалните и половите норми, които закрилят или вредят на децата и юношите ▶ Количествени и качествени данни за съприкосновението на деца с насилие, рисковите фактори за това и извършването на насилие ▶ Съществуващи дейности за промяна на нормите и техния обхват, въздействие и съответствие с данните ▶ Възможности и пречки за прилагане или разширяване на тази стратегия
Избор на интервенции	▶ Вписване в цялостен план за справяне с насилието над деца ▶ Теорията на промяната отговаря на Вашите цели и контекст ▶ Осъществимост предвид контекста и наличните ресурси ▶ Ще се укрепват и разширяват ли текущите дейности, или ще се добавят нови подходи? ▶ Дали ще се съсредоточите върху цели общности, различни възрастови групи или други групи?
Изграждане на партньорства	▶ Връзки със сродни проблеми или други стратегии на INSPIRE ▶ Партньорства с други заинтересовани страни, отговорни за вземане на решения страни и изпълнители ▶ Как да се работи с общности и гражданското общество при планирането и изпълнението
Определяне на необходимите ресурси и източници • Оценка на разходите • Човешки ресурси • Източници на финансова подкрепа	▶ Всички етапи според необходимостта: предварителни проучвания, адаптиране, комуникационна стратегия, производство на материали, техническа подкрепа, обучение, пилотен етап, събиране на данни, мониторинг и оценка, увеличаване на мащаба ▶ Необходими служители и обучения ▶ Източници на финансиране; как да се оползотворяват и да станат устойчиви
Прецизиране на подходите и адаптиране на програмите според местния контекст	▶ Оценка на потребностите или предварителни проучвания ▶ Ангажиране и участие на общността и заинтересованите страни, включително деца и младежи ▶ Процес на адаптиране ▶ Налични инструменти, ръководства или техническа подкрепа ▶ План за увеличаване на мащаба
План за мониторинг и оценка	▶ Инструменти за мониторинг и оценка на програмата ▶ Индикатори на INSPIRE, които ще използвате за измерване на въздействието ▶ Системи и процес за събиране на данни ▶ Източници на техническа подкрепа за мониторинг и оценка
Други	

БЕЛЕЖКИ
(Какво знаете към момента)

ИЗТОЧНИЦИ, ЕКСПЕРТИ, ПАРТНЬОРИ
(Откъде можете да получите допълнителна информация)

Норми и ценности

Изготвяне на график на следващите етапи

ДЕЙСТВИЕ	ОТГОВОРНА СТРАНА	ДАТА	БЕЛЕЖКИ
			

Ресурси

Запознаване с теорията за нормите

Violence prevention: the evidence. Changing cultural and social norms that support violence. Женева: Световна здравна организация; 2009 г. (<https://apps.who.int/iris/handle/10665/44147>, отворено на 26 април 2018 г.).

Информационни бележки за застъпници, съставители на програми и изпълнители, в които се описват съществуващите познания за интервенциите, насочени към справяне с влиянието на нормите върху насилието.

Social norms, gender norms and adolescent girls: a brief guide. Лондон: Overseas Development Institute; 2015 г. (<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/9818.pdf>, отворено на 26 април 2018 г.).

Общ преглед на социалните норми, които имат отношение към неравенството между половете, отразяващи се на подрастващите момичета. Почивайки на работа на терен във Виетнам, Етиопия, Непал и Уганда, материалът разглежда връзката между бедността и дискриминиращите норми за различните полове.

Научни методологии за оценка на нормите

Cislaghi B, Heise L. Measuring gender-related social norms, Learning Report 1. Лондон: Learning Group on Social Norms and Gender-related Harmful Practices of the London School of Hygiene & Tropical Medicine; 2017 (<http://strive.lshtm.ac.uk/resources/norms-measurement-meeting-learning-report>, отворено на 26 април 2018 г.).

Описание на развиващите се техники за измерване на нормите чрез опит от програми, насочени към справяне с насилието над жени и момичета.

Applying theory to practice: CARE's journey piloting social norms measures for gender programming. Cooperative for Assistance and Relief Everywhere, Inc (CARE); 2017 г. (https://www.care.org/sites/default/files/applying_social_norms_theory_to_practice_cares_journey.pdf, отворено на 26 април 2018 г.).

Акцент върху работата на CARE при прилагане на теорията за социалните норми по отношение на практиката на CARE за развитие.

The Global Early Adolescent Study (<http://www.geastudy.org/>, отворено на 26 април 2018 г.).

Съдържа инструменти за измерване на половите норми сред юношите.

Hinson L, Kapungu C, Jessee C, Skinner M, Bardini M, Evans-Whipp T. Positive youth development measurement toolkit: A practical guide for implementers of youth programs. Вашингтон (Окръг Колумбия): YouthPower Learning, Making Cents International; 2016 г. (https://static.globalinnovationexchange.org/s3fs-public/asset/document/PYD%20Measurement%20Toolkit%20Final.pdf?FmETOPj.28pXhWjfwDXARknamnNBVg_r, отворено на 26 април 2018 г.).

Предоставя на изпълнителите на младежки програми различни материали, ресурси и инструменти за използването на положителни подходи за развитие на младежите при оценка на програми, насочени към младежи.

Мащабно прилагане на интервенции за промяна на нормите

On the CUSP of change: effective scaling of social norms programming for gender equality. Community for Understanding Scale-Up (CUSP); 2017 г. (http://raisingvoices.org/wp-content/uploads/2013/03/CUSP.SVRIpaper.Final_.6sept2017.forWeb.pdf, отворено на 26 април 2018 г.).

Описва нарастващата доказателствена база и опита при мащабното прилагане на програми за промяна на социалните норми с цел постигане на равнопоставеност между половете, включително относно сексуалното и репродуктивното здраве, правата и превенцията на насилие.

USAID. Scaling-up interventions to prevent and respond to gender-based violence: an analytical report. Вашингтон (Окръг Колумбия): USAID; 2015 г. (<https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1865/Scaling-up-Interventions-to-Prevent-and-Respond-to-GBV.pdf>, отворено на 26 април 2018 г.).

Описание на опита при мащабното прилагане на програми за НОП и примери от практиката от програмите на INSPIRE „Връзки и приятелства“, IMAGE, „Трамплини“ и „Град-приятел“ (Soul City).

Библиография

1. Heise LL, Kotsadam A. Cross-national and multilevel correlates of partner violence: an analysis of data from population-based surveys. *Lancet Global Health*. 2015;3:e332–e340.
2. Guedes A, Bott S, Garcia-Moreno C, Colombini M. Bridging the gaps: a global review of intersections of violence against women and violence against children. *Global Health Action*. 2016;9(1):31516. (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4916258/>, accessed 29 March 2018).
3. Population Council. Yaari Dosti: a training manual. New Delhi: Population Council; 2006 (<http://www.popcouncil.org/uploads/pdfs/horizons/yaaridostieng.pdf>, accessed 29 March 2018).
4. Scaling- up interventions to prevent and respond to gender-based violence: an analytical report. Washington (DC): USAID; 2015:25–27 (<https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1865/Scaling-up-Interventions-to-Prevent-and-Respond-to-GBV.pdf>, accessed 29 March 2018).
5. CORO India [website]. Mumbai, India: n.d. (<http://coroindia.org/>, accessed 29 March 2018).
6. Coaching Boys Into Men [website]. San Francisco: n.d. (<http://www.coachescorner.org/>, accessed 29 March 2018).
7. CHOICES: A curriculum for 10- to-14-year-olds in Nepal. Save the Children; 2009 (https://www.iywg.org/sites/iywg/files/2009_savethechildren_choices.pdf, accessed 29 March 2018).
8. Save the Children. Choices, voices, promises: empowering very young adolescents to form pro-social gender norms as a route to decrease gender based violence and increased girls' empowerment. Save the Children; 2015 (https://www.k4health.org/sites/default/files/cvp_brief_2015_00000002_0.pdf, accessed 29 March 2018).
9. Choices, voices, promises curricula. In: K4Health [website]. Washington (DC): USAID (<https://www.k4health.org/toolkits/very-young-adolescent-sexual-and-reproductive-health-clearinghouse/choices-voices-promises>, accessed 25 April 2018).
10. Michaels-Igbokwe C, Abramsky T, Devries K, Michau L, Musuya T, Watts C. Cost and cost-effectiveness analysis of a community mobilisation intervention to reduce intimate partner violence in Kampala, Uganda. *BMC Public Health*. 2016;16:196 (<https://doi.org/10.1186/s12889-016-2883-6>, accessed 29 March 2018).
11. SASA! In: Raising Voices [website]. Kampala, Uganda: n.d. (www.raisingvoices.org/sasa, accessed 29 March 2018).
12. Soul City Institute for Social Justice [website]. (<https://www.soulcity.org.za/>, accessed 27 April 2018).
13. Perlman H, Jana M, Scheepers E, Delius S. Edutainment: Using stories and media for social action and behaviour change. Soul City's manual for planning and developing edutainment for community mobilisation. Johannesburg, South Africa: Soul City; 2013. (<http://www.soulcity.org.za/news/edutainment-using-stories-and-media-for-social-action-and-behaviour-change>, accessed 29 March 2018).
14. Prevention Innovations Research Center [website]. Durham, New Hampshire: University of New Hampshire. (<http://cola.unh.edu/prevention-innovations/bystander>, accessed 29 March 2018).
15. Green Dot Violence Prevention Strategy. In: Alteristic [website]. Springfield VA: Alteristic.org; (www.alteristic.org, accessed 29 March 2018).

Норми и ценности

Безопасна среда

Цел: Създаване и поддържане на безопасни физически и обществени места, където децата и младежите се събират и прекарват времето си заедно

Какво ще намерите в този раздел

Общ преглед: Безопасни обществени пространства, които спомагат за благосъстоянието на децата

Разберете как стратегията работи
на практика

Връзки между стратегиите на
INSPIRE и извън тях

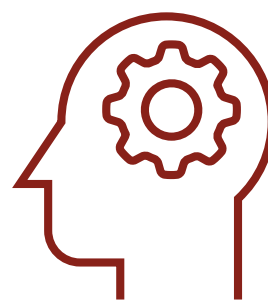
Работи най-добре, когато...

Хуманитарни дейности

Основни стъпки при
прилагането

Индикатори

стр. 98

Упражнение за съсредоточаване

Фокус на планирането Ви върху
местните нужди и контекст

стр. 103

Подходи

Научете какво е необходимо за прилагането на стратегията чрез основани на доказателства подходи и примерни програми

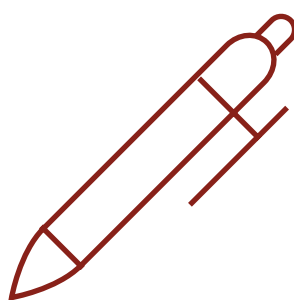
Подходите накратко

Намаляване на насилието чрез съсредоточаване върху т.нар. „горещи точки“

Прекратяване на разпространението на насилие

Подобряване на архитектурната среда

стр. 104

Работен лист за изпълнение

Определяне на ресурсите и етапите на действие с цел изготвяне на план за изпълнение

стр. 114

Ресурси

Връзки към инструменти и ресурси за прилагане на тази стратегия

стр. 117

Безопасни обществени пространства, които спомагат за благосъстоянието на децата

Физическата и емоционалната безопасност на обществени места дава възможност на хората да се придвижват свободно, да ползват обществени ресурси и да участват пълноценно в ученето, работата, развлечението и гражданството. Промените в средата могат да се отразят на поведението на отделния човек и на общността, като допринесат за промяната на възприятията, нагласите и действията на хората, стимулират позитивното отношение и намаляват рисковете от насилие над – и от – деца и юноши.

Тези промени могат да са насочени както към физическата, така и към социалната среда. Преобразуването на физическата среда може да включва: добавяне на осветление, подобряване на пешеходните маршрути, разкрсяване на ландшафта и проектиране на сгради и пространства като библиотеки, младежки центрове и пространства за отдих така, че да са безопасни и съобразени с децата (вж. Каре 14). Подобряването на детайлите изпраща послание за това какви дейности се насърчават, толерират или не се приемат на обществените места.

Промяната на социалната среда може да включва техники за ситуационно предотвратяване на престъпността и по-мощни инициативи за градско планиране и развитие на общността.

Всички усилия за създаване на по-безопасна среда се стимулират от активното участие на общността при планирането и изпълнението, за да се гарантира, че интервенциите са полезни и уместни и за да се насърчи поемането на отговорност от страна на общността. Това включва децата и юношите.

Тази стратегия на INSPIRE обхваща три основани на доказателства подхода:

- Намаляване на насилието чрез съсредоточаване върху т.нар. „горещи точки“
- Прекратяване на разпространението на насилие
- Подобряване на архитектурната среда

Каре 14

Какво представлява „съобразеният с интересите на детето град“?

В **съобразеният с интересите** на детето град или общност Конвенцията на ООН за правата на детето се прилага на практика на местно равнище. Правата на децата са отразени в политики, закони, програми и бюджети, а децата са активни страни, чийто глас и мнение влияят при вземането на решения. Подходите за безопасна среда в този раздел също допринасят за създаването на градове и общности, съобразени с интересите на детето.

За повече информация вж. инициативата на УНИЦЕФ CFC Initiative на адрес: <http://childfriendlycities.org/>(1).

Намаляване на насилието чрез съсредоточаване върху т.нар. „горещи точки“

В подхода за „горещите точки“ се отчита, че насилието сред младежите обикновено възниква на конкретни места и може да бъде намалено чрез насочване на интервенции именно в тези райони. Този подход често се използва като основа за полицейски интервенции. Лидерите на местно ниво обаче могат да използват същите техники за планиране на общностни дейности за превенция на насилието (2,3).

Прекратяване на разпространението на насилие

При усилията за прекратяване на разпространението на насилие се отчита влиянието на социалната среда върху формите на насилническо поведение. При този тип интервенции се установяват и прекратяват конфликти сред младежите в най-голям риск и се допринася за промяна на нормите и намаляване на приемането на насилието и престъпността сред тези групи (4).

Прилагането на подходи за безопасна среда предлага възможност за разширяване на гамата от заинтересовани страни и сектори, участващи в предотвратяването на насилието над деца.

Подобряване на архитектурната среда

При подобряването на архитектурната среда акцентът е върху подобряването на безопасността в общността чрез планиране, проектиране и инфраструктура на средата.

Сред примерите е мултидисциплинарният подход за предотвратяване на престъпността чрез подходящо проектиране на физическата среда (ППППФС), който е насочен към управление на обществените пространства така, че да се възпира престъпното поведение (4). Дейностите по този подход включват подобрения в осветлението, ландшафта, видимостта, естествения достъп, наблюдението и други фактори, които възпират престъпността и насърчават използването на пространствата от обществеността. Подобряването на архитектурната среда може също така да подпомогне по-здравословното поведение, благодарение на това, че се осигуряват обществени места за отдих и учене и се подобрява качеството на универсалните услуги, като водоснабдяване, канализация и електроснабдяване.

Тези подходи могат да надхвърлят традиционното приложение като „превенция на престъпността“ и да станат част от цялостно, приобщаващо и устойчиво развитие на общественото здравеопазване и общността (вж. Каре 15). Те са насочени както към потенциалните жертви, така и към потенциалните извършители на насилие.

Каре 15

Разширяване на понятието „безопасна среда“

С приложението на стратегията на INSPIRE „Безопасна среда“ може да се допълват и подкрепят други стратегии на INSPIRE. Например:

- Осигуряването на безопасни маршрути до и от училище подкрепя участието в образованието (вж. стратегия „Образование и житейски умения“).
- Клиниките, полицейските участъци, съдебните зали и други места, на които децата получават услуги, могат да бъдат проектирани така, че да са по-добре съобразени с техните интереси, да дават възможност за защита на неприкосновеността на личността и поверителността и по възможност могат да съвместяват услуги за реагиране на насилие (вж. стратегия „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“).
- Децата имат нужда от безопасна среда както във физическия свят, така и в интернет (вж. Каре 16).

Безопасна среда

Връзки между стратегиите на INSPIRE и извън тях

Изграждането на безопасна среда може да бъде компонент от много стратегии на INSPIRE, както и от дейности, които надхвърлят насилието.

Изпълнение и прилагане на закони

Законите за предотвратяване на злоупотребата с алкохол и достъпа на младежи до оръжия допълват дейностите за насърчаване на безопасността и използването на обществени пространства

Норми и ценности

Нормите влияят върху начина, по който хората използват обществените и онлайн пространствата, и върху нивата на приемане на насилието в общностите

Подкрепа за родители и полагащи грижа лица

Родителите и семействата имат безопасен достъп до ресурси и подкрепа от общността

Увеличаване на доходите и икономическо укрепване

Увеличаване на безопасните възможности за икономическо участие и развитие

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

Стимулира се проектиране на съобразена с децата среда, в това число клиники, полицейски управления и съдебни зали

Образование и житейски умения

Подкрепа за изграждането на безопасни маршрути до училище

МАЩАБНИ ЗДРАВНИ, СОЦИАЛНИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОГРАМИ

Намаляване на престъпността и увеличаване на обществената безопасност

По-голямо използване на обществените пространства и ресурси

Подобряване на кохезията в общността и колективната ефикасност

Работи най-добре, когато...

Според доказателствата и опита може да има по-голяма вероятност тези подходи да постигнат желаното въздействие, когато:

- ✓ започват с цялостна оценка и анализ на заинтересованите страни, за да се установят източниците на риск, стимулите за определени типове поведение и възможностите за намеса или промяна в дадена общност;
- ✓ развиват стабилни партньорства и механизми за взаимодействие между общностите, публичните агенции, частния сектор и съответните услуги, сред които могат да са здравеопазване, образование, правосъдие и правоприлагане, социални услуги, жилищно настаняване и транспорт;
- ✓ при процеса на планиране се насърчава поемането на отговорност от страна на общността и участието на нейните представители, включително деца и младежи;
- ✓ полицейските дейности в общността стават в среда, в която правата на деца в конфликт със закона са защитени, а децата имат достъп до справедливо, ефективно и съобразено с техните интереси правосъдие и правна помощ (4) (вж. „Изпълнение и прилагане на закони“ и „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“).

Капе 16

Как децата могат да се защитават в онлайн среда?

Защитата на децата от съприкосновение с насилие в интернет е растяща тревога и затова възникват уникални модели за справяне с този риск. През 2016 г. организацията WePROTECT Global Alliance публикува насоки за подкрепа на държави и организации, ангажирани с мисията да изградят или подобрят координирана национална реакция за прекратяване на сексуалната експлоатация и насилие над деца в интернет (СЕНД). Примерната реакция включва 21 основни национални ресурса и добри практики за ефективна защита на децата в интернет, като всички те допринасят за обезпечаването на безопасна онлайн среда за децата, включително:

- системи за подкрепа на извършителите, включващи медицински, психологически, информационни интервенции и интервенции за самопомощ, насочени към справяне с проблематичен интерес или поведение и предотвратяване и възпиране на потенциалните извършители от извършване на престъпление;
- корпоративна социална отговорност в туристическия сектор, който доброволно да помага при установяването на ситуации, в които децата може да са обект на насилие или експлоатация в интернет;
- етично и информирано съобщаване в медиите с цел повишаване на осведомеността и точно отразяване на проблема, както и защита на благосъстоянието на жертвите;
- гореща линия във връзка със СЕНД за съобщаване за онлайн материали, за които се подозира, че са незаконни, в партньорство с технологичната индустрия, интернет доставчиците и правоприлагащите органи, за да се гарантира бързото премахване и разследване на материалите.

За повече информация вж. част „Насилие в интернет“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

Безопасна среда

Основни стъпки при прилагането

Разходи за подобряване на архитектурната среда

Ресурсите, необходими за преустройство на физическата среда, могат да варират в широк диапазон в зависимост от избраните интервенции. Не всички дейности обаче са скъпи. Осветлението, изграждането на настилки, поддръжката и озеленяването могат да са с ниски разходи, като също така интервенциите могат да са насочени към малки райони или да се стартират пилотно в рамките на по-дългосрочни инвестиции. Стратегическите промени на съществуващите обществени пространства и съоръжения могат да струват по-малко от изграждането на нови. В дългосрочен план работата със заинтересовани страни при включването на превенцията на насилието в инфраструктурни проекти и дейности по планиране може да е икономически ефективен начин за подобряване на безопасността.

Частният сектор също печели от безопасните обществени пространства и може да бъде източник на финансиране.

Системни подходи

Системните подходи са насочени към вграждане на превенцията на насилието във физическата и социалната среда на жилищните райони, в които живеят хората и по-обширните места в общността, където те работят, пътуват и общуват. Този холистичен подход допринася за намаляването на риска от изместване на насилието от едно място на друго. При системните подходи се търсят данни и информация от различни сектори, за да се съберат и тълкуват сведения за моделите и движещата сила на насилието, както и потенциални интервенции, които да са съобразени с конкретния риск.

Възприемането от страна на общността и използването на пространствата са изключително важни. Многофункционалните, добре използвани и добре поддържани пространства, които отразяват приоритетите на общността, са за предпочитане пред местата или съоръженията само с едно предназначение, които са осигурени само въз основа на мандат от публичния сектор (вж. *обобщение на програмата „Предотвратяване на насилието чрез модернизиране на градските райони“ (Violence Prevention through Urban Upgrading)*).

Индикатори

Следните индикатори на INSPIRE могат да се използват за измерване на въздействието на дейностите за популяризиране на безопасната среда (вж. *Приложения А и Б* за списък с индикаторите и мерките на INSPIRE).

- 5.1 Процент убийства (индикатор по ЦУР 16.1.1)
- 5.2 Носене на оръжия в общността, за изминалия месец
- 5.3 Взаимодействие с непознати лица в интернет, през последните 12 месеца¹
- 5.4 Лична среща с лица след запознанство в интернет, през последните 12 месеца

Хуманитарни дейности

Пространства, съобразени с интересите на децата. Интервенциите за изграждане на безопасни пространства за деца се използват масово при хуманитарни дейности. Тези програми осигуряват сигурна, предвидима среда, в която децата и юношите могат да учат, играят и ползват услуги, и където родителите и други полагачи грижа лица могат да се грижат за малки деца.

Проектиране на временни места за настаняване. Поддържането на безопасността и сигурността в лагерите, приютите или жилищното настаняване за мигранти, бежанци или разселени деца, както и в районите около тях, е важно за предотвратяване на насилието. Насоки за закрила на децата чрез управление на лагерите и други дейности за създаване на безопасна среда се предоставят от Върховния комисариат на ООН за бежанците (ВКБООН).

За повече информация вж. част „Хуманитарни дейности“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

¹ Излагането на насилие и експлоатация в интернет е ново тревожно явление, което става причина за включването на тези индикатори в стратегията на INSPIRE „Безопасна среда“. Към наръчника ще бъдат включени интервенции за справяне с проблемите в интернет, веднага щом и когато има данни за ефективността им.

Упражнение за съсредоточаване

Преди да преминете към конкретните подходи и програми за прилагане на тази стратегия, отделете минута да помислите върху своята среда и цели, какво вече се прави и какво искате да промените.

Целта на това упражнение е да Ви помогне да се съсредоточите върху приоритетите си, докато се запознавате по-добре с основаните на данни подходи и програмите в тази стратегия. Можете да направите упражнението самостоятелно или в група.

- ❓ Къде, сред кого и кога най-често възниква насилие във Вашата среда? Кой са някои от особеностите на тези физически пространства или обществени места?
- ❓ Как се контролира достъпът, управлението и поддръжката на физическите пространства, в които най-често се извършва насилие?
- ❓ Според Вас на кои крайни резултати е най-важно да се повлияе?
- ❓ Как можете да ангажирате заинтересованите страни от общността, включително децата и младежите, с повишаването на безопасността на обществените пространства?
- ❓ Въз основа на бележките Ви по-горе, каква е целта Ви за укрепване на стратегията „Безопасна среда“ във Вашата общност?

Използвайте това място за бележки.

Безопасна среда

Подходите накратко

Тези подходи от *Техническият пакет на INSPIRE* представляват основана на доказателства, надеждна или обещаваща практика в областта на предотвратяването и реагирането на насилие над деца и може да бъде част от цялостен план.

Намаляване на насилието чрез съсредоточаване върху т.нар. „горещи точки“ Анонимните болнични данни за наранявания се комбинират в доклади за престъпления, за да се установят местата, на които има най-голяма вероятност от извършване на насилие и с оглед планиране на целеви интервенции въз основа на решенията на многосекторно партньорство за безопасност в общността	Прекратяване на разпространението на насилие Спира разпространението на насилие чрез обучение и подкрепа на доверени членове на общността чрез методи и стратегии, свързани с контрола на заболявания — установяване и предотвратяване на конфликти, идентифициране и работа с лицата в най-голям риск и промяна на социалните норми	Подобряване на архитектурната среда Подобрява сигурността и благосъстоянието в общността чрез дизайн и модификация на обществените места
Групи от населението/среди Младежи (на възраст над 15 години) в райони с високи нива на насилие	Групи от населението/среди Младежи (на възраст над 15 години) в райони с високи нива на насилие	Групи от населението/ среди В рамките на общността
Цена: ниска	Цена: ниска до средна	Цена: ниска до висока
Потенциални крайни резултати Намаляване на нараняванията, причинени от насилие	Потенциални крайни резултати Намаляване на насилието, свързано с огнестрелни и други оръжия	Потенциални крайни резултати (Зависи от целите на цялостната програма) • Намаляване на физическото и сексуалното насилие • Намаляване на престъпността
Примерна програма Кардифски модел [The Cardiff Model]	Примерна програма Излекувай насилието	Примерна програма Предотвратяване на насилието чрез модернизиране на градските райони [Violence Prevention through Urban Upgrading]

Безопасна среда

Кардифски модел [The Cardiff Model]

Кардифският модел е подход за предотвратяване на насилието, в който се комбинират анонимни данни от спешните отделения на болници и полицейски доклади за инциденти, свързани с насилие. Комбинацията от медицински и полицейски данни се използва за намиране на „горещи точки“ — обществени пространства, в които има най-голяма вероятност от възникване на насилие. Моделът е разработен в Кардиф, Уелс, в отговор на големия брой лекувани в болница наранявания, причинени от насилие, за които не се съобщава в полицията. Комбинираните данни се отчитат всеки месец пред многосекторна „работна група“ или „партньорство за безопасност на общността“, които използват задълбочените данни като основа за дейностите по превенция на насилието. Интервенциите се съобразяват за всяка среда в зависимост от данните и решенията на работната група. Често те включват: целенасочена полицейска дейност, промяна на местните наредби, като например за лицензирането и контрола на алкохола, образование и изграждане на умения за младежи и семейства, стратегии за намаляване на рисковете, свързани с определени оръжия, и промени в архитектурната среда.

А градове в Австралия, Бразилия, САЩ, Нидерландия и ЮАР текат международни усилия за възприемане на модела. Организацията Information Sharing to Tackle Violence (ISTV), Лондон, адаптира модела така, че да включва 32 партньорства за безопасност на общностите и 29 спешни отделения.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на нараняванията, причинени от насилие.

Вторични

- ↓ Намаляване на разходите за болнично лечение и здравеопазване във връзка с нараняванията.

НАСЕЛЕНИЕ

Лицата в най-висок риск от нараняване вследствие на насилие, и по-точно юноши и млади хора на възраст 15–30 години.

СРЕДИ

Градски райони

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

Продължително, непрекъснато събиране, анализ и отчитане на данни.

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

- ▶ Система за непрекъснато събиране на данни: мерки за това кога, къде и как е възникнало насилието, съчетани (за предпочитане в електронен вид) с регистрите на приема на пациенти в спешните отделения на болници, отделенията за неотложни грижи и травми;
- ▶ Месечно анонимизиране и обмен на данни между ИТ персонала на болниците и анализаторите;
- ▶ Месечно съчетаване на болничните данни с полицейските доклади, за да се изготви кратко обобщение на местата, датите и часовете на извършване на насилие, използваните оръжия и броя нападатели; месечни срещи и непрекъснато изпълнение и актуализация на плана за действие за превенция от страна на работната група на общността;
- ▶ Непрекъснато проследяване на общите тенденции при насилието и тенденциите в горещите точки.

ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ

От Кардиф изчислиха годишни икономии на разходи за системите на здравеопазването, социалните въпроси и наказателното правосъдие в размер на 5 милиона бр. паунда (3).

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране:

Приспособяване на софтуера на болниците, за да се включат способности за измерване за приема в спешните отделения по местоположение, дата и час на извършване на насилие, използвани оръжия и брой нападатели.

Човешки ресурси

- **Анализатор на данни (непълнен работен ден):** специалист в областта на анализа на медицински данни или данни за престъпления и софтуерни инструменти, който да комбинира анонимизирани данни и да ги докладва всеки месец пред работната група;
- **Администратори на данни в спешните отделения (болничен персонал, обикновено рецепционисти или медицински сестри),** които да събират и записват данните, свързани с насилие при постъпването на пациент;
- **ИТ поддръжка в болниците (болничен персонал),** който да анонимизира и обменя месечните данни за нараняванията с анализатора на данни;
- **Членове на работната група (доброволци):** влиятелни фигури от общността (медицински лица, полицаи, специалисти от областта на жилищното настаняване, общностните услуги, собственици на предприятия), които да планират съвместно основани на данни дейности за предотвратяване на насилието.

Обучение и супервизия

- Обучение във връзка със събиране на данни за персонала на спешните отделения на място или онлайн (1-2 часа);
- Надзорни/ръководни кадри в болниците се консултират с водещата агенция, за да се осигури непрекъснато и точно събиране на данни.

Подкрепа при прилагането

Инструментариумът на Кардифския модел от CDC предоставя насоки за планиране и прилагане за правоприлагащите органи и болниците.

Участие и задържане

Ангажиментът на влиятелните фигури от общността от всички сектори, които да си сътрудничат по превенцията на насилие, е изключително важен. От ISTV, Лондон, предоставят на спешните отделения доклади с обратна връзка за използването на данни, за да стимулират качествено събиране на данни и личната отговорност, и наред с това разпространяват примери от практиката с цел увеличаване на интереса и обмена на познания.

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- Промени на електронните медицински системи за регистриране (минимум);
- Обучение на медицинските сестри от специалисти или от инструктори от болниците.

Постоянни разходи

- Време за анализ на данни;
- Софтуер за картографиране на данните (има безплатен, с отворен код);
- Време за работа на членовете на работната група.

Източници на финансиране

Академични институции, градски власти, основни бюджети на болници и полицията.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Инструментариумът на Кардифския модел съдържа инструменти за мониторинг и оценка.

Какво друго можете да научите?

Ресурси

Общ преглед и пример от практиката:

Намаляване на тежката престъпност: <http://www.cardiff.ac.uk/research/impact-and-innovation/research-impact/reducing-violent-crime> (6)

Уебсайт на ISTV, Лондон: <http://www.premier-partnership.co.uk/ISTV/index.html> (7)

Инструментариум на Кардифския модел. През 2018 г. се предлага от дирекция „Предотвратяване на насилието“ на CDC, САЩ. <https://www.cdc.gov/violenceprevention/index.html>

„Излекувай насилието“ [Cure Violence]

„Излекувай насилието“ е модел за обществено здраве, основан на методи за контрол на заболяванията и промяна на поведението, насочен към намаляване на насилието в общностите. Моделът възниква от разбирането, че насилието е заразно като болест и че може да се предотвратява и намалява чрез използване на подход за контрол на епидемии.

„Излекувай насилието“ се фокусира върху достигането до хора, които са в най-висок риск от участие в насилие, най-вече юноши и млади хора. Прилагането започва през 2000 г. с подкрепата на Колежа по обществено здравеопазване към Университета на Илинойс. Членове на общността, които някога са били във висок риск от насилие, работят като координатори, които се свързват с младежи в риск, за да установяват и предотвратяват конфликти, да ги насочват към услуги и да променят схващанията в общността относно съгласието с използването на насилие.

Моделът „Излекувай насилието“ се изпълнява под различни имена в над 50 общности в Северна, Централна и Южна Америка, Карибите, Близкия изток и Африка, както в големи градове, така и в селски райони, конфликтни зони и затвори. Той винаги се адаптира от приемащата общност, за да се впише в местния контекст чрез насоките и техническата подкрепа на националния обучителен екип на „Излекувай насилието“. От различни общности има данни за намаляване на престрелките и убийствата, които варират между 41% и 73% в целевите райони (8).

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на насилието, свързано с огнестрелни и други оръжия;
- ↓ Намаляване на физическото насилие;
- ↓ Намаляване на одобрението за употребата на насилие.

Вторични

- ↑ Подобряване на родителските грижи;
- ↑ Подобряване на взаимоотношенията между членовете на общността и правоприлагането.

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

Лица в най-висок риск от насилие, свързано с използването на огнестрелни и други оръжия, и техните връстници и семейства.

СРЕДИ

Градски и селски райони, хуманитарни райони, училища, затвори.

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

Непрекъсната

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Установяване и предотвратяване на потенциално насилствени конфликти;
- ▶ Идентифициране и лечение на лицата в най-голям риск;
- ▶ Мобилизиране на общността в посока промяна на нормите.

Изпълнение

- ▶ Данни и мониторинг;
- ▶ Обучение на лица, които да предотвратяват насилието и лица за техническа помощ.

ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ

Моделът „Излекувай насилието“ реализира икономии в размер на 17,96 щ.д. на всеки изразходван долар. Спестените разходи включват медицинско обслужване (спешни, дългосрочни грижи и неотложно реагиране), наказателно правосъдие (полиция, затвори, съдилища) и свързани с обществото (пропуснати доходи) (9)

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Персоналът на програмата „Излекувай насилието“ помага на местните организации при установяването на: местоположението и часовете на извършване на насилие, групи в райони с високи нива на насилие, фактори от средата, текущи дейности за намеса и потенциални партньори от общността.

Направени са адаптации за различни езици (английски, арабски, испански), за различни форми на насилие (в общността, вкъщи, в затвор, в училище, по време на избори) и за своеобразните местни условия (високи нива на насилие, картелна дейност, война).

Човешки ресурси

Роли (всички на пълен работен ден)

- Работници по мобилните дейности: трима или повече на обект, всеки от които да комуникира с около 15 участници наведнъж;
- Лица за предотвратяване на насилие: трима или повече на обект, които да комуникират с високорискови лица;
- Служители за реагиране в болниците: двама или повече на болница;
- Ръководител на програмата: по един на обект;
- Супервайзор на мобилните дейности: по един на обект.

Супервизия

Ръководител на програмата и супервайзор на мобилните дейности контролират персонала.

Обучение и супервизия

40–80 часа обучение на живо за всички работници, както и тримесечни и опреснителни обучения (през 2018 г. се предлага онлайн обучение).

Подкрепа при прилагането

Националният обучителен екип по програма „Излекувай насилието“ предоставя техническа помощ, включително: обучение, пакет с материали, определен за целта работник, седмични телефонни разговори и тримесечни посещения, както и база от данни за мониторинг и оценка.

Участие и задържане

- Многократен и документиран контакт с високорискови лица;
- За достъп до данни за нараняванията и престъпността: връзка с болницата, право-прилагащите органи, органите за обществено здравеопазване, университети;
- Подкрепа от лидера на общността за укрепването на общностните норми.

Какви са разходите за това?

Разходи

Първоначални разходи

- Първоначална оценка: 25 000 до 50 000 щ.д.
- Обучение: 25 000 до 50 000 щ.д. плюс разходи за пътуване (до четири регионални обекта).

Постоянни разходи

- Местен персонал: въз основа на местните разходи за живот и седем или осем заплати;
- Опреснителни обучения: 25 000 до 50 000 щ.д. на година плюс командировъчни.

Източници на финансиране

Национално правителство, местни или регионални власти, организации за международна помощ, фондации.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Насоки

Националният екип периодично е във връзка с изпълнителните обекти, за да проследява спазването на модела, включително чрез посещения на място. Спазването на спецификата се оценява чрез стандартизирани критерии, като честотата на срещите с високорискови лица, дейности по посредничество, дейности в общността и др.

Техническа подкрепа

На обекта се използва съществуваща база от данни с права за собственост с цел улесняване на мониторинга на програмата.

Какво друго можете да научите?

Уебсайт на Cure Violence: <http://cureviolence.org/> (10)

Ресурсите включват:

- Общ преглед на програмата
- Насоки и инструменти за първоначална оценка, прилагане и оценка на резултатите
- Примери от практиката и данни за въздействието

За връзка: cureviolence@uic.edu

Предотвратяване на насилието чрез модернизиране на градските райони [Violence Prevention through Urban Upgrading]

Програма „Предотвратяване на насилието чрез модернизиране на градските райони“ (ПНМГР) е общностна програма, която се провежда за пръв път през 2005 г. в Кейп Таун, ЮАР. ПНМГР работи с общности с цел съвместно изграждане на безопасни и устойчиви жилищни райони и подобряване на качеството на живота чрез проектиране на градовете, насърчаване на безопасността и социално-икономически програми. По програмата се използват интерактивни изследвания, чрез които общностите да формулират своите приоритети и да намерят най-добрите начини за повишаване на сигурността и благосъстоянието. Технически експертен опит при прилагане на интервенциите се осигурява отчасти чрез публичния сектор и отчасти чрез организация с нестопанска цел, която изпълнява ролята на посредник между общността, публичния сектор и партниращите институции. Членове на общността се ангажират с предоставянето и поддръжката на услуги и интервенции, сред които могат да са облагородяване на обществени пространства, поддръжка на водоснабдяването и канализацията, безопасност на пешеходците и градския транспорт, контрол на кварталите от страна на живущите, ранно детско развитие, отдих и дейности за професионално обучение и генериране на доходи. Различните интервенции са насочени към рискови фактори за насилието през целия жизнен цикъл.

Ръководният екип на програмата консултира градската управа на Кейп Таун и правителството на Западен Кейп и участва в инициативата на ООН „Хабитат“.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на инцидентите с насилие

Вторични

- ↑ Повишаване на усещането за безопасност;
- ↑ Увеличаване на подкрепата за преживелите насилие при получаването на правосъдие.

Чрез цялостния подход по програма ПНМГР се подкрепят различни положителни крайни резултати, включително подобряване на достъпа до услуги за ранно детско развитие (РДР), детско здраве, житейски умения и образование за младежите.

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

Цялата общност с акцент върху малките деца и младежите в училищна възраст.

СРЕДИ

Общности от по 500 до 50 000 жители с високи нива на бедност, неравенство, престъпност, безработица, ХИВ, социално и културно изключване.

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ ИНТЕНЗИВНОСТ

Продължаваща, 10–15 години.

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ План за действие за безопасност на общностите;
- ▶ Развитие на инфраструктурата (безопасни обществени места, включително пешеходни маршрути, съоръжения за отдих и образование);
- ▶ Устройство на жилищните райони с цел подобряване на рамката за обществени инвестиции;
- ▶ Социално развитие: подкрепа за жертвите на насилие и набор от дейности за превенция с акцент върху РДР и овластяване на младежите;
- ▶ Институционално развитие: предоставяне на услуги в жилищните райони от страна на жителите създава възможности за заетост;
- ▶ Обучение и менторство на индивидуален или групов принцип;
- ▶ Насърчаване на доброволчеството;
- ▶ Управление на знанието: мониторинг и оценка.

Изпълнение

- ▶ Участие на общността: местни влиятелни фигури са партньори при развитието и гарантите на плана за действие за безопасността на общностите;
- ▶ Програма ПНМГР действа като независим посредник между правителството и общностите;
- ▶ Може да се прилага от публичния сектор или от организация за ПНМГР с нестопанска цел.

ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ

Разходи за общност от 50 000 жители на приблизителна стойност 25 щ.д. на глава от населението на година за период от 12 години или общо 15 милиона щатски долара. В този период процентът убийства е спаднал с 53% и вероятността от нападение на обществено място е с 30% по-ниска отколкото в съседните райони. По проекта са създадени 200 работни места след строителните дейности и годишни приходи в размер на 1 до 1,2 милиона щатски долара (11).

Програмите могат да станат финансово независими след периода, следващ развитието на инфраструктурата.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране:

Извадково изследване с цел да сравни качеството на живот в общността и предоставянето на публични услуги спрямо националните стандарти. Констатациите са консолидирани в плана за действие за безопасността на общностите.

Човешки ресурси

- На ниво програма: висше ръководство за всеки компонент от програмата;
- Координатори за всеки стратегически блок;
- Посредници за всеки географски район;
- Помощен персонал за местната среда.

Обучение и супервизия

- Вътрешно обучение на персонала по програмата;
- Външно обучение на изпълнителните партньори от персонал на ПНМГР (от 2 часа до 14 дни в зависимост от темата);
- Координаторите следят качеството на предоставяните услуги;
- Комисията на ниво висше ръководство осигурява контрол, разпределение на бюджета, хармонизиране с политиките.

Подкрепа при прилагането

ПНМГР разполага с цялостен справочник, контролни списъци и други инструменти. Техническа подкрепа се предоставя при поискване.

Участие и задържане

Партньорството между държавата, гражданското общество и общността при съвместното идентифициране и справяне с местни проблеми е най-важната особеност на програмата.

Какви са разходите за това?

Около 80% от ресурсите по програма ПНМГР са за инфраструктура, а 20% — за обработване на данни за общността, проучвания и техническа подкрепа.

Първоначални разходи

Цялостният пакет за жилищен район от 50 000 жители е 240 000 щ.д. (средно 4,80 щ.д. на човек), което включва:

- Оценка на потребностите и предварителни проучвания;
- Сформиране и обучение на ръководните структури;
- Изграждане на връзки с публичния сектор;
- Пространствено планиране, план за развитие, съобразен с районите;
- Разработване и производство на материалите;
- Организационен план;
- Разходи за инфраструктура;
- Специални проекти за човешки капитал, включително специализирано обучение

Постоянни разходи

Цялостният пакет за жилищен район от 50 000 жители е 100 000 щ.д. до 150 000 щ.д. за всеки район, в който се изпълнява програмата (средно 3 щ.д. на човек), което включва:

- Набиране на персонал за контрол на процеса;
- Разходи: транспорт, непрекъснато обучение;
- Тримесечни и годишни проучвания сред домакинствата;
- Годишен съвместен преглед от заинтересованите страни и публичния сектор;
- Маркетинг и режимни разходи.

Източници на финансиране

Програма ПНМГР отчасти се финансира от държавния бюджет за развитие на общностите с допълнителни финанси от външни дарители или двустранни агенции за развитие, както и с фондове, набрани от самия проект, за наемане на местни хора с цел постигане на устойчивост.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

- Спазване на спецификата и осигуряване на качеството се поддържат чрез обучение, тримесечен мониторинг и годишен преглед между партньорите;
- Проследява се набор от мерки за контрол на процесите, включително брой проекти и участие на комисията и жителите;
- Извършват се изходно проучване и тримесечни и годишни проучвания сред домакинствата с цел оценка на въздействието на програмата;
- Справочникът на програмата ПНМГР съдържа инструмент за мониторинг и оценка.

Какво друго можете да научите?

Уебсайт на програмата ПНМГР:

<http://vpuu.org.za/> (12)

Ресурсите включват:

- Общ преглед на програмата ПНМГР
- Справочник на програмата ПНМГР: <http://vpuu.org.za/success-story/vpuu-manual/> (13)

За връзка: hello@vpuu.org.za, +27 (0)21

Програма: Предотвратяване на насилието чрез модернизизиране на градските райони

Работен лист за изпълнение

Използвайте този работен лист при планирането на изпълнението и обвържете своята интервенция с други стратегии на INSPIRE. За всяко от действията има неща, които да съобразите. Може да е добре да добавите собствени съображения към този списък.

ДЕЙНОСТ	АСПЕКТИ ЗА РАЗМИСЪЛ
Оценка на сегашната среда	- Данни за насилието и/или престъпността във Вашата среда, които евентуално да се оценят за конкретни географски локации или по други способности - Целеви райони или групи от населението в зависимост от целите Ви - Системи и структури, които разполагат с най-добрите условия за провеждане на дейности чрез съществуващите връзки - Научни изследвания за уязвимостта на децата, съприкосновението с насилие и извършителите на насилие в различни среди - Пакет от съществуващи политики, програми и ресурси за предотвратяване на престъпността
Избор на интервенции	- Потенциални участници - Подобряване и разширяване на текущите дейности или добавяне на нови подходи - Обхват, промяна на мащаба и разходи за програмите - Вписване в цялостен план за справяне с насилието и престъпността и подобряване на благосъстоянието на общността
Изграждане на партньорства	- Връзки със сродни теми или други стратегии на INSPIRE - Партньорства с други заинтересовани страни, отговорни за вземане на решения лица и изпълнители - Как общностите и гражданското общество, включително децата и младежите, да се ангажират в планирането и прилагането
Определяне на необходимите ресурси и източници - Оценка на разходите - Човешки ресурси - Източници на финансова подкрепа	- Необходими системи, инфраструктура, събиране на данни, инструменти за картографиране или друга входяща информация - Налични насоки за прилагане, инструменти и техническа подкрепа - Необходими служители и обучения - Ресурси за бюджетиране, чрез които да остойностите програмата или подхода си - Бюджетиране за всички етапи според необходимото - Възможни източници на финансиране
Прецизиране на подходите и адаптиране на програмите според местния контекст	- Оценка на потребностите или предварителни проучвания, ако са необходими - Ангажиране и участие на общността и заинтересованите страни - Налични инструменти, ръководства или техническа подкрепа - План за увеличаване на мащаба
План за мониторинг и оценка	- Инструменти, които ще използвате за мониторинг и оценка - Индикатори, които ще използвате за измерване на въздействието - Системи за събиране на данни - Източници на техническа подкрепа - Информационни системи за събиране на извлечените поуки
Други	

БЕЛЕЖКИ
(Какво знаете към момента)

ИЗТОЧНИЦИ, ЕКСПЕРТИ, ПАРТНЬОРИ
(Откъде можете да получите допълнителна информация)

Безопасна среда

Изготвяне на график на следващите етапи

ДЕЙСТВИЕ	ОТГОВОРНА СТРАНА	ДАТА	БЕЛЕЖКИ
			

Ресурси

Общи

United Nations Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Children in the Field of Crime Prevention and Criminal Justice: A new tool for policy-makers, criminal justice official and practitioners. Виена: СНПООН; 2015 г. (https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/14-08451_Strategy_eBook.pdf, отворено на 24 март 2018 г.).

В този наръчник се съдържат и разясняват насоки за прилагане на Примерните стратегии на ООН за предотвратяване на престъпността и наказателно правосъдие за премахване на насилието над деца.

World Bank Group. Urban Crime and Violence Prevention: self-paced e-learning. Вашингтон (Окръг Колумбия): Световна банка; 2018 г. (<https://olc.worldbank.org/content/urban-crime-and-violence-prevention-self-paced>, отворено на 24 март 2018 г.).

В този онлайн курс от 10 модула практикуващите специалисти, лицата, участващи в изготвянето на политики и градската управа на райони с африканско и англоговорящо население на Карибите ще научат за превенцията на престъпността в градовете и насилието, с акцент върху подхода за предотвратяване на престъпността чрез подходящо проектиране на физическата среда. Десетте модула съдържат както концептуално, така и приложно обучение.

Хуманитарна работа

World Vision International Child-Friendly Spaces. Във: World Vision International [уебсайт]: WVI; 2017 г. <http://www.wvi.org/topics/child-friendly-spaces>

На този уебсайт ще откриете писмени материали и видеоклипове с примери от практиката за места, съобразени с интересите на децата, в рамките на хуманитарни дейности.

Международен комитет за спасяване [International Rescue Committee]. Safe Healing and Learning Spaces Toolkit. [уебсайт]. Ню Йорк: МКС; 2016. <https://www.rescue.org/resource/safe-healing-and-learning-spaces-toolkit>

В този интерактивен инструментариум се съдържат пълни насоки и инструменти за 9-месечно прилагане на програма Safe Healing and Learning Space [Безопасно място за възстановяване и учене], чрез която деца и юноши, които живеят в условия на конфликти, кризи, могат да учат, да се развиват и да получават закрила. Отделни секции могат да се теглят от интернет.

Operational Protection in Camps and Settlements. Женева: Комисията на ООН по правата на човека; 2006 г. <http://www.unhcr.org/uk/448d6c122.pdf>

Този доклад на Агенцията на ООН за бежанците е справочен наръчник с добри работни практики при оказването на закрила на бежанци и други лица под грижи в лагери и селища за временно настаняване.

Emergency Handbook: Camp planning standards (planned settlements). Във: UNCHR Emergency Handbook [уебсайт]. Женева: Комисията на ООН по правата на човека; няма дата <https://emergency.unhcr.org/entry/45582/camp-planning-standards-planned-settlements>

Този раздел от Наръчника за спешни ситуации на Агенцията на ООН за бежанците съдържа подробни стандарти за планиране на селища в кризисна среда.

Насилие в интернет

WePROTECT Global Alliance [уебсайт]. <http://www.weprotect.org/>

На уебсайта на WePROTECT Global Alliance са открити мисиите, стратегиите и ангажиментите на онези международни усилия за национално и международно действие, посветени на прекратяване на сексуалната експлоатация на деца в интернет.

Безопасна среда

Примерните насоки за реагиране на национално равнище [Model National Response Guidance] могат да се отворят от раздела „Нашата дейност“ [What We Do].

Global Kids Online Research Toolkit. Във: Global Kids Online [уебсайт], Лондон: Лондонско училище по икономика; 2018 г. <http://globalkidsonline.net/tools/>

Този инструментариум от проекта Global Kids Online предоставя инструменти за качествено и количествено измерване, методологии и насоки за адаптиране в помощ на практикуващите специалисти при събирането на данни за въздействието на цифровите технологии върху безопасността и правата на децата.

Инструменти на СНПООН за превенция на престъпността

Introductory Handbook on Policing Urban Space. Виена: СНПООН; 2011 г. https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Introductory_Handbook_on_Policing_Urban_Space.pdf

Този наръчник с възможност за изтегляне придружава обучението, описано по-горе. В наръчника са представени нови техники и е разяснено приложението им при справяне с престъпността в държави с ниски и средни доходи. Наличен е на английски, испански, португалски и френски език.

Training Manual on Policing Urban Space. Виена: СНПООН; 2013 г. http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/crimeprevention/Training_Manual_Policing_Urban_Space_V1258164.pdf

Този учебен справочник с възможност за изтегляне е предназначен за използване по време на тридневно обучение за полицейски служители в градски райони в държави с ниски и средни доходи с цел развитие на познанията и уменията за предотвратяване на престъпления.

Crime Prevention Assessment Tool. Виена: СНПООН и инициатива ХАБИТАТ на ООН; 2009 г. https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Crime_Prevention_Assessment_Tool.pdf

Инструменти за динамична оценка, които дават възможност на подразделенията на ООН, дарителските организации, правителствата, ангажирани с разработването на мерки за превенция на престъпността и други организации и лица да провеждат първоначална оценка на нуждите.

Вж. също:

Връзки към множество източници в инструментариума на СНПООН за оценка на наказателното правосъдие [Criminal Justice Assessment Toolkit]: <https://www.unodc.org/unodc/en/justice-and-prison-reform/Criminal-Justice-Toolkit.html>

Инструменти за картографиране

Предлагат се редица инструменти за картографиране. Включените тук могат да са особено полезни, тъй като са с отворен код и/или улесняват участието на общността и деца/младежи в процеса по картографиране.

OpenStreetMap. www.openstreetmap.org

OpenStreetMap е онлайн карта с отворен код, която се изгражда от общността въз основа на местните познания.

Block by Block. <https://blockbyblock.org/>

Интерактивен инструмент, вдъхновен от инструментите за игри, в който Minecraft се използва за ангажиране на бедни общности по проектирането на градовете и финансирането на реализацията на обществени пространства в цял свят.

ArcGIS. <http://www.arcgis.com>

Една от най-често използваните платформи за картографиране, базирани на облачни технологии.

Mapbox. <https://www.mapbox.com/>

Платформа за картографиране с отворен код за изготвяне на карти с персонализиран дизайн.

QGIS. <http://www.qgis.org>

Междуплатформено, безплатно приложение с отворен код за географска информационна система, предназначено за настолни компютри, което поддържа преглед, редактиране и анализ на геопространствени данни.

GRASS GIS. <http://grass.osgeo.org>

Безплатен софтуер с отворен код за географска информационна система за управление и анализ на геопространствени данни, обработка на изображения, графичен дизайн и изготвяне на карти, пространствено моделиране и визуализация.

Архитектурна среда

CPTED Training [website]. National Institute of Crime Prevention. <http://www.cptedtraining.net/>

Националният институт за превенция на престъпността в САЩ предоставя обучения с продължителност между 2 и 5 дни и професионален сертификат в областта на предотвратяването на престъпността чрез подходящо проектиране на физическата среда.

Насилие сред младежи: Using Environmental Design to Prevent School Violence. Във: Центрове за контрол и превенция на заболяванията в САЩ (CDC) [уебсайт]. Атланта: CDC; 2016 г. <https://www.cdc.gov/violenceprevention/youthviolence/cpted.html>

Информация за използваните стратегии за проектиране на средата при предотвратяването на насилие в училищата.

Библиография

1. Child Friendly Cities [website]. New York: UNICEF; n.d. (<http://childfriendlycities.org/>)
2. Preventing youth violence: an overview of the evidence. Geneva: World Health Organization; 2015. (http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/181008/1/9789241509251_eng.pdf, accessed 6 November 2017).
3. Florence C, Shepherd J, Brennan I, Simon TR. An economic evaluation of anonymised information sharing in a partnership between health services, police and local government for preventing violence-related injury. *Injury Prevention*. 2014;20:108-14.
4. Butts JA, Roman CG, Bostwick L, Porter JR. Cure violence: a public health model to reduce gun violence. *Annual Review of Public Health*. 2015;36(1):39-53. (<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25581151>, accessed 24 March 2018)
5. Welcome to the ICA [website]. Calgary: International CPTED Association; n.d. (<http://www.cpted.net>).
6. Reducing violent crime. In: Cardiff University: Research Innovation and Impact [website]. Cardiff: Cardiff University; n.d.
7. London Information Sharing to Tackle Violence (ISTV) [website]. London: ISTV; 2018. (<http://www.premier-partnership.co.uk/ISTV/index.html>, accessed 24 March 2018).
8. Impact of Cure Violence in Multiple Regions. In: Cure Violence [website]. Chicago: Cure Violence; n.d. (<http://cureviolence.org/results/impactworldregions/>, accessed 24 March 2018).
9. Miller T. The cost of firearm violence. Children's Safety Network; 2013. (<https://www.childrenssafetynetwork.org/publications/cost-firearm-violence>, accessed November 13, 2017).
10. Cure Violence [website]. Chicago: Cure Violence; 2011-2018. (<http://cureviolence.org/>, accessed 24 March 2018).
11. Krause, M. Data presented at International Conference for Violence Prevention: From Scientific Excellence to Effective Practice. Cape Town, South Africa. September 8, 2016
12. Violence Prevention Through Urban Upgrading (VPUU) [website]. Cape Town: VPUU; 2016. (<http://vpuu.org.za>, accessed 24 March 2018).
13. Violence prevention through urban upgrading: A manual for safety as a public good. Cape Town: VPUU; n.d. (http://vpuu.org.za/wp-content/uploads/2017/05/VPUU_a-manual-for-safety-as-a-public-good.pdf, accessed 24 March 2018).

Подкрепа за родители и полагащи грижа лица

Цел: Ограничаване на суровите
родителски практики и създаване на
позитивни взаимоотношения между
родители и деца

Какво ще намерите в този раздел

Общ преглед: Подкрепата към родителите закриля децата

Разберете как стратегията
работи на практика

Връзки между стратегиите на
INSPIRE и извън тях

Работи най-добре, когато...

Хуманитарни дейности

Основни стъпки при
прилагането

стр. 124

Упражнение за съсредоточаване

Фокус на планирането Ви върху
местните нужди и контекст

стр. 129

Подходи

Научете какво е необходимо за прилагането на стратегията чрез основани на доказателства подходи и примерни програми

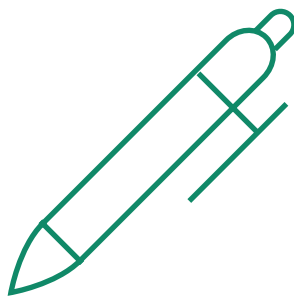
Подходите накратко

Програми за прилагане в общност

Програми за домашни посещения

Цялостни програми

стр. 130

Работен лист за изпълнение

Определяне на ресурсите и етапите на действие с цел изготвяне на план за изпълнение

стр. 152

Ресурси

Връзка към инструменти и ресурси за прилагане на тази стратегия

стр. 155

Подкрепа за родители и полагачи грижа лица

Подкрепата към родителите закриля децата

Основаните на доказателства програми за подкрепа на родителите са икономически ефективни начини за укрепване на взаимоотношенията родител — дете, полагането на грижи и здравето, безопасността и устойчивостта на децата и семействата. Тази динамика допринася за превенцията на всички видове насилие през целия живот на децата — от раждането до пълнолетието.

Подкрепата за родителите и полагащите грижа лица може да включва универсални програми за всички семейства, целеви програми за семейства в повишен риск и/или индивидуална подкрепа за родители и полагащи грижа лица при случаи с деца, преживели насилие.

Насърчаването на **позитивно или поощрително възпитание** (вж. Каре 17) е в основата на програмите за подкрепа на родителите и полагащите грижа лица. Тези техники помагат на майките, бащите и полагащите грижа лица да управляват поведението на децата и предлагат алтернативи на физическото наказание. Наред с това с помощта на родителската подкрепа родителите се запознават с развитието на децата и подобряват комуникацията родител — дете, които представляват защитни фактори срещу физическо и сексуално насилие. Редица програми помагат на родителите да учат децата си на различни умения, като например умения да регулират емоциите си, да разрешават проблеми и социални умения, които им помагат да изграждат устойчивост и да избягват бъдещи ситуации, в които могат да са обект или извършители на насилие или тормоз.

Наред с това програмите за родителска грижа:

- ⊕ имат положителен ефект върху взаимоотношенията между родителите, като водят до намаляване на конфликтите, НСИП и броя на сигналите за злоупотреба с алкохол или вещества от страна на бащите (3,4);
- ⊕ подкрепят постигането на резултати за ранното детско развитие (РДР), като увеличават нивото на посещаемост на редовните медицински прегледи, подобряват резултатите от храненето и психичното здраве на майките (5);
- ⊕ прекъсват междупоколенческия цикъл на насилие и допринасят за избягването на социалните и неврологичните последици от излагането на токсичен стрес в детска възраст, които включват извършване на насилие в бъдеще;
- ⊕ стимулират положителните социални норми във връзка с ролята на общността и социалните структури при закрилата и отглеждането на децата;
- ⊕ допринасят за предотвратяването на разделяне на семейства.

Наред с ползите за безопасността, здравето и устойчивостта на децата, оценките на програмите показват, че разходите за тези дейности за превенция са по-ниски от разходите за справяне с последиците от насилието над деца (6).

Каре 17

Какво представлява положителната родителска грижа?

При **позитивното родителство** акцентът е върху изграждането на безопасна домашна среда **(1)** и на стабилна основа за подкрепа и грижи за децата чрез любов, качествено време, похвали и здравословни методи за справяне с трудно поведение, като например позитивно възпитание, при което се научава просоциално поведение.

Поощряващата родителска грижа

включва помощ за децата да развият добро социално и емоционално поведение, преподаване на житейски умения и стимулиране на благосъстоянието чрез демонстриране на стабилни начини за разрешаване на проблеми и споделяне на чувства **(2)**. При **позитивното възпитание** водещи са похвалите, наградите, подкрепянето на доброто поведение и ненасилственото реагиране на лошото поведение, при което се отчитат етапите на когнитивно и емоционално развитие, като сред примерните техники са естествени или логични последици, време, в което детето се оставя да се успокои само, паузи или разсейване.

Връзки между стратегиите на INSPIRE и извън тях

Подкрепата за родителите и полагащите грижа лица може да бъде компонент от много стратегии на INSPIRE, както и от дейности, които надхвърлят насилието.

Изпълнение и прилагане на закони

Допълват законите, забраняващи наказанието чрез насилие, чрез изграждане на умения в рамките на ненасилствено възпитание

Допълват законите за закрила на децата от сексуално насилие и експлоатация, като подобряват комуникацията между родители и деца

Норми и ценности

Променят нормите, свързани с отглеждането на дете, възпитанието и равнопоставеността между половете
Насърчават ролята на бащите при отглеждането на децата

Безопасна среда

Подкрепят безопасния достъп до общностни ресурси за родители и семейства

Увеличаване на доходите и икономическо укрепване

Икономическата стабилност може да доведе до намаляване на стреса, свързан с бедността, и до ръст на количеството и качеството на вложените в децата усилия

Обучението на родители може да се съчетае с програми за увеличаване на доходите и икономическо укрепване (УДИУ)

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

Родители и полагащи грижа лица в семейства с деца в риск или в съприкосновение с насилие могат да получават подкрепа по различни дейности

Обучението на родители подкрепя семействата, предоставящи приемна грижа и настаняване при близки и роднини, и може да благоприятства събирането на семейства, които са били в риск от насилие

Образование и житейски умения

Компонентите, свързани с родителските грижи, подкрепят и допълват програмите за изграждане на житейски умения

МАЩАБНИ ЗДРАВНИ, СОЦИАЛНИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОГРАМИ

Подобряват резултатите от РДР

Подкрепят дейностите за намаляване на броя носители на ХИВ, полово предавани болести, нежелана бременност и злоупотреба с вещества сред юношите и са насочени към справяне с проблеми, свързани с психичното здраве

Подкрепят дейностите за прекратяване на НСИП сред възрастните

Подкрепа за родители и полагащи грижа лица

Работи най-добре, когато...

Според данните и опита има най-голяма вероятност програмите за подкрепа на родителите и полагащите грижа да постигнат желаното въздействие, когато:

- ✓ разнообразната предлагана подкрепа е насочена към справяне с потребностите на различни семейства² и на деца на различна възраст чрез специфични и съобразени с възрастта интервенции;
- ✓ обучението на родители се основава на стабилна теория на промяната или логически модел (8), и по-специално теорията на социалното учене или теорията на привързаността¹ при отглеждането на бебета;
- ✓ програмите акцентират върху съобразени с възрастта принципи и стратегии за положителна родителска грижа, включително позитивното възпитание и подобряване на комуникацията родител – дете;
- ✓ родителите имат възможност да практикуват новите умения и получават обратна връзка чрез ролеви игри, наблюдение и/или неукорително менторство (8) (Вж. Таблица 2 за често използваните компоненти в програмите за родители);
- ✓ при прилагането се взема предвид динамиката в семействата и се включват начини за подкрепа на взаимоотношенията между възрастните в семейството (8);
- ✓ адресират се източниците на голям стрес чрез свързване на семействата със съответните услуги, като например дейности за увеличаване на доходите и икономическо укрепване, третиране при случаи на злоупотреба с вещества или подкрепа за преживелите НСИП;
- ✓ персоналът получава достатъчно и непрекъснато обучение, контрол и подкрепа (вж. раздел „Основни стъпки при прилагането“);
- ✓ планиращите предвиждат мерки за справяне с пречките за участието на родителите (вж. раздел „Основни стъпки при прилагането“).

Основни стъпки при прилагането

Кой следва да бъде приоритет на интервенциите Ви?

Усилията за подкрепа на родители и полагащи грижа лица могат да обхващат всички семейства в дадена общност, както и целеви семейства, за които има повишен риск. Интервенциите на ниво общност, които се предлагат на всички семейства, могат да допринесат за установяването на норми и общностна подкрепа във връзка с практиките за ненасилствена родителска грижа, подаване на сигнали за сексуално насилие у дома и изграждането на безопасна домашна среда за децата.

В рамките на целевите програми се идентифицират уязвими деца или семейства, като например тези, които са били в съприкосновение с насилие или други рискови фактори в миналото, което дава възможност за насочване на ресурси към онези в най-висок риск. За да може да се установи кой отговаря на условията обаче, са необходими повече системи и информация, като при целевите програми има риск от стигматизиране на участващите семейства.

Някои интервенции се различават в зависимост от възрастта на децата в семейството. Програмите за домашно посещение (но не само те) акцентират върху бебета и малки деца, а чрез общностни-

Често включвани компоненти на програмите за родителска грижа

Съдържание

Как се обучават родителите, съобразено с възрастта на децата

- Игра между родител и дете и емпатия;
- Похвали и награди;
- Положителни и директни команди, определяне на правила и следене на изпълнението;
- Прилагане на ненасилствени последици при лошо поведение;
 - » Пренебрегване;
 - » Естествени последици;
 - » Логични последици;
 - » Наказание, при което детето остава само;
- Умения, които се предават на децата, включително регулиране на емоциите, разрешаване на проблеми и социални умения;
- Умения за родителите, включително регулиране на емоциите, разрешаване на проблеми, комуникация и подкрепа на партньорите/сърпузите.

Изпълнение

Как се обучават родителите

- Психообразование относно характера на проблемите дете/семейство и детското развитие;
- Практикуване у дома или използване на умение или техника;
- Ролеви игри, умения за репетиране или пресъздаване на хипотетична ситуация;
- Демонстриране и повтаряне на умения или реакции на обучители или от видеоклип;
- Помощни материали, включително аудиовизуални;
- Определяне на цели и преглед на напредъка

Адаптирано от: (9)

¹ Програмите за родителска грижа, представени в INSPIRE, най-общо се основават на теорията за социалното учене и/или теорията за привързаността. Според теорията за социалното учене нови форми на поведение могат да се придобиват чрез наблюдение и имитиране на околните, както и чрез наблюдение на възнаграждаване и наказание във връзка със съответното поведение. Когато дадена форма на поведение се поощрява редовно, най-вероятно тя ще се запази. Най-важният принцип на теорията за привързаността е, че всяко бебе трябва да развие връзка с поне едно основно полагащо грижа лице, така че то да може да се развие успешно в социално и емоционално отношение, и по-специално за да научи как да регулира чувствата си ефективно. В присъствието на чувствителен и отзивчив родител бебето използва този човек като „сигурна база“, от която да изследва света.

те групови програми за родителска грижа родителите на малки деца могат да научат техники за позитивно възпитание, а родителите на юноши — умения за общуване.

Възможно е също така да се наслагват интервенции на различни нива, включително общо насърчаване на позитивното родителство, селективни програми за родители и домашни посещения, така че всички семейства да получат подкрепа и услуги от необходимия тип и интензивност. В момента няма данни в подкрепа на даден подход за сметка на друг (10), затова заинтересованите страни ще трябва да обмислят какво е най-подходящо и осъществимо в техните условия.

Ще може ли дадена програма да се впише във Вашия контекст и да продължи да работи?

Има все повече данни, че програмите за родителска грижа, разработени при наличието на добри ресурси, са ефективни при адаптирането за други култури и/или държави с ниски и средни доходи (11, 12). Това дава възможност на планиращите специалисти да приспособят програмите, а не да съставят напълно нови, стига да запазят основните компоненти.

Адаптирането на програмите така, че спецификата на първоначалния план да се запази и същевременно да се съобрази местният културен контекст, се разглежда в глава „Прилагане на INSPIRE като пакет от документи“. При адаптирането и формирането на очаквания за прилагането на програмите за родителска грижа (както при подходите за промяна на нормите) е важно да се работи възможно най-много с разработилите програмата специалисти, както и да се ангажират заинтересованите страни от общността. При този процес може да е полезно участието в семинар за адаптация.

Кой ще изпълнява програмата?

В зависимост от програмата и контекста, подкрепа за родители и полагащи грижа лица може да се предоставя от медицински или социални работници, полупрофесионалисти или обучени служители. Обучението, подкрепата и супервизията са изключително важни за поддържането на качеството и ефективността на програмите. Персоналът трябва да е запознат с детското развитие и да притежава умения за водене на обучение за възрастни и за ефективно взаимодействие със семейства. Като част от продължаващата супервизия може да се извършва наблюдение, менторство и подкрепа (6).

Обмислете дали програмите ще се изпълняват от държавни или неправителствени агенции, какъв е капацитетът на социалните служби и сектора на здравеопазването да управлява, следи и изпълнява програмите, както и какви са стъпките за укрепване на капацитета, ако е необходимо (вж. стратегия „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“).

Как можете да помогнете на родителите да участват?

Участието и ангажирането на родителите е решаващо за успеха на програмите. Има няколко известни пречки за участието в общностни програми, включително проблеми с грижата за деца, транспорт и алтернативни разходи от загубено работно време, най-вече за родителите, работещи в сивата икономика. Оценете този и други фактори в своята среда и изгответе своєвременни планове за справяне с тях (13).

При интервенциите за родителска грижа се разглеждат деликатни и лични проблеми, включително поведение на децата, семейна динамика, сексуалност на юноши, роли на половете и спомените на родителите от собственото детство. Мерките за спазване на поверителността на данните, въздържането от порицание и съсредоточаването върху силни страни и способността на хората да се променят, могат да стимулират трайното участие на родителите.

Хуманитарни дейности

Ефективните интервенции за родителска грижа се реализират в конфликтни и кризисни райони. Програмата „Промяната е в ръцете на родителите“ [Parents Make the Difference] на Международния комитет за спасяване (МКС) е представена в INSPIRE. Сред важните съображения при въвеждането на програми за родителска грижа в тези райони са следните фактори:

Времева рамка. Достатъчно стабилно ли е населението в географско отношение, така че да участва за препоръчителния период на програмата? Може ли програмата да бъде съкратена и да запази ефективността си?

Безопасност на детето. МКС предлага пространства за безопасно възстановяване и учене, където децата се наблюдават и ангажират в социални дейности и занимания за развитие, докато родителите им са на занимания по програмата.

Съдържание. Съдържанието може да включва начини за управление на стресовите фактори при кризи. Учебният план на МКС съдържа сесия за лични грижи за родителите. Качествените научни изследвания на програмата показват, че обучението на родителите относно развитието на мозъка на децата и ефекта на токсичния стрес е главен стимул за промяна на поведението.

За повече информация вж. част „Хуманитарни дейности“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

Индикатори

Следните индикатори на INSPIRE могат да се използват за измерване на въздействието на интервенциите за подкрепа на родители и полагащи грижа лица (вж. *Приложения А и Б* за списък с индикаторите и мерките на INSPIRE).

- 6.1 Ненасилствено възпитание от полагащи грижа лица, за изминалия месец
- 6.2 Ангажираност и насърчаване в ранна детска възраст от страна на полагащите грижа лица
- 6.3 Разбиране на родителя/настойника за проблемите на юношите, за изминалия месец
- 6.4 Надзор на юноши от страна на родител/настойник, за изминалия месец

Упражнение за съсредоточаване

Преди да преминете към конкретните подходи и програми за прилагане на тази стратегия, отделете минута да помислите върху своята среда и цели, какво вече се прави и какво искате да промените.

Целта на това упражнение е да Ви помогне да се съсредоточите върху приоритетите си, докато се запознавате по-добре с основаните на данни подходи и програмите в тази стратегия. Можете да направите упражнението самостоятелно или в група.

- ❓ Коя според Вас е основната цел на подкрепата за родители и полагащи грижа лица? Намаляване на насилието над деца? Предотвратяване на разделянето на семейства? Помощ за децата да развият пълния си потенциал? Укрепване на семействата и общностите?
- ❓ Според Вас на кои крайни резултати е най-важно да се повлияе?
- ❓ Кои са възможните механизми за предоставяне на подкрепа за родители и полагащи грижа лица, напр. общностни или религиозни организации, системи за здравеопазване или медицински работници, системата за социални услуги или социални работници, училища?
- ❓ Въз основа на бележките Ви по-горе, каква е целта Ви за укрепване на стратегията за подкрепа за родители и полагащи грижа лица във Вашата общност?

 Използвайте това място за бележки

Подкрепа за родители и полагащи грижа лица

Подходите накратко

Тези подходи от *Техническият пакет на INSPIRE* представляват основана на доказателства, надеждна или обещаваща практика в областта на предотвратяването и реагирането на насилие над деца и може да бъде част от цялостен план.

Групови обучения за родителски грижи в общността	Програми за домашни посещения	Цялостни програми
Информацията и изграждането на умения се предоставят чрез групови срещи в общността, водени от медицински сестри, социални работници или обучени служители. Могат да се допълват от едно или няколко домашни посещения за допълнителна подкрепа и мониторинг.	Информация, изграждане на умения, подкрепа и мониторинг се предоставят от медицински сестри, социални работници или обучени служители чрез поредица от домашни посещения.	Родителските умения са включени в рамките на други социални или образователни програми, като например програми за житейски умения или икономическо укрепване.
Групи от населението/среди Родители и полагащи грижа лица	Групи от населението/среди Жени с първа бременност и ниски доходи и майки на деца до 3-годишна възраст или такива „в риск“ в рамките на дадена общност или район	Групи от населението/среди Всички родители на деца/юноши в училищна възраст; икономически уязвими семейства
Цена: ниска до средна Зависи от продължителността на програмата, броя на домашните посещения и нивото на уменията на персонала	Цена: средна до висока Намаляване на насилието над деца и negliжирането Превенция на разделянето на семейства Различни резултати от РДР	Цена: ниска Допълнителен разход към други програми
Потенциални крайни резултати Намаляване на физическото наказание. Подобряване на поведението на децата Подобряване на връзката и комуникацията между родител и дете	Потенциални крайни резултати Намаляване на насилието над деца и negliжирането Различни резултати от РДР	Потенциални крайни резултати (Зависят от целите на интегрираната програма) Намаляване на тормоза Намаляване на НСИП при виктимизация от страна на интимен партньор или връстник Подобряване на комуникацията между родител и дете
Примерни програми „Родителите/семеystвото имат значение!“ [Parents/Families Matter] „ДЕЙСТВАЙ – да отгледаме децата безопасно“ [ACT Raising Safe Kids] „Промяната е в ръцете на семействата“ [Families Make the Difference] на МКС „Родителска грижа за здраве през целия живот“ [Parenting for Lifelong Health] (малки деца и юноши) Резюме на програмите SOS! Предоставя се в сферата на здравеопазването „Безопасна среда за всяко дете“ [SEEK] Нова програма ИСТИНСКИ бащи [REAL Fathers]	Примерни програми Партньорство между медицински сестри и семейства (ПМСС) [Nurse-Family Partnership] Менторска програма за майки „Филани“ [Philani Mentor-Mother Plus] Родителска грижа за здраве през целия живот (бебета)	Примерни програми Положителни действия [Positive Action] КиВа [KiVa] Семействата за безопасни интимни срещи [Families for Safe Dates]

Подкрепа за родители и поларащи грижа лица

„Родителите имат значение!“ [Parents Matter!] и „Семействата имат значение!“ [Families Matter!]!

Програмите „Родителите имат значение!“ в САЩ и „Семействата имат значение!“ (СИЗ) в Африка са програми за превенция за родители и юноши на възраст между 9 и 18 години. Те се основават на теорията за социалното учене и социално-екологичния модел, като целта им е намаляване на рисковото сексуално поведение сред юношите. Груповата програма има за цел да помогне на родителите да преодолеят най-честите пречки при общуването между родители и деца и да подобрят родителските си умения и практики, включително родителския контрол, поощрението и изграждането на стабилна връзка родител – дете.

СИЗ се изпълнява в САЩ и в девет африкански държави и е обхванала 800 000 семейства.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↑ Повишаване на информираността на родителите за сексуалното насилие над деца (СНД);
- ↑ Подобряване на общуването между родители и деца;
- ↓ Намаляване на физическото, емоционалното и сексуалното малтретиране от страна на родители;
- ↑ Ръст на намерението за подаване на сигнал и на броя подадени сигнали за СНД;
- ✓ Промяна на социалните норми, свързани със СНД.

Вторични

- ↓ Забавяне на осъществяването на първите сексуални контакти;
- ↓ Намаляване на рисковото сексуално поведение сред децата, на които предстои да станат тийнейджъри.

НАСЕЛЕНИЕ

Родители и полагащи грижи за юноши на възраст 9–18 години.

СРЕДИ

Общност, селски и градски райони.

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

Седмични 3-часови сесии в продължение на 6 седмици.

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

Сесиите обхващат:

- ▶ Разбиране на детето Ви;
- ▶ Умения за родителска грижа;
- ▶ Роля на родителите в сексуалното образование;
- ▶ Умения за обсъждане на секс и сексуалност с деца;
- ▶ Обсъждане на сексуалност и проблеми, пред които се изправят децата;
- ▶ Разбиране на СНД (тази тема все още не е включена в програмата за САЩ).

Изпълнение

- ▶ Интерактивни групови занимания;
- ▶ Аудио презентации и последващи дискусии;
- ▶ Кратки лекции;
- ▶ Ролеви игри;
- ▶ Разпечатки и задачи за домашна работа.

Детето присъства на петата сесия за упражняване на уменията с родителя или полагащия грижи.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Провеждане на оценка и/или семинар за адаптиране за нова среда. Налична е техническа подкрепа.

Човешки ресурси

Роли:

- Ръководител на програмата (на пълен работен ден): ръководи изпълнението и отговаря за 6 двойки водещи;
- Водещи (на непълен работен ден): водят седмичните групови сесии при официални обучения;
- Критерии за подбор и примерни обяви за работа, посочени в ръководството за прилагане, се предоставят при поискване от разработчиците на програмата.

Обхват:

Всяка двойка водещи мъж и жена предоставя програмата на шест групи от 18–30 участници на седмица за период на прилагане от 6 седмици;

Шест двойки водещи могат да обхванат до 1080 семейства или домакинства с всеки поток на програмата.

Обучение и супервизия

Главните обучители по СИЗ провеждат 5-дневно обучение за „сертифициране“ на водещите, които са избрани предварително от домакина.

Подкрепа при прилагането

Ръководство за прилагане, информация за разходите, техническа подкрепа и подкрепа за адаптацията се предлагат от CDC.

Участие и задържане

Програмата отбелязва 90% или по-висок процент на ангажиране в различните среди.

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- Семинар за адаптация, воден от служители на СИЗ: 4000 щ.д.
- Дейности след адаптирането по изготвяне на материали: 10 000 щ.д.
- Обучение: 30 000 щ.д. до 50 000 щ.д. за 5-дневно обучение на 24 предварително избрани водещи (в зависимост от мястото, необходимостта от пътуване и разходите за материали).

Постоянни разходи

Изпълнение: 35–50 щ.д. на домакинство (което включва заплати за служителите, транспортни разходи, материали, офис материали, дейности по подбор на персонал и наем на място за провеждане на програмата).

Източници на финансиране

Понастоящем СИЗ се финансира чрез PEPFAR. Допълнителните източници включват потоци на финансиране от дарители, по програми за превенция на ХИВ или за СРЗ.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Насоки

Препоръчва се изходна и 12-месечна оценка на родителя и детето. Сред възможните мерки са: данни за ангажираността, списъци с чакащи, удовлетвореност на участниците, разпространение на общностните услуги, нормите в общността.

Инструменти или техническа подкрепа

Персоналът на СИЗ може да осигури инструменти за мониторинг и оценка, използвани при прилагане на програмата в миналото.

Мониторинг и оценка на въздействието

Индикатори, данни и методи за събиране на данни, специфични за конкретния тип програма (предстои).

Информация за контакт: Dr. Kim Miller, CDC, kxm3@cdc.gov.

Какво друго можете да научите?

Ресурси

CDC Parents Matter! Уебсайт: <https://npin.cdc.gov/parentsmatter/program.asp> (14)

Преглед на програмата „Семействата имат значение!“ <https://www.cdc.gov/globalaids/publications/fmp-full-overview—final-3.5.14.pdf> (15)

Информация за контакт: д-р Kim Miller, CDC, kxm3@cdc.gov

„ДЕЙСТВАЙ – да отгледаме децата безопасно“

[ACT Raising Safe Kids]

„ДЕЙСТВАЙ – да отгледаме децата безопасно“ е програма за превенция, която се изпълнява в групи, в помощ на родителите и лицата, полагащи грижи за деца на възраст до 8 години, да променят или подобрят родителските си умения и практики, което води до увеличение на положителните връзки родител – дете, намалява проблемите в поведението на децата и предотвратява малтретирането на деца. Програмата е разработена през 2001 г. в три града в САЩ от Бюрото за превенция на насилието към Американската асоциация на психолозите. По програмата „ДЕЙСТВАЙ“ се използва интерактивен неосъдителен подход, акцентиращ върху силните страни, основаващ се на психообразователен модел, в който се съчетават междуличностно взаимодействие и образователна информация.

Стартирана в САЩ, програмата „ДЕЙСТВАЙ“ вече е адаптираната и реализирана на места в Босна, Бразилия, Гватемала, Гърция, Еквадор, Колумбия, Мексико, Перу, Португалия, Пуерто Рико, Румъния, Турция, Хърватия и Япония.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↑ Увеличаване на положителните, поощрителни родителски практики;
- ↓ Намаляване на суровите родителски практики.

Вторични

- ↑ Подобряване на уменията на родителите да управляват емоциите си;
- ↓ Намаляване на агресията сред децата.

НАСЕЛЕНИЕ

Родители и полагащи грижи за деца до 8-годишна възраст.

СРЕДИ

Общност

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

Девет 2-часови сесии в продължение на 8 седмици.

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Промяна на поведението и мотивация;
- ▶ Разбиране на поведението на децата;
- ▶ Разбиране и контрол на гнева на родителите;
- ▶ Разбиране и помощ за гневни деца;
- ▶ Намаляване на въздействието от излагането на електронни медии;
- ▶ Силове на възпитание и родителска грижа и последици от грубото наказание;
- ▶ Варианти за възпитание с цел положително поведение;
- ▶ Възприемане на идеите от програмата и внасянето им у дома и в общността.
- ▶ Изпълнение

Изпълнение

- ▶ Дискусия в малки групи;
- ▶ Ролеви игри;
- ▶ Практически творчески дейности.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Приемат се адаптации на плана, ако с тях се променят само дейностите и примерите.

Човешки ресурси

Роли:

- Сертифицирани от „ДЕЙСТВАЙ“ обучители: водят груповите сесии; трябва да имат поне диплома за 2-годишно обучение и съответния опит;
- Координатор/водещи обучители от „ДЕЙСТВАЙ“: провеждат семинарите за обучение на водещите; минимум магистърска степен в съответната област;
- Административните позиции се поддържат от приемащите организации или услуги.

Обучение и супервизия

Обучителите по програмата „ДЕЙСТВАЙ“ посещават 2-дневно обучение, водено от координатори/обучители от „ДЕЙСТВАЙ“. На уебсайта на програмата има информация за описанието на ролите, обучението, необходимите сертификати и графика.

Подкрепа при прилагането

Американската асоциация на психолозите (ААП) предоставя обучение, материали и техническа помощ при прилагането и оценката, популяризацията в социалните медии и контрола на спазването на спецификата на програмата.

Участие и задържане

Програмата се ползва с нива на завършване между 56% и 74% сред труднодостъпни групи от населението в САЩ.

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- Разходи за обучение на обучителите, включително комплект материали от „ДЕЙСТВАЙ“: 200 до 350 щ.д.
- 2-дневен семинар за обучение.

Постоянни разходи

- Популяризация на програмата и подбор на персонал;
- Време на водещия на „АСТ“;
- Закупуване и отпечатване на материали по програмата;
- Подкрепа за провеждане на срещите, като например детска грижа, освежителни напитки и закуски или стимули.

Източници на финансиране

Фондации, програми на правителството, частния сектор в района или университети (чрез научно-изследователска работа). В САЩ ААП предоставя безвъзмездни средства в размер на 1000 щ.д.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Насоки

- Обучителите докладват два пъти годишно за дейностите, резултатите и трудностите, след което ААП разработва уебинари, съобразени с нуждите им;
- Непрекъсната комуникация между обучителите, координаторите/водещите обучители и директора на Бюрото за превенция на насилието към ААП.

Инструменти или техническа подкрепа

- Списък с имейл адреси, който се използва за запитвания и обмен на ресурси и очаквания;
- Веднъж годишно се събира консултативна група от работещите на терен.

Мониторинг и оценка на въздействието

Индикатори, данни и методи за събиране на данни, специфични за конкретния тип програма (предстои).

Информация за контакт: Julia Silva, директор, Бюрото за превенция на насилието към ААП [APA Violence Prevention Office], jsilva@apa.org

Програма: „...ДЕЙСТВАЙ“ – да отгледаме децата безопасно

Какво друго можете да научите?

Ресурси

Уебсайт на програмата „ДЕЙСТВАЙ“: <http://www.apa.org/act> (16)

Информация за контакт: Julia Silva, директор, Бюрото за превенция на насилието към ААП [APA Violence Prevention Office], jsilva@apa.org

„Промяната е в ръцете на семействата“ [IRC Families Make the Difference] на МКС

„Промяната е в ръцете на семействата“ надгражда други основани на данни програми за родителски грижи с цел предоставяне на обучение и изграждане на умения за родители в райони, засегнати от конфликти. Програмата е разработена от Международния комитет за спасяване (МКС) и е адаптирана и реализирана в редица райони — примери за това са програмите „Промяната е в ръцете на родителите“ в Либерия и „Изграждане на щастливи семейства“ [Building Happy Families] в Тайланд. Целта на всички варианти на програмата е намаляване на насилието и несигурността за децата чрез подкрепа за родителите да създадат безопасна домашна среда и да насърчат положителното физическо и психологическо развитие. МКС предлага три плана, насочени към деца от различни възрастови групи, и се провежда под формата на сесии с групи за родителска подкрепа и ограничен брой домашни посещения.

Програмата е реализирана ефективно в Либерия, Ливан и по границата между Тайланд и Мианмар.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↑ Увеличаване на използването на положителна родителска грижа при управлението на поведението на децата;
- ↓ Намаляване на суровите родителски практики.

Вторични

- ↑ Подобряване на качеството на взаимодействието родител – дете;
- ↑ Подобряване на взаимоотношенията между родителите;
- ↑ Подобряване на психичното здраве на родителите.

НАСЕЛЕНИЕ

Родители и полагащи грижи за деца на възраст 0–5 г., 6–11 г. и 12–17 години.

СРЕДИ

Общности, постконфликтни райони или райони в хуманитарни грижи

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

10 до 12 двучасови сесии всяка седмица или на всеки две седмици, заедно с до четири домашни посещения и постоянни групи за подкрепа.

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Положителни взаимодействия между родители и деца;
- ▶ Общуване и емпатия;
- ▶ Подкрепящи насоки и последователност на ежедневните дейности;
- ▶ Ненасилствено възпитание;
- ▶ Когнитивни и социални умения;
- ▶ Разбиране на развитието на мозъка.

Сесии по избор

- ▶ Самостоятелност;
- ▶ Взаимодействие родител – бебе;
- ▶ Здраве и хранене.

Възрастовият диапазон 0–5 г. по програмата обхваща РДР;

Възрастовият диапазон 6–11 г. по програмата акцентира върху семейните правила, съвместната игра и положителното взаимодействие;

Акцентът на програмата при възрастовия диапазон 12–15 г. е оказване на подкрепа и насочване към правенето на здравословен избор във връзка със сексуалността и сексуалното здраве, промените в развитието по време на юношеството и зачитане на независимостта на юношите.

Изпълнение

Сесии в малки групи плюс до четири домашни посещения за наблюдение, обратна връзка и подкрепа за родителите при прилагането на научените умения и техники.

ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ

Анализ на разходите по програмата, сравнение с потенциалните избегнати разходи може да се получи от МКС.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Насоки за оценка на потребностите и адаптация са включени в Ръководството за прилагане.

Човешки ресурси

Роли:

- Местни обучители (на пълен работен ден): обучени да водят групови сесии; необходимо е висше образование и опит в областта на детското развитие или социалните дейности; Технически персонал от МКС (на пълен работен ден): предоставят супервизия, подкрепа при управлението на случаите, както и мониторинг и оценка.

Обхват:

Един или двама водещи на всяка група от по 15 до 20 родители.

Обучение и супервизия

Техническият персонал на МКС предоставя 5-дневно обучение за обучителите и непрекъснат контрол.

Подкрепа при прилагането

Ресурсите от МКС включват:

- Ръководства за прилагане с контролни списъци и образци на формуляри;
- Наръчник за обучение на обучителите;
- Програма за трите възрастови групи;
- Указания за домашните посещения и групите за родителска подкрепа;
- Насоки за адаптация (част от ръководството за прилагане);
- Въпросници за родители преди и след обучението.

Участие и задържане

Предоставянето на супервизия и дейности за децата подобрява нивото на участие и ангажиране. МКС често разполага с пространства за безопасно възстановяване и учене за децата.

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- Оценка на нуждите и консултации в общността;
- Адаптация, материали, отпечатване;
- Разходи за 5-дневно обучение.

Постоянни разходи

- Заплати за обучителите;
- Разходи за срещите, като освежителни напитки, детски грижи или програма за деца.

Общите разходи възлизат на стойност между 650 до 900 щ.д. на семейство. Икономии от мащаба се предвиждат при програми с по-голям обхват.

Източници на финансиране

Фондации, двустранни или многостранни агенции, национални или местни власти, бюджети за научно-изследователска работа на университети, дарители от частния сектор.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

В Ръководството за прилагане са включени инструменти и контролни списъци за супервизия и спазване на спецификата.

Какво друго можете да научите?

Инструментариум за програмата „Промяната е в ръцете на семействата“ на адрес: <https://inee.org/resources/families-make-difference-toolkit> (18)

Ресурсите включват:

- Наръчник за обучение на водещите;
- Учебна програма за родителски грижи и ръководство за обучение;
- Насоки за прилагане.

„Родителска грижа за здраве през целия живот (РГЗЦЖ): РГЗЦЖ за малки деца“ [Parenting for Lifelong Health: PLH for Young Children]

„Родителска грижа за здраве през целия живот“ (РГЗЦЖ) е комплект от достъпни програми за родителски грижи за превенция на насилието в райони с ниски ресурси.³ Всяка програма РГЗЦЖ е предназначена за конкретна възрастова група.

„РГЗЦЖ за малки деца“ има за цел намаляване на физическото и вербалното насилие в семейства с деца на възраст 2–9 години чрез увеличаване на положителните родителски грижи и намаляване на грубото наказание, проблемите в детското поведение и на проблемите с психичното здраве на родителите. Замисълът и съдържанието на програмата са основани на доказателства, подход на сътрудничество при групови занимания и принципите за социално учене. Програмата има за цел изграждане на позитивни взаимоотношения между родители и деца и акцентира върху ненасилствени алтернативи на физическото възпитаване. Програмата се предоставя на групи от родители заедно с домашни посещения за родители, които са пропуснали сесии или имат нужда от допълнителна подкрепа. Програмата е разработена и тествана първоначално в ЮАР, където е известна под името Sinovuyo Caring Families Programme for Young Children. В други райони се използват други имена на програмата.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↑ Подобряване на поведението на децата;
- ↓ Намаляване на суровите родителски практики.

Вторични

- ↑ Увеличаване на усещането за социална подкрепа;
- ↓ Намаляване на стреса от родителските грижи и депресията сред родителите;
- ↓ Намаляване на НСИП.

НАСЕЛЕНИЕ

Родители и полагащи грижи за деца на възраст 2–9 години.

СРЕДИ

Общност

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

12 групови сесии седмично или на всеки две седмици с по 12–20 родители.

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Практически умения в групови сесии и у дома;
- ▶ Илюстрирани истории, демонстриращи положителни и отрицателни родителски грижи;
- ▶ Разрешаване на проблеми в група;
- ▶ Дейности за осъзнатост за намаляване на стреса сред родителите.

Изпълнение

- ▶ Домашни посещения преди програмата;
- ▶ Групови сесии за родители;
- ▶ При необходимост, домашни посещения;
- ▶ Насърчителни текстови съобщения чрез SMS;
- ▶ Компонент с партньорска подкрепа чрез „партньори“ родители — участници в програмата;
- ▶ Практикуване на уменията у дома.

³ Тези програми са разработени чрез сътрудничество между СЗО, университетите в Кейп Таун и Стеленбош в ЮАР, университетите в Бангор, Оксфорд и Рединг в Обединеното кралство и УНИЦЕФ.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Материалите са адаптирани и преведени според различните културни условия.

Човешки ресурси

Роли:

- Пет нива на персонала: водещи, обучители, инструктори, ментори и водещи инструктори;
- С всяко ниво квалификацията се увеличава, като започва от средно училище (за водещите) до висше образование по социални дейности или психология (за инструкторите и по-нагоре).

Обучение и супервизия

- Водещите на сесиите посещават 5-дневно обучение, което се предоставя от обучители, и получават менторство и подкрепа от обучители и инструктори в хода на цялата програма.
- Обучителите посещават 3-дневно обучение.
- Инструкторите посещават 5-дневно обучение.

Подкрепа при прилагането

При всички програми по РГЗЦЖ се предоставя пълна подкрепа за прилагането при:

- Оценката на осъществимостта и готовността на района;
- Изчисляване на разходите;
- Адаптирането на материалите;
- Настройването на системите за мониторинг и оценка;
- Стратегиите за първоначален контакт и набиране на участниците;
- Разрешаването на проблеми по време на прилагането на програмата;
- Изграждането на капацитет на персонала от партниращи организации;
- Мониторинг на ежедневните дейности с цел осигуряване на подкрепа;
- Сертифициране на водещите, обучителите и инструкторите.

Участие и задържане

Справяне с най-често срещаните пречки за участие и ангажиране, като например осигуряване на грижи за деца, транспорт, отсъствие от работа и др.

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- Обучение на водещите;
- Подготовка на ръководство, работни тетрадки, разпечатки;
- Набиране на участници и регистрация.

Постоянни разходи

Заплати за персонала, комуникация и допълнителни ресурси за сесиите, стимули за участниците, храна за сесиите.

Източници на финансиране

Държавни бюджети за децата, семействата и социалното благосъстояние или многостранни дарителски агенции, дарители от частния сектор, бюджети за научно-изследователска работа на университети.

Как ще разберете дали работи?

Насоки за спазването на спецификата, осигуряването на качеството и оценката на процесите

- Супервизия, менторство и сертифициране на инструкторите;
- Интегриране на опции за проследяване в текущата партньорска система за мониторинг и оценка;
- Гарантиране на наличието на инструменти за мониторинг и оценка на съответните езици в района;
- Провеждане на предварителни и последващи тестове за оценка на крайните резултати.

Инструменти или техническа подкрепа

По РГЗЦЖ се предоставя подкрепа при настройването на системите за мониторинг и оценка.

Информация за контакт: Anna Booij,
parentinglh@gmail.com

Какво друго можете да научите?

CSO предлага ръководства за прилагане на РГЗЦЖ на адрес: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/PLH-manuals/en/index1.html

Ресурсите включват:

- Ръководство за водещите на сесиите
- Наръчник за родители

Общ преглед на програмата РГЗЦЖ на адрес: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/plh/en/ (20)

Информация за контакт: Anna Booij,
parentinglh@gmail.com

„РГЗЦЖ за юноши“ [Parenting for Lifelong Health: PLH for Adolescents]

„Родителска грижа за здраве през целия живот“ (РГЗЦЖ) е комплект от достъпни програми за родителски грижи за превенция на насилието в райони с ниски ресурси⁴. Всяка програма РГЗЦЖ е предназначена за конкретна възрастова група.

Програмата „РГЗЦЖ за юноши“ е предназначена за родители и деца на възраст 10–17 години. В програмата се използват принципи на социалното учене с цел увеличение на положителните родителски грижи, намаляване на суровите родителски практики, намаляване на проблемите в поведението на юношите и осигуряване на безопасността им в дома и извън него. Обучени водещи провеждат сесиите от програмата в съвместни групи, включващи родители и юноши и в такива, в които двете групи са разделени. Предлагат се и няколко домашни посещения.

Програмата е разработена и тествана в ЮАР, където е известна под името Sinovuyo Caring Families Programme for Parents and Adolescents. Програмата „РГЗЦЖ за юноши“ е адаптирана за други общности в Лесото, Танзания, Уганда и ЮАР и понякога се реализира под различни имена — напр. Rethabile Caring Families Programme for Teens в Лесото.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↑ Увеличаване на ангажираността на родителите (надзор на юношите);
- ↓ Намаляване на грубото възпитание.

Вторични

- ↑ Увеличаване на планирането с цел избягване на рисковете в общността;
- ↑ Увеличаване на усещането за социална подкрепа;
- ↑ Подобряване на уменията на семейството за справяне с финансите и бюджетиране;
- ↓ Намаляване на употребата на вещества (родители и юноши);
- ↓ Намаляване на стреса от родителските грижи и депресията сред родителите.

НАСЕЛЕНИЕ

Родители и полагащи грижи за деца на възраст 10–17 години

СРЕДИ

Общности, райони с висок процент насилие в държави с ниски и средни доходи

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ ИНТЕНЗИВНОСТ

- ▶ 14 седмични групови сесии, 10 с родители и деца и 4 — разделени;
- ▶ Домашни консултации се предлагат за семейства, които са пропуснали сесия или имат нужда от допълнителна подкрепа.

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Въвеждане на „качествено време“;
- ▶ Конкретни и непосредствени похвали;
- ▶ Справяне със стреса и гнева;
- ▶ Установяване на правила и отговорности;
- ▶ Реагиране при кризи;
- ▶ Семейен бюджет.

Изпълнение

- ▶ Домашни посещения преди програмата;
- ▶ Групови посещения за родители; При необходимост, домашни посещения;
- ▶ Насърчителни текстови съобщения чрез SMS;
- ▶ Компонент с партньорска подкрепа чрез „партньори“ родители — участници в програмата;
- ▶ Практикуване на уменията у дома.

ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ

Спестените разходи на всеки избегнат случай на физическо насилие са в размер на 2644 щ.д.

Спестените разходи на всеки избегнат случай на емоционално насилие са в размер на 2804 щ.д. (без разходите за приемна грижа, съдебни разноски, дълготрайна социална дейност, което би увеличило икономииите на разходи) (13).

Допълнителни икономии на разходи за намаляване на депресията сред родителите и употребата на вещества.

³ Тези програми са разработени чрез сътрудничество между СЗО, университетите в Кейп Таун и Стеленбош в ЮАР, университетите в Бангор, Оксфорд и Рединг в Обединеното кралство и УНИЦЕФ.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Материалите са адаптирани и преведени според различните културни условия.

Човешки ресурси

Роли:

- Пет нива на персонала: водещи, обучители, инструктори, ментори и водещи инструктори;
- С всяко ниво квалификацията се увеличава, като започва от основно училище (за водещите) до висше образование по социални дейности или психология (за инструкторите и по-нагоре).

Обхват:

- За целеви групи във висок риск, по двама водещи за 12 до 15 двойки родител – юноша или до осем групи от по няколко членове на семейството;
- За общи целеви групи от населението, по двама водещи за 20 двойки родител – юноша или до 12 групи от по няколко членове на семейството.

Обучение и супервизия

- Водещите на сесиите посещават 5-дневно обучение, което се предоставя от обучители, и получават менторство и подкрепа от обучители и инструктори в хода на цялата програма.
- Обучителите посещават 3-дневно обучение.
- Инструкторите посещават 5-дневно обучение.

Подкрепа при прилагането

При всички програми по РГЗЦЖ се предоставя пълна подкрепа за прилагането при:

- Оценката на осъществимостта и готовността на района;
- Изчисляване на разходите;
- Адаптирането на материалите;
- Системите за мониторинг и оценка;
- Стратегиите за първоначален контакт и набиране;
- Изграждането на капацитет на персонала от партниращи организации;
- Мониторинг на ежедневните дейности с цел осигуряване на подкрепа;
- Сертифициране на водещите, обучителите и инструкторите.

Участие и задържане

Справяне с най-често срещаните пречки за участие и ангажиране, като например осигуряване на грижи за деца, транспорт, отсъствие от работа и др.

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- Обучение на водещите на сесии до 25 участници: 5000 до 10 000 щ.д.
- Подготовка на ръководство, работни тетрадки, разпечатки;
- Набиране на участници и регистрация.

Постоянни разходи

22 до 237 щ.д. на семейство в зависимост от контекста, заплатите, мащаба и стимулите за участниците (включва персонал, храна, комуникация и допълнителни ресурси за 14 сесии).

Източници на финансиране

Правителствени агенции; двустранни или многостранни дарителски агенции; дарители от частния сектор; университети (бюджети за научно-изследователска работа).

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Насоки

- Супервизия, менторство и сертифициране на инструкторите;
- Интегриране на опции за проследяване в текущата партньорска система за мониторинг и оценка;
- Гарантиране на наличието на инструменти за мониторинг и оценка на съответните езици в района;
- Провеждане на предварителни и последващи тестове за оценка на крайните резултати.

Инструменти или техническа подкрепа

По РГЗЦЖ се предоставя подкрепа при настройването на системите за мониторинг и оценка.

Какво друго можете да научите?

- СЗО предлага ръководства за прилагане на РГЗЦЖ на адрес: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/PLH-manuals/en/index1.html

- Наръчник за родители

Общ преглед на програмата РГЗЦЖ на адрес: https://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/plh/en/ (20)

Партньорство между медицински сестри и семейства (ПМСС) [Nurse-Family Partnership]

По здравната програма в общността „Партньорство между медицински сестри и семейства“ (ПМСС) се осигуряват услуги предимно на жени с ниски доходи, станали майки за първи път, с цел осигуряване на подкрепа за спокойна бременност, увеличаване на знанията и уменията за грижите за дете и детското развитие и стимулиране на обучението за майчинството и професионално развитие, така че майките да станат по-самостоятелни в икономическо отношение. От бременността до навършването на 2 години на детето, патронажните медицински сестри изграждат с майките взаимоотношение на доверие, като им вдъхват увереност и сили да постигнат по-добър живот за децата си и за себе си. Националното бюро за обслужване към програмата „Партньорство между медицински сестри и семейства“ предоставя обучение и експертен опит при прилагането на програмата с цел спазване на базирания на доказателства модел.

ПМСС се изпълнява в 42 щата в САЩ и в Австралия, България, Канада, Нидерландия, Норвегия и Обединеното кралство.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на малтретирането на деца.

Вторични

- ↑ Подобряване на здравето на родителите;
- ↑ Увеличаване на интервалите между ражданията;
- ↑ Повишаване на заетостта на майките;
- ↑ Повишаване на готовността на децата за тръгване на училище;
- ↓ Намаляване на броя следващи бременности.

НАСЕЛЕНИЕ

Майки с ниски доходи с първа бременност

СРЕДИ

Общност

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ ИНТЕНЗИВНОСТ

От бременността до навършване на 2 години на детето.

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Лично здраве;
- ▶ Здраве в общността;
- ▶ Развитие по време на целия жизнен цикъл;
- ▶ Роля на майките;
- ▶ Семейство и приятели;
- ▶ Здраве и човешки услуги.

Изпълнение

Регистрирани медицински сестри посещават майките в домовете им по установен график, определен от клиента.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Чрез преглед на средата се оценява какви услуги са налични и се идентифицират потенциалните партньори за работната група и приемащи организации. Организацията домакин извършва оценка на осъществимостта, за да определи необходимия капацитет и очакваното търсене.

Човешки ресурси

Роли:

- Патронажни сестри: регистрирани мед. сестри с диплома за завършено четиригодишно професионално обучение за медицински сестри;
- Супервайзор на сестрите: регистрирана медицинска сестра с професионална диплома за медицинска сестра и за предпочитане магистърска степен.

Обхват

Всяка патронажна сестра работи с до 25 клиенти.

Обучение и супервизия

Патронажни сестри и супервайзори: 40 часа за самостоятелно ориентиране, 25 часа обучение на живо и 10 часа допълнително дистанционно обучение.

Супервайзорите получават обучение, годишно опреснително обучение и консултации от ПМСС през целия период на прилагане.

Подкрепа при прилагането

Националното бюро за обслужване на ПМСС предоставя обучение и ръководство за прилагане.

Участие и задържане

Болници, центрове за обществено здраве, клиники по женско здраве или общностни организации могат да насочват участници към програмата.

Какви са разходите за това?

Първоначални данни

- Офис пространство, което дава възможност за спазване на конфиденциалност;
- Компютри и телекомуникационни средства;
- Мобилни телефони за персонала;
- Един супервайзор мед. сестра на пълен работен ден на всеки 4 патронажни сестри на пълен работен ден;
- Един администратор/помощник за въвеждане на данни на половин работен ден на всеки четири мед. сестри за общо 100 семейства.

Постоянни разходи

- Заплати за персонала;
- Транспортни разходи за домашните посещения;
- Разходи за транспорт, режимни, срещи и обучения.

Източници на финансиране

Финансиране от федералното (националното) правителство или щатско правителство в САЩ

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Националното бюро за обслужване на ПМСС следи за спазването на спецификата и предоставя експертна помощ, така че крайните резултати за различните общности да са съпоставими. Това включва спазване на указанията за домашни посещения, използване на препоръчителните модели за подбор на персонала, събиране на данни и отчитане и активно партньорство с общността.

Инструменти или техническа подкрепа

Персоналът на ПМСС може да осигури инструменти за мониторинг и оценка, използвани при прилагане на програмата в миналото.

Какво друго можете да научите?

Уебсайт на „Партньорство между медицински сестри и семейства“:

<http://www.nursefamilypartnership.org/> (27)

Менторска програма за майки „Филани“ [Philani Mentor Mother Programme]

Менторска програма за майки „Филани“ има за цел подобряване на семейното здраве чрез домашни посещения на бременни майки и деца от обучени „майки ментори“. Домашните посещения осигуряват подкрепа при храненето на деца и превенцията на ХИВ и туберкулоза. По програмата се изграждат подкрепящи взаимоотношения между майка ментор и нейната клиентка, което е в основата на процеса на подобряване на майчиното и детското здраве чрез промяна на поведението. Философията е, че промяната на поведението става бавно, изисква време и се постига на малки етапи и чрез взаимоотношение. Връзката между майката ментор и нейната клиентка се характеризира с уважение и доверие и се изгражда чрез присъствие, изслушване, потвърждаване, подкрепа, знания и застъпване.

Менторската програма за майки „Филани“ се изпълнява в градските райони на Кейп Таун и в селски райони в провинция Източен Кейп, ЮАР, както и в Етиопия и Есватини (известна доскоро като Свазиленд).

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на опасната употреба на алкохол сред бременни майки.

Вторични

- ↑ Повишаване на употребата на презервативи;
- ↑ Увеличаване на кърменето;
- ↑ Увеличаване на придържането към лечението на ХИВ;
- ↓ Намаляване на нивата на недोхранване.

НАСЕЛЕНИЕ

Бременни майки с ниски доходи и деца на възраст 0–5 години

СРЕДИ

Селски и градски райони

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

Посещенията продължават от бременността до петата година на детето.

Седмични посещения след раждането, след това месечни и намаляване на честотата след 7 месеца, освен ако детето не е недохранено.

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

- ▶ Предоставяне на подкрепа и обучение на майките;
- ▶ Улесняване на достъпа до медицински и социални услуги;
- ▶ Популяризиране на стимулирането в ранна детска възраст чрез образователни занимания;
 - » Укрепване на устойчивостта на майките и децата;
- ▶ Развиване на умения и генериране на приходи.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Майките ментори правят преглед на всички домакинства в района си, за да установят кои бременни жени, деца под 5-годишна възраст и други членове на семействата са във висок риск и имат нужда от подкрепа. Оценката се основава на рискови фактори, свързани с ХИВ, туберкулоза, психично здраве, недोхранване, ниско тегло при раждане (злоупотреба с алкохол и вещества, бременност в юношеска възраст, несигурност на прехраната).

Човешки ресурси

Роли:

- Майки ментори: непрофесионалисти, избрани заради своите положителни умения за справяне, които получават базова стипендия от Министерството на здравеопазването.
- Асистент-координатори: предоставят супервизия на екип от 10-15 майки ментори и са на терен с екипите. Често това са опитни майки ментори и в някои случаи са практикуващи медицински сестри.
- Координатор медицинска сестра: професионална медицинска сестра, която предоставя супервизия на трима асистент-координатори и техните екипи.
- Допълнителният персонал включва главен ръководител на програмата, двама лекари и административен персонал.

Обхват:

Всяка майка ментор обслужва район от 500 домакинства в крайградски райони и около 250 в селски райони, където разстоянията са големи и транспортът е затруднен.

Обучение и супервизия

- 6-седмичен курс за обучение за майките кандидат-ментори;
- Координаторите предоставят постоянно, практическо обучение на терен;
- Месечни срещи на персонала с компонент на обучение.

Подкрепа при прилагането

„Филани“ предлага първоначално обучение и постоянна техническа подкрепа. Учебният център предлага ръководство и помощ при бюджетиране.

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- Обучение на майките ментори;
- Оборудване за майките ментори: униформи, раници, везни, папки, основни медицински материали.

Постоянни разходи

- Стипендии за майките ментори: за 4,5 часа работа на ден;
- Заплати за супервайзора и мед. сестрата координатор: отчасти се финансира от Министерството на здравеопазването;
- Разходи за транспорт и освежителни напитки и закуски за срещите и семинарите.

Източници на финансиране

Финансира се от Министерството на здравеопазването.

Как ще разберете дали работи?

Насоки за спазването на спецификата, осигуряването на качеството и оценката на процесите

Координаторите и майките ментори следят крайните резултати, като например възстановяване на храненето, изключително кърмене, повишено усвояване на социалните помощи и превенция на предаването на ХИВ от майка на дете. Майките ментори, заедно със своя супервайзор, всеки месец изчисляват крайните резултати и оценяват ефективността. Крайните резултати от проекта се оценяват веднъж годишно.

Инструменти или техническа подкрепа

Проведени са няколко контролирани проучвания със случаен подбор на респонденти за ефикасността на модела, които могат да се намерят на уебсайта на програмата.

Какво друго можете да научите?

Ресурси

Уебсайт на програмата „Филани“:
<http://www.philani.org.za/> (28)

Информация за контакт: Ingrid le Claudine Bill, директор на „Филани“,
ingridleroux@gmail.com
Claudine Bill, медицински директор,
claudine@philani.org.za

Родителска грижа за здраве през целия живот (РГЗЦЖ): РГЗЦЖ за бебета (Thula Sana) [Parenting for Lifelong Health: PLH for Babies]

„Родителска грижа за здраве през целия живот“ (РГЗЦЖ) е комплект от достъпни програми за родителски грижи за превенция на насилието в райони с ниски ресурси.⁴ Всяка програма РГЗЦЖ е предназначена за конкретна възрастова група.

Програмата РГЗЦЖ за бебета или Thula Sana е превантивна интервенция за родители, чиято цел е повишаване на сигурната привързаност при бебетата. Програмата се осъществява чрез домашни посещения от обучен водещ от общността, който предоставя емоционална подкрепа на майките и прилага специални техники за подобряване на чувствителността и отзивчивостта на майките.

Програмата е разработена и тествана първоначално в ЮАР, където е известна под името Thula Sana. Наред с това тя се изпълнява и в Ел Салвадор.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↑ Повишаване на сигурната привързаност при бебетата;
- ↑ Увеличаване на чувствителността на родителите, взаимността между родител и бебе.

Вторични

- ↓ Намаляване на депресията сред родителите.

НАСЕЛЕНИЕ

Майки, от бременността до навършване на 6 месеца на бебето.

СРЕДИ

Общности, групи с високи нива на насилие в държави с ниски и средни доходи.

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

Седмични сесии/домашни посещения за период от около 8 до 9 месеца или 15 посещения

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

Специални техники за изтъкване на социалния капацитет на бебетата

Изпълнение

Подкрепа за майките/родителите чрез консултации

⁴ Тези програми са разработени чрез сътрудничество между СЗО, университетите в Кейп Таун и Стеленбош в ЮАР, университетите в Бангор, Оксфорд и Рединг в Обединеното кралство и УНИЦЕФ.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Материалите са адаптирани и преведени според различните културни условия.

Човешки ресурси

Роли:

- Пет нива на персонала: водещи, обучители, инструктори, ментори и водещи инструктори;
- С всяко ниво квалификацията се увеличава, като започва от средно училище (за водещите) до висше образование по социални дейности или психология (за инструкторите и по-нагоре);
- На всяко ниво се получава сертификат чрез поетапно обучение.

Обхват:

Водещите извършват до четири домашни посещения на ден (честотата варира по райони)

Обучение и супервизия

Водещите присъстват на 3-дневно обучение с демонстрации и добиват богат опит, преди да получат сертификат. Те получават насоки и подкрепа в хода на цялата програма.

Подкрепа при прилагането

При всички програми по РГЗЦЖ се предоставя пълна подкрепа на партньорите за прилагането при:

- Оценката на осъществимостта и готовността на района;
- Изчислението на разходите;
- Адаптирането на материалите;
- Настройването на системите за мониторинг и оценка;
- Стратегиите за първоначален контакт и набиране на участници;
- Разрешаването на проблеми по време на прилагането на програмата;
- Изграждането на капацитет на персонала от партниращи организации;
- Мониторинг на ежедневните дейности с цел осигуряване на подкрепа;
- Сертифицирането на водещите, обучителите и инструкторите.

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- 4-дневно обучение: 750 щ.д. на водещ

Постоянни разходи

- Заплата и транспорт на водещите: зависи от района

Източници на финансиране

Държавни бюджети за децата, семействата и социалното благосъстояние или многостранни дарителски агенции, дарители от частния сектор, бюджети за научно-изследователска работа на университети.

Как ще разберете дали работи?

Насоки за спазването на спецификата, осигуряването на качеството и оценката на процесите

- Супервизия, менторство и сертифициране на инструкторите;
- Провеждане на предварителни и последващи тестове за оценка на крайните резултати (извършва се от различен водещ);
- Интегриране на опции за проследяване в текущата партньорска система за мониторинг и оценка.

Инструменти или техническа подкрепа

По РГЗЦЖ се предоставя подкрепа при настройването на системите за мониторинг и оценка, като инструментите са налични на местните езици.

Какво друго можете да научите?

Ресурси

Общ преглед на програмата РГЗЦЖ се предлага от СЗО: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/plh/en/ (20)

Лица за връзка: Lucie Cluver и Cathy Ward, parentinglh@gmail.com

Резюме на програмата: Програма SOS! (помощ за родители)

Програмата SOS! (помощ за родители) е книга и образователна програма за родители, която допринася за подобряване на поведението и емоционалното учене на децата на възраст 2-12 години. Книгата съдържа 20 метода и техники в помощ на децата; те са извлечени от основани на доказателства техники и принципи за поведенческа терапия и когнитивно-поведенческа терапия. Програмата SOS! (помощ за родителите) включва книга, аудиопрограма и набор от видеоклипове и допълнителни онлайн ресурси. Програмата SOS! е разработена от д-р Лин Кларк [Lynn Clark] от Университета на Западен Кентъки и се предлага на 18 езика.

Програмата се прилага към интервенции за предотвратяване на насилието и пренебрегването на деца чрез насърчаване на уменията за позитивно родителство. Програмата се изпълнява в услуги за първична здравна помощ в Иран за оценка на това дали този тип услуги могат да се използват за провеждане на интервенции за предотвратяване на насилието сред майки на малки деца, както и дали програмата SOS! подобрява техните умения за родителска грижа. Участничките са 224 майки с деца на възраст между 2 и 6 г., които посещават един от петте участващи здравни центъра. Групите за провеждане на интервенцията посещават 2-часови седмични сесии в 2 последователни седмици, включващи обучение, ролеви игри и видеоклипове. Изпълнителите успешно интегрираха програма за обучение на родители в обичайната среда за предоставяне на медицински грижи и предоставяха умения за управление на лошото поведение, с което се предотвратява насилието над деца. Участващите родители посочват значително подобрение по отношение на ненасилственото положително отглеждане на деца (21).

За повече информация вж. уебсайта на програмата SOS! на адрес:

<https://www.sosprograms.com/freeresources> (22)

Резюме на програмата: „Безопасна среда за всяко дете“ [Safe Environment for Every Kid (SEEK)]⁵

По модела „Безопасна среда за всяко дете“ се обучават доставчици на основни здравни услуги за деца с цел извършване на кратка оценка и предприемане на първоначални мерки за предотвратяване на често срещани психологически проблеми сред родителите и полагащите грижа лица, които могат да доведат до малтретиране на деца. По време на избрани прегледи родителите доброволно попълват въпросника за родители по програмата, който съдържа 15 въпроса и попълването му отнема около 2 минути. След това специалист по поведенческа терапия или психично здраве може да предложи първоначални решения за идентифицираните проблеми и да насочи семействата към услуги или ресурси в общността. Ако такъв специалист не е на разположение, доставчикът на основните услуги е обучен да ръководи предоставянето на тези консултации и направления и може да предостави брошури с допълнителна информация и ресурси. Програмата „Безопасна среда за всяко дете“ води до ефективно намаляване на малтретирането на деца, суровите родителски практики и рисковите фактори, водещи до малтретирането на деца. Учебните материали (девет видеоклипа и допълнителни материали), инструменти и техническа помощ са достъпни онлайн. Има лицензионна такса. До голяма степен обучението може да се следва самостоятелно, като се предлага и групово обучение чрез поредица от четири уебинара.

За повече информация вж. уебсайта на програмата „Безопасна среда за всяко дете“ на адрес:

<https://www.seekwellbeing.org> (23)

⁵ Сред семействата, които получават интервенции по програмата „Безопасна среда за всяко дете“, има такива, в които вече има случаи на малтретиране на дете, и затова програмата е включена в Техническият пакет на INSPIRE в рамките на стратегията „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“. Въпреки това в повечето семейства, които получават интервенции по „Безопасна среда за всяко дете“, все още няма случаи на насилие и затова в настоящия наръчник тя е включвана в рамките на стратегията „Подкрепа за родители и полагащи грижа лица“.

Нова програма: „ИСТИНСКИ бащи“ [REAL Fathers]

Инициативата „Отговорни, ангажирани и любящи бащи“ е менторска програма от 12 сесии и кампания чрез плакати в общността, която има за цел изграждане на положителни родителски практики сред младите бащи (на възраст 16–25 години) в северните части на Уганда. Базирана на социалната когнитивна теория, програмата „ИСТИНСКИ бащи“ има за цел намаляване на случаите на НСИП и наказанието на децата чрез насилие посредством демонстриране на алтернативни стратегии за разрешаване на конфликти и саморефлексия за ролите на половете.

В пилотната програма участват петстотин млади бащи от района Атиак на провинция Амуру в Северна Уганда. Менторите са обучени доброволци от общността, избрани от младите бащи. Менторите се срещат с бащите два пъти месечно в продължение на 6 месеца, веднъж при индивидуална среща и веднъж в група с други групи ментори/бащи. Резултатите от оценката за сравнение на данни от анкетирането на мъже, преминали през интервенцията, и такива, които не са, демонстрират значително намаляване на нивата на НСИП и физическото наказание на деца при дългосрочно проследяване (24).

Програмата „ИСТИНСКИ бащи“ е разработена от Института за репродуктивно здраве към Университета в Джорджтаун в партньорство с USAID и организацията Save the Children. Тя е реализирана за първи път през 2013 г. и се провежда и до днес с планове за увеличаване на мащаба за два други района на Северна Уганда.

За повече информация вж. уебсайта на програмата „ИСТИНСКИ бащи“ на адрес: <http://irh.org/projects/real-fathers-initiative/> (25)

Подход: Програми за родителски грижи, които се провеждат в рамките на цялостни програми

В какво се състои: Положителни умения и обучение за родителска грижа, включени в други програми, като програми за житейски умения или увеличаване на доходите

Защо: Съчетаването на основани на доказателства подходи по този начин може да доведе до:

- ↑ Увеличаване на нивата на участие и ангажиране с програмите;
- ✓ Обхващане на няколко члена на семейството според тяхната възраст и потребности;
- ✓ Справяне с няколко рискови фактори и подкрепа за положителна промяна на различни нива;
- ✓ Предоставяне на възможности за по-широко ангажиране на общността и заинтересованите страни по отношение на закрилата на деца, благосъстоянието на семействата и развитието на общността.

Цялостните програми могат да са изключително икономически ефективни, тъй като инвестициите могат да доведат до многобройни краткосрочни и дългосрочни резултати. Тъй като обхващат множество аудитории и проблеми, тези подходи могат да се възползват от различни източници и потоци на финансиране.

Следващите примери за интегриране на компонент за родителска грижа в програми за житейски умения и програми за намеса от страна на странични наблюдатели са по-подробно описани в стратегията „Образование и житейски умения“. В наръчника на INSPIRE има и други примери за тези видове синергични взаимодействия.

Подкрепа за родители и полагащи грижа лица
Цялостни програми

Резюме на програмата: „Семействата за безопасни интимни срещи“ [Families for Safe Dates]

Според изследванията полагащите грижа играят важна роля за предотвратяването на насилието при романтични срещи сред юношите или НСИП сред подрастващите. При програмата „Семействата за безопасни интимни срещи“ (СБИС), продължение на програмата „Безопасни интимни срещи“, семейната среда се използва като основа за установяване на ценности за превенция на насилието. Родители на юноши използват у дома учебния план на СБИС, който се състои от шест брошури и компактдиск. Обучени здравни инструктори посещават семействата, за да насърчат завършването на обучението, да предлагат насоки, отговарят на въпроси и събират обратна връзка. Инструкторите провеждат телефонни интервюта на всеки 3 месеца, за да оценят как семействата използват информацията и крайните резултати. Тази програма води до подобряване на дискусиите в семействата във връзка с насилието по време на романтични срещи, до намаляване на толерирането на насилие по време на срещи от страна на юношите и намаляване на виктимизацията от НСИП.

За повече информация вж. учебния план на програмата „Безопасни срещи“ за превенция на насилието сред юношите при романтични срещи [An Adolescent Dating Abuse Prevention Curriculum] на адрес: <https://www.hazelden.org/web/public/safedatesproduct.page> (29)

Резюме на програмата: „Положителни действия“ [Positive Action]

Програмата „Положителни действия“ е систематична образователна програма за ученици, която стимулира естествения интерес към учене и взаимопомощта. Програмата доказано води до намаляване на случаите на насилие сред учениците. Независимо че обикновено се провежда в училища като обучение на децата за добри постъпки в училище, има и семеен комплект, който включва ръководство от 42 урока и цветни материали, чрез които родителите могат да учат децата си на добри постъпки у дома. За да се научат да използват семейния комплект, родителите могат да закупят комплекта за цялото семейство, или комплекта за родители, който е предназначен само за родители. Всеки комплект съдържа седем урока със самостоятелна проверка.

За повече информация вж. уебсайта на програмата „Положителни действия“ на адрес: <https://www.positiveaction.net/planning/grant-writing/program-descriptions> (30)

Резюме на програмата: „КиВа“ [KiVa]

„КиВа“ е основана на доказателства програма за предотвратяване и ефективно справяне с тормоза в училище. Училищната програма е базирана на информация за родители, чрез която те да бъдат ангажирани при разпознаването, предотвратяването и реагирането на тормоз. Програмата доказано води до намаляване на случаите на тормоз и виктимизация, за които е подаден сигнал или самостоятелно, или от съученик, включително вербален, социален тормоз, физически тормоз и кибертормоз.

За повече информация вж. уебсайта на „КиВа“ на адрес: <http://www.kivaprogram.net> (31)

Работен лист за изпълнение

Използвайте този работен лист при планирането на изпълнението и обвържете своята интервенция с други стратегии на INSPIRE. За всяко от действията има неща, които да съобразите. Може да е добре да добавите собствени съображения към този списък.

ДЕЙНОСТ	АСПЕКТИ ЗА РАЗМИСЪЛ
Оценка на настоящата среда	▶ Настоящите закони, политики и правоприлагане за справяне с насилието над деца от страна на родители или полагащи грижа лица ▶ Норми и практики във връзка с отглеждането на деца ▶ Системи и структури, които могат да предоставят програмна родителска грижа ▶ Данни и качествени изследвания за излагането на деца на насилие, рисковите фактори за това и извършването на насилие ▶ Съществуващи дейности за подкрепа на родителите/полагащите грижа лица и техният обхват, въздействие и съответствие с данните ▶ Възможности и пречки за прилагане или разширяване на тази стратегия
Избор на интервенции	▶ Вписване в цялостен план ▶ Осъществимост предвид контекста и наличните ресурси ▶ Укрепване и разширяване на текущите дейности или добавяне на нови подходи ▶ Насочване към всички родители и полагащи грижа лица, семейства в по-висок риск или комбинация от двете
Изграждане на партньорства	▶ Връзки със сходни проблеми или други стратегии на INSPIRE ▶ Партньорства с други заинтересовани страни, отговорни за вземане на решения страни и изпълнители, научни институти, дарители и финансиращи субекти ▶ Как общностите и гражданското общество да се ангажират при планирането и прилагането
• Определяне на необходимите ресурси и източници • Оценка на разходите • Човешки ресурси • Източници на финансова подкрепа	▶ Необходими системи, инфраструктура, събиране на данни и друга входяща информация ▶ Всички етапи според необходимостта: предварителни проучвания и адаптиране, укрепване на системите, техническа подкрепа, обучение и набиране на персонал, пилотен етап, събиране на данни, мониторинг и оценка, увеличаване на мащаба ▶ Необходими служители и обучения ▶ Източници на финансиране; как да се оползотворяват и поддържат
Прецизиране на подходите и адаптиране на програмите според местния контекст	▶ Оценка на потребностите или предварителни проучвания, ако са необходими ▶ Ангажиране и участие на общността и заинтересованите страни ▶ Процес на адаптиране ▶ Налични инструменти, ръководства или техническа подкрепа ▶ План за увеличаване на мащаба
План за наблюдение и оценка	▶ Инструменти за мониторинг и оценка на програмата ▶ Индикатори на INSPIRE, които ще използвате за измерване на въздействието ▶ Системи и процес за събиране на данни ▶ Източници на техническа подкрепа за мониторинг и оценка
Други	

БЕЛЕЖКИ
(Какво знаете към момента)

ИЗТОЧНИЦИ, ЕКСПЕРТИ, ПАРТНЬОРИ
(Откъде можете да получите допълнителна информация)

Подкрепа за родители и полагачи грижа лица

Изготвяне на график на следващите етапи

ДЕЙСТВИЕ	ОТГОВОРНА СТРАНА	ДАТА	БЕЛЕЖКИ
			

Ресурси

Общи

Preventing violence: evaluating outcomes of parenting programmes. Женева: Световна здравна организация; 2013 г. (http://www.who.int/violence_injury_prevention/publications/violence/parenting_programmes_summary.pdf?ua=1, отворено на 27 април 2018 г.).

Кратко обобщение на крайните резултати от ефективни програми за родителски грижи на СЗО, Violence Prevention Alliance, УНИЦЕФ и Университета на Кейп Таун.

Положителна родителска грижа

Positive parenting: IPSCAN Global resource guide. IPSCAN; 2016 г. (https://www.ispcan.org/wp-content/uploads/2017/04/Positive_Parenting_Report_Fi.pdf, отворено на 27 април 2018 г.).

Обобщение на клинични и полицейски консултации на високо равнище от международни експерти по закрила на детето.

Хуманитарна работа

Parents make the difference. Ню Йорк: Международен комитет за спасяване.; 2014 г. (<https://www.rescue.org/sites/default/files/document/704/parentsmakedifferencereportfinal18nov14.pdf>, отворено на 27 април 2018 г.).

Доклад за прилагането и въздействието на интервенция за родителска грижа в постконфликтна обстановка в Либерия в периода 2012–2013 г.

Safe healing and learning spaces toolkit. Международен комитет за спасяване [уебсайт]. Ню Йорк: МКС; 2016 г. (<https://www.rescue.org/resource/safe-healing-and-learning-spaces-toolkit>, отворено на 27 април 2018 г.).

Този интерактивен инструментариум с възможност за изтегляне съдържа пълни насоки и инструменти за 9-месечно прилагане на програма „Безопасно място за възстановяване и учене“, чрез която деца и юноши, които живеят в условия на конфликти и кризи, могат да учат, да се развиват и да получават закрила.

Библиография

1. Positive parenting: IPSCAN global resource guide. International Society for the Prevention of Child Abuse and Neglect. Aurora, Colorado: 2016. (https://www.ispcan.org/wp-content/uploads/2017/03/Positive_Parenting_Report_Fi.pdf, accessed 25 October 2017).
2. Lackman J, Hutchings J. Sinovuyo caring families programme for young children facilitator manual. Geneva: World Health Organization; 2016 (http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/PLH-for-Young-Children-Facilitator-manual-English.pdf, accessed 25 October 2017).
3. Bacchus, LJ, Colombini M, Contreras Urbina M, Howarth E, Gardner F, Annan J, et al. Exploring opportunities for coordinated responses to intimate partner violence and child maltreatment in low- and middle-income countries: a scoping review. Psychology, Health & Medicine. 2017; 22:135–65.
4. Sim A, Puffer E, Green E, Chase R, Zayzay J, Garcia-Rolland E, and Boone L. Parents make the difference: findings from a randomized impact evaluation of a parenting programme in rural Liberia. New York: International Rescue Committee; 2014 (<https://www.rescue.org/sites/default/files/document/704/parentsmakedifferencereportfinal18nov14.pdf>, accessed 25 October 2017).
5. Landers C. Integrating early childhood development and violence prevention. A landscape analysis: networks, campaigns, movements, and initiatives. New York: CPC Network/Columbia Mailman School of Public Health; 2014 (<http://www.cpcnetwork.org/wp-content/uploads/2014/11/ECD-Violence-Prevention-Final-Report-1.pdf>, accessed 25 October 2017).
6. INSPIRE: Seven strategies for ending violence against children. Geneva: World Health Organization; 2016.
7. Chioda L. Stop the violence in South America: a look at prevention from cradle to adulthood.

- Washington (DC): World Bank Group; 2016 (<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/25920/210664ov.pdf?sequence=3&isAllowed=y>, accessed 26 April 2018).
8. WHO, UNICEF, Violence Prevention Alliance, and University of Cape Town. Preventing violence: evaluating outcomes of parenting programmes. Geneva; World Health Organization; 2013 (http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85994/1/9789241505956_eng.pdf?ua=1, accessed 26 April 2018).
 9. Knerr W, Gardner F, Hutchings J. Violence Prevention Alliance Parenting Project Group, unpublished data, 2017.
 10. Coore Desai C, Reese JA, Shakespeare-Pellington S. The prevention of violence in childhood through parenting programmes: a global review. *Psychology, Health & Medicine*. 2017;22(sup1):166–186 (<https://doi.org/10.1080/13548506.2016.1271952>, accessed 26 April 2018).
 11. Gardner F, Montgomery P, Knerr W. Transporting evidence-based parenting programmes for child problem behaviours (age 3–10) between countries: systematic review and meta-analysis. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*. 2016;45(6):749–762 (<http://dx.doi.org/10.1080/15374416.2015.1015134>, accessed 26 April 2018).
 12. Leijten P, Melendez-Torres GJ, Knerr W, and Gardner F. transported versus homegrown parenting interventions for reducing disruptive child behaviour: a multilevel meta-regression study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*. 2016;55(7):610–17 (<https://doi.org/10.1016/j.jaac.2016.05.003>, accessed 26 April 2018).
 13. Wessels I, Ward C, Lester S. Engagement in parenting programmes: exploring facilitators of and barriers to participation. Institute for Security Studies. Policy Brief: 82, 2016 (<https://doi.org/10.13140/RG.2.1.2141.3529>, accessed 26 April 2018).
 14. Parents Matter! In: Centers for Disease Control and Prevention [website]. Atlanta: US CDC; n.d. (<https://npin.cdc.gov/parentsmatter/program.asp>, accessed 2 April 2018).
 15. Families Matter! Program overview. Atlanta: US CDC; 2014 (<https://www.cdc.gov/globalaids/publications/fmp-full-overview---final-3.5.14.pdf>, accessed 3 April 2018).
 16. ACT Raising Safe Kids Program. In: American Psychological Association [website]. Washington (DC): American Psychological Association; 2018 (<http://www.apa.org/act>, accessed 2 April 2018).
 17. Cost effectiveness analysis: improving parenting practices in Liberia and Thailand. New York: International Rescue Committee; 2016 (<https://www.rescue.org/sites/default/files/document/960/parentingdesignedbrieffinal.pdf>, accessed 2 April 2018).
 18. Families Make the Difference toolkit. In: Interagency Network for Education in Emergencies (INEE) [website]; 2018 (<http://www.ineesite.org/en/resources/families-make-the-difference-toolkit>, accessed 2 April 2018).
 19. Parenting for Lifelong Health (PLH) programme manuals. In: World Health Organization: Violence and Injury Prevention [website]. Geneva: World Health Organization; 2018 (http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/PLH-manuals/en/index1.html, accessed 2 April 2018).
 20. Parenting for Lifelong Health (PLH). In: World Health Organization: Violence and Injury Prevention [website]. Geneva: World Health Organization; 2018 (http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/child/plh/en/, accessed 2 April 2018).
 21. Oveisi S, Ardabili HE, Dadds MR, Majdzadeh R, Mohammadkhani P, Rad JA, et al. Primary prevention of parent-child conflict and abuse in Iranian mothers: a randomized-controlled trial. *Child Abuse and Neglect*. 2010;34(3):206–213 (<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2009.05.008>, accessed 26 April 2018).
 22. SOS Programs and Parents Press [website]. Bowling Green, KY: SOS Programs and Parents Press; n.d. (<https://www.sosprograms.com/freeresources>, accessed 2 April 2018).
 23. SEEK Safe Environment for Every Kid [website]. Baltimore, MD: University of Maryland School of Medicine; 2018 (www.SEEKwellbeing.com, accessed 2 April 2018).
 24. Ashburn A, Kerner B, Ojamuge D, Lundgren R. Evaluation of the responsible, engaged, and loving (REAL) fathers initiative on physical child punishment and intimate partner violence in northern Uganda. *Prevention Science*. 2017;18(7):854–864. (<https://doi.org/10.1007/s1121-016-0713-9>, accessed 2 April 2018).
 25. REAL Fathers Initiative. In: Georgetown University Institute for Reproductive Health [website].

- Washington (DC): Georgetown University Institute for Reproductive Health; 2018 (<http://irh.org/projects/real-fathers-initiative/>, accessed 2 April 2018).
26. Nurse Family Partnership. Benefits and costs: a rigorously tested program with measurable results. Denver, CO: Nurse Family Partnership; 2016 (https://www.nursefamilypartnership.org/wp-content/uploads/2017/07/NFP_Benefit_Cost_2016.pdf, accessed 7 November 2017).
 27. Nurse Family Partnership [website]. Denver, CO: Nurse Family Partnership; 2018 (<http://www.nursefamilypartnership.org/>, accessed 2 April 2018).
 28. Philani Maternal, Child Health and Nutrition Project. Cape Town: Philani Maternal, Child Health and Nutrition Project; 2014 (<http://www.philani.org.za/>, accessed 2 April 2018).
 29. Foshee V and Langwisk S. Safe Dates: an adolescent dating abuse prevention curriculum. 2nd Edition. Center City, MN: Hazelden; 2010 (<https://www.hazelden.org/web/public/safedatesproduct.page>, accessed 2 April 2018).
 30. Positive Action [website]. Twin Falls, ID: Positive Action; n.d. (<https://www.positiveaction.net>, accessed 2 April 2018).
 31. KiVa anti-bullying program [website]. Turku, Finland: University of Turku; n.d. (<http://www.kivaprogram.net/>, accessed 2 April 2018).

Увеличаване на доходите и икономическо укрепване

Цел: Подобряване на икономическата сигурност и стабилност на семействата, намаляване на малтретирането на деца и на насилието от страна на интимния партньор

Какво ще намерите в този раздел

Общ преглед: Парите са от значение

Разберете как стратегията работи
на практика

Връзки между стратегиите на
INSPIRE и извън тях

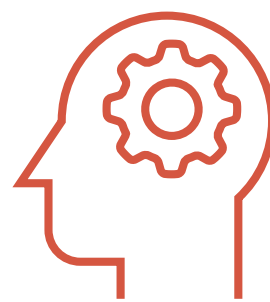
Работи най-добре, когато...

Хуманитарни дейности

Основни стъпки при
прилагането

Индикатори

стр. 162

Упражнение за съсредоточаване

Фокус на планирането Ви върху
местните нужди и контекст

стр. 166

Подходи

Научете какво е необходимо за прилагането на стратегията чрез основани на доказателства подходи и примерни програми

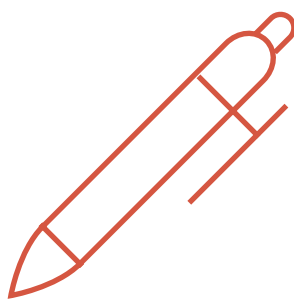
Подходите накратко

Директни плащания

Групови спестявания и заеми в комбинация с обучение за равнопоставеност между половете

Микрофинансиране в комбинация с обучение за равнопоставеност между половете

стр. 167

Работен лист за изпълнение

Определяне на ресурсите и етапите на действие с цел изготвяне на план за изпълнение

стр. 178

Ресурси

Връзка към инструменти и ресурси за прилагане на тази стратегия

стр. 181

Увеличаване на доходите и икономическо укрепване

Парите са от значение

Икономическата стабилност на семействата и овластяването намаляват рисковите фактори за насилие и увеличават защитните фактори. Достъпът до ресурси дава възможност на родителите да инвестират в здравето и образованието на децата си, увеличава икономическата устойчивост на семействата и намалява финансовия стрес. Икономическата независимост допринася за защитата на жените и подрастващите момичета от сексуална експлоатация и други рискове. В съчетание с обучение за равнопоставеност между половете, дейностите за укрепване на доходите могат да доведат до намаляване на рисковите фактори, водещи до малтретирането на деца, до това децата да бъдат свидетели на НСИП, експлоатация, детски труд и ранен брак.

Механизмите, чрез които стратегия „Увеличаване на доходите и икономическо укрепване“ (УДИУ) защитава децата и семействата, са сложни и зависят от местните условия.

Дейностите за УДИУ често са насочени към жени и към намаляване на бедността, подобряване на здравето и храненето на децата, подкрепа за образованието или овластяване на жените като цяло. Те могат да се изпълняват в съчетание с конкретни инициативи, като например подкрепа за родители или обучение за равнопоставеност между половете (вж. Каре 18).

Въздействието от тези съвместни усилия може да доведе до увеличаване на устойчивостта на семейството и децата по осезаеми и не така осезаеми начини, които се отразяват на насилието.

Каре 18

Защо обучението за равнопоставеност между половете е важно?

Обучението за равнопоставеност между половете ангажира жените и техните партньори в диалог, критична рефлексия и дейности за изграждане на умения във връзка с нормите и ролите на половете. Възможни теми за разглеждане са взаимоотношения и комуникация, участието на жените в стопанската дейност, достъп до обществено пространство, контрол на ресурси, възможност за вземане на решения, както и насилието над жени. С помощта на обучението за равнопоставеност между половете мъжете разбират и подкрепят участието на жените в програми за УДИУ, за намаляване на НСИП и подпомагане на жените да контролират ресурси.

Като минимум е важно програмите за УДИУ, насочени към бенефициенти жени, да започнат с мобилни дейности и повишаване на чувствителността сред мъжете и жените в общността, да комуникират целите на програмите и да спечелят подкрепа. Чрез непрекъснат мониторинг се оценява мнението на мъжете за това как им е повлияла програмата.

Връзки между стратегиите на INSPIRE и извън тях

Подобряването на икономическата сигурност на семейството може да бъде компонент от много стратегии на INSPIRE, както и от дейности, които надхвърлят темата за насилието.

Изпълнение и прилагане на закони

УДИУ подкрепя законите за предотвратяване на злоупотребата с алкохол, като предлага на търговците други варианти за получаване на доходи

Норми и ценности

Образование, изграждане на умения и дискусии за нормите за половете подкрепят жените и момичетата в усилието им да се противопоставят на вредните норми, които водят до насилие

Безопасна среда

УДИУ подкрепя развитието на общността и алтернативите на незаконни и вредящи на здравето източници на доходи

Подкрепа за родители и полагащи грижа лица

УДИУ може да доведе до намаляване на стреса за родителите, което допринася за намаляването на насилието и малтретирането и увеличаване на грижовно поведение

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

УДИУ подкрепя семействата, осигуряващи приемна грижа и настаняване при близки и роднини

Образование и житейски умения

Чрез УДИУ могат да се отстранят пречките пред посещаването на училище и постигането на добри резултати, както и да се съчетае с програми за житейски умения

МАЩАБНИ ЗДРАВНИ, СОЦИАЛНИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОГРАМИ

Допринася за намаляване на бедността

Подобрява здравето и храненето на децата

Стимулира социалното, икономическото и политическото приобщаване на всички хора

Увеличаване на доходите и икономическо укрепване

В *Техническият пакет на INSPIRE* са открити три основани на данни подхода за превенция на насилието чрез УДИУ:

- **Директни плащания.** Директни плащания към уязвими лица или семейства, които се отпускат или под условие (например в зависимост от това дали децата посещават училище), или безусловно.
- **Групови спестявания и заеми.** Членовете набират ресурси, за да си отпускат заеми едни на други.
- **Микрофинансиране.** Подобни външни организации предоставят малки заеми и обучение за местните предприемачи, които нямат достъп до банкови заеми.

Наред с предимствата подходите по УДИУ са свързани и с рискове, сред които са следните последици:

- Жените могат да са обект на неприятна реакция или насилие от партньор, който не ги подкрепя, или от общността, тъй като са получили повече контрол над икономическите ресурси и вземането на решения.
- Родителите могат да не пращат децата си на училище, за да работят в семеен бизнес.
- За жените и подрастващите, заети в микропредприятия, може да има по-голям риск от насилие или експлоатация.

Чрез участие на общността и внимателна оценка програмите за УДИУ могат да избегнат тези рискове и да защитават бенефициентите.

Работи най-добре, когато...

Според новите доказателства и опита може да има по-голяма вероятност дейностите за УДИУ да постигнат желаното въздействие, когато програмите:

- ✓ са съчетани с интервенции за укрепване на социалните активи, като например програми за родителска подкрепа, обучение за житейски умения или промяна на нормите за момчетата и момичетата и обучение за равнопоставеност между половете;
- ✓ се мониторира внимателно, така че да се оценява изпълнението и въздействието, и по-специално въздействието на неочаквани фактори (и при условие че данните се анализират по възраст, пол и други особености с цел установяване на всички непредвидени последици за децата);
- ✓ включват служители с икономически и бизнес умения, както и с опит в областта на социалните услуги;
- ✓ има цел да бъдат обвързани с по-широки социални услуги и системи.

Хуманитарни дейности

Дейностите за увеличаване на доходите и икономическо укрепване помагат в някои конфликтни и кризисни условия, въпреки че данните за това какво допринася за закрилата на децата са ограничени. По-долу са представени поуки от досегашния опит.

- Директните плащания се отпускат в хуманитарни условия на разселени семейства за закупуване на консумативи или инвестиране в подслон или услуги. Наред с това груповите спестявания и микрофинансирането се използват в по-стабилни в географско отношение групи от населението, включително в райони, в които тече възстановяване, или са в постконфликтна ситуация.
- Надежден подход е да се търсят начини за координация и евентуално консолидиране на няколко потока на икономическа помощ, която е позната в тези условия.
- Нуждите от закрила на децата следва да се оценяват внимателно и непрекъснато.
- В началото на всяка дейност следва да се включват членовете на общността домакин – и мъже, и жени.
- При директните плащания трябва да се разяснява целта на помощта и да се предоставя основно обучение за финансова грамотност.
- Трябва да се извършва мониторинг след плащането, за да се оценява търсеният контрол на активите от страна на бенефициентите, и по-специално ако целевата група от населението са жени или юноши.
- Тъй като тази подкрепа не е дългосрочна, от самото начало следва да се планира стратегията за преход или изход.

За повече информация вж. част „Хуманитарни дейности“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

Основни стъпки при прилагането

Кои са бенефициентите?

Често целевите приемници по схемите за директни плащания са най-уязвимите семейства по отношение на доходите си или други фактори, по които се определя допустимостта по програмата.

Редица ефективни програми разчитат на членове на общността при идентифицирането на най-уязвимите потенциални бенефициенти. Въпреки това е важно при този процес да се избягва и стигматизиране на семействата. За националните програми са необходими системи за събиране и проверка на информация за идентифициране и предприемане на последващи мерки по отношение на подходящите домакинства.

Програмите за групови спестявания и микрофинансиране като цяло работят най-добре с бенефициенти, които имат известни способности за спестяване и инвестиране и необходимите умения за управление на бизнес, а не са най-маргинализираните в икономическо отношение.

Как може да се установи баланс между рисковете и ползите?

Програмите за УДИУ носят както ползи, така и потенциални рискове. Сред рисковете са:

- опасения за безопасността на децата и жените, които са заети в микропредприятия или имат по-голям достъп до ресурси;
- икономически рискове, ако програмите не са хармонизирани с местните пазарни условия.

Децата участват в почти всички семейни микропредприятия, което означава, че всяка икономическа интервенция вероятно ще засегне начина, по който те прекарват времето си.

Планирането на дейности за УДИУ изисква внимателна оценка на рисковете за безопасността на децата и жените и на нуждата от допълнителни дейности за закрила на детето, свързани с програмата. Важно е да се извършва мониторинг на безопасността на децата и тенденциите на използване на времето, така че програмата да не им навреди. Оценките на поминъка и пазарните анализи могат да помогнат при подбора на подходящи микропредприятия, които имат по-голяма вероятност да донесат желаните резултати за участниците, без това да засяга поминъка на други членове на общността.

Как програмите за УДИУ могат да станат устойчиви?

Националните програми за директни плащания имат нужда от трайни инвестиции, но могат да допринесат и до редица положителни крайни резултати (включително дълготрайно намаляване на бедността). Групите за микрофинансиране и спестявания имат потенциала да започнат да се самоиздържат финансово при подходящата техническа подкрепа (за такъв модел вж. резюмето на програма ОСВЗ). Всички дейности за УДИУ обикновено са по-устойчиви, когато в тях са интегрирани обучения, менторство и поемане на отговорност от общността.

Индикатори

Следните индикатори на INSPIRE могат да се използват за измерване на въздействието на интервенциите за УДИУ (вж. *Приложения А и Б* за списък с индикаторите и мерките на INSPIRE).

- 7.1 Деца под националния праг на бедността (индикатор по ЦУР 1.2.1)
- 7.2 Деца, които живеят в домакинства с несигурни източници на храна (индикатор по ЦУР 2.1.2)
- 7.3 Овластяване на жени и момичета, които в момента имат партньори
- 7.4 Деца, обхванати от системите за социална закрила (индикатор за ЦУР 1.3.1)

Упражнение за съсредоточаване

Преди да преминете към конкретните подходи и програми за прилагане на тази стратегия, отделете минута да помислите върху своята среда и цели, какво вече се прави и какво искате да промените.

Целта на това упражнение е да Ви помогне да се съсредоточите върху приоритетите си, докато се запознавате по-добре с основаните на данни подходи и програмите в тази стратегия. Можете да направите упражнението самостоятелно или в група.

- ❓ Как според Вас УДИУ ще се впише в цялостната Ви дейност за намаляване на насилието над деца?
- ❓ Прилагат ли се вече някакви подходи за УДИУ във Вашата общност? Какво работи добре и какво – не?
- ❓ Как според Вас ролите на половете се отразяват на икономическото участие? Какви са пречките и възможностите за маргинализираните групи по отношение на подобряването на доходите им? Как бихте могли да обхванете тези групи?
- ❓ Какво би могла да предприеме Вашата агенция или организация във връзка с планирането и операциите и какви функции, напр. отпускане на заеми или разпределение на директни плащания, следва да се делегират на опитни специализирани агенции? Кой друг трябва да участва?
- ❓ Въз основа на бележките Ви по-горе, каква е целта Ви за приложението на стратегията УДИУ във Вашата общност?

 Използвайте това място за бележки.

Подходите накратко

Предвид връзките между НСИП и малтретирането на деца тези подходи на INSPIRE — които представляват основана на доказателства, надеждна или обещаваща практика в областта на справянето с НСИП — могат да бъдат част от цялостен план за предотвратяване и реагиране на насилието над деца. Въпреки това е необходима повече работа за оценка на техните последици върху насилието над по-малките деца.

Директни плащания	Асоциации за групови спестявания и кредити в комбинация с обучение за равнопоставеност на половете	Микрофинансиране в комбинация с обучения за нормите за половете/ равнопоставеност на половете
Средствата се отпускат директно на нуждаещи се хора, под определени условия или безусловно	Малки групи набират пари, за да си отпускат взаимно заеми, и участват в обучения за половите норми или равнопоставеността	Организации предоставят на новите предприемачи малки кредити и обучение за съответните умения, наред с обучение за половите норми и равнопоставеността
Групи от населението/среди: Икономически маргинализирани семейства Градски и селски райони	Групи от населението/среди: Лица (често жени) или семейства в общности с нулев или ограничен достъп до традиционни банки Селски райони или общности с високо ниво на доверие и социална кохезия	Групи от населението/среди: Лица (често жени) или семейства в общности с нулев или ограничен достъп до традиционни банки Градски и селски райони
Цена: висока - Разходи за еднократни или постоянни плащания - Административна структура - Допълнителни инвестиции в помощни услуги за бенефициентите (РДР, родителска грижа и т.н.) - Мониторинг Програмите за директни плащания могат да реализират икономии от мащаба, тъй като те обхващат голям брой семейства, което увеличава икономическата им ефективност	Цена: ниска - Капиталът се набира от членовете - Малките групи често се управляват самостоятелно с известна техническа подкрепа и обучения - Мониторинг	Цена: средна - Капиталови инвестиции - Административни разходи за управление - Техническа подкрепа и обучение - Мониторинг
Потенциални крайни резултати - Намаляване на малтретирането на деца и НСИП - Увеличаване на родителския контрол - Намаляване на агресията сред младежите - Ръст на просоциалното поведение	Потенциални крайни резултати - Намаляване на НСИП - Намаляване на риска от това деца да бъдат свидетели на насилие	Потенциални крайни резултати - Намаляване на НСИП - Намаляване на риска от това деца да бъдат свидетели на насилие - Намаляване на риска от сексуално насилие и експлоатация
Примерни програми Проект „Трансфери“ (Африка) Prospera (Мексико)	Примерни програми ДСКА (Доброволни спестявания и кредитни асоциации) + GDG (Кот д'Ивоар) ОСВЗ (в цял свят)	Примерни програми IMAGE (ЮАР) Овластяване и осигуряване на прехрана за подрастващите [Empowerment and Livelihood for Adolescents] (Уганда)

Подход: Директни плащания

В какво се състои: Директни, често продължаващи плащания към икономически уязвими домакинства, които в много случаи се управляват от правителството

Защо: Допълнителните ресурси дават възможност на семействата да се справят с основни потребности и да инвестират в здравето и образованието на децата. Наред с това директните плащания могат да допринесат и за постигането на следните резултати (1).

- ↓ Намаляване на малтретирането на деца и НСИП
- ↓ Намаляване на риска от сексуално насилие и експлоатация на младежи
- ↓ Намаляване на симптомите на агресия сред младежите
- ↑ Ръст на просоциалното поведение, и по-специално сред момчетата в юношеска възраст

Директните плащания могат да бъдат условни или безусловни (вж. Каре 19). Директните плащания „под условие“ могат да се отпускат при определени изисквания за бенефициента, като например да гарантира, че децата посещават училище или медицински прегледи в ранна детска възраст, или при участие на родителите в обучения и програми за подкрепа.

Директните плащания подкрепят семействата в краткосрочен и дългосрочен план. В краткосрочен план те подпомагат плащането за основна храна, жилище и услуги, които допринасят за развитието на децата. Тази подкрепа също така може да намали стреса и психическото и емоционално напрежение за родителите вследствие на живота в крайна бедност, което да доведе до намаляване на НСИП и до по-добра родителска грижа. Тези инвестиции в ранен етап имат потенциала да донесат дълготрайни ползи за физическото и психичното здраве на децата, участието им в образованието и цялостната им устойчивост, което им помага да излязат от бедността и намалява рисковете за тях да станат жертви или извършители на насилие в бъдеще.

Разходи, икономическа ефективност и източници на финансиране

Плащанията към бенефициентите обикновено са най-големите постоянни разходи и зависят от:

- броя на допустимите бенефициенти;
- отпусканите суми, които могат да варират в зависимост от броя членове на домакинството или други фактори

Оперативните разходи включват:

- анализ за определяне на критериите за допустимост;
- система за социална информация с цел откриване и установяване на местоположението на най-уязвимите домакинства и обезпечаване на координацията между помощните служби и услугите, на чиито условия отговарят те;
- система за изплащане на сумите;
- набиране на персонал;
- мониторинг и оценка

По данни на Световната банка разходите за по-големите национални програми за директни плащания са около 0,4% от БВП на държавите, като административните разходи са под 10% от общите разходи за развити програми. Това представлява икономия на разходи, ако те се използват вместо скъпи или лошо насочени програми (2).

На фона на растящите доказателства в подкрепа на ефективността на директните плащания двустранните и многостранните агенции и частните фондации работят с национални правителства, за да улеснят финансирането на тези дейности.

Каре 19

Условни или безусловни?

Данните сочат, че програмите и за условни, и за безусловни директни плащания носят ползи за децата и семействата. Директните плащания „под условие“ дават възможност на програмите да ги свързват с други желателни здравни, образователни и социални интервенции. За тях обаче е необходим персонал и системи за мониторинг на спазването им, въпреки че дори тяхното наименуване като трансфери, предназначени за образование или здравеопазване, може да накара реципиентите да ги харчат за тези приоритети, без да се извършва мониторинг. Паричните суми трябва да бъдат достатъчно високи, за да покриват разходите за придържане към условията — например, ако децата, които досега са допринасяли към семейните доходи, тръгнат на училище. Ранното включване на общностите в оценката и строгия мониторинг на въздействието ще помогнат да се определи дали директните плащания „под условие“ са удачни за даден контекст.

За повече информация вж. част „Директни плащания“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

Оценка

- Оценете текущите интервенции за подкрепа на уязвими семейства и потърсете пропуските в тях.
- Търсете възможности за сътрудничество с други източници на подкрепа, които се предлагат на уязвими семейства, с цел максимално увеличение на помощите и ефективността.
- Разгледайте въздействието на обичайната динамика в домакинствата и ролите на половете при вземането на финансови решения и контрола върху активите.
- Преценете всички потенциални рискове на директните плащания за децата и семействата.

Закрила на детето

Комисията на ООН по правата на човека. „Наръчник за защита при интервенции с директни плащания“ [Guide for protection in cash-based interventions]

USAID. „Децата и програмите за икономическо укрепване: постигане на максимални ползи и свеждане на вредите до минимум“ [Children and economic strengthening programs: Maximizing benefits and minimizing harm]

(вж. стр. 38–40 за подробности за закрилата на деца)

Save the Children. Аналитичен инструментариум „Чувствителност на децата при изготвяне на програми за облекчаване на бедността“ [Child sensitivity in poverty alleviation programming: an analytical toolkit]

Данни и анализ

Преди прилагането:

- Определете финансовите нужди на семействата, за да определите сумите и изискванията за допустимост.
- Съберете информация, за да потвърдите допустимостта и да регистрирате базовите мерки.

По време на прилагането:

- съберете информация за начина, по който бенефициентите използват парите няколко дни след превода за по-точна справка.
- Коригирайте честотата, изплащането и сумите на преводите въз основа на текущия анализ.

План на програмата

Световна банка. „Насочване на трансфери в развиващите се държави“ [Targeting of transfers in developing countries]

Интерамериканска банка за развитие. „Как работи Prospera? Най-добри практики при прилагането на програми за директни плащания „под условие“ в Латинска Америка и Карибския регион“ [How does Prospera work? Best practices in the implementation of conditional cash transfer programs in Latin America and the Caribbean]

Съображения относно осъществимостта

- Поетапното осъществяване дава възможност за коригиране на процеса и за оценка на въздействието на ранен етап.
- Планирайте безопасно и прозрачно разпределение на помощите и механизми за отчетност, като например проверки на място, кръстосани проверки, инструменти за подаване на жалби и за обезщетения.
- Уверете се, че всички условия или свързани услуги (като например медицински или образователни) разполагат с достатъчен капацитет и качество и бенефициентите по програмите имат достъп до тях. Може да е необходима директна подкрепа към тези услуги.
- Изгответе изходна стратегия и стратегия преход за семействата и общностите. Това включва преход към други видове подкрепа за развитие на общността, като програми за образование или генериране на доходи.

Вж. също

Стратегия „Подкрепа за родители и полагащи грижа лица“

Стратегия „Образование и житейски умения“

Дейности за подкрепа

- Социални и поведенчески интервенции за подкрепа на родителската грижа, справедливи норми за различните полове, детско здраве и образование.
- Обучение за увеличаване на капацитета на домакинствата да управляват ресурсите самостоятелно.

Резюме на програмата: Проект „Трансфери“ [Transfer Project]

Проектът „Трансфери“, международна инициатива за научни изследвания, създаден през 2008 г., осигурява данни за въздействието на мащабни национални програми за директни плащания в Субсахарска Африка. Правителствата управляват и изпълняват програмите, а проектът „Трансфери“ осигурява техническа помощ при оценката. В INSPIRE са цитирани две програми по проекта „Трансфери“, защото за тях има доказателства, че водят до предотвратяване на насилието.

Програмата за хармонизиране на социалните директни плащания (ХСДП) в Зимбабве е насочена към домакинства, които са както трудово възпрепятствани, така и бедни по отношение на прехраната. Допустимите домакинства получават по 10 до 25 щ.д. на месец в зависимост от големината на домакинството. До февруари 2014 г. бяха обхванати 55 509 домакинства в 20 от общо 65 провинции на страната, като програмата се разширява, така че да обхване цялата държава. ХСДП се финансира съвместно от правителството на Зимбабве и дарители, като УНИЦЕФ осигурява допълнителна финансова и техническа подкрепа наред с управлението на Фонда за закрила на детето (ФЗД).

По пилотната Програма за социалните директни плащания в Малави се отпускаха средно по 13 щ.д. месечно на 32 561 бедни и ограничени откъм възможности за труд домакинства в седем провинции с цел намаляване на бедността и глада и увеличаване на записването в училище. Получените резултати бяха използвани за подобряване на операциите, като по-строг мониторинг от страна на управлението на провинциите, автоматизиране и изясняване на регистрирането на критериите за допустимост. От тогава до сега програмата е разширена до други провинции и до 2015 г. бе обхванала около 100 000 домакинства. Паричните суми варират от 2 до 6 щ.д. в зависимост от големината на домакинството и броя на децата, записани в училище — около 17% от разходите на домакинството.

За повече информация вж. уебсайта на проект „Трансфери“: <https://transfer.cpc.unc.edu> (3)) и „Измерване на междуличностното насилие в национални оценки на социални директни плащания“ [Measurement of interpersonal violence in national social cash transfer evaluations](4)

Резюме на програмата: Prospera (допреди под името „Oportunidades“)

Prospera е програма за директни плащания „под условие“, която се реализира от правителството на Мексико от 1997 г. насам. По програмата се осигурява помощ на семейства за посещение на училище, здравеопазване и прехрана. Това е една от най-щателно оценяваните програми за директни плащания и тя доказано води до намаляване на НСИП и увеличаване на защитните фактори, свързани с насилието сред младежите.

Prospera дължи успеха си на добре дефинираната целева група от населението и на прозрачния процес по подбор на бенефициенти. Наред с това програмата има силно присъствие на терен с цел предотвратяване и установяване на проблеми на ранен етап и стимулиране на социалната кохезия дори и в отдалечените райони, както и стабилен план за оценка, който дава възможност за корекции и подобряване. Във времето Prospera се разшири и вече включва компонент за подобряване на уменията на семействата да правят дългосрочни инвестиции. Програмата започна да насърчава връзките със социалните услуги, услугите в областта на производството, службите по заетостта и стипендиите за професионално обучение; наред с това тя води до увеличаване на достъпа на бенефициентите до спестявания, микрокредитиране и застраховане.

Prospera работи по разработване на интегрирана социална информационна система, подобна на Cadastro Unico в Бразилия, за точно идентифициране на най-бедните граждани и за установяване на местоположението и потребностите им. До края на 2014 г. по Prospera са обслужени над 6 милиона семейства. Отпуснатият за финансовата година на 2015-а бюджет е на стойност около 4,5 милиона щ.д. Моделът е прилаган в над 50 държави в целия свят.

За повече информация вж. „Как работи Prospera? Най-добри практики при прилагането на програми за директни плащания „под условие“ в Латинска Америка и Карибския регион“ [How Does Prospera Work? Best practices in the implementation of conditional cash transfer programs in Latin America and the Caribbean] (5)

Подход: Асоциации за групови спестявания и кредити в комбинация с обучение за равнопоставеност на половете

В какво се състои: Групи от самостоятелно подбрани хора, които набират собствени пари, за да отпускат заеми на други членове, които ги връщат на групата с лихва

Защо: Общностите в селски райони или лицата без достъп до официални финансови услуги могат да правят спестявания и да получават малки заеми. Увеличаването на икономическата сигурност може да доведе до следните крайни резултати:

- ↓ Намаляване на НСИП;
- ↓ Намаляване на риска от това деца да бъдат свидетели на насилие

Заемите се връщат с лихва, така че спестяванията на членовете нарастват. Малки групи (т.нар. доброволни спестявания (или в селата) и кредитни асоциации или ДСКА) често са част от проекти за овластяване на жените, като се предлагат и обучения за равнопоставеност на половете, евентуално заедно с обучения за умения по управление на финанси.

Разходи и икономическа ефективност

Капиталът се осигурява от членовете. След като получават подкрепа за стартиране за около една година, групите почти изцяло се самоиздържат. Разходните пера са следните:

- Обучение и заплати или стипендии за агентите и водещите на семинарите на място
 - » Агентите на терен за спестовните групи могат да управляват между 5 и 12 групи;
 - » Препоръчителното съотношение на супервайзорите е един на 5 до 10 агенти на терен;
 - » Водещите на обучения за половете могат да бъдат други хора, а не агентите на терен за спестовните групи. По някои програми има по двама служители — по един мъж и една жена.
- Материали (дневници, заключващи се кутии);
- Разходи за мониторинг и оценка.

Бележки относно прилагането

За повече информация

Асоциациите за групови спестявания и кредити обикновено работят най-добре в общности в селски райони, където хората се познават добре и има силна социална кохезия. Освен това те могат да работят добре и в градове или неформални селища, ако групите са по-малки или ако членовете са свързани по някакъв начин (напр. комисия на жилищен район, религиозна група и др.).

Цикълът на спестяванията и отпускането на заем обикновено е с ясна крайна дата (обикновено 8–12 месеца), след което инвестицията и печалбата се връща на членовете. Членовете могат да реинвестират, ако решат.

Въпреки че членовете на спестовните групи нямат нужда от специални умения за участие, програмите постигат по-голям успех, ако се водят от обучени водещи.

План на програмата и ръководства

Мрежата SEEP. „Указания относно качеството на програмите за спестовни групи“ [Program quality guidelines for savings groups]

ОСВЗ. „Ръководство за представителите на терен в общности за спестявания и вътрешни заеми (ОСВЗ)“ [Savings and internal lending communities (SILC) field agent guide]

ОСВЗ. „Ръководство за прилагане за частните доставчици на услуги“ [Private Service Provider Implementation Manual]

Обучение за равнопоставеност на половете

CARE. „Как групите за спестявания подобряват равнопоставеността между половете и доброто управление“ [How savings groups promote gender equality and good governance] (блог)

Резюме на програмата: Доброволни спестявания и кредитни асоциации (ДСКА) и диалог по въпросите на равнопоставеността на половете, Кот д'Ивоар

Три организации – Innovations for Poverty Action, МКС и Факултета по общественото здраве на Йейл – оцениха въздействието от добавянето на групи за диалог по въпросите на равнопоставеността на половете към програми за групови спестявания в селски райони на Кот д'Ивоар. Групите са насочени към жени и техните партньори мъже, които да участват в осем сесии за период от 16 седмици. Сесиите на живо се водят от един мъж и една жена, представители на МКС на терен. В рамките на програмата се провеждат групови дискусии, ролеви игри и задания за домашна работа, като съдържанието акцентира върху ненасилствено поведение у дома, уважението и комуникацията между партньорите и зачитането на приноса на жените за благосъстоянието на домакинството. Физическото и сексуалното НСИП, икономическото насилие и нагласите по отношение на насилието са оценени миналата година на базово и последващо равнище. Групите отбелязват значително намаляване на икономическото насилие и приемане на НСИП, като жените, присъствали на над 75% от сесиите, посочват намаляване на НСИП.

За повече информация вж. „Въздействието на диалога за половете и достъпа до спестявания и заеми върху насилието от страна на интимния партньор в Кот д'Ивоар“ [The impact of gender dialogue and access to savings and loans on intimate partner violence in Côte d'Ivoire] (6)

Резюме на програмата: Общности за спестявания и вътрешни заеми (ОСВЗ) [Savings and Internal Lending Communities (SILC)]

Методологията за общностите за спестявания и вътрешни заеми (ОСВЗ), разработена от Catholic Relief Services (CRS), надгражда модела за ДСКА и се прилага в над 43 държави. Обучени агенти на терен помагат на местните организации, които нямат експертни познания за финансовите услуги, с прилагането на програми за ОСВЗ. Групите са от по 15 до 25 вътрешно избрани членове и се управляват от 7-членна комисия. Всяка ОСВЗ приема собствени правила и суми за инвестиране и отпускане. Те имат редовни срещи и всички трансакции се извършват по време на срещите с цел гарантиране на прозрачност. Агентите на терен осигуряват насоки при сформирани на групите, стимулиране на култура на доверие и взаимно уважение, както и помощ при планирането, мониторинга и отчитането. След едногодишно обучение от агенти на терен ОСВЗ могат да работят сами с минимална подкрепа.

CRS се разви до модел за частни доставчици на услуги, в който квалифицирани агенти предоставят услугите си на ОСВЗ безплатно. Това стимулира поемането на отговорност от общността и превръща ОСВЗ в самоиздържащи се субекти след изтичане на обичайния финансов цикъл за проекта.

Основната методология за ОСВЗ може да се адаптира за различни нужди и условия. Групите за момичета на възраст 10–14 години и млади жени на възраст 15–24 години в Лесото предлагат възможности за спестяване наред с придобиване на житейски умения, умения за финансово управление и изграждане на социални активи. Програмата в Лесото предлага и изграждане на умения за родители на участващи момичета с приспособена версия на програма Sinovuyo Teep, която съдържа и компонент за ХИВ (вж. стратегия „Подкрепа за родители и полагащи грижа лица“). Това наслагване на подкрепящи стратегии се координира по инициативата DREAMS на Плана на президента на САЩ за спешна помощ за борбата със СПИН. До октомври 2017 г. по комбинираните програми (групите за спестявания, изграждане на социални активи и родителска грижа) са работили 800 агенти на терен и са обхванати 56 000 момичета, млади жени и родители.

За повече информация вж. част „Спестовни групи“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

Подход: Микрофинансиране в комбинация с обученията за равнопоставеност на половете

Програмите за микрофинансиране могат да бъдат отправна точка към използването на официални финансови услуги.

В какво се състои: Заеми, отпускани на малки групи от нови предприемачи, често жени, които нямат достъп до обичайните кредитни или банкови услуги.

Защо: Жените могат да засилят икономическото си участие и личната си икономическа сигурност или тази на домакинството. Това може да доведе до намаляване на:

- ↓ насилието от страна на интимния партньор;
- ↓ риска от това деца да бъдат свидетели на насилие;
- ↓ ранна или нежелана бременност;
- ↓ риска от ранен брак.

В комбинация с обучение за равнопоставеност между половете, микрофинансирането може да помогне на жените и момичетата да добият по-голяма финансова независимост, да генерират ресурси за инвестиции в училище или в семейството и да понижат рисковете от упражняване на насилие върху тях. Често микрофинансирането се извършва в групи, като членовете на групата гарантират взаимните заеми. Участниците получават кредит за период от 6 до 12 месеца. По програмите по този подход се предоставят и обученията за умения по финансова грамотност и подкрепа за предприемачи, както и обучение за равнопоставеност между половете

Бележки относно прилагането

За повече информация

Оценка

Извършването на оценка е изключително важно при интервенциите за микрофинансиране. Това включва:

- Ангажиране на участниците в оценката на нуждите и планирането на програмата.
- Анализ на рисковете, пречките и опасенията за безопасността на жените, участващи в дейности за генериране на доходи.
- Оценка на пазара, за да се установи какви продукти, услуги или умения са необходими, отговарят на уменията и интересите на жените и могат реално да бъдат реализирани на пазара.

Данни и анализ на данни

- Събиране на данни за детския труд, нивата на записване в училище и рисковете за жените и излагането на насилие, за да се оценят евентуалните негативни въздействия на програмите за микрофинансиране върху тези крайни резултати.

Съображения относно осъществимостта

- Програмите за микрофинансиране са най-подходящи за хора, които имат известни продаваеми умения и опит, но нямат капитал. Често те не са от полза за най-уязвимите и маргинализирани.
- Връзки с услуги и програми, които имат за цел овластяване на жените, така че микрофинансирането е част от холистични дейности за укрепване на силата и независимостта на жените.

Дейности за подкрепа

Както при дейностите за УДИУ, предвидете и вземете мерки във връзка с евентуални негативни реакции срещу икономическата независимост на жените. Обмислете следните фактори:

- Образование и информационни кампании за участващите мъже и по-широката им общност;
- Планиране на безопасността при финансовите трансакции;
- Механизми за подаване на сигнали и услуги за подкрепа на жени, които са обект на заплахи или насилие

Оценка и анализ на пазара

Мрежата SEEP. „Поуки от клиенти: инструменти за оценка за специалисти по микрофинансиране“ [Learning from clients: assessment tools for microfinance practitioners]

USAID. „Икономическо укрепване за уязвими деца“ [Economic strengthening for vulnerable children]

Вж. стр. 18 за това каква пазарна информация трябва да се събира по време на планирането

Microsave. „Пазарно проучване за наръчника за участниците в MicroFinance“ [Market research for MicroFinance participant's manual]

Programme design

CARE. „Микрофинансиране“ [Microfinance] (ресурси на уебсайта)

Виртуален експертен център на ООН Жени за прекратяване на насилието над жени и момичета: „Принципи за създаване на програми“ [UN Women's Virtual Knowledge Centre to End Violence Against Women and Girls: Principles for establishing programmes]

Вж. също

Стратегия „Норми и ценности“

Стратегия „Образование и житейски умения“

Стратегия „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“

Увеличаване на доходите и икономическо укрепване

Интервенция с микрофинансиране за помощ и за превенция на СПИН и равнопоставеност на половете

[Intervention with Microfinance for AIDS and Gender Equity] – IMAGE

Програма IMAGE е комбинирана програма за микрофинансиране и образование в групи с едногодишен учебен план за обучение по въпросите на половете и ХИВ под името „Сестри за цял живот“ [Sisters for Life] (SfL), която се предоставя на жени по време на срещи за връщане на заеми. Целта на програмата е овластяване на жените, за да подобрят икономическото си състояние, и намаляване на нивата на НСИП и ХИВ, като се отчита, че бедността и половото и икономическото неравенство са в основата на тези два проблема. Програмата IMAGE се изпълнява в сътрудничество между фондация Small Enterprise (SEF), Факултета по общественото здраве, Университета Уитутърсранд и London School of Hygiene and Tropical Medicine (LSHTM).

В ЮАР мащабът на програмата IMAGE бе увеличен (от 450 до 30 000 жени), като е адаптирана и се изпълнява и в Перу и Танзания.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на НСИП

Вторични

- ↑ Подобряване на личната увереност и умения за общуване;
- ↑ Увеличаване на нагласите и практиките за равнопоставеност на половете;
- ↑ Подобряване на общуването между партньорите;
- ↓ Намаляване на рисковото сексуално поведение и непланирана бременност;
- ↑ Подобряване на хранителния статус.

- ▶ За следващите 6 месеца избрани водещи фигури работят с общността по разработване на план за действие за селото.

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Компонент за микрофинансиране: групи от по пет жени изпълняват ролята на гарант при отпускането на малки кредити една на друга за развиването на малки предприятия.
- ▶ Компонентът с обучение на SfL беше създаден въз основа на изследване за насилието в този район. В него се разглеждат ролите на половете, културните вярвания, властовите отношения, самоуважението, НСИП, ХИВ.

Изпълнение

Групите се срещат на всеки две седмици за връщане на заемите и обучение.

Използват се интерактивни методи за увеличаване на увереността, подобряване на уменията за общуване и стимулиране на критичното мислене.

ЦЕЛЕВО НАСЕЛЕНИЕ

Жени на възраст над 18 години

СРЕДИ

Общности с ниски доходи в селски райони

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

Обучението от SfL се включва в постоянна програма за микрофинансиране за период от 12 месеца.

- ▶ Десет едночасови сесии през първите 6 месеца.

ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ

Според проучване от 2011 г. разходите на спечелена ГЖКУ са в размер на 7688 щ.д. за пробния период и 2307 щ.д. за първоначалното провеждане с увеличен мащаб (8)

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

- Необходими данни и информация;
- Население и демография (жени и големина на домакинствата, характер на партньорствата);
- Оценка на социално-икономическия статут;
- Разпространение, тип, рискови фактори, въздействие на насилието (данни, разбити по пол и възраст);
- Налични услуги за насочване;
- Културни практики и език за адаптиране;
- Приоритетни проблеми на общността.

Човешки ресурси

Роли

- Инструктори от SfL с диплома по социология или изследвания на пола или минимум обучение и опит в областта на насилието, основано на пола;
- Водещи на програми за микрофинансиране.

Обхват

Инструкторите водят сесии за до осем групи от по средно 40 жени всяка, заедно с водещ на програми за микрофинансиране.

Обучение и супервизия

Инструкторите получават 2-седмично класно обучение и 3-месечно обучение на терен по модела „обучение за обучители“. Сесиите за инструкторите периодично се оценяват от супервайзори.

Подкрепа при прилагането

Консултативният съвет на програмата IMAGE, съставен от изпълнителни партньори, директори и ръководители на операции, заседава на всяко тримесечие с цел насочване и мониторинг на прилагането и осигуряване на стратегическо планиране.

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- Предварителни проучвания и оценка на потребностите;
- Разработване и производство на материалите за учебния план на SfL;
- Обучение за обучителите и изпълнителите на програмите за микрофинансиране.

Постоянни разходи

- Заплати за обучителите и водещите на програми за микрофинансиране;
- Транспорт, административни разходи и водене на архив;

Общи разходи в ЮАР: около 10 щ.д. на жена (намалени от 30 щ.д. след реализирането на икономии от мащаба).

Източници на финансиране

Двустранни агенции, национални правителства, фондации.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

По програмата IMAGE се използват инструменти за мониторинг на посещаемостта на срещите и връщането на заемите.

Какво друго можете да научите?

Ресурси

Уебсайт на фондация Small Enterprise Foundation (SEF): <https://www.sef.co.za/> (9)

Връзки към изследвания по програма IMAGE: <http://www.sef.co.za/image-study>

Пример от практиката на IMAGE от мрежата SEEP (10)

Резюме на програмата: „Овластяване и осигуряване на прехрана за подрастващите“ [Empowerment and Livelihood for Adolescents]

Програмата на BRAC „Овластяване и осигуряване на прехрана за подрастващите“ (ОПП) възприема подход на „социално и финансово овластяване“, който съчетава обучение за житейски умения и изграждане на социални активи чрез професионални умения и микрофинансиране. Момичетата организират „клубове“ – безопасни места, на които те могат да обсъждат проблеми със свои връстници и обучени ментори и да изградят защитна социална мрежа в близост до дома си. Това „социално овластяване“ допринася за повишаването на информираността сред момичетата за техните права и за изграждането на увереността им да отстояват себе си. Подкрепа за това оказва „финансовото овластяване“.

Още в началото се акцентира върху развитието на социални умения и изграждането у по-малките момичета на нагласа за спестяване. Момичетата на възраст между 15 и 17 години преминават обучение за осигуряване на прехрана, получават финансова грамотност и се запознават с микрокредитирането. В Уганда програмата е допринесла за намаляване на ранните бракове и бременност, като наред с това има спад от 50% на сигналите за нежелан секс сред момичетата, участвали в програмата. Момичетата са увеличили приходите си, без това да доведе до намаляване на присъствието в училище (1).

Програмата се изпълнява в Бангладеш, Либерия, Сиера Леоне, Танзания, Уганда и Южен Судан.

За повече информация вж. уебсайта на BRAC: <https://www.brac.net/search/item/723-empowerment-and-livelihood-for-adolescents> (7).

Увеличаване на доходите и икономическо укрепване

Работен лист за изпълнение

Използвайте този работен лист за планиране на дейностите за Увеличаване на доходите и икономическо укрепване и връзки с други стратегии на INSPIRE. За всяко от действията има различни съображения неща, които да съобразите. Може да е добре да добавите собствени съображения към този списък.

ДЕЙНОСТ	АСПЕКТИ ЗА РАЗМИСЪЛ
Оценка на настоящата среда	▶ Икономическо положение на целевата група от населението (включително трудно достъпните) ▶ Фактори, които се отразяват на контрола на ресурсите на домакинството ▶ Текущи дейности за УДИУ и техните обхват, въздействие и ефикасност ▶ Системи и структури, чрез които могат да се изпълняват програми за УДИУ, включително разплащания в брой ▶ Инструменти за оценка на риска и пазарни анализи и на възможностите и пречките за прилагането или разширяването на УДИУ
Избор на интервенции	▶ Вписване в цялостен план за справяне с насилието над деца ▶ Осъществимост предвид контекста и наличните ресурси ▶ Подобряване и разширяване на текущите дейности или добавяне на нови подходи ▶ Устойчивост
Изграждане на партньорства	▶ Връзки със сродни проблеми или други стратегии на INSPIRE ▶ Партньорства с други заинтересовани страни, отговорни за вземане на решения страни и изпълнители ▶ Как трябва да се комбинират дейности за УДИУ с обучение по въпросите на половете ▶ Как да се ангажират общностите и гражданското общество
Определяне на необходимите ресурси и източници • Оценка на разходите • Човешки ресурси • Източници на финансова подкрепа	▶ Системи за разпределение, сигурност, технологии, инфраструктура, събиране на данни или друг необходим принос ▶ Разходи за всички етапи: предварителни проучвания и адаптиране, укрепване на системите, техническа подкрепа, обучение и набиране на персонал, пилотен етап, събиране на данни, мониторинг и оценка, увеличаване на мащаба ▶ Необходими служители и обучения ▶ Източници на финансиране; как да се оползотворяват и да имат устойчивост
Прецизиране на подходите и адаптиране на програмите според местния контекст	▶ Пазарен анализ и оценка на закрилата на детето ▶ Ангажиране и участие на общността и заинтересованите страни ▶ Адаптиране на компонента с обучение за равнопоставеност на момичетата и момчетата ▶ Налични инструменти, ръководства или техническа подкрепа ▶ План за закрила на детето и инструменти за мониторинг ▶ План за увеличаване на мащаба и изходна стратегия
План за наблюдение и оценка	▶ План за наблюдение и оценка ▶ Индикатори на INSPIRE, които ще използвате за измерване на въздействието ▶ Системи и процес за събиране на данни ▶ Източници на техническа подкрепа за мониторинг и оценка
Други	

БЕЛЕЖКИ
(Какво знаете към момента)

ИЗТОЧНИЦИ, ЕКСПЕРТИ, ПАРТНЬОРИ
(Откъде можете да получите допълнителна информация)

Увеличаване на доходите и икономическо укрепване

Изготвяне на график на следващите етапи

ДЕЙСТВИЕ	ОТГОВОРНА СТРАНА	ДАТА	БЕЛЕЖКИ
			

Ресурси

Общи

James-Wilson D, Torres V, van Bastelaer T, Yamba B, Parrott L, Brand M, et al. Economic strengthening for vulnerable children: principles of program design and technical recommendations for effective field interventions. Вашингтон (Окръг Колумбия): USAID; 2008 г. (<http://theliftproject.org/wp-content/uploads/2013/03/ES-and-OVCs-2pg.pdf>, отворено на 27 април 2018 г.).

Това ръководство предлага два набора от инструменти: поредица от принципи за прилагане и планиране на програми и препоръки за изпълнение на дейности за икономическо укрепване.

Chaffin J, Mortenson Ellis C. Outcomes for children from household economic strengthening interventions: a research synthesis. Лондон: Save the Children; 2015 г. (<https://www.savethechildren.net/sites/default/files/libraries/Final%20version%20Outcome%20for%20Children%20From%20HES%20interventions.pdf>, отворено на 26 април 2018 г.).

Преглед на констатациите от оценката на програми за икономическо укрепване, реализирани от НПО в среди с оскъдни ресурси, за да се определи кои от тях имат положително или отрицателно въздействие върху благосъстоянието на децата и да се създаде представа за това как фактори като пол и възраст могат да се отразят на тези въздействия.

Хуманитарна работа

Cash relief overview [Общ преглед за облекчаване на паричното състояние]. Във: Международен комитет за спасяване [уебсайт]. (<https://www.rescue.org/topic/cash-relief>, отворено на 27 април 2018 г.).

Общ преглед на програмата на МКС за облекчаване на паричното състояние.

Изследвания и ресурси Във: Women's Refugee Commission [уебсайт]. (<https://www.womensrefugeecommission.org/issues/livelihoods/research-and-resources>, отворено на 27 април 2018 г.).

Сборник от проучвания и програми, в който се акцентира върху гарантирането на това, че разселените жени и момичета получават безопасни икономически възможности, за да посрещат основните си нужди, да се възстановят от кризи и конфликти и да постигат самостоятелност.

Закрила на детето и намаляване на рисковете

Chaffin J, Rhoads N, Carmichael J. Children and economic strengthening programs: maximizing benefits and minimizing harm. Ню Йорк: USAID; 2013 г. ([https://www.womensrefugeecommission.org/images/zdocs/FIELD_CPC_ES_Child_Protection_v16_WEB_\(2\).pdf](https://www.womensrefugeecommission.org/images/zdocs/FIELD_CPC_ES_Child_Protection_v16_WEB_(2).pdf), отворено на 26 април 2018 г.).

Общ преглед на основните поуки за това как икономическото укрепване може да донесе по-добри крайни резултати и ефекти за децата от раждането до 18-годишна възраст, както и насоки за оценка и намаляване на нежеланите вреди.

Principles for establishing programmes [Принципи на изготвяне на програми]. Във: UN Women's Virtual Knowledge Centre to End Violence Against Women and Girls [уебсайт]. (<http://www.endvawnow.org/en/articles/1703-%20principles-for-establishing-programmes.html>, отворено на 27 април 2018 г.).

Основни принципи и насоки за планиране и прилагане на програми за икономическо укрепване.

Наръчник за защита при интервенции с директни плащания [Guide for protection

in cash-based interventions]. Женева: Комисия по правата на човека; 2016 г. (<https://www.womensrefugeecommission.org/issues/livelihoods/research-and-resources/1280-protection-in-cash-based-interventions>, отворено на 26 април 2018 г.).

Определя минимума необходима информация и основни ресурси, чрез които хуманитарните работници да следят за разглеждането и мониторинга на рисковете и ползите от закрилата през целия цикъл на програмите за интервенции с директни плащания чрез интерактивни подходи на ниво общност.

Martin-Simpson S, Verjee S, Paruzzolo S. Child sensitivity in poverty alleviation programming: an analytical toolkit. Лондон: Save the Children International; 2017 г. (https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/child_sensitive_poverty_alleviation_programming_toolkit.pdf, отворено на 26 април 2018 г.).

Практически насоки за проектни екипи при планирането, прилагането и мониторинга на програми за УДИУ с цел максимално оползотворяване на помощите и избягване на потенциални вреди за децата.

Обучение за равнопоставеност на половете

Slegh H, Pawlak P, Barker G. Journeys of transformation: a training manual for engaging men as allies in women's economic empowerment. Вашингтон (окръг Колумбия) и Руанда: Promundo и CARE; 2012 г. (<https://promundoglobal.org/wp-content/uploads/2014/12/Journeys-of-Transformation.pdf>, отворено на 26 април 2018 г.).

Справочник за групови образователни сесии за ангажиране на мъжете като съюзници при икономическото овластяване на жените с наръчник за прилагане и резултати от изпитването на терен в Руанда.

Martins S. How savings groups promote gender equality and good governance. Във: CARE Insights [уебсайт]. (<http://insights.careinternational.org.uk/development-blog/how-savings-groups-promote-gender-equality-and-good-governance>), отворено на 26 април 2018 г.).

Блог за анализ на ползите и въздействията на доброволните спестявания и кредитните асоциации върху жените и семействата в Демократична република Конго.

Mejia C, Cannon A, Zietz S, Arcara J, Abdur-Rahman A. Perspectives on gender-based violence and women's economic empowerment in sub-Saharan Africa: challenges and opportunities. Чапел Хил: Measure Evaluation; 2014 г. (<https://www.measureevaluation.org/our-work/gender/perspectives-on-gender-based-violence-and-women2019s-economic-empowerment-in-sub-saharan-africa-challenges-and-opportunities> отворено на 26 април 2018 г.).

Систематичен преглед на литературата и интервюта на ключови информатори с персонал по програмите и експерти от организации, изпълняващи и/или провеждащи научни изследвания на интервенциите за икономическо овластяване на жените в Субсахарска Африка.

Директни плащания

Peterman A, Neijhoft AN, Cook S, Palermo TM. Изследователски център на УНИЦЕФ – Innocenti. Understanding the linkages between social safety nets and childhood violence: a review of evidence from low- and middle- income countries. Health and Policy Planning. 2017 г.; 32:7.

Преглед на доказателствата и разработване на рамка за тълкуване на връзките между необвързаните с лични вноски социални мрежи за безопасност и преживяването на емоционално, физическо и сексуално насилие в детството в държави с ниски и средни доходи.

Conditionalities in cash transfers: UNICEF's approach. Ню Йорк: УНИЦЕФ; 2016 г. (<http://www.unicefinemergencies.com/downloads/eresource/docs/Cash%20in%20Emergencies/Conditionality%20in%20Cash%20Transfers%20-%20UNICEF's%20Approach-2.pdf>, отворено на 26 април 2018 г.).

Обобщение на аргументите за и против условността при програмите за директни плащания и описание на подхода на УНИЦЕФ.

Coady C, Grosh M, Hoddinott J. Targeting of transfers in developing countries: review of lessons and experience [Насочване при трансферите в развиващите се страни: преглед на поуки и опита]. Вашингтон (Окръг Колумбия): Световната банка; 2004 г. (http://siteresources.worldbank.org/SAFETYNETSANDTRANSFERS/Resources/281945-1138140795625/Targeting_En.pdf, отворено на 26 април 2018 г.).

Описание на различните подходи при насочването и приложението им при различни обстоятелства въз основа на поуки от програмите за директни плащания.

Chioda L. Stop the violence in South America: a look at prevention from cradle to adulthood. Вашингтон (Окръг Колумбия): Световната банка; 2016 г. (<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/25920/210664ov.pdf?sequence=3&isAllowed=y>, отворено на 26 април 2018 г.).

Акцент върху превенцията на престъпността и насилието през целия жизнен цикъл чрез изследване на въздействието на икономически фактори, интервенции за икономическо укрепване и други стратегии за превенция върху противообщественото поведение, насилието и престъпността.

Peterman A, Yablonski J, Daidone S. Myth-busting? How research is refuting common perceptions about unconditional cash transfers. Research brief no. 2. Чапел Хил, Северна Каролина: The Transfer Project; 2017 г. (<https://transfer.cpc.unc.edu/wp-content/uploads/2015/09/Mythbusters.pdf>, отворено на 26 април 2018 г.).

Обобщение на данните, които оборват шест често разпространени представи, свързани с програмите за директни плащания.

Вж. също: ресурси за директни плащания в „Хуманитарни ресурси“

Групови спестявания и заеми

Мрежата SEEP. Program quality guidelines for savings groups. [уебсайт] Арлингтън, Вирджиния: Мрежата SEEP; 2018 г. (<http://www.seeplearning.org/sg-guidelines.html>, отворено на 26 април 2018 г.).

Интерактивен уебсайт с описание на принципи и ръководства и други инструменти за обучение, оценка и мониторинг на спестовните групи.

Vanmeenen G, Bavois M. Savings and internal lending communities (SILC) field agent guide. Балтимор: Catholic Relief Services; 2011 г. (<https://www.crs.org/sites/default/files/tools-research/field-agent-guide.pdf>, отворено на 26 април 2018 г.).

Справочник за агентите на терен при общностите за спестявания и вътрешни заеми за ръководството, реализирането и ефективното управление на висококачествени програми през трите периода на цикъла на ОСВЗ.

Bavois M, Oelrich S ed. SILC Private service provider implementation manual. Балтимор: Catholic Relief Services; 2013 г. (<https://www.crs.org/sites/default/files/tools-research/private-service-provider-implementation-manual.pdf>, отворено на 27 април 2018 г.).

Справочник за преминаване към модел на самоиздържащи се частни доставчици на услуги (ЧДУ) на програми за ОСВЗ с инструменти и насоки за персонала по проекти

Микрофинансиране

Микрофинансиране [Microfinance]. Върв: CARE [уебсайт]. (<https://www.care.org/work/economic-development/microfinance>, отворено на 27 април 2018 г.).

Основни ресурси и статистически данни за микрофинансирането, както и информация за програмите и въздействието на CARE.

Nelson C, Garber C, MKNelly B, Lippold K, Edgcomb E, Horn N, et al. Learning from clients: assessment tools for microfinance practitioners. Вашингтон (Окръг Колумбия): Мрежата SEEP; 2007 г. (<https://seepnetwork.org/Blog-Post/Learning-from-Clients-Assessment-Tools-for-Microfinance-Practitioners-SEEP-AIMS-Tools>, отворено на 27 април 2018 г.).

Ръководство, разработено от и за практикуващи специалисти с пет инструмента за оценка за събиране на информацията при оценка на въздействието, пазарни проучвания и подобряване на продуктите и услугите по програми.

Wright G, Mutesasira L. Market research for microfinance participant's manual. MicroSave; 2004 г. (http://www.microsave.net/files/pdf/1371125442_Market_Research_for_Microfinance_Participant_s_Manual_1.pdf, отворено на 26 април 2018 г.).

Инструментариумът се използва за преподаване на основите на микрофинансирането чрез поредица от цели, графики, брошури и практични обучения.

Библиография

1. INSPIRE: Seven strategies for ending violence against children. Geneva: World Health Organization; 2016.
2. Handa S, Daidone S, Peterman A, Davis B, Pereira A, Palermo T, et al. 2017. Myth-busting? Confronting six common perceptions about unconditional cash transfers as a poverty reduction strategy in Africa. Innocenti Working Papers no. 2017-11.
3. The Transfer Project [website]. Chapel Hill, NC: UNC Carolina Population Center; 2018 (<https://transfer.cpc.unc.edu>)
4. Palermo T. Measurement of interpersonal violence in national social cash transfer evaluations: research brief 5. Chapel Hill, NC: The Transfer Project; 2016 (<https://transfer.cpc.unc.edu/wp-content/uploads/2015/09/Measurement-of-interpersonal-violence-in-national-social-cash-transfer-evaluations.pdf>, accessed 5 April 2018).
5. Dávila Lárraga L. How does Prospera work? Best practices in the implementation of conditional cash transfer programs in Latin America and the Caribbean. Washington (DC): Inter-American Development Bank; 2016 (<https://publications.iadb.org/bitstream/handle/11319/7569/How-does-prospera-work.PDF?sequence=4&isAllowed=y>, accessed 25 April 2018).
6. Gupta J, Falb K, Annan J. The impact of gender dialogue and access to savings and loans on intimate partner violence in Côte d'Ivoire. New Haven: Innovations for Poverty Action; 2012 (<https://www.poverty-action.org/study/reduction-gender-based-violence-against-women-cote-d%E2%80%99ivoire>, accessed 26 April 2018).
7. Empowerment and livelihood for adolescents. In: BRAC [website] (<https://www.brac.net/search/item/723-empowerment-and-livelihood-for-adolescents>, accessed 26 April 2018).
8. Jan S, Ferrari G, Watts CH, Hargreaves JR, Kim JC, Phetla G, et al. Economic evaluation of a combined microfinance and gender training intervention for the prevention of intimate partner violence in rural South Africa. *Health Policy and Planning*. 2011;26(5):366–72. doi: 10.1093/heapol/czq071.
9. Small Enterprise Foundation [website]. South Africa: SEF; 2018. (<http://www.sef.co.za>, accessed 25 April 2018).
10. The HIV & AIDS and Microenterprise Development Working Group of The SEEP Network. Intervention with microfinance for AIDS and gender equity, South Africa. A microfinance plus gender and HIV education program. Washington DC: The SEEP Network; 2008 (http://www.seepnetwork.org/filebin/pdf/hamed/Intervention_with_Microfinance_for_AIDS_and_Gender_Equity_South_Africa.pdf, accessed 5 April 2018).

Увеличаване на доходите и икономическо укрепване

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

Цел: Подобряване на достъпа до качествени услуги за подкрепа в областта на здравеопазването, социалното благосъстояние и правосъдието – включително за съобщаване на насилие – за всички нуждаещи се от тях деца с цел намаляване на дългосрочното въздействие на насилието

Какво ще намерите в този раздел

Общ преглед: В помощ на децата да оздравяват, да се възстановяват и да имат достъп до правосъдие

Разберете как тази стратегия
работи най-добре на практика

Връзки между стратегиите на
INSPIRE и извън тях

Работи най-добре, когато...

Хуманитарни дейности

Основни стъпки при
прилагането

Индикатори

стр. 190

Упражнение за съсредоточаване

Фокус на планирането Ви
върху местните нужди и
контекст

стр. 196

Подходи¹

Научете какво е необходимо за прилагането на тази стратегия с основани на доказателства подходи от INSPIRE*, надеждни политики и основни услуги

Подходите накратко и цялостна рамка

Въвеждане на система за оказване на помощ на деца

Идентифициране на това кои деца имат нужда от помощ

- Включително клинично проучване в комбинация с интервенции*

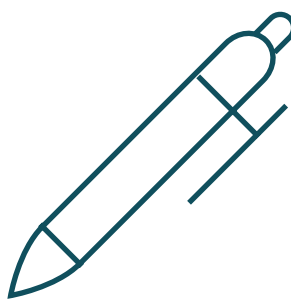
Непосредствена и дългосрочна помощ за децата

- Включително консултиране и терапевтични подходи и интервенции за приемна грижа с участието на социалните служби*

Защитаване на деца в конфликт със закона

- Включително програми за работа с деца в досег с правосъдната система*

стр. 197

Работен лист за изпълнение

Определяне на ресурсите и етапите на действие с цел изготвяне на план за изпълнение

стр. 224

Ресурси

Връзка към инструменти и ресурси за прилагане на тази стратегия

стр. 227

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

В помощ на децата да оздравяват, да се възстановяват и да имат достъп до правосъдие

Когато децата са преживели насилие, е много важно за това да бъде разбрано, да им се помогне и да получат закрила от следваща увреда. Координацията между социалните услуги, здравните и правосъдните системи, ориентирани към децата и юношите, може да подпомогне сигурността, осигуряването на подходящи грижи и предотвратяването на вторично или повторно виктимизиране.

С прилагането на ефективна и цялостна стратегия за реакция и подкрепа се предприемат мерки по отношение както на острите, така и на текущите нужди от услуги по следните начини:

- Като се предоставят грижи и услуги на деца и юноши, преживели насилие или в риск от такова, които са подходящи, навременни и съобразени с интересите на децата и с особеностите на момичетата и момчетата (вж. Каре 20), при които също така са предприети мерки за тяхната сигурност, здраве и социални потребности и се гарантира достъп до правосъдие.
- Като се предотвратяват или намалят тежките последици от насилието над физическото и умственото здраве, рисковото поведение и бъдещото извършване или виктимизиране като жертви, свидетели или предполагаеми извършители..

В *Техническия пакет на INSPIRE (1)* се поставя фокус върху важността от наличие на основни услуги за закрила на детето, здравеопазване и правосъдие, преди да се разглежда предлагането на по-специализирани услуги, като консултиране и социални услуги, открити в основаните на доказателства подходи. В настоящата глава тези основани на доказателства подходи от INSPIRE са интегрирани в цялостна рамка за реакция и подкрепа, която включва също така надеждни политики и практики и основни услуги за децата, преживели или изложени на риск от насилие. Рамката в наръчника се основава на насоки и данни за пакети от основни услуги за реагиране на насилие, разработени от ООН и други партньорски агенции. Планиращите организации могат да правят справки с първоначалните източници за по-пълна информация за прилагането. Тези източници се посочват на места в самата глава и са описани в раздел „Ресурси“ в края ѝ.

Рамката за реакция и подкрепа е организирана около четири цели и свързани с тях дейности, които могат да се изпълняват от ключовите сектори, така че да постигнат целите:

1. Въвеждане на система за оказване на помощ на деца
2. Идентифициране на това кои деца имат нужда от помощ (включително клинично проучване с интервенции¹)
3. Непосредствена и дългосрочна помощ за децата (включително консултиране и терапевтични подходи и интервенции за приемна грижа с участието на социалните служби)
4. Закрила за деца в конфликт със закона² (включително програми за работа с деца в досег с правосъдната система)

² В *Техническия пакет на INSPIRE* този подход е наречен „целови скрининг с интервенция“. Терминологията е актуализирана и се използва „клинично проучване“, за да се избегне объркване с „универсален скрининг за насилие“, който е противопоказан и не препоръчителен.

³ В настоящия наръчник „деца в конфликт със закона“ се отнася за деца, за които се твърди, че са нарушили наказателното право, обвинени са в това или са признати за виновни.

Какво представляват услугите, които са „съобразени с интересите на детето“ и „съобразени с особеностите на момичетата и момчетата“?

„Съобразени с интересите на детето“ са системи, услуги и процеси, предназначени за деца и юноши. Друг често използван термин е „насочени към деца и юноши“, който съдържа идеята, че по-малките деца и юношите имат различни нужди. В наръчника се използва терминът „съобразен с интересите на детето“, като същевременно се подчертава, че той включва типичните за възрастта потребности на всички лица под 18-годишна възраст.

Съобразените с интересите на детето системи и услуги признават правото на детето:

- към него да се отнасят с достойнство и състрадание;
- да получи съобразена с неговата възраст информация, която то може да разбере;
- да бъде изслушано и да му бъде отговорено без укорително отношение;
- да получи своевременно и удобен достъп до услуги и процедури;
- да избере как да му се предоставят грижи и услуги;
- да участва активно в процесите за вземане на решения;
- да има възможност да даде информирано съгласие на всеки етап от процеса по полагане на грижи;
- да ползва процедури, съобразени с неговите възраст и способности;
- да ползва процедури, съобразени с интересите на детето среда;
- на гарантирана защита на неговите лични данни, поверителност, неприкосновеност на самоличността и сигурност.

Освен че са съобразени с интересите на детето, при **съобразените с особеностите на момичетата и момчетата** системи и услуги се реагира в зависимост от различните проблеми, пред които са изправени те. При тях се отчита неравенството при достъпа до услуги и по отношение на властта, статута, нормите и нагласите, които влияят на отношението към момичетата и момчетата, преживели насилие, и активно се търсят начини за справяне с тях.

Чрез съобразени с интересите на детето и с особеностите на момичетата и момчетата услуги и процедури, засягащи насилието, се избягва **вторичната виктимизация** – вреди от неадекватна реакция към децата от страна на институции и отделни хора. Вторична виктимизация възниква, когато:

- служителите за първоначално реагиране проявяват пренебрежително, осъдително или скептично отношение към разказа на детето;
- на детето се казва да опише инцидента многократно при получаването на услуги или при достъпа до правосъдие;
- неприкосновеността на личността и конфиденциалността на детето не са защитени;
- детето трябва да отдели много време и усилия, за да получи достъп до услуги и правосъдие

Вторичната виктимизация се различава от повторната, която се отнася за многократно преживяване на насилие от една жертва.

При прилагането на цялостна рамка за реакция и подкрепа могат да бъдат въввлечени участници на всички равнища, включително:

- изготвящи политики лица, които разработват закони и мандати или отпускат финансиране;
- министерства, които разработват стандарти и протоколи за изпълнение на закони;
- сектори, институции, агенции и организации, които предоставят услуги и обучение на работната сила;
- доставчици на първоначални услуги и членове на общността, които са в контакт с деца.

Докато в тази глава секторите на социалните услуги, здравеопазването и правосъдието са открити като водещи страни при реагирането и подкрепата, и други сектори имат роли и отговорности при прилагането на настоящата стратегия. Въпреки че може би няма да е възможно всичко да се направи изведнъж, всички дейности в тази рамка допринасят за възстановяването на децата от насилие и предотвратяването на повторно виктимизиране.

¹ Форматът на тази глава за стратегия се различава от останалите глави в наръчника. Основаните на доказателства подходи от *Техническия пакет на INSPIRE* (отбелязани със *) са включени в по-широка всеобхватна рамка за реакция и подкрепа.

Връзки между стратегиите на INSPIRE и извън тях

„Механизми за реакция и услуги за подкрепа“ допълва останалите стратегии на INSPIRE, както и по-мощните дейности, свързани със здравни, социални и икономически въпроси.

	Изпълнение и прилагане на закони	Чрез закони се осигурява рамката за координирана система за съобразени с интересите на децата, адекватно обезпечени и отчетни системи за реагиране
	Норми и ценности	Намаляване на стигматизацията, чрез която се възпира разкриването на насилие и търсенето на помощ Стимулиране на промяна на нормите сред доставчиците на услуги
	Безопасна среда	Проектиране на здравни центрове, полицейски управления и съдебни зали с пространства, съобразени с интересите на децата и осигуряващи защита на неприкосновеността на личността
	Подкрепа за родители и полагащи грижа лица	Програми за родителска грижа, които подкрепят семействата, за да се избегне разделяне и да насърчава събирането на семейства, както и в помощ на приемните родители или на настаняванията при близки и роднини
	Увеличаване на доходите и икономическо укрепване	Програми за УДИУ могат да подкрепят семействата с цел насърчаване на събирането и в помощ на приемните родители или на настаняванията при близки и роднини
	Образование и житейски умения	Педагозите могат да разпознават белезите на насилие и да насочват към услуги децата, преживели такова
МАЩАБНИ СОЦИАЛНИ И ЗДРАВНИ ПРОГРАМИ И ПРОГРАМИ ЗА РАЗВИТИЕ		По-стабилни, по-ефективни и ефикасни системи за социални услуги, здравеопазване и правосъдие за всички граждани Категоричен отговор на насилието, основано на пола, включително НСИП

Работи най-добре, когато. . .

Според новите доказателства⁴ и опит може да има по-голяма вероятност дейностите за реакция и подкрепа да постигнат желаното въздействие, когато:

- ✔ те не носят вреди и спазват ръководните принципи от етичните стандарти и стандартите в областта на правата на човека (вж. раздел „Основни стъпки при прилагането“);
- ✔ системите и услугите са **съобразени с интересите на детето и особеностите на момичетата и момчетата**;
- ✔ чрез законодателство и политики секторите на услугите получават мандати, които се превръщат в ясни протоколи и стандарти и се обезпечават чрез достатъчно ресурси (вж. стратегия „Изпълнение и прилагане на закони“);
- ✔ събирането на данни и мониторингът са общи дейности за всички услуги и поверителността защитена;
- ✔ обръща се внимание както на доставчиците на услуги по отношение на нормите и нагласите към децата, преживели насилие, така и на евентуалното въздействие на тяхно излагане на насилие върху способността им да предоставят грижи и подкрепа;
- ✔ местната информация и неформални структури се познават и включват мрежите за реагиране, като същевременно се следи способността им да спазват стандартите за грижи.

Хуманитарни дейности

Реакцията и подкрепата за деца, преживели насилие, често са по-важни и по-сложни в кризисна обстановка. Възможно е системите за превенция и реагиране на насилието над деца обаче да са отслабени, а официалните и неофициалните механизми за закрила на детето — претоварени.

Хуманитарните организации са добре подготвени да предоставят тези услуги при трудни условия и имат богат опит при реагирането при насилие във всякаква обстановка. Инвестирането в готовността на социалните, здравните и правосъдните системи им помага да предоставят основни услуги за закрила на детето при спешни ситуации. В същото време реакцията при кризи често привлича нови ресурси и капацитети. Това дава възможност за укрепване на системите и за добре планирани и трайни инвестиции в компоненти на системите по време на хуманитарни кризи, което може да послужи като основа за изграждане на по-силни национални системи след тях.

В *Minimum Standards for Child Protection in Humanitarian Action* (2) се описват общи принципи, добри практики и поуки, извлечени при предприемането на дейности по реагиране и предоставяне на услуги за подкрепа в рамките на хуманитарни дейности на деца, преживели насилие. По-задълбочени аналитични данни за прилагането на различни подходи при хуманитарни дейности има по-нататък в тази глава, както и списък на ресурсите за допълнителна информация в раздел „Ресурси“.

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

⁴ Тези аналитични данни почиват отчасти на научни изследвания и опит на терен от случаи на насилие над жени, но голяма част от принципите за грижи и реакция важат еднакво и за деца, юноши и възрастни. Същевременно има все по-голям брой ресурси, препоръки и насоки, касаещи специално деца и юноши.

Основни стъпки при прилагането

Водещи принципи

В стандартите и инструментите за правата на човека се посочват отговорностите на съответните страни (включително доставчици на услуги и служби, предоставящи услуги) при закрилата и утвърждаването на правата на децата. Ръководните принципи за механизмите за реакция и услугите за подкрепа включват следните дейности (3):

- Съблюдаване на висшите интересите на децата или юношите чрез подобряване и защита на безопасността, предоставяне на сензитивна грижа и защита и утвърждаване на неприкосновеността на личността и поверителността.
- Отчитане на развиващите се способности на децата или юношите чрез предоставяне на съобразена с възрастта информация, получаване на информирано съгласие, ако е необходимо, зачитане на тяхната независимост и желания и при необходимост предлагане на избор в хода на тяхното медицинско лечение.
- Недопускане на дискриминация при предоставянето на грижи по отношение на пол, раса, етническа принадлежност, религия, сексуална ориентация, полова идентичност, увреждане или социално-икономически статус.
- Гарантиране на участието на децата или юношите във вземането на решения, които засягат техния живот, чрез изслушване на тяхното мнение и съобразяване с него, както и чрез включването им в създаването и предоставянето на грижи.

Укрепване на системата

Всички сектори, включително, но не само социалните услуги, здравеопазването и правосъдието, са отговорни за укрепването на системата с цел да се гарантира ефективна реакция при насилие над деца. Това може да включва следните дейности: разработване на нормативни рамки, управляващи системите, включващи политики, разпоредби, указания, протоколи, минимални стандарти, кодекси за поведение и национални планове за действие (вж. стратегия *„Изпълнение и прилагане на закони“*); създаване и укрепване на структури и институции, отговарящи за превенцията и защитата на децата от насилие; механизми за отчетност на всички нива в системата; укрепване на работната сила; обезпечаване на ефективна междусекторна координация и многосекторно сътрудничество, включително между държавни и частни служби; предоставяне на цялостни и качествени услуги за превенция и реагиране, при които се гарантира непрекъснатост на грижата; и обезпечаване на стабилни системи за събиране на данни и доказателства. Връзките между тези компоненти и взаимодействието между участниците в системата са изключително важни, за да може да се гарантира постигането на ефективни крайни резултати за децата.

За да се установят пропуските и предизвикателствата в системата и да се осигурят данни за план за действие или реформиране на стратегия, е добре да се извършат картографиране и оценка на цялата система и за всеки сектор поотделно, и при необходимост да се разработи проект или стратегия за укрепване на системата след съгласуване с всички заинтересовани страни.

Предоставянето на насоки за укрепване на мащабни системи е извън обхвата на този наръчник. В тази глава са открити редица ключови стратегии, които допринасят за изграждането на цялостна система за ефективна реакция на насилието над деца. Използващите наръчника се приканват да правят справки с други глави от него, както и допълнителни ресурси при съставянето на цялостен план за укрепване на системата.

Събиране и обмен на данни

Секторите на социалните, медицинските и правосъдните услуги могат да събират важни данни относно излагането на децата на насилие и ефективността на механизмите за реакция и услугите за подкрепа. По-долу са посочени етапите на някои от указанията за събиране и обмен на данни.

- Сътрудничество между отделните сектори и системи, така че данните да бъдат съпоставими и използвани за анализ.
- Разбивка на данните по възраст и пол, като минимум. Отчитане на други особености, които са от значение за разбиране на положението, като например етническа принадлежност и раса, социално-икономически статус, увреждане, местопребиване в селски или градски район и други определящи фактори за Вашата среда.
- Разработване на протоколи за гарантиране на сигурността и благосъстоянието на децата при събирането на данни или информация от тях.
- Разработване на протоколи за обмен на данни между услугите при спазване на поверителност, като например анонимизиране на всички данни при провеждането на научни изследвания и оценка.
- Разглеждане на възможността да се използват индикатори за прилагане на INSPIRE в рамките на междусекторен процес по събиране на данни и мониторинг. Документът INSPIRE: Насоки относно индикаторите и рамка за резултатите (4) съдържа и важни насоки относно събирането на данни по надежден и етичен начин.

Индикатори

Следните индикатори на INSPIRE могат да се използват за измерване на въздействието на стратегия за реакция и подкрепа (вж. *Приложения А и Б* за списък с индикаторите и мерките на INSPIRE).

- 8.1 Разкриване на информация за преживяно сексуално насилие в детството
- 8.2 Разкриване на информация за преживяно физическо насилие в детството
- 8.3 Търсене на помощ заради преживяно сексуално насилие в детството
- 8.4 Търсене на помощ заради преживяно физическо насилие в детството
- 8.5 Получаване на услуги заради преживяно сексуално насилие в детството
- 8.6 Получаване на услуги заради преживяно физическо насилие в детството
- 8.7 Осведоменост за услугите за подкрепа при насилие между юноши
- 8.8 Подкрепа за деца в контакт с правосъдната система
- 8.9 Деца, лишени от свобода
- 8.10 Обем на работната сила в социалните служби
- 8.11 Указания за сектора на здравеопазването относно малтретирането на деца
- 8.12 Указания за сектора на здравеопазването относно сексуалното насилие над деца

Упражнение за съсредоточаване

Преди да преминете към конкретните подходи и програми за прилагане на тази стратегия, отделете минута да помислите върху своята среда и цели, какво вече се прави и какво искате да промените.

Целта на това упражнение е да Ви помогне да се съсредоточите върху приоритетите си, докато се запознавате по-добре с основаните на данни подходи и програмите в тази стратегия. Можете да направите упражнението самостоятелно или в група.

- ❓ Какво показват количествените и качествените данни за видовете насилие над деца, извършителите, въздействието от насилието и за това дали децата разкриват насилието, или търсят помощ?
- ❓ Какви услуги или подкрепа се предлагат на децата, преживели насилие? Как децата и техните семейства получават достъп до услугите? Какви са пропуските?
- ❓ Съществуват ли закони, политики, мандати, протоколи и нормативни указания за работата на доставчиците на услуги в различните сектори? Съобразени ли са те с интересите на детето? Съобразени ли са с особеностите на момичетата и момчетата?
- ❓ Разполагат ли доставчиците на услуги с достатъчно обучения, супервизия и подкрепа, за да могат да ги изпълняват ефективно?
- ❓ Въз основа на бележките Ви по-горе, какви са целите Ви за укрепване на стратегията „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“ във Вашата общност?

Използвайте това място за бележки

Подходите накратко

В *Техническия пакет на INSPIRE* са открити четири основани на доказателства подхода към стратегията за реакция и подкрепа. В тази глава и четирите подхода на INSPIRE са включени в по-широка рамка наред с политики, препоръчителни практики и основани на доказателства подходи (вж. Таблица 3).

Клинично проучване ⁴ в комбинация с интервенции	Консултативни и терапевтични подходи	Интервенции за приемна грижа с участието на социалните служби	Програми за работа с деца в системата за правосъдие за деца
Протоколи и обучения за доставчиците на услуги за разпознаване и задаване на въпроси относно насилие, за да насочват жертвите към услуги и подкрепа	Интервенции за психично здраве за предприемане на мерки при симптоми или диагноза за ПТСР, депресия или емоционално или поведенческо разстройство във връзка с преживяването или ставането на свидетел на насилие	Алтернативни програми за грижи, при които приемни семейства или близки и роднини получават подкрепа чрез различни услуги, което подобрява крайните резултати за децата	Терапевтични интервенции за промяна на насилствените модели на мислене и противообществено поведение
Групи от населението Деца, юноши и техните родители, за които има тревожни сигнали, свързани с излагането на насилие	Групи от населението Деца и юноши с проблеми с психичното здраве или емоционални травми	Групи от населението Деца и юноши с проблеми с психичното здраве или емоционални травми	Групи от населението Деца в конфликт със закона
Среди Здравни, правосъдни или други служби за услуги (включително в среда с ниски ресурси)	Среди Здравни или общностни служби (включително в среда с ниски ресурси)	Среди Всички общности	Среди Всички общности с достатъчно население за поддържане на програми
Цена: ниска Плюс разходи за услуги с направление	Цена: ниска до средна Неквалифицирани работници могат да предоставят услугите на по-ниска цена при инвестиции в обучение и подкрепа	Цена: средна до висока Необходими са повече социални работници, както и допълнителни услуги за подкрепа	Цена: средна до висока Необходимо е обучение, както и продължителност на програмата Изключително икономически ефективна заради спада на повторното извършване.
Налични насоки Указания на NICE в кои случаи да се подозира, че има малтретиране на дете	Примерна програма Фокусирана върху травмата когнитивно-поведенческа терапия	Примерна програма Подкрепена приемна грижа	Примерна програма Размисъл и рехабилитация (РиР)

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

⁴ В Техническия пакет на INSPIRE този подход е наречен „целови скрининг с интервенция“. Терминологията е актуализирана и се използва „клинично проучване“, за да се избегне объркване с „универсален скрининг за насилие“, който е противопоказан и не препоръчителен.

В разширената рамка за реакция и подкрепа (вж. Таблица 3) е взето предвид, че основните на доказателства подходи (отбелязани в синьо по-долу) са част от добре функционираща система, която допълва ключовите цели на стратегията за реакция и подкрепа (вж. стр. 4):

Таблица 3. Подходи на INSPIRE, включени във всеобхватна рамка за реакция и подкрепа

	ВСИЧКИ СЕКТОРИ	СОЦИАЛНИ УСЛУГИ	МЕДИЦИНСКИ И КЛИНИЧНИ ГРИЖИ	ПРАВОСЪДИЕ
Въвеждане на система за оказване на помощ на деца Добре функциониращи и координирани системи и работна сила	Укрепване и обучение на работната сила Мрежи за насочване, координация и отговорност Съвместяване на услуги	Създаване или подобряване на механизмите за закрила на децата	Интегриране на реакцията при насилие в политики, услуги и бюджети	Създаване или подобряване на съобразените с интересите на децата съдебни процедури
Установяване на това кой има нужда от помощ Механизми за разкриване на информация, откриване на случаи и подаване на сигнали	Повишаване на осведомеността Защита на поверителността Съобразени с интересите на децата механизми за подаване на сигнали	Идентифициране/клинично проучване с интервенции	Идентифициране/клинично проучване с интервенции	Ясни протоколи за последващи действия Специализирани полицейски звена
Непосредствена и дългосрочна помощ за децата Основни услуги, закрила и достъп до правосъдие	Осигуряване на първоначална подкрепа, минимални вреди и предотвратяване на вторично виктимизиране	Подкрепа и координация за услугите/управлението на случаите Алтернативни грижи, включително приемна грижа със социални услуги Консултативни и терапевтични подходи	Оценка, първоначална подкрепа и клинични грижи, включително грижи за психичното здраве Специализирани клинични грижи в случаи на сексуално насилие Консултативни и терапевтични подходи	Защитни механизми Разследване и наказателно преследване на извършителите Съдебни процедури, съобразени с интересите на детето Качествена, безплатна правна помощ Законно назначени настойници
Закрила на децата в конфликт със закона	Зачитане на правата на децата в конфликт със закона и отчитане на рисковете, пред които са изправени те	Сътрудничество с правосъдния сектор при оказването на подкрепа на децата Програми за работа с деца в досег с правосъдната система	Услуги за превенция и работа с деца в риск или лишени от свобода	Специализирани системи за правосъдие за деца Отклоняване и присъди, различни от лишаване от свобода

Цел: Въвеждане на система за оказване на помощ на деца

- В какво се състои:** Инвестиции в създаването на ефективни, качествени, координирани системи, услуги и работна сила за реакция
- Защо:** Добре функциониращите и координирани системи подобряват достъпа до основни услуги и основани на доказателства интервенции. С тях се гарантира, че служителите за първоначално реагиране разполагат с необходимите умения и може да окажат подкрепа на децата, преживели насилие. Това може да доведе до следните резултати:
- ↑ Повишаване на професионализма, духа, ангажирането и способността за предоставяне на качествени, основани на доказателства услуги за деца и семейства от работната сила в сектора;
 - ↓ Намаляване на риска от вторична виктимизация;
 - ↑ Ефективно използване на ресурсите, отпуснати за реакция и подкрепа при насилие;
 - ↑ По-голяма вероятност да се спазва непрекъснатостта на грижите и да се осигурява достъп до правосъдие;
 - ↑ По-добри крайни резултати за децата, преживели насилие

ВЪВЕЖДАНЕ НА СИСТЕМА ЗА ОКАЗВАНЕ НА ПОМОЩ НА ДЕЦА	ВСИЧКИ СЕКТОРИ	СОЦИАЛНИ УСЛУГИ	ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ	ПРАВОСЪДИЕ
Добре функциониращи и координирани услуги и работна сила	Укрепване и обучение на работната сила Мрежи за насочване, координация и отговорност Съвместяване на услуги	Създаване или подобряване на механизми за закрила на децата	Интегриране на реакцията при насилие в политики, услуги и бюджети	Интегриране на реакцията при насилие в политики, услуги и бюджети

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

Елементите на укрепване на системата за закрила на децата включват следните дейности:

- Правни и политически рамки, обезпечени с достатъчно финанси, които да предоставят мандати на секторите, предоставящи услуги за реагиране
- Създаване или укрепване на структури и процеси за закрила на децата
- Укрепване на работната сила
- Ефективна координация и сътрудничество между секторите и услугите (включително държавни и частни)
- Цялостно събиране на данни и системи за управление на информацията

Укрепване и обучение на работната сила

Изграждането на броя, капацитета, отговорността и задържането на работната сила в услугите за реакция е изключително важно за предоставянето на ефикасни услуги, отговарящи на нуждите на отделните деца. Членовете на персонала трябва да преминат през специално обучение, за да се постигне целта системите да станат съобразени с интересите на децата. Могат да се разгледат следните действия.

- Конкретизирайте основните функции и сфери на компетентност, и по-специално където при предоставянето на грижи и подкрепа за децата се включват по няколко нива професионални, полупрофесионални и неофициални работници.
- Създайте кодекси на поведение, в които се включва защита на правата на децата.
- Стремете се да разбирате и работите по причините за текучеството на служителите.
- Разпознавайте и осигурявайте подкрепа във връзка с въздействието от многократно излагане на травматични ситуации, включително личния опит на служителите с насилие.
- Определете компенсация и издигнете професионалния профил на персонала по закрилата на детето, за да съответства на значението на работата му.
- Включете в подготовката и учебния план за вземане на степен, в допълнителните обучения на работното място и продължаващото образование обучение за всички и за конкретни сектори за осведомяване и реакция относно насилието. Обучението може да включва:
 - » права на детето;
 - » обхват и ефект от насилието над деца;
 - » белези и симптоми на насилие над деца;
 - » първоначална реакция, включително техники за работа с деца, грижи, съобразени с травмите, оценка на риска и задължение за спазване на поверителност (вж. повече за първоначалната реакция в раздел **„Помагайте на децата непосредствено и дългосрочно: Основни услуги и закрила“**).

Уебсайт на Световния алианс на социалните работници [Global Social Service Workforce Alliance]

„Международен план за действие на СЗО за укрепване на ролята на здравната система в рамките на национален многосекторен отговор за справяне с междуличностното насилие, и по-специално насилието над жени, момичета и деца“ [WHO Global plan of action to strengthen the role of the health system within a national multisectoral response to address interpersonal violence, in particular against women and girls, and against children]

„Реакция при насилие от страна на интимния партньор и сексуално насилие над жени: клинични и политически насоки на СЗО“ [Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines]

СНПООН/УНИЦЕФ.

„Наръчник за специалисти и изготвящи политики лица относно правосъдието по въпроси, засягащи деца, жертви и свидетели на престъпления“ [Handbook for professionals and policymakers on justice in matters involving child victims and witnesses of crime] (и онлайн обучение)

Създаване на мрежи за насочване и координация

Децата и юношите, преживели насилие, могат да разкрият информация за случая или случаят да бъде идентифициран в различни общностни институции, като клиники, училища, полицейски управления и религиозни или общностни организации. Благодарение на една всеобхватна мрежа за насочване, за която има много информация, доставчиците бързо насочват децата към подходящите услуги и подкрепа. Мрежите за насочване се състоят от партньорства между различни сектори, агенции и държавни и частни служби, които се координират, за да предоставят услуги, подкрепа и достъп до правосъдие на жертвите и техните семейства.

Етапи за развиване на мрежите за насочване:

Включете всички доставчици на услуги, възможни входящи пунктове и заинтересовани страни

- Възприемането на всички нива — от отделните доставчици на услуги до отговорните за решенията институции и изготвящи политики лица на национално равнище — допринася за гарантирането на доброто функциониране и добрата подкрепа за мрежата за насочване. Отнасяйте се с особено внимание към включването на маргинализирани групи, които може да срещат особени пречки при достъпа до услуги.

Установете необходимите услуги за деца и семейства

- Формулирането на всички потребности на преживелите насилие, допринася за установяването на пропуски в услугите и осигурява основа за развитие. Приемете минимален пакет от услуги, които мрежата Ви може да предлага, и планирайте развитие на тази основа.

UN Women. „Пакет с основни услуги за жени и момичета, жертви на насилие“ [Essential services package for women and girls subject to violence]

В модул 5 са описани елементите на координация и управление на координацията

IPPF. „Подобряване на реакцията на здравния сектор към насилието, основано на пола: ресурсно ръководство за здравни специалисти в развиващите се държави“ [Improving the health sector response to gender-based violence: A resource manual for health care professionals in developing countries]

Описание на етапите на развитие на мрежите за насочване

Картографирайте съществуващите услуги, практики и инфраструктура, както формалните, така и неформалните

- Обмислете дали услугите са съобразени с интересите на децата.

Разработете стандарти и протоколи за услугите и координацията

- Определете ръководни агенции или институции и формулирайте ролите и отговорностите за всички партньори. Включете формални и неформални услуги и изпълнители.
- Създайте пътеки за насочване чрез формално споразумение между услугите и ефективни механизми за отговорност във връзка с предоставянето на услугите.
- Обучете целия персонал по стандартите при предоставянето на услуги и протокола за даване на направления.
- Включете механизми за:
 - » вземане на информирано съгласие при събирането на данни от преживелите насилие;
 - » обмен на информация или данни между агенциите при спазване на поверителност;
 - » информиране на жертвите и събиране на отзиви от тях.

Извършвайте мониторинг и оценка

- Оценката може да включва:
 - » функционирането на механизмите за насочване;
 - » съответствието на партньорите с установените отговорности;
 - » общото качество на услугите.
- Чрез качествени системи за информационно управление може да се следи ефективността на системата за насочване.

Проектът AIDSFree. „Укрепване на връзките между клиничните и социалните услуги за деца и юноши, преживели сексуално насилие: сборник с указания“ [Strengthening linkages between clinical and social services for children and adolescents who have experienced sexual violence: a companion guide]

Глава 6 съдържа контролен списък и инструменти за разработване, официализиране и мониторинг на пътеките за насочване.

UN Women. „Пакет с основни услуги за жени и момичета, жертви на насилие“ [Essential services package for women and girls subject to violence]

Основни елементи и насоки за качеството

СЗО. „Укрепване на реакцията на здравните системи в случаи на жени, подложени на насилие от страна на интимния партньор или сексуално насилие: ръководство за здравни мениджъри“ [Strengthening health systems to respond to women subjected to intimate partner violence or sexual violence: A manual for health managers]

Съвместяване на услуги с цел подобряване на координацията и специализирането

Центровете с обслужване от типа „всичко под един покрив“ са специално определени физически места със специализиран персонал, които предоставят пълен набор от социални, медицински и правни услуги на деца, преживели насилие. При голяма необходимост и натовареност този тип центровете биха могли да допринесат за подобряването на координацията, ефективността и съобразяването с интересите на децата при предоставянето на услугите, както е доказано в редица общности. Въпреки това необходимите инвестиции за инфраструктура и специализиран персонал за самостоятелни центрове могат да са високи, което да порожи въпроси за разпределението на ресурси, възможността за увеличаване на мащаба и устойчивостта. Усилията за съвместяване на услуги в съществуващи заведения, като например предлагането на правна помощ в болници или спешни отделения или създаване на офиси за жени и деца в полицейските управления, също водят до добри резултати при осигуряването на помощ и защита за жертвите.

Действия по конкретни сектори

Сектор	Действия	За повече информация
Социални услуги	Създаване или подобряване на механизмите за закрила на децата С подкрепата на закони и политики за създаване и осигуряване на ресурси за координирана система, секторът на социалните услуги може да играе ръководна роля при прилагането на механизмите за закрила на децата, които отговарят на местните нужди. И по-конкретно работната сила в социалните служби има централно място при превенцията и управлението на рисковете и реагирането при насилие над деца. Важно е да се отбележи, че работната сила в социалните служби може да работи не само в сектора на социалните услуги, но и в здравния и правосъдния сектор, като осигурява услуги за подкрепа и първоначална реакция, както и като създава връзки между социалния, здравния и правосъдния сектор.	УНИЦЕФ. „Примери от практиката при укрепването на системите за закрила на детето“ [Case studies on strengthening child protection systems]. UN Women. „Пакет с основни услуги за жени и момичета, жертви на насилие“ [Essential services package for women and girls subject to violence]. Модул 4 (Услуги 7, 9, 10)
Здравеопазване	Интегриране на реакцията при насилие в политики, услуги и бюджети Често здравеопазването е първият и единствен контакт на децата и юношите, преживели насилие, със специалистите, осигуряващи грижи и подкрепа. Превенцията и реагирането на насилие може да става на всички нива на здравеопазването и предоставянето на услуги. Здравната система трябва да разполага с организационни правила и процедури, които: • спазват основаните на доказателства указания на СЗО; • са подкрепени чрез обучения, контрол и подходящ персонал и материали; • се предлагат на деца и семейства, преживели насилие.	„Международен план за действие на СЗО за укрепване на ролята на здравната система в рамките на национален многосекторен отговор за справяне с междуличностното насилие, и по-специално насилието над жени, момичета и деца“ [WHO Global plan of action to strengthen the role of the health system within a national multisectoral response to address interpersonal violence, in particular against women and girls, and against children] „Реакция при сексуално малтретиране на деца и юноши — клинични указания на СЗО“ [Responding to children and adolescents who have been sexually abused: WHO clinical guidelines]
Правосъдие	Механизми за подкрепа за правосъдие, съобразено с интересите на децата Укрепването на правосъдието за деца с цел по-ефективна превенция и реагиране на насилието над деца има нужда от подобряване на по-широките системи за наказателно правосъдие, гражданскоправното и семейното правосъдие, както и от обезпечаване на съобразени с интересите на децата специализирани подходи при работата по случаи с деца. Целите на съобразеното с интересите на децата правосъдие при наказателни производства са закрила на децата жертви и свидетели на насилие от упражняване на принуда или вторично виктимизиране и събиране и оценка на доказателства и показания в случаи с деца. Това може да намали риска от нанасянето на вреди и същевременно да увеличи шансовете за изправяне на извършителите пред съда. При гражданските и семейните производства трябва да може да се гарантира, че децата могат да бъдат преместени временно или за постоянно от вредни ситуации или че контактът на извършителите с тях може да се ограничи. Наличието на специализирана съдебна система за непълнолетни с определени за целта органи, обучен персонал и процедури и обстановка, съобразени с децата, стимулират предоставянето на съобразено с интересите на децата правосъдие при деца в конфликт със закона. В раздели „Непосредствена и дългосрочна помощ за децата: Основни услуги и закрила“ и „Закрила за всички деца: Реакция при деца в конфликт със закона“ са разгледани по-подробно елементи от правосъдните системи, съобразени с интересите на децата.	СНПООН/УНИЦЕФ. „Наръчник за специалисти и изготвящи политики лица относно правосъдието по въпроси, засягащи деца, жертви и свидетели на престъпления“ [Handbook for professionals and policymakers on justice in matters involving child victims and witnesses of crime] „Насоки на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето“ [Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice]

Хуманитарни дейности

Укрепването на системите, включително на работната сила и установяването на координация, стандарти и рамка за отчетност е част от дейностите за готовност за спешни случаи. Това може да включва:

- създаване на партньорства и механизми за координация между заинтересованите страни в рамките на системите и между секторите;
- законодателство, политики и планове за готовност и реагиране при спешни ситуации;
- разработване на стандартни оперативни процедури, системи за информационно управление и други механизми за насочване на работниците за реагиране;
- изграждане на капацитета на работната сила в социалните служби с цел предоставяне на подкрепа след спешни ситуации.

За повече информация вж. част „Хуманитарни дейности“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

Пример от практиката: Протокол за многосекторно управление на сексуалното малтретиране и насилие, Зимбабве

Съобразената с интересите на жертвите система на Зимбабве е създадена през 1997 г. чрез изменение на Закона за наказателното производство и събирането на доказателства; тя помага на преживелите сексуално малтретиране и насилие при достъпа до специализирани медицински, правосъдни, социални и други услуги. Заинтересовани страни от министерства, сектори на услуги и представители на гражданското общество разработиха **Протокол за многосекторно управление на сексуалното малтретиране и насилие**, с който да се осигурят насоки за различните роли и отговорности на агенциите от различните сектори.

Контролът се извършва от Комитета на националната система, съобразена с интересите на жертвите, и на регионално ниво от неговите подкомитети. С този протокол:

- се създава минимален пакет от услуги и срокове за реагиране при жертви на сексуално насилие;
- се определят приоритетни области за реакция — неотложни здравни грижи, психологическа подкрепа и правна помощ;
- се дават указания на доставчиците на услуги, включително във връзка с първия контакт, информираното съгласие в зависимост от възрастта на жертвата, действия, когато родител е предполагаемият извършител и управление на случаите;
- се определят ролите и отговорностите на публичния сектор и общностните услуги;
- се дават примерни формуляри, протоколи и процедурни правила за използване на местно ниво.

За повече информация вж. *Протокол за многосекторно управление на сексуалното малтретиране и насилие в Зимбабве (5)*.

Цел: Установяване на това кой има нужда от помощ

Разкриване, идентифициране и подаване на сигнали

В какво се състои: Основани на доказателства и надеждни практики за идентифициране на жертвите на насилие и намаляване на пречките пред разкриването и доброволното подаване на сигнали към съответните органи

Защо: Изследванията сочат, че по-голямата част от децата, преживели насилие, не казват на никого, още по-малко търсят и получават помощ. Заради това жертвите не могат да получат услуги и достъп до правосъдие и оставят уязвими към постоянни вреди. Дейностите за намаляване на пречките пред разкриването, адекватното идентифициране и механизмите за подаване на сигнали могат да:

- ↑ доведат до увеличаване на нивото на търсене на помощ и достъпа до услуги;
- ↑ подобрят краткосрочните и дългосрочните крайни резултати за децата;
- ✗ предотвратят последващо съприкосновение с насилие.

ВСИЧКИ СЕКТОРИ	СОЦИАЛНИ УСЛУГИ	ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ	ПРАВОСЪДИЕ
Повишаване на осведомеността Неприкосновеност на личността и поверителност Създаване на съобразени с интересите на децата механизми за подаване на сигнали	Идентифициране/ клинично проучване с интервенции	Идентифициране/ клинично проучване с интервенции	Ясни протоколи за последващи действия по сигналите за насилие Специализирани полицейски звена

Често срещани пречки за разкриването на информация и търсенето на помощ са:

- незнанието на кого да се каже или как;
- стигматизиране, норми или други притеснения от социален характер, които пречат на децата или семействата да подадат сигнал за насилие, и по-специално сексуално насилие;
- непознаване на механизмите за реакция или неразбиране на техните цели;
- страх от репресивни мерки, отделяне от семейството или недоверие към правоприлагащите органи.

Три начина за справяне с тези пречки са:

- предоставяне на информация, подкрепа и условия, в които децата се чувстват в безопасност да разкрият информация за насилие пред доверен възрастен;
- обучение на доставчиците на услуги да разпознават потенциалните белези на насилие, както и осигуряване на протоколи за клинично проучване и първоначална реакция съгласно международните указания за агенции;
- създаване на механизми за подаване на сигнали, които дават възможност случаите на насилие официално да бъдат отнасяни до съответните органи. Когато са добре разгласени и подкрепени от отговорни и зачитащи действия от страна на властите, те допринасят за обществената информираност относно насилието и биха могли да подпомогнат усилията за изправяне на извършителите на насилие пред съда.

Освен ползи има и рискове за децата, които разкриват информация за насилие. Важно е този подход да се изпълнява така, че да се спазват препоръчителните указания за намаляване на тези рискове и свързване на децата с услугите и службите за подкрепа.

Действия за всички сектори

Действия

За повече информация

Повишаване на осведомеността

- Допринасяйте към кампании за информиране на обществеността относно насилието и вредите от него, както и за наличието на услуги за подкрепа.
- Подкрепяйте други страни в общността, които работят с деца и юноши доставчици на услуги за РДР, преподаватели, религиозни водачи и общностни организации — за да започнат да разпознават често срещани белези на насилие, да реагират адекватно при разкриване на информация и да се запознаят с наличните ресурси.
- Разпространявайте информация за наличните услуги и подкрепа, включително информация за обвързаните със срокове услуги (като например профилактика след излагане на ХИВ, която трябва да се извърши до 72 часа след сексуално насилие и спешна контрацепция в срок до максимум 5 дни), и подробности за това как се защитава поверителността на децата.

Вж. ресурсите, изброени в съответните раздели

Неприкосновеност на личността и поверителност

- Съхранявайте протоколите и документацията по безопасен начин.
- Обменяйте данни само с лица, които пряко работят в грижите и услугите.
- Не разкривайте и не оповестявайте информация, която позволява установяване на самоличността.
- Включете ангажимента за защитата на поверителността в професионалното обучение и кодексите за поведение.
- Кажете на децата защо се събира информация и как са гарантирани неприкосновеността на личността и конфиденциалността.

Създаване на съобразени с интересите на децата механизми за подаване на сигнали

Независимо дали са задължителни или доброволни (вж. Задължително подаване на сигнали в Каре 21), механизмите за подаване на сигнали за насилие пред които и да било орган могат да се регламентират със закон и да се съобразят с международните стандарти. Това означава, че те:

- са съобразени с интересите на детето и с особеностите на момичетата и момчетата;
- са ясни, има достатъчно информация за тях и са леснодостъпни;
- дават възможност незабавно да се споделя информация с детето и неговото семейство или адвокат, включително информация за евентуалните рискове от подаването на сигнал и работата с правосъдната система, както и как тези рискове да се намалят до минимум;
- включват изрични процедури за защита на неприкосновеността на личността и поверителността.

Адекватна реакция към децата, които разкриват информация за насилие

Първоначалната подкрепа и избягването на вторично виктимизиране са разгледани в раздел „Основни услуги, закрила и достъп до правосъдие“.

Осигуряването на достъп до подкрепа и услуги *ТРЯБВА* да придружава дейностите за идентифициране на жертвите на насилие.

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

Действия по конкретни сектори

Сектор	Действия	За повече информация
Социални услуги и здравеопазване	Идентифициране/клинично проучване с интервенции При редовния си контакт с деца и семейства социалните услуги и медицинските заведения могат да забележат евентуални белези на насилие, като например определени видове физическо нараняване, емоционални травми или поведенчески проблеми. Особено доставчиците на медицински грижи трябва да внимават за клиничното изражение на малтретирането на дете и свързаните с това рискови фактори и при оценката на деца със заболявания, които могат да са причинени или усложнени от малтретиране, да обмислят възможността детето да е било жертва на малтретиране, за да се подобри установяването, диагностицирането/установяването и последващото лечение, без детето да се излага на допълнителен риск. Наред с това доставчиците на услуги могат да разпознават и сигнали за рискови фактори в семейството, като например злоупотреба с вещества, депресия на майката или НСИП. Въпреки че тези белези не доказват, че е имало насилие или малтретиране, при разпознаване на тези тревожни белези обучените доставчици на услуги могат да предприемат последващо клинично проучване — с въпроси, съобразени с възрастта, интересите на детето и особеностите на момичетата и момчетата, за прилагането на насилие в миналото или в момента. За целта трябва да се предприемат мерки за избягване на обвинения и стигматизиране. Доставчиците на медицински грижи не трябва да използват подхода на универсален скрининг (напр. стандартен инструмент, набор от критерии или въпроси, които се задават на всички деца при контакт в здравно заведение) при установяването на евентуални отделни случаи на малтретиране на дете. Ясните протоколи помагат на доставчиците да знаят кога и как да реагират при тревожни белези. В тези разработени на местно ниво протоколи следва да се вземат предвид следните фактори: • способността на доставчиците точно да оценят нараняванията или други симптоми чрез наличните експертен опит и технологии; • закрилата на безопасността и неприкосновеността на личността; • способността и независимостта на детето да отговаря на въпроси и да опише преживяването си; • достъпа до подходящи услуги, за които да се даде направление; • спазване на законите за задължително подаване на сигнали, ако има такива (вж. Каре 21).	Указание на NICE [NG76] „Злоупотреба и пренебрегване на деца“ [Child Abuse and Neglect] и клинично указание [CG89] „Малтретиране на деца“ [Child maltreatment] „Реакция при сексуално малтретиране на деца и юноши — клинични указания на СЗО“ [Responding to children and adolescents who have been sexually abused: WHO clinical guidelines] Вж. също Резюме на програмата SEEK в стратегия „Подкрепа за родители и полагащи грижа лица“
Правосъдие	Ясни протоколи за последващи действия С подаването на официална жалба за насилие се задейства процес на разследване и наказателно преследване (с ясни линии на отговорност), което се придвижва независимо дали жертвата или семейството на жертвата ще предприемат първата стъпка. Специализирани полицейски звена Обмислете възможността за създаване на отделни полицейски звена, в които работят специализирани полицейски служители, обучени да работят по случаи с деца, и чиято съобразена с интересите на детето обстановка помага на децата да се чувстват в безопасност и спокойно. Ако ресурсите не позволяват създаването на специализирани звена, проверете дали полицейските служители, които работят по случаите с деца, са обучени и ако е възможно, създайте съобразени с интересите на децата помещения в полицейските управления.	„Примерни стратегии на ООН при насилие над деца в областта на превенцията на престъпността и наказателното правосъдие: контролен списък“ [United Nations model strategies on violence against children in the field of crime prevention and criminal justice: a checklist] Стратегия IV, V UN Women. „Пакет с основни услуги за жени и момичета, жертви на насилие“ [Essential services package for women and girls subject to violence] Правосъден сектор 1.4

Дейности за установяване и подаване на сигнали, които са противопоказни или за които има смесени данни

❖ **Универсален скрининг.** В контекста на здравеопазването или в други услуги за деца не се препоръчва рутинното разпитване за насилие. Няма данни, че това подобрява крайните резултати или предоставянето на направление и има вероятност да повиши риска за детето.

⚠ **Задължително подаване на сигнали.** В някои среди доставчиците на услуги са длъжни по закон или като професионално задължение да подават сигнали към властите за случаи на физическо или сексуално насилие. Не е ясно обаче дали задължителното подаване на сигнали допринася за закрилата на децата. Съображенията, свързани с етиката и сигурността при задължителното подаване на сигнали, са разгледани в становище 7 на „Добри практики“ в „Реакция при сексуално малтретиране на деца и юноши — клинични указания на СЗО“ [*Responding to children and adolescents who have been sexually abused: WHO clinical guidelines*] (3) и в раздел 5 на „Укрепване на връзките между клиничните и социалните услуги за деца и юноши, преживели сексуално насилие: сборник с указания“ [*Strengthening linkages between clinical and social services for children and adolescents who have experienced sexual violence: a companion guide*] (6).

❖ **Горещи линии за помощ на деца.** Горещите линии за деца са безплатни услуги по мобилен телефон, имейл или SMS (текстови съобщения), или центрове, за които не е необходимо записване, където децата и юношите могат да потърсят подкрепа или направление от обучени консултанти или да подадат сигнал за малтретиране или насилие. Много горещи линии за деца разполагат с добре развити механизми за насочване и инструменти за управление на случаите, с които се следи дали случаите на насилие се събират и отчитат в националната статистика и като източник на данни за честотата и разпространението. Важно е обаче да се отбележи, че ако липсва мрежа от услуги за подкрепа и капацитет за последващи действия, има малка вероятност линиите за деца да доведат до подобрене на крайните резултати за децата и юношите.

Реакция и подкрепа

Подход: Идентифициране/клинично проучване с интервенции

Уебсайт за установяване на случаи на малтретиране на деца към Националния институт за компетентност в областта на здравеопазването и грижите [National Institute for Health and Care Excellence (NICE)]

Британският национален институт за компетентност в областта на здравеопазването и грижите (NICE) предоставя на специалистите в областта на здравеопазването и социалните услуги бърз и лесен достъп до надеждна информация въз основа на оценка на доказателства. Сред ресурсите на NICE се съдържат основани на доказателства насоки относно белезите за евентуално малтретиране на деца до 18-годишна възраст. Този безплатен онлайн ресурс помага на медицинските специалисти, които не са експерти по закрила на децата, да откриват белезите на физическо, сексуално и емоционално насилие, пренебрегване, както и измислени или индуцирани заболявания у децата. На уебсайта има и практически инструменти за оценка и ресурси за електронно обучение, чрез които специалистите от здравните и социалните заведения да се информират за най-новата информация, обобщена в съответните насоки на NICE, да се противопоставят на погрешните схващания за прилагането на насоките, да прилагат новите знания в практиката си и да предприемат мерки по всички евентуални пречки; наред с това сайтът помага на специалистите да разгледат и сравнят работата си с препоръките на NICE.

За повече информация вж. NICE Guidelines: www.nice.org.uk/guidance/cg89 (7)

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

Цел: Непосредствена и дългосрочна помощ за децата

Основни услуги, закрила и достъп до правосъдие

- В какво се състои:** Съобразени с интересите на децата грижи, закрила и правосъдие, които отговарят на индивидуалните нужди
- Защо:** Подходящите и навременни грижи за деца и юноши, преживели насилие, могат да доведат до:
- ✔ предоставяне на спешни клинични грижи и предприемане на мерки, свързани със сигурността;
 - ↓ намаляване на дългосрочните негативни последици от насилието;
 - ↓ избягване на вторичното виктимизиране;
 - ↑ увеличаване на подвеждането на извършителите под отговорност

ВСИЧКИ СЕКТОРИ	СОЦИАЛНИ УСЛУГИ	ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ	ПРАВОСЪДИЕ
Осигуряване на първоначална подкрепа, свеждане на вредите до минимум и предотвратяване на вторично виктимизиране	Подкрепа и координация за услугите и управлението на случаите Алтернативни грижи, включително приемни грижи със социални услуги Консултативни и терапевтични подходи	Оценка, документация и клинични и психологически грижи Специализирани клинични грижи в случаи на сексуално насилие Консултативни и терапевтични подходи	Защитни механизми Правосъден процес, съобразен с интересите на децата Качество, безплатна правна помощ Законно назначени настойници

Предоставяне на първоначална подкрепа и превенция

на повторното виктимизиране

Осигуряването на първоначална подкрепа е препоръчителното минимално равнище на подкрепа и проверка, които децата и юношите следва да получават непосредствено, след като съобщят за насилие. Независимо че за различните услуги важат специфични указания, като цяло първоначалната подкрепата включва:

- полагане на своевременни грижи за детето и съгласно нуждите и желанията на детето;
- осигуряване на поверителност на звуковата и визуалната информация по време на срещата;
- изслушване с проява уважение и съпричастие;
- задаване на въпроси за притесненията, тревогите и потребностите на детето и отговаряне на всички въпроси;
- предлагане на отговори без укор и с утвърждаване;
- предприемане на мерки за подобряване на сигурността на детето и намаляване на вредите, включително на тези, които разкриват информация, и по възможност намаляване на вероятността от последващо малтретиране;
- предоставяне на съобразена с възрастта информация за това какво ще се направи при грижите, включително дали за разкриването на информация за насилие ще трябва да се съобщи на съответните органи; и
- съобразяване на средата и начина на предоставяне на услуги според възрастта на детето и с потребностите на лицата, обект на дискриминация, например във връзка с увреждане или сексуална ориентация.

Услугите и процедурите за реакция могат да се предоставят така, че потенциалните вреди и допълнителни травми да бъдат сведени до минимум. Това включва интервюта, разследване, събиране на доказателства и съдебно производство. Предоставянето на грижи, съобразени с травмите (вж. Капе 22) е важно умение на доставчиците на услуги, които реагират при жертви на насилие.

„Указанията на СЗО за реакция при сексуално насилие на деца и юноши“ [WHO Guidelines for Responding to Sexual Abuse of Children and Adolescents], Добра практика 1

„Пакет с основни услуги за жени и момичета, жертви на насилие“ [Essential Services Package for Women and Girls Subject to Violence], Модул 2, Основна услуга 2

[Проект за съобразени с травмите грижи](#) (уебсайт)

„Бележка с указания: грижи, съобразени с травмите и насилието“ [Briefing Note: Trauma- and Violence-Informed Care]. VEGA Канада.

Уменията за предоставяне на подкрепа и съобразени с травмите първоначални грижи могат да се добавят към учебните планове, програмите за придобиване на образователна степен и обучения в хода на работата за целия персонал, който работи с деца или юноши, преживели насилие (вж.: раздел „Въвеждане на система за оказване на помощ на деца: Добре функциониращи и координирани услуги и работна сила“).

Капе 22

Грижи, съобразени с травмите (ГСТ), е подход, при който се взема предвид въздействието на травмите и се изискват условия и услуги, които са предразполагащи и ангажиращи както за потребителите, така и за персонала в услугите. При грижите, съобразени с травмите и насилието (ГСТН), тази идея е разширена, за да се отчетат преплитащите се въздействия от системното и междуличностно насилие и да се противодейства на възможността от неволно поддържане на тези въздействия в заведение за предоставяне на грижи или услуги (8).

Действия по конкретни сектори

Сектор	Действия	За повече информация
Социални услуги	Координация на подкрепата и услугите/ управление на случаи Социалните работници имат основна роля при свързването на жертвите на насилие с услуги и подкрепа. Това включва: оценка на нуждите, осигуряване на непосредствената сигурност на детето, разработване на план по случая; насочване и проследяване на случая със съответните социални, здравни, правосъдни и други служби и изпълнението на ролята на връзка с органите за закрила на детето, правосъдие или производства за определяне на лицата, които да полагат грижи. Често тази роля се нарича управление на случай, „съвместен процес за идентифициране, планиране, получаване на достъп до защита, координация, мониторинг и оценка на ресурси, подкрепа и услуги, който също така помага на клиентите да получат пакета от услуги, които отговарят на потребностите им“ (6). Има много модели за управление на случай, като функциите могат да се изпълняват от различни работници. Цифровите инструменти за подпомагане на управлението на случаи могат да се свържат със системи за мониторинг с цел улесняване на управлението на случаите. Когато случаите се разглеждат при официални съдебни производства, примерните стратегии на ООН препоръчват да се следи за това дали „децата жертви получават помощ от лицата за подкрепа, която започва от подаването на първия сигнал и продължава до момента, в който няма нужда от такива услуги“ (9). Социалните работници са в добра позиция да изпълняват тази роля, когато са подкрепени чрез специални политики, обучения и ресурси.	„Примерни стратегии на ООН при насилие над деца в областта на превенцията на престъпността и наказателното правосъдие: контролен списък“ [United Nations model strategies on violence against children in the field of crime prevention and criminal justice: a checklist] <i>Стратегия VI</i> UN Women. „Пакет с основни услуги за жени и момичета, жертви на насилие“ [Essential services package for women and girls subject to violence] <i>Основна услуга 7</i> Проектът AIDSFree. „Укрепване на връзките между клиничните и социалните услуги за деца и юноши, преживели сексуално насилие: сборник с указания“ [Strengthening linkages between clinical and social services for children and adolescents who have experienced sexual violence: a companion guide] <i>Раздел 7: Управление на случаи</i> USAID. „Инструментариум за управление на случаи: потребителско ръководство за подобряване на услугите за управление на случаите в социалните услуги за деца“ [Case management toolkit: a user's guide for strengthening case management services in child welfare] „Световен алианс на социалните работници“ [Global Social Service Workforce Alliance] (уебсайт)
	Алтернативни грижи Когато децата не могат да получат грижи от родителите си, те имат нужда от алтернативни грижи. Те могат да са временни спешни грижи, по-дългосрочни грижи или постоянно настаняване. Докато според доказателствата качествената приемна грижа и настаняването при близки и роднини са за предпочитане пред институционализирането (напр. в сиропиталища), при дългосрочното или постоянно настаняване (1) институциите могат да предоставят качествени временни или спешни грижи.	Вж. също „Практика, основана на доказателства: Интервенции за приемна грижа с участието на социалните служби“ [Evidence-based practice: Foster care interventions involving social welfare services]
	Консултативни и терапевтични интервенции Вж. раздел „Здравни услуги“.	

Сектор	Действия	За повече информация
Здравни услуги	Оценка, документация, клинични и психологически грижи Първоначалните услуги за деца, преживели насилие, включват внимателна оценка и документиране на белезите и симптомите, на подходящите грижи и предприемане на последващи мерки, както и психологическа подкрепа. Пълният набор от действия, необходими за предоставянето на такива услуги — както е описано в ресурсите в тази глава — са извън обхвата на настоящия наръчник. Доставчиците на услуги могат да помагат за избягването на вторично виктимизиране и да съобразят до по-голяма степен контактите с деца с техния интерес и с особеностите на пола, ако: • приоритизират спешните медицински нужди и първоначалната подкрепа; • улесняват достъпа до психологически услуги, услуги за лечение на ХИВ, съдебни или други специализирани услуги; • свеждат до минимум нуждата от това децата да преминават през различни звена за грижи в рамките на здравното заведение. Ако има конкретни протоколи за документиране на методите за събиране на съдебни доказателства, доставчиците на медицински грижи трябва да преминат през обучение, супервизия и редовно да получават материали, за да могат да спазват тези процедури.	„Реакция при сексуално малтретиране на деца и юноши — клинични указания на СЗО“ [Responding to children and adolescents who have been sexually abused: WHO clinical guidelines] <i>Добри практики 2–4</i>
	Специализирани клинични грижи в случаи на сексуално насилие Наред с първоначалната подкрепа и свеждането на вредите до минимум, указанията на СЗО препоръчват конкретни клинични грижи след данни за сексуално насилие (3). В тези указания се дават инструкции кога да се обмислят следните интервенции и как да се изпълняват: • Профилактика и лечение след излагане на ХИВ; • Предотвратяване и управление на бременността сред момичета, преживели сексуално насилие; • Профилактика след излагане на насилие за лечими и предотвратими чрез ваксини полово предавани инфекции; Направете справка с указанията за по-пълна информация.	„Реакция при сексуално малтретиране на деца и юноши — клинични указания на СЗО“ [Responding to children and adolescents who have been sexually abused: WHO clinical guidelines] <i>Препоръки 1–9</i>

Сектор	Действия	За повече информация
Здравни услуги	Консултативни и терапевтични подходи Не всички деца, преживели насилие, имат нужда от интервенции за психично здраве. Тези, при които личат трайни симптоми на емоционална травма от преживяването или ставането на свидетел на насилие, могат да се подобрят от основано на доказателства лечение (ОДЛ). При много ОДЛ за психични проблеми се използват подходи от когнитивно-поведенческата терапия (КПТ). Освен това те често са краткосрочни (12–20 седмици), като според световни изследвания могат да се адаптират в различни култури и условия с ниски ресурси. Доказателствата за използването на ОДЛ сред деца в условия с ниски ресурси са недостатъчни, но броят им расте. В ръководството на СЗО <i>mhGap Intervention Guide (10)</i> са описани основани на доказателства услуги за психично здраве, които могат да се предоставят в условия с ниски и високи ресурси. То включва методи за оценка и лечение на депресия, психични и поведенчески разстройства у деца и юноши и самонараняване, като всички те са възможни рискове и последици от насилие. Фокусираната върху травмата когнитивно-поведенческа терапия (ФТ-КПТ) е пример за ОДЛ, което е адаптирано и се изпълнява ефективно при деца и юноши от неквалифицирани консултанти в условия на ниски ресурси или в постконфликтни ситуации. Според препоръките от Указанията на СЗО за клиничната реакция при сексуално насилие на деца, трябва да се съобразят следните фактори: • При деца и юноши, жертва на сексуално насилие със симптоми на посттравматично стресово разстройство (ПТСР), да се използва фокусирана върху травмата КПТ. • Когато е безопасно и целесъобразно да се включи поне едно полагащо грижи лице, което не е извършител, фокусираната върху травмата КПТ трябва да се обмисли като възможност при деца и юноши, жертва на сексуално насилие и със симптоми на ПТСР, и при техните полагащи грижа лица, които не са замесени в престъплението. В предстоящите клинични указания на СЗО за реакция в здравния сектор при случаи на малтретиране на деца ще се съдържат подобни препоръки. ФТ-КПТ касае клас от интервенции с широко приложение. Примерната програма в настоящия наръчник – Фокусирана върху травмата когнитивно-поведенческа терапия (Trauma-focused Cognitive Behavioural Therapy) – е избрана заради това, че е разписана в наръчник и доказано ефективно намалява белезите и симптомите на ПТСР сред деца, преживели насилие в условия на ниски ресурси. Терапията за взаимодействие между родители и деца (ТВРД) е друго ОДЛ, което може да помогне на децата, преживели травма (наред с други). Предназначено за деца на възраст 2–7 години и техните родители или полагащи грижа лица, ТВРД помага за намаляването на проявата на проблеми в поведението на детето (като например неподчинение и агресия), което може да бъде резултат от травматични преживявания. Освен това то помага на децата да придобият социални умения и подобрява нивото на връзката родител – дете. ТВРД е ресурсоемка и до момента рядко се изпълнява в държави с ниски и средни доходи; доказателства за ефективността ѝ идват от държави с високи доходи. Опитът при адаптирането на ТВРД в условия на по-ниски ресурси може да донесе повече знания и доказателства в бъдеще.	СЗО: „Ръководство за интервенции по програма mhGap при психични и неврологични разстройства и разстройства, свързани със злоупотреба с вещества, в неспециализирани здравни заведения“ [mhGap Intervention guide for mental, neurological and substance use disorders in non-specialized health settings]. Версия 2.0 „Реакция при сексуално малтретиране на деца и юноши – клинични указания на СЗО“ [Responding to children and adolescents who have been sexually abused: WHO clinical guidelines] Препоръки 11, 12 Вж. също Практика, основана на доказателства: ФТ-КПТ [Evidence-based practice: TF-CBT] Терапия чрез взаимодействие родител-дете [Parent-Child Interaction Therapy] (уебсайт)

Сектор	Действия	За повече информация
Правосъдие ⁶	Защитни механизми За защитата на децата и други лица, които подават сигнали за насилие, са необходими политики, стандарти и процедури, които като минимум: • защитават поверителността и предотвратяват отправянето на заплахи или репресивни мерки срещу жертвите, свидетелите и семействата; • стимулират разследването и незабавните действия, включително арест, ако е целесъобразно, за да се гарантира сигурността на децата; • чрез тях се започват разследвания в случаи на насилие над деца, независимо дали е подадена официална жалба; • изваждат предполагаемите извършители от позиция на контрол или власт над жертвата или над нейното семейство; • предвиждат временно или постоянно извеждане, закрила и грижи, ако са необходими, за безопасността на децата; • водят до налагането на ограничителни заповеди срещу предполагаемите извършители.	„Примерни стратегии на ООН при насилие над деца в областта на превенцията на престъпността и наказателното правосъдие: контролен списък“ [United Nations model strategies on violence against children in the field of crime prevention and criminal justice: a checklist] Стратегии VI, V, XVI СНПООН/УНИЦЕФ. „Наръчник за специалисти и създатели на политики относно правосъдието по въпроси, засягащи деца, жертви и свидетели на престъпления“ [Handbook for professionals and policymakers on justice in matters involving child victims and witnesses of crime] (и онлайн обучение)
	Разследване и наказателно преследване на извършителите Правосъдният сектор играе важна роля за намаляване на травмите и предотвратяване на повторната виктимизация чрез разследване и наказателно преследване по случаите на насилие, така че едновременно децата да получават закрила и да има вероятност извършителите да бъдат изправени пред закона. Пълният набор от действия, необходими за прекратяването на безнаказаността на насилието над деца, е описан по-подробно на други места и е извън обхвата на настоящия наръчник. За защитата на сигурността и правата на децата при случаи на насилие може да са необходими специални правила и процедури, различни от съществуващите протоколи за правоприлагане и правораздаване.	УНИЦЕФ/СНПООН. „Правосъдие по въпроси, свързани с деца, които са жертви и свидетели на престъпления, типово законодателство и свързания с него коментар“ [Justice in matters involving child victims and witnesses of crime: model law and related commentary] „Примерни стратегии на ООН при насилие над деца в областта на превенцията на престъпността и наказателното правосъдие: контролен списък“ [United Nations model strategies on violence against children in the field of crime prevention and criminal justice: a checklist]
	Съдебни производства, съобразени с интересите на детето Съдебните производства — независимо дали наказателни или граждански — могат да предизвикват страх. Те могат да нанесат повторни травми на детето и е възможно предвидените за възрастни процедури да не са подходящи за деца. Някои съобразени с интересите на детето производства включват следните дейности: • Информиране на детето и семейството относно процеса, тяхната роля и наличните услуги за правна защита и подкрепа. • Бързи производства с изслушвания, насрочени в удобен за децата час, като се следи семействата да получават точни уведомления и информация. • Използване на съобразени с децата насоки относно разпитите, включително техники за интервюиране и места, подходящи за възрастта и способностите на детето, екрани, обучени медиатори и/или видеотехника, както и намаляване на броя необходими интервюта. • Закрити производства (при закрити врата). • Непрекъснато присъствие на оказващи подкрепа лица, като на пример определен за целта социален работник или специалист, според нуждите на детето. • Приемане на способността на детето да даде свидетелски показания. • Внимателна оценка на подходящата степен и форма на участие на детето в зависимост от конкретния случай. • Предоставяне на възможност на детето да участва активно и да изрази страховете и притесненията си за сигурността.	СНПООН/УНИЦЕФ. „Наръчник за специалисти и изготвящи политики лица относно правосъдието по въпроси, засягащи деца, жертви и свидетели на престъпления“ [Handbook for professionals and policymakers on justice in matters involving child victims and witnesses of crime] (и онлайн обучение) Международна мрежа за правата на детето (CRIN). „Инструментарий за правосъдие, съобразено с интересите на детето“ [Child-friendly justice toolkit]

⁶ В рамките на настоящия наръчник не може да се разгледа подробно реализирането на съобразени с интересите на детето правосъдни системи и услуги. За по-подробна информация читателят следва да направи справка с ресурсите, посочени в главата.

Сектор	Действия	За повече информация
Правосъдие	Безплатна и качествена правна помощ Деца имат право на своевременен достъп до правна помощ, чрез която да се ориентират в системите и процесите за достъп до правосъдие, независимо от финансовите възможности на семейството.	„Примерни стратегии на ООН при насилие над деца в областта на превенцията на престъпността и наказателното правосъдие: контролен списък“ [United Nations model strategies on violence against children in the field of crime prevention and criminal justice: a checklist] <i>Стратегия VI</i> „Глобално изследване на СНПООН/ПРООН относно правната помощ“ [Global Study on Legal Aid]

Законно назначени настойници

Законно назначеният настойник е лице, определено от съда, независимо от системата за социални услуги, което да представлява висшите интереси на детето в случаи на пренебрегване или насилие по време на производства за определяне на лицата, които да полагат грижи.

Хуманитарни дейности

Минимални стандарти за закрила на детето при хуманитарни дейности [Minimum Standards for Child Protection in Humanitarian Action] (CPMS, 2), № 13, 14 и 15 съдържат насоки за основните услуги и мерки за закрила при хуманитарни дейности, които се обобщени тук

Готовност

Картографирайте потенциалните услуги и обучете доставчиците на услуги за реакция при кризи преди възникването на криза.

Психологическа първа помощ

Психологическата първа помощ (ППП) е „набор от умения и компетенции, които дават възможност на човек, работещ с деца, да понижи първоначалната тревога у детето заради инциденти, природни бедствия, конфликти, междуличностно насилие или друга криза“ (11). Тя е лесен и ефикасен метод за предоставяне на първоначална подкрепа при кризисни ситуации.

Интервенции за психично здраве и психологическа подкрепа

Свържете потребностите на децата и семействата с подходящите интервенции в кризисни ситуации. Това може да включва социална подкрепа и механизми за справяне за полагане на грижи при травми или тежко психическо страдание.

Управление на случаи

Установете кои деца имат нужда от спешна закрила, така че съответните доставчици да могат да им предоставят координирана и отчетна подкрепа, съобразена с възрастта и културата им. Ако е удачно с оглед характера на кризата, чрез управлението на случаите могат да се осигурят допълнителни програми и услуги за закрила на детето.

Алтернативни грижи

Усилията за избягване на разделянето на семействата са важни в кризисни ситуации, предвид рисковете за децата без родители или настойници, които да се грижат за тях. Същевременно защитата на висшите интереси на детето може да включва алтернативни грижи. Документите *Minimum standards for child protection in humanitarian action (2)* и *Guidelines for Alternative Care (12)* съдържат конкретни препоръки и насоки за хуманитарни дейности, които включват следните етапи.

- Предотвратяване на неумишленото разделяне на семейства и мерки за бързо събиране на семействата чрез анализ на потенциалните рискове, като например движението на групи или времето, в което членове на семейството търсят храна или медицински услуги, както и въвеждане на мерки (като например гривни за идентификация) за по-лесно събиране на временно отделени от семейството деца.
- Насочване на помощ към най-уязвимите семейства с цел увеличаване на стабилността.
- Избягване на създаването на нови центрове за трайно настаняване за отделени от семействата деца.
- Внимателна оценка и мониторинг на предоставянето на услуги, за да се гарантира, че не се създават стимули за семействата да се разделят с децата си, за да получат помощи или закрила.

Достъп до правосъдие

Насилието над деца продължава при извънредните ситуации, било то като текущ или повишен риск, или като конкретен резултат от извънредната ситуация. Въпреки че децата имат неизменно право на достъп до правосъдие и справедлив процес, по време на криза правосъдната система може да не работи или да е претоварена.

Според Стандарт 14 от Минималните стандарти за закрила на детето работата с деца в контакт с правосъдни системи следва да отговаря на международните стандарти, като се предприемат следните стъпки (2).

- Подкрепа за изграждането и укрепването на съобразени с интересите на децата съдилища и помещения в полицейските управления.
- Подкрепа за изграждането на капацитет сред служителите във формалната и в неформалната правосъдна система, които редовно работят с деца.
- Подкрепа за включването на жени полицейски служители в правоприлагащите органи.
- Изграждане на капацитета на органите за закрила на детето за реакция при проблеми, свързани с правосъдието, в извънредни ситуации, включително предоставяне на правна помощ.

Неформалните и традиционните правосъдни системи играят важна роля при извънредни ситуации, ако формалната инфраструктура за осигуряване на сигурност и правосъдие е разрушена. Могат да се въведат специални механизми, като например механизми за споделяне на истината или за помиряване, така че повече жертви да могат да получат достъп до правосъдие.

За повече информация вж. част „Хуманитарни дейности“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

Интервенции за приемна грижа с участието на социалните служби

Има три основни вида алтернативни грижи: резидентна грижа/институция (напр. сиропиталище), приемна грижа и настаняване при близки и роднини.

- **Приемната грижа** функционира в рамките на формална система за алтернативни грижи, при която децата се настаняват в домовете на упълномощени доставчици на услуги за грижа.
- **При подкрепената приемна грижа** към тази система за грижа в домашни условия, която често не получава достатъчно ресурси, са добавени по-широк набор от услуги и подкрепа.
- **Настаняване при близки и роднини** се предоставя от роднини или други полагащи грижа лица, близки на семейството и познати на детето. Неформалното настаняване при близки и роднини се използва често в повечето държави (13), въпреки че в някои държави тези видове настаняване се формализират като приемна грижа и настаняване при близки и роднини. Това дава възможност на децата и семействата да получат достъп до всички налични ресурси, услуги и подкрепа чрез система за приемна грижа.

Според доказателствата, в сравнение с други видове алтернативни грижи, приемната грижа, подпомагана чрез социални услуги (приемна грижа), води до по-добри крайни резултати за децата и до намаляване на рисковете за тях от излагане на насилие (1). Много държави полагат усилия да преминат от институционални грижи към алтернативи в семейна среда, като подкрепена приемна грижа и настаняване при близки и роднини. Насоките на ООН *Guidelines for the Alternative Care of Children (12)* съдържат принципи и препоръки за защита на правата и благосъстоянието на децата в среда за алтернативни грижи, като няколко организации разполагат с инструменти за улесняване на практическото приложение на насоките и укрепване на системите за алтернативни грижи.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

- ↑ Подобряване на дългосрочните крайни резултати по отношение на физическото и психичното здраве;
- ↓ Намаляване на поведенческите проблеми сред децата и стреса за полагащите грижа лица;
- ↑ Увеличаване на шансовете за събиране на родители и деца и по-малко премествания в други приемни или групови домове.

БЕЛЕЖКИ ОТНОСНО ПРИЛАГАНЕТО

Оценка

Оценете настоящите подходи за алтернативна грижа и определете етапи за хармонизиране на алтернативните грижи с насоките и наличните факти.

Ако...	се съсредоточете върху...
Неформалното настаняване при близки и роднини се осъществява често при минимален контрол и подкрепа,	• Формално документиране на условията за настаняване при близки и роднини. • Предлагане на стимули за подаването на информация за условията за настаняване при близки и роднини. • Предлагане на специализирани услуги, като консултиране, образователна подкрепа и безвъзмездни средства, за семействата, които осигуряват настаняване при близки и роднини.
Съществува формална система за приемна грижа и настаняване при близки и роднини, но услугите и подкрепата трябва да се подобрят, за да съответстват на доказателствата,	• Намаляване на натовареността на служителите, които водят случаите. • Добавяне на услуги, като консултиране, образователна подкрепа, стипендии. • Предоставяне на обучение и подкрепа за полагащите грижа лица и за децата.
Алтернативната грижа е изключително базирана на институции (грижа от несемеен тип) с ограничено използване на приемна грижа и настаняване при близки и роднини.	• Поетапна деинституционализация,¹ включително задържане на персонала. • Създаване и развиване на съобразени с културните особености. програми за приемни родители/родители родственици. • Ролята на политиките и необходимите промени.

⁷ Независимо че в редица случаи има доказателства в подкрепа на грижите в семейни условия, по-малките институции могат да са важна част от закрилата на децата и системата за алтернативни грижи при деца, които не могат да се развиват добре в семейна среда или които имат нужда от специализирана грижа.

При всички обстоятелства са важни подкрепата за работната сила в социалните услуги, сътрудничеството между секторите с цел подобряване на услугите и подкрепата за децата и семействата в алтернативна грижа, както и поддържането на възможности за събиране на семействата, когато това е възможно.

НЕОБХОДИМИ РЕСУРСИ

Квалифицираната работна сила включва доставчици на грижи, персонал за първоначална реакция (работници по случаи) и супервайзори, както и специалисти по психично здраве, поведенческо здраве и др.

- Доставчиците на услуги обикновено се набират от населението и не изискват специфични умения, но би било добре да преминават през обучение и подготовка за ролята на приемни родители. В най-добрия случай те се грижат за 1 до 2 деца, като приоритет се отдава на това братята и сестрите да останат заедно.
- Работниците, които водят случаите, са полупрофесионалисти, като обикновено имат степен след средно образование. В най-добрия случай те посещават клиентите всяка седмица и управляват случаи с между 12 и 18 деца или 10–12 семейства.
- Супервайзорите често имат степен със специалност социална работа или детско развитие. В най-добрия случай те контролират петима работници, водещи случаи.
- За предоставянето на специализирани услуги са необходими специалисти, терапевти и други.

РАЗХОДИ И ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ

За подкрепена приемна грижа или за укрепването и формализирането на системите за настаняване при близки и роднини се изискват значителни инвестиции. При повечето деца обаче грижите в семейна среда обикновено са икономически по-ефективни в сравнение с настаняването в институции (13).

Елементите на разходите включват:

- Заплати за служителите, които водят случаите, супервайзорите и специалистите;
- Разходи по програмата (различни от заплати) за подобрените услуги;
- Надбавки и финансова подкрепа за доставчиците на грижи в семейна среда (възможно е лицата, полагащи грижа за деца със специални нужди, да имат нужда от повече финансова подкрепа);
- Транспорт за служителите, които водят случаи, при домашните посещения.

За повече информация вж. част „Алтернативни грижи“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

ЗА ПОВЕЧЕ ИНФОРМАЦИЯ ВЖ.:

- „Инструментариум на мрежата Better Care: сборник с практични ръководства за подкрепа за предоставяне на качествени алтернативни грижи“ [Better Care Network toolkit: a collection of practical guides and manuals to support provision of quality alternative care] [уебсайт]. Ню Йорк: Мрежата Better Care; (<http://bettercarenetwork.org/toolkit>, отворено на 25 април 2018 г.).
 - » „Пътят напред: изпълнение на указанията за алтернативни грижи за деца“ [Moving Forward: implementing the 'guidelines for the alternative care of children']. Глазгоу: Centre for Excellence for Looked After Children of Scotland (CELCIS), 2012 г. (https://www.unicef.org/protection/files/Moving_Forward_Implementing_the_Guidelines_English.pdf, отворено на 5 юни 2018 г.)
- „Приложение на Указанията на ООН за алтернативните грижи за деца: ръководство за практикуващи специалисти“ [Application of the UN Guidelines for the Alternative Care of Children: A Guide for Practitioners]. Буенос Айрес: Red Latinoamericana de Acogimiento Familiar (RELAF) и УНИЦЕФ, 2011 г. (<https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/4990.pdf>, отворено на 5 юни 2018 г.)
- „Инструмент за оценка на изпълнението на указанията на ООН за алтернативните грижи за деца“ [Assessment Tool for the Implementation of the UN Guidelines for the Alternative Care of Children]. Инсбрук, Австрия: SOS Children's Villages International, 2012 г. (<https://www.crin.org/en/docs/120412-assessment-tool-SOS-CV%20.pdf>, отворено на 5 юни 2018 г.)

Фокусирана върху травмата когнитивно-поведенческа терапия (ФТ-КПТ)

Въпреки че съществуват няколко начина за предоставяне на фокусирана върху травмата когнитивно-поведенческа терапия, подходът на фокусираната върху травмата когнитивно-поведенческа терапия (ФТ-КПТ) е сред най-често изпълняваните и подробно оценявани подходи. ФТ-КПТ е структуриран модел за краткосрочно лечение, който води до подобряване на редица крайни резултати при травмирани деца и техните родители или полагащи грижа лица с ПТСР и други затруднения във връзка с травматични житейски събития. Като цяло лечението се състои от 16 сесии с продължителност 60 до 90 минути всяка с деца и/или незамесени в престъплението полагащи грижа лица, самостоятелно или в групи. Децата придобиват умения за справяне, за да управляват емоционалните си реакции при травматични спомени. Този модел може да помогне и на родителите да се справят с травматичните преживявания на децата си. Примери за ефективността на ФТ-КПТ идват от среди и с ниски, и с високи ресурси, както и като отговор на различни и сложни травматични преживявания (14).

Както се посочва в Техническия пакет на INSPIRE, има данни, че – при осигурено обучение и контрол – неквалифицираните консултанти могат да предоставят ефективно и индивидуална и групов ФТ-КПТ в среда с ниски ресурси. Това дава възможности за справяне с редица потребности на децата и юношите и за намаляване на потенциалните дългосрочни последици от насилието върху тяхното здраве и благосъстояние. Наученото от процеса на адаптиране на модела на ФТ-КПТ може да послужи като основа за прилагане на други основани на данни терапии в среди с ниски ресурси.

Този модел се използва при отделни деца и техните семейства в Замбия, при групи от момичета и момчета в Конго, в групи за справяне с травматично страдание в Кения, в структури за предоставяне на услуги или програми и в момента се прилага в Замбия, Кения и Танзания. Програма за ФТ-КПТ бе включена и в работата на приютите в Камбоджа за младежи, обект на сексуален трафик (1).

Докато фокусираната върху травмата КПТ е доказала ефективността си при справянето с редица белези и симптоми, свързани с травми, тя не е предназначена за разрешаване на тежки психични разстройства, като депресия, психоза и шизофрения. Тези разстройства изискват психиатрична помощ и затова усилията трябва да се насочат към укрепване на системите за психично здраве, които предлагат подходящи грижи и подкрепа при всички психични разстройства и съобразени с възрастта услуги за деца и юноши.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Подобряване на крайните резултати, свързани с психичното и поведенческото здраве на деца, преживели насилие или травма, включително сексуално насилие или малтретиране.

БЕЛЕЖКИ ОТНОСНО ПРИЛАГАНЕТО

Оценка

Определянето на това дали има нужда от развиване на капацитета за ФТ-КПТ зависи от няколко фактора.

Нужда. Какви са данните за броя на децата и юношите със симптоми на травма?

Налични услуги и ресурси. В повечето случаи специализираните услуги като ФТ-КПТ могат да се добавят (но не и да заместят) към инвестициите в здравните и психосоциалните грижи.

Адаптиране

Като при всички основани на факти интервенции е важно адаптирането да се извърши при спазване на спецификата. ФТ-КПТ е адаптирана успешно чрез модела за обучение на стажанти [Apprenticeship Training Model] (15), сътрудничество между инструктори и неквалифицирани консултанти.

Инструкторите се съсредоточават върху спазването на целите в компонентите на лечението, а консултантите и местните супервайзори отправят препоръки за изменения в прилагането, така че ФТ-КПТ да отговаря на спецификите на местната култура и населението. Повечето основни компоненти се запазват, но техниките могат да се променят, за да бъдат по-осъществими, удачни за местния контекст и по-разбираеми за участниците.

Необходими обучения и човешки ресурси

Обучителите са сертифицирани експерти в сферата на ФТ-КПТ. Те работят с 15–30 неквалифицирани консултанти, които обикновено имат средно или подобно образование и силни комуникационни и междуличностни умения. Те могат да имат опит като учители и/или в областта на психичното здраве. Подбират се местни супервайзори измежду неквалифицирани консултанти въз основа на умения, разбиране, способност за преподаване и лидерски умения, като друга възможност е да имат висше образование и/или опит в областта на консултирането.

РАЗХОДИ И ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ

Първоначални разходи

- Подбор и обучение на непрофесионалните консултанти;
- Транспорт и свързаните разходи за сертифицираните обучители;
- Размножаване на учебните материали.

Постоянни разходи

- Заплати за неквалифицираните консултанти и супервайзори;
- Транспортни разходи, ако е приложимо;

В момента тече проучване на икономическата ефективност.

ЗА ПОВЕЧЕ ИНФОРМАЦИЯ ВЖ.:

- Описания на програмите, включително на модела за обучение на стажанти, може да се намери в следните статии:
 - » „Установяване, промяна и прилагане на основана на доказателства психотерапия за деца в държави с ниски доходи: използването на ФТ-КПТ в Замбия“ [*Identification, modification, and implementation of an evidence-based psychotherapy for children in a low-income country: the use of TF-CBT in Zambia*] (15);
 - » „Изграждане на капацитет при интервенциите за психично здраве в държави с ниски доходи: модел на стажове за обучение на местни доставчици“ [*Building capacity in mental health interventions in low-resource countries: an apprenticeship model for training local providers*]. Международен журнал за системите за психично здраве [*International Journal of Mental Health Systems*] (16).
- „Ръководство за планиране, прилагане, мониторинг и оценка“ [*Design, Implementation, Monitoring and Evaluation (DIME) Manual*] (17). Моделът DIME [Планиране, прилагане, мониторинг и оценка] е поредица от дейности, обединяващи основани на доказателства програми с щателен мониторинг и оценка на въздействието. Целта е да се осигурят рационална основа и подход за изготвянето на местни програми, като същевременно се събира информация и се извличат поуки, които могат да послужат при бъдещи услуги.

Цел: Защита на деца и юноши в конфликт със закона

Реакция и подкрепа за защита на правата и сигурността на децата

В какво се състои: Основани на факти подходи и подходи от добри практики за обезпечаване на сигурността, правата, рехабилитирането и повторното приобщаване на децата (лица под 18-годишна възраст), предполагаеми извършители, обвинени или признати нарушители на наказателното законодателство

Защо: Доказателствата сочат, че лишаването от свобода и насилствените форми на наказание вредят на децата, не намаляват повторното извършване и създават високи разходи за обществото (18). Алтернативните подходи могат да доведат до:

- ↓ намаляване на повторното извършване на престъпление;
- ↑ подобряване на крайните резултати за децата в конфликт със закона;
- ↓ намаляване на общите нива на престъпност;
- ✔ по-ефективно използване на ресурсите за реакция и подкрепа при насилие.

ВСИЧКИ СЕКТОРИ	СОЦИАЛНИ УСЛУГИ	ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ	ПРАВОСЪДИЕ
Зачитане на правата на децата и юношите в конфликт със закона и отчитане на рисковете, пред които са изправени	Работа с правосъдната система с цел оказване на подкрепа на децата в конфликт със закона Програми за работа с деца в правосъдната система	Услуги за превенция и работа с деца в риск или лишени от свобода	Специализирана система за правосъдие за деца Отклоняване и присъди, различни от лишаване от свобода

Много от децата и юношите в конфликт със закона са от неравностойни или маргинализирани общности. Много от тях самите са жертви на насилие. Извеждането на децата от техните социални мрежи и възможностите за образование в този критичен момент от техния живот могат да компенсират неравностойното положение и маргинализацията.

Децата, които живеят на улицата, жертви са на сексуална експлоатация или имат проблеми с психичното здраве или употребата на вещества, могат да се окажат в конфликт със закона, но преди всичко имат нужда от услуги и подкрепа. На тези деца може да се помогне чрез дейности за прекъсване на цикъла на насилие посредством превенция, както и чрез предоставяне на услуги, рехабилитация и алтернативи на лишаването от свобода за деца в конфликт със закона.

Действия за всички сектори

Установете и популяризирайте сред обществеността многобройните рискови фактори за децата в конфликт със закона

Системите и персоналят могат да бъдат улеснени при разбирането и справянето с конкретните рискове за децата в конфликт със закона, ако възприемат перспектива, съобразена с правата и интересите на детето.

Действия по сектори

Сектор	Действия	За повече информация
Социални услуги	Работа с правосъдната система с цел оказване на подкрепа на децата в конфликт със закона Устойчивата подкрепа на специализиран социален работник през целия правосъден процес допринася за защитата на интересите и правата на децата и за намаляване на повторните престъпления (19). Тази подкрепа може да включва: - оказване на помощ на детето и семейството от момента на ареста; - изготвяне на социални доклади за обстоятелствата на обвиняемите; - стимулиране и улесняване на отклоняването и издаването на присъди, различни от лишаването от свобода (вж. раздел „Правосъден сектор“); - предоставяне на житейски умения, социални, образователни и други общности услуги за премахване на основните причини за извършване на престъпление и помощ за децата реално да се приобщят отново към обществото.	УНИЦЕФ. „Ролята на социалните работници в правосъдието за деца“ [The role of social work in juvenile justice] <i>Подробно описание на ролята на социалните работници като лица за подкрепа</i> СНПООН. „Сборник от основани на доказателства програми за семейства за усвояване на умения“ [Compilation of evidence-based family skills training programmes] УНИЦЕФ. „Инструментариум относно отклоняването и алтернативите на лишаването от свобода“ [Toolkit on diversion and alternatives to detention]
	Програми за работа с деца в правосъдната система Програмите за работа с деца в правосъдната система, като консултиране, изграждане на умения и КПТ са насочени към справяне с причините в основата на извършването на престъпления и подкрепят рехабилитирането. С програмите, почиващи на принципите и техниките на КПТ, се предоставя обучение по социални умения, контрол на гнева, критично мислене и творческо мислене. Участниците се научават да разпознават, контролират и „преформулират“ автоматичните и изкривени модели на мислене, които могат да доведат до насилствено или друго противообществено поведение.	Вж. също <i>Резюме на програмата: Размисъл и рехабилитация</i>
Здравеопазване	Услуги за превенция и работа с деца, които са в риск или са лишени от свобода Употребата на вещества, проблемите с психичното здраве или с поведението могат да въвлечат децата в конфликт със закона. Ефективните услуги за консултиране и социална работа могат да допринесат за намаляването на тези рискове за децата. Децата, поверени на правосъдната система, имат правото да получават медицински грижи, включително услуги, свързани с психичното здраве, лечение на употребата на вещества и грижи за репродуктивното здраве (9).	СЗО: „Ръководство за интервенции по програма mhGap при психични и неврологични разстройства и разстройства, свързани със злоупотреба с вещества, в неспециализирани здравни заведения“ [mhGap Intervention guide for mental, neurological and substance use disorders in non-specialized health settings]

Сектор	Действия	За повече информация
Правосъдие	Специализирана система за правосъдие за деца Целта на специализираната система за правосъдие за деца е гарантиране на правата и достойнството на децата и насърчаване на повторното приобщаване на децата чрез продуктивни роли в обществото. Описанието на принципите и компонентите на системите за правосъдие за деца са извън обхвата на настоящия наръчник. Тук са открити няколко основни елемента, които са от значение за планиране на изграждането, остойностяването, укрепването на системите и работната сила и други съображения. • Експертен опит на специалистите по наказателно правосъдие и правоприлагащите органи, чрез специално определени роли, регулярни обучения и независим контрол. • Гарантиран достъп до информация, подкрепа и правна помощ за деца и техните семейства. • Бързи процеси за подсъдимите под 18-годишна възраст, като задържането преди и след съдебния процес се използва като крайна мярка и за възможно най-кратък период от време. • Сред механизмите за защита на безопасността на децата по време на задържането са: » отделяне на децата от възрастните, и момичетата от момчетата; » редовен контрол на условията и осигуряване на супервизия; » оценка и предприемане на мерки във връзка със специални нужди, включително медицински грижи, потребности, свързани с психичното и репродуктивното здраве; » мониторинг и налагане на забрана на изтезанията и други форми на жестоко, нехуманно или унижително отношение или наказание. • Процедури за подаване на жалби, които гарантират поверителността, достъпни са, съобразени са с децата, безопасни са и не дават възможност за репресивни мерки, чрез които децата и техните адвокати могат официално да подават сигнали за насилие над тях по време на арест, разпит и/или задържане (20). Чрез жалбите следва да се задейства навременно последващо и независимо разследване.	„Примерни стратегии и практически мерки на ООН за премахване на насилието над деца в областта на превенцията на престъпността и правосъдието“ [United Nations Model Strategies and Practical Measures on the Elimination of Violence against Children in the Field of Crime Prevention and Justice] Стратегии XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII „Примерни стратегии и практически мерки на ООН за премахване на насилието над деца в областта на превенцията на престъпността и правосъдието: контролен списък“ [UN Model strategies and practical measures on the elimination of violence against children in the field of crime prevention and justice: a checklist] Penal Reform International. „План от десет точки за справедливо и ефективно наказателно правосъдие за деца“ [Ten-point plan for fair and effective criminal justice for children]
	Отклоняване и присъди, различни от лишаване от свобода Чрез отклоняването децата се отклоняват от официалните наказателни производства. Мерките за отклоняване могат да включват непредприемане на действие, предупреждение или надзор, както и насочване към програми за рехабилитиране, насочени към справяне с основните причини и форми на поведение, водещи до извършване на престъпление. Така децата в конфликт със закона могат да избегнат осъждане и създаването на криминално досие, като същевременно са подведени под отговорност за действията си. Чрез присъдите, различни от лишаване от свобода, на извършителите се налагат други изисквания. Сред тях могат да бъдат поднасяне на официално извинение на жертвите на престъплението, общественно-полезен труд, участие в образователни и възстановителни програми и други. Доказателствата подкрепят икономическата ефективност на използването на отклоняване и издаването на присъди, различни от лишаване от свобода, при деца в конфликт със закона (21, 22). Заради това, че водят до намаляване на повторните престъпления, подходите като отклоняване, възстановяване и социална работа са по-евтини от наказателните подходи и лишаването от свобода (23).	„Инструментариум на УНИЦЕФ за отклоняване и алтернативи на лишаването от свобода“ [UNICEF Toolkit on diversion and alternatives to detention]

Хуманитарни дейности

Деца в кризисна обстановка са изправени пред особени рискове при контакта си със закона. Заради това, че работят или живеят на улицата, за децата има по-голям риск да попаднат в конфликт с правоприлагащите органи. Разселените, непридружените деца или децата мигранти могат да бъдат задържани от властите. По-голямото присъствие на сили за сигурност може да доведе до увеличаване на риска децата да попаднат в конфликт или конфронтация или да бъдат свързвани с въоръжени групировки и приемани като заплаха за сигурността (2). Според стандарт № 14 от Минималните стандарти за закрила на детето отношението към деца в контакт с правосъдните системи следва да отговаря на международните стандарти (2). Мерките за постигане на това включват:

Готовност

- Подкрепа за изграждането или укрепването на съобразени с интересите на децата съдилища и помещения в полицейските управления
- Подкрепа за изграждането на капацитет сред служителите във формалната и в неформалната правосъдна система, които редовно работят с деца. Подкрепа за включването на жени полицейски служители в правоприлагащите органи

Ответни мерки

- Идентифициране на всички задържани деца и поддържане на документация за тях: местонахождението, статуса и отношението към тях
- Сформиране на интердисциплинарен екип от работници за мониторинг и първоначална реакция по случаите
- Застъпничество за освобождаване на деца, когато задържането е незаконно или условията са неподходящи

За повече информация вж. част „Хуманитарни дейности“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

Резюме на програмите, основани на доказателства:

Размисъл и рехабилитация (РиР)

Програмата „Размисъл и рехабилитация“ е основана на данни, многостранна, когнитивно-поведенческа програма за младежи с насилническо или криминално поведение с цел придобиване на когнитивни и социални умения и просоциални ценности. Програмата се провежда от служители на възпитателни или социални услуги с групи от по 6 до 12 участници в 35 добре структурирани 2-часови сесии.

Основните компоненти включват: самоконтрол, метапознаване (мислене върху мисловния процес, бел. прев.), критично мислене, социални умения, умения за разрешаване на междуличностни, когнитивни проблеми, творческо мислене, възприемане на социална гледна точка, подобряване на ценностите и управление на емоциите.

В продължение на над 20 години по програмата РиР са обхванати над 70 000 извършители на престъпления в 20 държави и повечето щати в САЩ. При метаанализа бе установен спад от 14% в извършването на повторно престъпление сред участниците в РиР в институция в сравнение с контролната извадка, както и спад от 21% сред участниците в общностна среда. Резултатите за ефективността са последователни в различните държави, среди, време и тип на престъпленията (24).

Разходите за прилагане на програмата включват обучение и материали. Разходите за провеждане са около 300 щ.д. на участник. Заради мащаба на въздействието и сравнително ниските разходи за програмата за всеки участник се генерират нетни ползи само от данъкоплатци в размер на около 2400 щ.д. (25).

Информация за контакт: Информация за обучение, сертифициране, материали и графици за обучението могат да се получат от Cognitive Centre of Canada: cognitivecentre@gmail.com

За повече информация вж. уебсайта на програмата „Размисъл и рехабилитация“: <http://www.cognitivecentre.ca/RRProgram> (26)

Работен лист за изпълнение

Използвайте този работен лист при планирането на изпълнението и обвържете своята интервенция с други стратегии на INSPIRE. За всяко от действията има неща, които да съобразите. Може да е добре да добавите собствени съображения към този списък.

ДЕЙНОСТ	АСПЕКТИ ЗА РАЗМИСЪЛ
Оценка на настоящата среда	▶ Съществуващото законодателство относно реакцията при деца, преживели насилие, и превръщането им в конкретни политики или мандати ▶ Отпускането на достатъчни средства за реакция и подкрепа ▶ Наличните услуги и функционирането на системите за услуги и мрежите за насочване ▶ Данни и качествени изследвания относно излагането на деца на различни видове насилие, разкриване на случаи и търсене на помощ, нужни услуги ▶ Опитът на децата, които търсят услуги, закрила и достъп до правосъдие ▶ Синхронизиране на съществуващите услуги и системи с международните указания и доказателства ▶ Възможности и пречки за прилагане или разширяване на тази стратегия
Избор на интервенции	▶ Вписване в цялостен план ▶ Осъществимост предвид контекста и наличните ресурси ▶ Системите или необходимите условия за ефективно прилагане
Изграждане на партньорства	▶ Връзки със сродни проблеми или други стратегии на INSPIRE ▶ Партньорства с други заинтересовани страни, отговорни за вземането на решения лица и изпълнители, включително министерства, доставчици на услуги, включително общностни и неформални, изследователски институти, дарители и финансиращи субекти
Определяне на необходимите ресурси и източници • Оценка на разходите • Човешки ресурси • Източници на финансова подкрепа	▶ Системи, инфраструктура, събиране на данни и координация ▶ Всички етапи на прилагането: оценка на нуждите, укрепване на системите, техническа подкрепа, консумативи или основни лекарства, увеличаване на мащаба, събиране на данни, мониторинг и оценка ▶ Необходими служители и обучения ▶ Източници на финансиране; как да се оползотворяват и поддържат
Прецизиране на подходите и адаптиране на програмите според местния контекст	▶ Оценка на нуждите или анализ на пропуските на национално, общинско или местно равнище ▶ Налични инструменти, ръководства или техническа подкрепа ▶ План за увеличаване на мащаба
План за наблюдение и оценка	▶ Инструменти за мониторинг и услуги и системи за оценка ▶ Индикатори на INSPIRE, които ще използвате за измерване на въздействието ▶ Системи и процес за събиране на данни ▶ Източници на техническа подкрепа за мониторинг и оценка
Други	

БЕЛЕЖКИ

(Какво знаете към момента)

ИЗТОЧНИЦИ, ЕКСПЕРТИ, ПАРТНЬОРИ

(Откъде можете да получите допълнителна информация)

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

ДЕЙСТВИЕ	ОТГОВОРНА СТРАНА	ДАТА	БЕЛЕЖКИ
			

Ресурси

Общи

„Пакет с основни услуги за жени и момичета, жертви на насилие“ [Essential services package for women and girls subject to violence]. Ню Йорк: UN Women; 2015 г. (<http://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/12/essential-services-package-for-women-and-girls-subject-to-violence>, отворено на 25 април 2018 г.).

Пакет от UN Women, ФНООН, СЗО, ПРООН и СНПООН, в който се определят основните услуги, които следва да се предоставят от секторите на здравеопазването, социалните услуги, полицията и правосъдието, както и насоки за координацията на основните услуги и управлението на процеси и механизмите за координация.

Child protection resource pack: how to plan, monitor and evaluate child protection programmes. Ню Йорк: УНИЦЕФ; 2015 г. (<https://www.unicef.org/protection/files/CPR-WEB.pdf>, отворено на 25 април 2018 г.).

Укрепва доказателствената база за закрила на децата чрез ясни и практически насоки за подобряване на практиките за планиране, мониторинг и оценка и документация на добрите практики и извлечените поуки.

Strengthening linkages between clinical and social services for children and adolescents who have experienced sexual violence: a companion guide. Арлингтън, Вирджиния: Strengthening High Impact Interventions for an AIDS-free Generation (AIDSFree) Project: 2016 г. (https://aidsfree.usaid.gov/sites/default/files/2016.2.1_aidsfree_comp_guide_gender_tagged.pdf, отворено на 27 април 2018 г.).

Този справочник с насоки към Clinical management of children and adolescents who have experienced sexual violence: technical considerations for PEPFAR programs (2012 г.), предоставя поетапни насоки за доставчиците и ръководителите на медицински услуги относно подходящите клинични/съдебни грижи за деца и юноши, преживели сексуално насилие или експлоатация.

Сектор на социалните услуги

Global Social Service Workforce Alliance [website]. (www.socialserviceworkforce.org, отворено на 27 април 2018 г.).

Организация с членство, предлагаща обучение за ръководни умения, приложими в цял свят, за персонала на социалните служби и база данни с възможност за търсене, включваща теми, свързани със закрилата на детето.

„Примери от практиката при укрепването на системите за закрила на детето“ [Case studies on strengthening child protection systems]. Във: Child protection from violence, exploitation and abuse [уебсайт]. Ню Йорк: УНИЦЕФ (https://www.unicef.org/protection/57929_58022.html#CPS, отворено на 25 април 2018 г.).

Сборник от примери от практиката с обща цел укрепване на системите за закрила на детето.

Case management toolkit: a user's guide for strengthening case management services in child welfare. USAID; 2014 г. (<http://www.socialserviceworkforce.org/resources/case-management-toolkit-users-guide-strengthening-case-management-services-child-welfare>, отворено на 25 април 2018 г.).

Инструмент за измерване на текущите спрямо добрите практики за управление на случай с цел укрепване на управлението на случаите в системата за закрила на детето. Осигурява помощ за преход от практики за управление на случаите, при които единствено се спазват правилата и процедурите, към внимателно приложение на основани на факти практики, които водят до подобряване на крайните резултати за децата и семействата на ниво индивидуален случай.

The role of social work in juvenile justice. Женева: Регионален офис на УНИЦЕФ за ЦИЕ/ОНД, 2013 г.

(https://www.unicef.bg/assets/Conferences/JJ_10_11_June_2014/publications/Juvenile_justice_social_work_EN.pdf, отворено на 5 юни 2018 г.).

Очертава основните дейности и задачи, които могат да се изпълняват от социалните работници в общата рамка на правосъдието за деца.

Сектор здравеопазване

Responding to children and adolescents who have been sexually abused: WHO clinical guidelines.

Женева: Световна здравна организация; 2017 г. (<http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/clinical-response-csa/en/>, отворено на 27 април 2018 г.).

Клинични насоки в помощ на медицинските работници на терен, предимно от райони с ниски ресурси, при предоставянето на основани на доказателства, качествени и съобразени с травмите грижи за жертви на сексуално насилие.

NICE Guideline [NG76]: Child abuse and neglect. Лондон: National Institute for Health and Care Excellence; 2017 г. (<https://www.nice.org.uk/guidance/ng76>, отворено на 27 април 2018 г.).

Насоки за практикуващи специалисти при разпознаването и реагирането на насилие и пренебрегване на деца и младежи на възраст под 18 години. Той предлага подкрепа на практикуващите специалисти, които извършват оценки и предоставят помощ и интервенции на ранен етап на деца, младежи, родители и полагащи грижа лица.

Clinical Guideline [CG89] Child maltreatment, updated October 2017. Лондон: National Institute for Health and Care Excellence; 2017 г. (<https://www.nice.org.uk/guidance/cg89/chapter/1-Guidance>, отворено на 25 април 2018 г.).

Насоки за практикуващите специалисти при разпознаването и реагирането при белези на евентуално малтретиране на деца и младежи под 18-годишна възраст. Те имат за цел да информират и помагат на медицинските специалисти, които не са експерти по закрила на децата, да откриват белезите на физическо, сексуално и емоционално насилие, пренебрегване, както и измислени или индуцирани заболявания.

mhGAP Intervention Guide for mental, neurological and substance use disorders in non-specialized health settings. Женева; Световна здравна организация; 2011 г. (http://www.who.int/mental_health/publications/mhGAP_intervention_guide/en/, отворено на 25 април 2018 г.).

Представяне на интегрираното управление на приоритетни състояния (психически, неврологични и употреба на вещества) чрез протоколи за вземане на решения в клинични условия.

Strengthening health systems to respond to women subjected to intimate partner violence or sexual violence: a manual for health managers. Женева; Световна здравна организация; 2017 г. (<http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/vaw-health-systems-manual/en/>, отворено на 25 април 2018 г.).

Базирано на Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines, 2013 г., това ръководство може да помогне на здравните мениджъри на всички нива от системата на здравеопазване да подобрят реакцията и грижите, които предоставят на жертвите на насилие.

Global plan of action to strengthen the role of the health system within a national multisectoral response to address interpersonal violence, in particular against women and girls, and against children. Женева; Световна здравна организация; 2016 г. (<http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/global-plan-of-action/en/>, отворено на 25 април 2018 г.).

Визия, цели, задачи, стратегическа посока и ръководни принципи, както и конкретни действия за държавите членки при укрепване на ролята на системите на здравеопазването в рамките на многосекторни планове за справяне с насилието, и по-специално над жени и момичета.

Trauma Informed Care Project [уебсайт]. Дес Мойнс, Айова (www.traumainformedcareproject.org, отворено на 25 април 2018 г.).

„Грижи, съобразени с травмите“ е рамка за организационни структура и лечение, която включва разбиране, осъзнаване и реакция на последиците от всички видове травми. На уебсайта има информация за годишна конференция, както и ресурси и събития за специалистите от практиката.

A public health response to violence action. Във: Project Vega [уебсайт].

(<http://projectvega.ca/wp-content/uploads/2016/10/VEGA-TVIC-Briefing-Note-2016.pdf>, отворено на 25 април 2018 г.).

Това резюме на проекта VEGA предоставя рамка за обществено здравеопазване за обслужване на хора, преживели домашно насилие.

„Реакция при насилие от страна на интимния партньор и сексуално насилие над жени: клинични и политически насоки на СЗО“ [Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines. Женева: Световна здравна организация; 2017 г. (<http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/9789241548595/en/>), отворено на 27 април 2018 г.).

Тези насоки предлагат на доставчиците на медицински грижи основани на доказателства насоки относно подходящите грижи за жени, жертви на НСИП и сексуално насилие, с цел подобряване на изграждането на капацитета на доставчиците на здравни грижи и други членове на мултидисциплинарни екипи.

Health care for women subjected to intimate partner violence or sexual violence: a clinical handbook. Женева: Световна здравна организация; 2014 г. (<http://www.who.int/reproductivehealth/publications/violence/vaw-clinical-handbook/en/>), отворено на 25 април 2018 г.).

Този наръчник е базиран на Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines. Той помага на доставчиците на медицински услуги при полагането на грижи за жени, преживели насилие, като много от принципите са приложими за деца и юноши.

Improving the health sector response to gender based violence: a resource manual for health care professionals in developing countries. Ню Йорк: International Planned Parenthood Federation; 2013 г. (http://www.paho.org/hq/index.php?option=com_content&view=article&id=4517%3A2010-improving-health-sector-response-gender-violence-manual&catid=1505%3Aintra-family-violence&Itemid=41342&lang=en), отворено на 25 април 2018 г.).

Инструменти и насоки, чрез които ръководствата на здравните заведения да подобрят предоставяните от тях медицински грижи при НОП в развиващите се държави, включително практически инструменти за определяне на отношението на доставчиците, правни определения, отговорности на доставчиците на медицински грижи, етапи на създаване на мрежи за насочване и качество на грижите.

Правосъден сектор

UN Model strategies and practical measures on the elimination of violence against children in the field of crime prevention and criminal justice. Виена: ЧНПООН; 2015 г. (https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/14-08451_Strategy_eBook.pdf), отворено на 24 март 2018 г.).

Разяснения и насоки за прилагането на Примерните стратегии и практически мерки на ООН за прекратяване на насилието над деца в областта на превенцията на престъпността и наказателното правосъдие.

Planning the implementation of the United Nations model strategies on violence against children in the field of crime prevention and criminal justice: a checklist. Виена: ЧНПООН; 2015 г. (https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/14-08452_Ebook.pdf), отворено на 25 април 2018 г.).

В този контролен списък на ЧНПООН се съдържа помощна информация за държавните органи при преразглеждането на националните закони, процедури и практики за справяне с насилието над деца.

Justice in matters involving child victims and witnesses of crime: model law and related commentary. Виена: ЧНПООН; 2009 г. (https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Justice_in_matters..pdf), отворено на 25 април 2018 г.).

В този документ, разработен от ЧНПООН в сътрудничество с УНИЦЕФ и Международното бюро за правата на детето, е представен набор от насоки, които представляват добри практики въз основа на консенсуса, отразен в съвременните познания и приложимите международни и регионални норми, стандарти и принципи.

Handbook for professionals and policymakers on justice matters involving child victims and witnesses of crime. Виена: ЧНПООН; 2009 г. (https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/hb_justice_in_matters_professionals.pdf), отворено на 25 април 2018 г.).

Този наръчник, разработен от ЧНПООН, е ръководство за създателите на политики и

специалистите, които работят с деца, жертви и свидетели на престъпления, като например съдии, медицински и помощен персонал, служители на правоприлагащи органи, прокурори, социални работници, служители на НПО и учители.

Насоки на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето. Страсбург: Съвет на Европа; 2010 г. (https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804b2cf3, отворено на 25 април 2018 г.).

Child-friendly justice guide. Във: Child Rights International (CRIN) [уебсайт]. Лондон: CRIN, 2014 г. (<https://www.crin.org/en/guides/legal/child-friendly-justice>, accessed 5 June 2018).

Това ръководство има за цел да предостави информация за задължението за спазване на принципите на правосъдието, съобразено с интересите на детето, международните, регионалните и националните стандарти в тази област, съдебни решения, проучвания, анкети за научни изследвания и становища по темата, както и други важни източници.

Ten-point plan for fair and effective criminal justice for children. Лондон: Penal Reform International; 2012 г. (<https://www.penalreform.org/resource/tenpoint-plan-fair-effective-criminal-justice-children/>, отворено на 25 април 2018 г.).

Изготвено от UKAID, Penal Reform International и Interagency Panel on Juvenile Justice, в плана са очертани начини, по които създателите на закони и политики и специалистите от сферата на наказателното правосъдие могат да предприемат ефективни и положителни мерки по отношение на деца в конфликт със закона, като се съсредоточат върху: превенция, отклоняване на децата от правосъдната система за възрастни, рехабилитиране и популяризиране на санкции, алтернативи на лишаването от свобода.

Global study on legal aid: global report. Ню Йорк: ПРООН и СНПООН, 2016 г. (http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/democratic-governance/access_to_justiceandruleoflaw/global-study-on-legal-aid.html, accessed 5 June 2018).

В това глобално проучване е представен обзор на дейностите за подобряване на правната помощ, като са открити специфичните предизвикателства и приоритетни области при различни аспекти на предоставянето на правна помощ, наред с модерни подходи и извлечените поуки.

UNICEF Toolkit on diversion and alternatives to detention [уебсайт]. Ню Йорк: УНИЦЕФ; 2010 г. (https://www.unicef.org/tdad/index_55653.html, отворено на 5 юни 2018).

Този онлайн инструментариум съдържа насоки и практически инструменти за специалисти на УНИЦЕФ в областта на закрилата на детето и други експерти, които работят за популяризиране на отклоняването и алтернативите на задържането в системите за правосъдие за деца. Той предоставя практически насоки за прилагане на отклоняването и алтернативните подходи чрез системен подход, основан на Рамката на УНИЦЕФ за защитна среда и Общия подход на ООН към правосъдието за деца, като наред с това представя примерни проекти и други ресурси от редица държави за улеснение при правене на справки.

Алтернативни грижи

„Инструментариум на мрежата Better Care: сборник с практични ръководства за подкрепа за предоставяне на качествени алтернативни грижи“ [Better Care Network toolkit: a collection of practical guides and manuals to support provision of quality alternative care] [уебсайт]. Ню Йорк: Better Care Network; (<http://bettercarenetwork.org/toolkit>, отворено на 25 април 2018 г.).

Moving Forward: implementing the 'guidelines for the alternative care of children'. Глазгоу: Centre for Excellence for Looked After Children of Scotland (CELCIS), 2012 г. (https://www.unicef.org/protection/files/Moving_Forward_Implementing_the_Guidelines_English.pdf, отворено на 5 юни 2018 г.)

„Приложение на Указанията на ООН за алтернативните грижи за деца: ръководство за практикуващи специалисти“ [Application of the UN Guidelines for the Alternative Care of Children: A Guide for Practitioners]. Буенос Айрес: Red Latinoamericana de Acogimiento Familiar (RELAF) и УНИЦЕФ, 2011 г. (<https://resourcecentre.savethechildren.net/sites/default/files/documents/4990.pdf>, отворено на 5 юни 2018 г.)

„Инструмент за оценка на изпълнението на указанията на ООН за алтернативните грижи за деца“ [Assessment Tool for the Implementation of the UN Guidelines for the Alternative Care of Children]. Инсбрук, Австрия: SOS Children's Villages International, 2012 г. (<https://www.crin.org/en/docs/120412-assessment-tool-SOS-CV%20.pdf>, отворено на 5 юни 2018 г.)

Реформа на правосъдието за деца

Save money, protect society, and realize youth potential. Брюксел: Международната обсерватория на правосъдието за деца (IJJO); 2012 г. (http://www.oijj.org/sites/default/files/white_paper_publication.pdf, отворено на 25 април 2018 г.).

Бяла книга, предлагаща посока за подобряване на системите за правосъдие за деца в Европа. Тя акцентира върху подобряване по време на икономическа криза.

Multi-country evaluation of the impact of juvenile justice reforms on children in conflict with the law. Регионален офис на УНИЦЕФ за Централна и Източна Европа и Централна Азия; 2015 г. (https://www.unicef.org/evaldatabase/files/MCE2_Final_CEECIS_2015-005.pdf, отворено на 25 април 2018 г.).

Оценка на степента, до която реформите на системите за правосъдие за деца в 11 държави от Централна и Източна Европа/Общността на независимите държави (ЦИЕ/ОНД) в периода 2006–2012 г. са довели до намаляване на лишаването от свобода на деца в конфликт със закона, до увеличаване на използването на отклоняване от съдебен процес и до намаляване на средната продължителност на задържането преди издаване на присъда.

Criteria for the design and evaluation of juvenile justice reform programmes. Виена: СНПООН; 2011 г. (https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Criteria_for_the_Design_and_Evaluation_of_Juvenile_Justice_Reform_Programmes.pdf, отворено на 25 април 2018 г.).

Разработени от СНПООН и Interagency Panel on Juvenile Justice, този ресурс съдържа набор от често използвани критерии за разработване и оценка на програми за правосъдие за деца и установяване на добри практики въз основа на правата на детето, определени в Конвенцията за правата на детето и други международни норми и стандарти.

Хуманитарна работа

Minimum standards for child protection in humanitarian action. Ню Йорк: Child Protection Working Group; 2012 г. (https://www.unicef.org/iran/Minimum_standards_for_child_protection_in_humanitarian_action.pdf, отворено на 25 април 2018 г.).

Описание на общи принципи, добри практики и поуки, извлечени при предприемането на дейности по реагиране и предоставяне на услуги за подкрепа в рамките на хуманитарни дейности на деца, преживели насилие.

Adapting to learn, learning to adapt: overview of and considerations for child protection systems strengthening in emergencies. Alliance for Child Protection in Humanitarian Action; 2016 г. (<http://www.cpcnetwork.org/wp-content/uploads/2016/07/Adapting-to-learn.-Learning-to-adapt-July-2016.pdf>, отворено на 25 април 2018 г.).

Общ преглед на укрепването на системите за закрила на детето в досегашната практика в извънредни ситуации за всички страни, предоставящи мерки за закрила на детето в хуманитарна обстановка, както и описание на основните съображения по отношение на системите за специалистите в областта на закрилата на детето.

Interagency review of justice for children in a humanitarian context (CPMS 14). Международно бюро за правата на децата; 2016 г. <http://www.ibcr.org/wp-content/uploads/2016/06/Interagency-review-2.pdf>, отворено на 25 април 2018 г.).

Описание на текущата информираност и познаване на стандарт 14, извлечените поуки и институционалните, политическите, оперативните и финансовите предизвикателства във връзка с прилагането на правосъдие в хуманитарен контекст. Изследването акцентира главно върху правосъдието за деца и в по-малка степен върху децата жертви и свидетели.

Justice for children in humanitarian action (обобщение на основните поуки от доклада по-горе). (<http://www.ibcr.org/wp-content/uploads/2016/06/Justice-for-children-in-humanitarian-action-1.pdf>, отворено на 25 април 2018 г.).

Save the Children psychological first aid training manual for child practitioners. Копенхаген: Save the Children; 2013 г. (<https://resourcecentre.savethechildren.net/library/save-children-psychological-first-aid-training-manual-child-practitioners>, отворено на 25 април 2018 г.).

Това учебно ръководство е разработено от Save the Children, Дания, за инициативата за закрила на детето [Child Protection Initiative] с цел улесняване на обучението за оказване на психологическа първа помощ с акцент върху децата; то има за цел да допринесе за развитието на умения и компетенции, които да помогнат на служителите по закрила на детето да намалят

първоначалната тревога у децата, наскоро преживели травматични събития. Обучението е предназначено за персонала на Save the Children, партньори и специалисти като учители, педагози, медицински и социални работници и др., както и доброволци, които работят пряко с деца в извънредни ситуации или в период след конфликти, природни бедствия и критични събития.

Psychological first aid: guide for field workers, СЗО. (http://www.who.int/mental_health/publications/guide_field_workers/en/, отворено на 25 април 2018 г.).

Насоки за предоставяне на хуманна, подкрепяща и практична психологическа първа помощ по време на тежки кризи, както и рамка за предоставяне на подкрепа на хора по начин, по който се зачитат тяхното достойнство, култура и способности.

IASC Guidelines on mental health and psychosocial support in emergency settings. Женева: Постоянна междуведомствена комисия; 2007 г. (https://www.unicef.org/protection/guidelines_iasc_mental_health_psychosocial_june_2007.pdf, отворено на 25 април 2018 г.).

Тези инициирани от СЗО насоки отразяват както познанията на практикуващи специалисти от различни географски региони, дисциплини и сектори, така и един очертаващ се консенсус по отношение на добрите практики. Те почиват на идеята, че в началния етап на всяка извънредна ситуация, социалната подкрепа е изключително важна за защитата и запазването на психичното здраве и психосоциалното благосъстояние. Наред с това тези насоки съдържат препоръки за избрани психологически и психиатрични интервенции за конкретни проблеми.

Mental health and psychosocial support in humanitarian emergencies: what should humanitarian health actors know? Женева: Междуведомствена постоянна комисия; 2010 г. (http://www.who.int/mental_health/emergencies/what_humanitarian_health_actors_should_know.pdf, отворено на 25 април 2018 г.).

Изготвен от СЗО за здравни организации, предоставящи услуги при хуманитарни кризи на национално и поднационално равнище в държави, изправени пред извънредни ситуации и кризи, този ресурс предлага обзор на основните познания, с които трябва да разполагат организациите, предоставящи услуги в хуманитарни условия, в областта на психичното здраве и психосоциалната подкрепа при хуманитарни кризи.

The role of case management in the protection of children: a guide for policy and programme managers and caseworkers. Ню Йорк: Child Protection Working Group; 2014 г. (http://www.cpcnetwork.org/wp-content/uploads/2014/08/CM_guidelines_ENG_.pdf, отворено на 25 април 2018 г.).

Насоки (разработени от USAID), които допълват приетите стандарти за управление на случай (Minimum standards for child protection in humanitarian action, 2012 г.) и имат за цел да предоставят общо разбиране и поэтапно ръководство за управлението на случаи.

Guidelines on Alternative Care. Ню Йорк: Better Care Network; 2009 г. (<http://bettercarenetwork.org/international-framework/guidelines-on-alternative-care>, отворено на 25 април 2018 г.).

Тези насоки, одобрени от Общото събрание на Организацията на обединените нации, предоставят насоки относно определението на връзката между родителски грижи и семейната среда на детето, целите на алтернативните грижи и критериите при вземането на решения за настаняване във форми на алтернативна грижа. Те са насочени както към политиците, така и към практикуващите специалисти, най-вече що се касае за защитата на благосъстоянието на децата, лишени от родителска грижа или децата, за които има такъв риск.

Библиография

1. INSPIRE. Seven strategies for ending violence against children. Geneva: World Health Organization; 2016.
2. Minimum standards for child protection in humanitarian action. New York: Child Protection Working Group (CPWG); 2012 (<http://cpwg.net/?get=006914%7C2014/03/CP-Minimum-Standards-English-2013.pdf>, отворено на 27 април 2018 г.).
3. Responding to children and adolescents who have been sexually abused: WHO clinical guidelines. Geneva: World Health Organization; 2017.
4. INSPIRE Indicator guidance and results framework. New York: UNICEF; 2018.
5. Protocol on the multi-sectoral management of sexual abuse and violence in Zimbabwe. Harare: Judicial Services Commission; 2012 (http://www.togetherforgirls.org/wp-content/uploads/2017/10/Multi_Sectoral_Protocol_2012-Zimbabwe.pdf, accessed 5 April 2018).
6. Marcy L, Messner L, Duffy M, Casto J. Strengthening linkages between clinical and social/community services

- for children and adolescents who have experienced sexual violence: a companion guide. Arlington, VA: Strengthening High Impact Interventions for an AIDS-free Generation (AIDSFree) Project; 2016 (<https://aidsfree.usaid.gov/resources/prc-companion-guide>, accessed 5 April 2018).
7. Child maltreatment: when to suspect maltreatment in under 18s. In: NICE Guidelines [website]. London: National Institute for Health and Care Guidelines (<https://www.nice.org.uk/guidance/cg89> отворено на 27 април 2018 г.).
 8. TVIC – A tool for health and service organizations and providers. Ontario: Equip Healthcare; 2016 (<https://equip2013.files.wordpress.com/2016/11/tvic-tool-for-on-organizations.pdf>, accessed 5 April 2018).
 9. Justice in matters involving children in conflict with the law model law on juvenile justice and related commentary. Vienna: UNODC; 2013 (https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Justice_Matters_Involving-Web_version.pdf, accessed 16 November 2017).
 10. mhGap Intervention Guide for mental, neurological and substance use disorders in non-specialized health settings Version 2.0. Geneva: World Health Organization; 2016 (http://www.who.int/mental_health/mhgap/mhGAP_intervention_guide_02/en/, accessed 5 April 2018).
 11. Dybdal AS, Melin M, Terlonge P. Psychological first aid training manual for child practitioners. Copenhagen: Save the Children Denmark; 2013 (<https://resourcecentre.savethechildren.net/library/save-children-psychological-first-aid-training-manual-child-practitioners>, accessed 5 April 2018).
 12. UN Guidelines for alternative care of children. UN General Assembly. A/RES/64/14223 Feb 2010.
 13. Cantwell N, Davidson J, Elsley S, Milligan I, Quinn N. Moving forward: implementing the guidelines for the alternative care of children. UK: Centre for Excellence for Looked After Children in Scotland; 2012 ([https://www.unicef.org/eca/UN_Handbook_\(English\)_FINAL_22_02_13.pdf](https://www.unicef.org/eca/UN_Handbook_(English)_FINAL_22_02_13.pdf), accessed 15 November 2017).
 14. Trauma-focused Cognitive Behavioural Therapy. In: National Trauma Therapy Programme [website]. 2017 (<https://tfcbt.org/about-tfcbt/>, отворено на 27 април 2018 г.).
 15. Murray LK, Dorsey S, Skavenski S, Kasoma M, Imasiku M, Bolton P, et al. Identification, modification, and implementation of an evidence-based psychotherapy for children in a low-income country: the use of TF-CBT in Zambia. International Journal of Mental Health Systems. 2013;7(1):24 (<https://doi.org/10.1186/1752-4458-7-24>, отворено на 27 април 2018 г.).
 16. Murray LK, Dorsey S, Bolton P, Jordans M, Rahman A, Bass J, et al. Building capacity in mental health interventions in low-resource countries: an apprenticeship model for training local providers. International Journal of Mental Health Systems. 2011;5(30) [online] (<https://ijmhs.biomedcentral.com/articles/10.1186/1752-4458-5-30>).
 17. Applied Mental Health Research Group. design implementation, monitoring, and evaluation of cross-cultural HIV-related mental health and psychosocial assistance programs: a user's manual for researchers and program implementers. Baltimore MD: Johns Hopkins University; n.d. (<http://www.jhsph.edu/research/centers-and-institutes/research-to-prevention/publications-resources/dime-manual.html>, accessed 5 April 2018).
 18. Save money, protect society, and realise youth potential. Brussels: International Juvenile Justice Observatory; July 2013 (http://www.oijj.org/sites/default/files/white_paper_publication.pdf, accessed 16 November 2017).
 19. The role of social work in juvenile justice. New York: UNICEF; 2013 (https://www.unicef.bg/assets/Conferences/JJ_10_11_June_2014/publications/Juvenile_justice_social_work_EN.pdf, accessed 5 April 2018).
 20. Justice for children in humanitarian action: scoping study. New York: Child Protection Working Group (CPWG); 2016 (<http://www.ibcr.org/wp-content/uploads/2016/06/Justice-for-children-in-humanitarian-action-1.pdf>, accessed 16 November 2017).
 21. Protecting the rights of children in conflict with the law. Interagency Coordination Panel on Juvenile Justice; 2005. (https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Protecting_children_en.pdf, accessed 16 November 2017).
 22. Dunkel F, Horsfeld P, Parosanu A. Research and selection of the most effective juvenile restorative justice practices in Europe: snapshots from 28 EU Member States. Brussels: International Juvenile Justice Observatory; 2015 (http://www.ejjc.org/sites/default/files/volume_i_-_snapshots_from_28_eu_member_states.pdf, accessed 16 November 2017).
 23. Drake EK, Aos S, Miller M. (2009). Evidence-Based Public Policy Options to Reduce Crime and Criminal Justice Costs: Implications in Washington State. Victims & Offenders. 2009; 4(2):. 170-196. (<https://doi.org/10.1080/1556488080261261>).
 24. Joy Tong LS, Farrington DP. How effective is the 'Reasoning and rehabilitation' programme in reducing reoffending? A meta-analysis of evaluations in four countries. Psychology, Crime, and Law. 2006;12(1):3-24 (http://www.antonioacasella.eu/archipsy/tong_farrington_2006.pdf, accessed 15 November 2017).
 25. Aos S, Phipps P, Barnoski R, Lieb R. The comparative costs and benefits of programs to reduce crime. Olympia, WA: Washington State Institute for Public Policy; 2001 (http://www.wsipp.wa.gov/ReportFile/756/Wsipp_The-Comparative-Costs-and-Benefits-of-Programs-to-Reduce-Crime-v-4-O_Full-Report.pdf, accessed 15 November 2017).
 26. The R&R program reasoning & rehabilitation. In: Cognitive Center of Canada [website]. Ottawa; n.d. (<http://www.cognitivecentre.ca/RRProgram>, accessed 5 April 2018).

Образование и житейски умения

Цел: Подобряване на достъпа на децата до по-ефективно образование, осигуряващо равнопоставеността на момчетата и момичетата в училище, усвояване на социално-емоционални умения, обучение по житейски умения, както и гарантиране на безопасна и насърчаваща училищна среда.

Какво ще намерите в този раздел

Общ преглед — Образованието овластява децата

Разберете как тази стратегия
работи най-добре на практика

Връзки със стратегиите на
INSPIRE и други

Работи най-добре, когато...

Хуманитарни дейности

Основни стъпки при
прилагането

Индикатори

стр. 238

Упражнение за съсредоточаване

Фокус на планирането Ви
върху местните нужди и
контекст

стр. 242

Подходи

Научете какво е необходимо за прилагането на стратегията чрез основани на доказателства подходи и примерни програми

Подходите накратко

Увеличаване на участието в училище

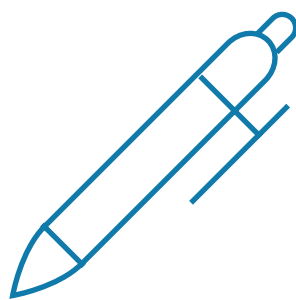
Безопасна и насърчаваща училищна среда

Обучение по житейски и социални умения

Да помогнем на децата да се защитават от сексуално насилие и експлоатация

Превенция на НСИП сред юношите

стр. 243

Работен лист за изпълнение

Определяне на ресурсите и етапите на действие с цел изготвяне на план за изпълнение

стр. 266

Ресурси

Връзка към инструменти и ресурси за прилагане на тази стратегия

стр. 269

Образованието овластява децата

Качественото образование помага на децата да придобиват знания, умения и опит, които допринасят за изграждането на устойчивост и намаляване на рисковете от насилие. Когато образователните системи, училищата, родителите и общностите се ангажират да осигуряват безопасни и приятни условия за учене, децата имат по-големи възможности да постигат високи академични постижения, да израстват в социален аспект и да избягват излагането или извършването на насилие.

Участието¹ в училище (което включва записване, редовно присъствие, постижения и завършване) допринася за закрилата на децата от излагане на насилие, на сексуално насилие и експлоатация и на НСИП или от извършването на такива престъпления. Освен това то води до намаляване на риска от ранен брак, нежелана бременност, ХИВ и ППИ и носи други социални и икономически ползи. Училищата могат да бъдат среда за интервенции за превенция, като например обучения по **житейски и социални умения** (вж. Каре 23).

Въпреки това училищата могат да са и среда за извършване на насилие над деца, включително наказание чрез насилие от учители и административни служители, тормоз, физическо насилие, сексуално насилие, експлоатация и тормоз (вж. раздел „Въведение в наръчника“ за описание на различните видове насилие). Наред с това децата могат да са и обект на насилие на път към и от училище.

Училищата са важни места, където децата могат да развиват своите умения за положителни отношения и просоциално поведение. Социалните и половите норми – независимо дали вредни, или положителни – се открояват и затвърждават чрез училищната култура. Както при всички форми на насилие, насилието в училище може да се различава в зависимост от това дали детето е момче, или момиче. **Насилието, основано на пола, свързано с училището** (НОПСУ), описва редица актове или заплахи за сексуално, физическо или психологическо насилие в училището или в района на училища, основани на норми и стереотипи за половете и налагани от несправедливи динамики на взаимоотношенията (2). Така например може да има по-голяма вероятност момчетата да бъдат възпитавани чрез тежко наказание от учители мъже, докато при момичетата може да има по-голяма вероятност да бъдат обект на сексуален тормоз или склонявани за участие в сексуални актове в замяна на оценки. НСИП или „насилието по време на интимни срещи“ също отразява неравнопоставеността на половете по отношение на властта.

Педагозите са също така лица за първоначално реагиране за децата, преживели или изложени на риск от насилие, тъй като идентифицирането и разкриването на случаи често става в училище. Кодексите за поведение на училищата могат да осигурят рамка за действие, която дава възможност на учителите и административния персонал адекватно да работят с децата, разкрили информация за насилие, и да ги насочват към съответните услуги за реакция и подкрепа (вж. стратегия „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“).

В стратегията „Образование и житейски умения“ са включени дейности за подкрепа на участието в училище, за създаване на безопасна и подкрепяща училищна среда и за създаване на умения на учениците за изграждане на взаимоотношения, комуникация, управление на емоциите, разрешаване на

Каре 23

Какво представляват житейските и социалните умения?

Житейските умения могат да се опишат като „способности за адаптивно и позитивно поведение, което дава възможност на хората ефективно да се справят с предизвикателствата на ежедневието“ (1, стр. 3). Това включва когнитивни и емоционални функции, като съсредоточаване, самоконтрол, критично мислене и разрешаване на проблеми. Сред тях са междуличностни и социални умения, които са подвид житейски умения. Социалните умения описват начините за взаимодействие и изграждане на връзки с другите. Ефективните програми за развитие на тези умения водят до изграждане на форми на просоциално поведение, включително ефективно разрешаване на конфликти и проява на състрадание към другите.

¹ В техническия пакет на INSPIRE увеличаването на нивото на записване в училище се посочва като защитен фактор срещу насилието. Партньорските агенции разбират, че този подход обхваща не само записването, но и редовното присъствие, оценките и завършването – т.е. участието в училище. Затова използваната в настоящия наръчник терминология е актуализирана, така че да отразява този факт.

конфликти и самозащита. Прилагането на тази стратегия включва допълнително законодателство и политики, превърнати в мандати, стандарти и обучения за образователния сектор. То включва и многосекторно сътрудничество и промяна на нормите, което касае всички заинтересовани страни в образователния сектор — административен персонал, учители, ученици, родители и широката общественост.

Връзки между стратегиите на INSPIRE и извън тях

Стратегията „Образование и житейски умения“ взаимодейства с останалите стратегии на INSPIRE и ги затвърждава наред с други дейности, които обхващат теми извън насилието.

	Изпълнение и прилагане на закони	Закони, които забраняват използването на насилствени форми на наказание от учители
	Норми и ценности	Чрез програмите за житейски умения могат да се предприемат мерки във връзка със социалните норми и нормите за момчетата и момчетата, които допринасят за насилието
	Подкрепа за родители и полагащи грижа лица	Програмите за житейски умения с компонент за родителска грижа могат да помогнат на родителите да общуват с децата си и да ги подкрепят
	Безопасна среда	Принципите на безопасната среда могат да доведат до увеличаване на безопасността на училищните сгради и дворове и маршрутите на учениците до и от училище
	Увеличаване на доходите и икономическо укрепване	Житейските умения могат да са част от дейностите за увеличаване на доходите и икономическо укрепване
	Реакция и подкрепа	Училищата и педагозите са част от мрежите за насочване и първоначално реагиране
МАЩАБНИ ЗДРАВНИ, СОЦИАЛНИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ПРОГРАМИ		Подобряване на академичните постижения, нивата на завършване на училище, социално-икономическия статут и равнопоставеността между половете Намаляване на разпространението на ХИВ; подобряване на крайните резултати относно сексуалното и репродуктивното здраве

Работи най-добре, когато...

Според доказателствата и опита може да има по-голяма вероятност дейностите по прилагане на тази стратегия да постигнат желаното въздействие, когато:

- ✓ са включени в национални или регионални политики в областта на образованието, учебни планове и обучения за учители;
- ✓ възприемат „цялостна училищна перспектива“ и целят постигането на промени в училищната култура, включително динамиката между учениците и фигурите на властта, както и сред самите ученици;
- ✓ стимулират размисъла и съзнанието за половите норми, неравнопоставеността и половата идентичност (3);
- ✓ стимулират критичния размисъл сред училищните настоятелства, учителите и персонала за техните ценности, убеждения и опит с насилието в училище (3) (вж. стратегия „Норми и ценности“ за повече информация относно критичния размисъл);
- ✓ предоставят обучения на учителите и персонала по позитивно възпитание и взаимодействие с учениците и по първоначално реагиране по отношение на деца, преживели насилие или изложени на риск от това;
- ✓ са пригодени към местния културен контекст чрез добри практики за адаптиране при спазване на спецификата (вж. Прилагане на INSPIRE като пакет от документи: Адаптиране на основани на доказателства програми);
- ✓ насърчават и улесняват участието на децата в адаптирането или прилагането на програмите и управлението на дейностите;
- ✓ водят се от квалифицирани специалисти и се оказва подкрепа при обсъждането на сложни и деликатни проблеми.

Хуманитарни дейности

Готовността, координацията и дейностите по възстановяване могат да допринесат за намаляване на смущенията на образованието на децата в резултат на извънредни ситуации или конфликти.

Безопасни пространства: Образованието може да се предоставя на много места – в палатки, на открито, в неучилищни сгради – стига децата да са в безопасност. Основните етапи при осигуряването на безопасността на децата включват:

- обезпечаване на безопасни маршрути до и от учебните места и свеждане на потенциалните рискове до минимум, като например военни казарми, противопехотни мини, рискови търговски райони или проблеми с пътната безопасност.
- обучение и кодекси за поведение за целия персонал, който работи с деца, включително учители, консултанти и доброволци.
- супервизия на средата за учене.

Укрепване на мира: Децата могат да се научават да прилагат принципите за разрешаване на конфликти и укрепване на мира дори докато живеят в контекст на насилие или при конфликти. По програмата „Мир в класната стая“ [Aulas en Paz] се преподават умения за намаляване на агресията и изграждане на спокойни класни стаи за малките деца, изложени на големи нива на насилие (вж. резюме на програмата „Мир в класната стая“).

Житейски и социални умения: Изграждането на умения за справяне в емоционално и социално отношение и за позитивни връзки може да помогне на децата и юношите да се адаптират към трудни обстоятелства. Интервенции като програмата „Устойчивост на децата“ [Children's Resilience] на Save the Children са предназначени за хуманитарни условия. Някои програми, включени в INSPIRE, като например „Трамплини“ и „На власт“, се изпълняват при различни и трудни условия и евентуално биха могли да се адаптират за хуманитарни дейности.

За повече информация вж. част „Хуманитарни дейности“ в раздел „Ресурси“ в края на тази глава.

Основни стъпки при прилагането

Системен подход или акцент върху отделните училища?

Много от основаните на доказателства програми, посочени в INSPIRE, могат да се изпълняват от отделни училища или училищни системи. Образователният сектор като цяло обаче играе изключително важна роля за прилагането на допълнителните подходи по тази стратегия. Системният подход за предотвратяване на насилието чрез образователна политика и интервенции за житейски умения може да обхване повече деца и би могъл да бъде по-ефективен и устойчив. Системният подход изисква планиране, обучение и подкрепа за училищния персонал, механизми за мониторинг и отчетност, отпуснати за целта ресурси и сътрудничество с други сектори (вж. *Прилагане на INSPIRE като пакет от документи за повече информация относно координирането и стратегия „Изпълнение и прилагане на закони“ за повече информация относно законодателството, политиките и мандатите във връзка с предотвратяването на насилието в публичните сектори*).

Какви мерки могат да предприемат за справяне с насилието в интернет?

Кибертормозът (тормоз или заплахи на човек онлайн) вреди на децата. Редица програми, които имат за цел подобряване на цялостната училищна култура и преподаване на социални и емоционални умения на учениците, могат да бъдат насочени към справяне с кибертормоза. В среда, в която учениците имат редовен достъп до интернет и социални медии, е важно да се въведат политики, очаквания за поведението и интервенции за подкрепа във връзка с кибертормоза в рамките на стратегия „Образование и житейски умения“. Обучението за отговорната употреба на лични данни и сигурността в интернет може да помогне на децата да се защитават сами от насилие или експлоатация.

Глобалното сдружение за прекратяване на сексуалната експлоатация на деца в интернет [WePROTECT Global Alliance to End Child Sexual Exploitation Online] предлага национални учебни програми, част от координиран международен и национален пакет от мерки за защита на децата от СЕНД. Това е описано в Способност 13 от Model National Response to online CSEA (вж. раздел „Ресурси“ в края на тази глава).

Индикатори

Следните индикатори на INSPIRE могат да се използват за измерване на въздействието на дейностите по стратегия „Образование и житейски умения“ (вж. Приложения А и Б за списък с индикаторите и мерките на INSPIRE).

- 9.1** Нива на непосещаване на училище, основно и прогимназиално образование
- 9.2** Отсъствие от училище заради опасения относно безопасността, през изминалия месец и през последните 12 месеца
- 9.3** Ранно осъществяване на първите сексуални контакти
- 9.4** Ранно раждане преди 15 и 18-годишна възраст
- 9.5** Детски брак преди 15 и 18-годишна възраст (индикатор по ЦУР 5.3.1)
- 9.6** Алкохолни ексцесии на юноши
- 9.7** Съприкосновение с учебни планове за превенция и реакция на насилие през последните 12 месеца

Упражнение за съсредоточаване

Преди да преминете към конкретните подходи и програми за прилагане на тази стратегия, отделете минута да помислите върху своята среда и цели, какво вече се прави и какво искате да промените.

Целта на това упражнение е да Ви помогне да се съсредоточите върху приоритетите си, докато се запознавате по-добре с основаните на данни подходи и програмите в тази стратегия. Можете да направите упражнението самостоятелно или в група.

- ❓ Какво показват количествените и качествените изследвания относно насилието над деца в училище и в района около него?
- ❓ Какви механизми съществуват за търсене на отговорност от възрастните при насилие над деца? Какви са нагласите сред децата и родителите и нормите относно насилието над деца в училищна среда?
- ❓ Какво се прави в момента – в системата и в отделните училища – за предотвратяване на насилието и създаването на безопасна и насърчаваща среда? Как са подбрани тези интервенции? Насочени ли са те към справяне с НОПСУ? Отговарят ли те на наличните доказателства? Какво може да се подобри?
- ❓ Разполагат ли училищата и учителите с насоки, познания и умения, за да реагират адекватно, когато децата разкриват информация за насилие, и да ги насочват към услуги за подкрепа?• Как според Вас подходите от „Образование и житейски умения“ ще се впишат в цялостните усилия за намаляване на насилието над деца?
- ❓ Въз основа на бележките Ви по-горе, каква е целта Ви за укрепване на стратегията „Образование и житейски умения“ във Вашата общност?

Използвайте това място за бележки.

Подходите накратко

Подходите от INSPIRE представляват основана на доказателства, надеждна или обещаваща практика в областта на предотвратяването и реагирането на насилие над деца и могат да бъдат част от цялостен план за:

- увеличаване на участието (записване, присъствие, постижения и завършване) в училище;
- изграждане на безопасна и насърчаваща училищна среда;
- подобряване на обучението за изграждане на житейски и социални умения;
- помощ за децата да се защитават сами от сексуално насилие и експлоатация;
- подобряване на достъпа до програми за предотвратяване на НСИП сред юношите.

Първите два подхода са допълващи, приложими за цялата система подходи за следене на възможността на децата да участват пълноценно в „безопасна, свободна от насилие, приобщаваща и ефективна среда за усвояване на знания за всички“ (ЦУР4). Последните три са по-програмни подходи, които могат да се реализират на национално или регионално равнище или в отделни училища или местни системи.

Независимо че и трите програмни подхода водят до изграждане на умения за лични взаимоотношения и превенция на насилието, те имат различни цели.

Системни подходи		Програмни подходи
Увеличаване на участието в училище Дейности за отстраняване на пречките и стимулиране на записването, присъствието и постиженията в образованието чрез подкрепящи политики, услуги и ресурси за ученици и семейства	Безопасна и насърчаваща училищна среда Изграждане на положителен климат в училище и среда, свободна от насилие, и укрепване на взаимоотношенията между учениците, учителите и административния персонал	Обучение по житейски и социални умения Изграждане на умения за управление на емоциите и гнева, просоциално поведение, почитителни взаимоотношения и разрешаване на конфликти с цел намаляване на тормоза и насилието сред съученици Помощ за децата да се защитават сами от сексуално насилие Повишаване на информираността и преподаване на умения, които да помогнат на децата и юношите да разберат какво представляват даването на съгласие, избягването и предотвратяването на сексуално насилие и експлоатация, както и да търсят помощ и подкрепа Програми за превенция на НСИП сред юношите Предприемане на мерки по отношение на половите норми и стимулиране на положителни, зачитащи взаимоотношения
Цена: средна до висока Инвестиции в дългосрочни интервенции на системно равнище	Цена: ниска до средна Разходи, свързани с учебните програми и обучението на учители	Цена: ниска до висока Диапазонът зависи от вида на необходимите инструкции и обучение
Потенциални крайни резултати • Увеличаване на участието във формалното обучение • Намаляване на риска от участие в насилие сред младежи • Намаляване на рисковете от ранни бракове и НСИП за момичетата	Потенциални крайни резултати • Намаляване на насилието сред съученици и тормоза в училище • Намаляване на насилствените форми на наказание от страна на училищния персонал • Намаляване на сексуалното насилие, експлоатация и тормоз в училище • Подобряване на чувството на сигурност в училище	Потенциални крайни резултати • Повишаване на самоуважението, защитното и просоциално поведение • Увеличаване на нивото на разкриване и търсене на помощ • Намаляване на тормоза, физическото насилие • Намаляване на НСИП, сексуалното насилие и експлоатация

Системни подходи		Програмни подходи
Примерна програма Програма „Център за деца и родители“	Примерни програми - Наръчникът за добро училище - Обучение на учителя	Примерни програми - Положителни действия [Positive Action] - КиВа [KiVa] - Трамплини [Stepping Stones]
	Резюмета на програмите - Мир в класната стая [Aulas en Paz] - Безопасна и насърчаваща училищна среда (SEES) [Safe and Enabling Environment in School]	Резюмета на програмите Пътеки към съзряването [P.A.T.H.S. to Adulthood]

Подход: Увеличаване на участието в училище

В какво се състои: Дейности за отстраняване на пречките и насърчаване на записването, присъствието, постиженията и завършването в образованието чрез подкрепящи политики, услуги и ресурси за ученици и семейства.

Защо: Участието в образованието е защитен фактор срещу насилието, тъй като за децата и юношите, които посещават училище, има по-малка вероятност от виктимизиране или от участие в насилие в сравнение с връстниците им, които не посещават училище. Освен това те са по-малко уязвими на рисковете от детски труд, експлоатация и ранен брак (4).

Образованието е свързано и с редица крайни резултати, свързани с качеството на живота, най-вече за момичетата и жените, като например по-висок потенциал за генериране на приходи, увеличаване на ползването на услуги за семейно планиране и репродуктивно здраве, подобряване на крайните резултати за майчиното и детското здраве.

Обезпечаването на участието на децата в образованието изисква подкрепа във връзка със специфичните потребности на децата и семействата, така че те да могат да:

- ✓ преодоляват често срещаните пречки за записването и посещаемостта;
- ✓ да ползват помощни услуги, които да помогнат на всички деца да учат и да постигат отлични резултати;
- ✓ да са сигурни, че училищата предлагат безопасна, приятна и позитивна среда.

Разходи и икономическа ефективност

Разходите за увеличаване на участието на децата в образованието зависят от необходимите според контекста интервенции. Участието в образованието носи редица ползи извън превенцията на насилието, като общите усилия и комбинирането на ресурси между инициативите може да доведе до увеличаване на ефикасността и въздействието.

При общ анализ на проучванията (предимно в САЩ) на образованието в ранна детска възраст при деца между 3 и 4 години от семейства с ниски доходи бяха изчислени средни ползи от 2,36 щ.д. за всеки инвестиран долар въз основа на нивата на намаляване на престъпността и малтретирането и пренебрегването на деца, наред с очакваните промени в доходите през целия живот (5). В доклад на Plan се посочват икономическите разходи и загуби в резултат на насилието в училище, които са сравнени с разходите за ефективни програми (6).

Според изчисления на USAID, НОПСУ може да доведе до загуба на една година в основно училище и годишни разходи в размер на 17 милиарда щ.д. във всички държави с ниски и средни доходи (7).

Оценка

Пречките пред участието в образованието варират в различните среди, но могат да включват следните фактори:

- Културни норми, според които образованието, особено на момичетата, не се цени.
- Разходи, свързани с такси, униформи и консумативи.
- Разходи от пропуснати ползи за семейства, в които децата трябва да работят или да се грижат за братята и сестрите си.
- Опасения за сигурността на децата в училищата, в района около тях или на път към и от тях.
- Липса на уединение и санитарни условия за момичета с менструален цикъл.
- Бременност, ако училището не разполага с правила за подкрепа на бременни ученици.
- Психично здраве, физически увреждания или увреждания, възпрепятстващи способностите за учене.
- Семейни проблеми или нестабилност, като например заболяване, безработица или лишаване от свобода.

Чрез сканиране на средата, проучвания или други методи за оценка може да се установят най-често срещаните пречки в дадена среда, както и да се предложат начини за преодоляването им.

УНИЦЕФ. „Безопасно място за учене: безопасното придвижване до училище е право на детето“ [Safe to learn: safe journeys to school are a child's right]

ЮНЕСКО. „Глобално ръководство относно насилието, основано на пола, свързано с училището“ [Global guidance on school-related gender-based violence]

ЮНЕСКО. „Ранна и нежелана бременност и образователния сектор: преглед на доказателствата“ [Early and unintended pregnancy and the education sector: an evidence review]

Дейности за подкрепа

- Програми за икономическа подкрепа на ученици и семейства, които дават възможност на децата да посещават училище
- Усилия за подобряване на безопасността на маршрутите до училище
- Промяна на половите норми и стимулиране и ускоряване на образованието на момичетата
- Ресурси и услуги за подкрепа на ученето за всички ученици, включително за тези със специфични затруднения
- Обезпечаване на безопасността и стимулиращата среда в училище

Вж. също

Стратегията „Увеличаване на доходите и икономическо укрепване“

Стратегия „Безопасна среда“

Стратегия „Норми и ценности“

Резюме на програмата: „Център за деца и родители“ [Child-Parent Center]

„Център за деца и родители“ (ЦДР) е синхронизиран с организацията Chicago Public Schools и ръководи 11 обекта в центрове за ранно детско развитие. Центърът осигурява подкрепа за деца на възраст 3–9 години от семейства с ниски доходи и за самите семейства чрез учебна програма, изготвена така, че да стимулира академичния и социалния успех; родителска програма за стимулиране на ангажираността; мобилни дейности, включително домашни посещения; и определени за целта екипи от педагози с ниско съотношение брой ученици на учител. Учениците участват в продължение на 2–3 часа на ден, като родителите се ангажират поне 2,5 часа всяка седмица. Програмата помага на децата, като създава стабилна среда за учене, подобрява връзката им с училището чрез ангажиране на родителите и подготвя малките деца за успех в началното училище.

Участието в програмата води до намаляване на полицейските задържания на млади хора, що се отнася до инциденти, свързани с насилие и подобряване на академичните резултати, включително завършването на училище в по-висок клас. Разходите за дете варират между 5000 до 12 000 щ.д. в зависимост от образователното равнище в момента на участието. Данните показват, че при предучилищния вариант на програма ползите за обществото са икономии от 10,83 щ.д. за всеки похарчен за един участник долар, като при програмата за ученици икономии са в размер на 3,97 щ.д. за всеки похарчен за един участник долар (8).

За повече информация вж. уебсайта на „Център за деца и родители“:
<http://cps.edu/Schools/EarlyChildhood/Pages/Childparentcenter.aspx> (9)

Профил на програмата National Institute of Justice 2012: Програма „Център за деца и родители“ <https://www.crimesolutions.gov/ProgramDetails.aspx?ID=292> (10)

Подход: Безопасна и стимулираща училищна среда

В какво се състои: Изграждане на положителен климат в училище и среда, свободна от насилие, и укрепване на взаимоотношенията между учениците, учителите и административния персонал

Защо: Усилията на системно, училищно или общностно ниво намаляват излагането на децата на насилие и създават ползотворни и подкрепящи връзки между учениците, учителите и административния персонал. Това може да доведе до следните крайни резултати:

- ↓ Намаляване на насилието в училище, включително тормоз
- ↓ Намаляване на насилствените форми на наказание от страна на училищния персонал
- ↓ Намаляване на сексуалното насилие, експлоатация и тормоз в училище
- ↑ Подобряване на чувството за сигурност в училище

При тези дейности е добре да се прилага цялостен училищен подход, чрез който се ангажират „различни заинтересовани страни на ниво училище, както и в местната общност и на правителствено ниво, чрез редица дейности за повишаване на сигурността на училищата, съобразяването им с интересите на детето и подобряване на средата, в която децата да придобиват знания“ (2).

Осигуряването на безопасна среда включва физическото пространство на училищата и училищните дворове. Сред мерките за подобряване на сигурността на учениците във и около училище са осветление, видимост, озеленяване, място за отдих, транспорт, наблюдение и безопасни отделни санитарни помещения за момчета и момичета (вж. стратегия „Безопасна среда“).

Въпреки че много от примерните програми в тази глава започват на нивото на отделни училища или общности, някои от тях са прилагани в други среди или са разширявани или включвани на регионално или национално равнище.

Включените в този подход основани на факти програми са:

- Наръчникът за добро училище
- Образование и подготовка на учители (няколко програми)
- Безопасна и насърчаваща училищна среда (SEES)
- Мир в класната стая

Наръчникът за добро училище [Good School Toolkit]

Наръчникът за добро училище е методология, която запознава педагозите и учениците с особеностите на доброто, кипящо от живот и стабилно училище и предоставя насоки за създаване на собствена визия за изграждането на такава среда. Основана на етапите на модела на промяната, програмата се фокусира върху това да се въздейства върху преживяванията на децата в училище и върху цялостна училищна култура, като наред с този и други крайни резултати, води до намаляване на насилието сред връстниците в училище. Под ръководството на екип от двама учители, двама ученици и двама членове на общността, партниращи на училището, програмата въздейства върху цялостната училищна култура чрез четири основни фактора: взаимоотношения между учители и ученици, взаимоотношения между съучениците, взаимоотношения между учителите и учениците, от една страна, и училището, от друга, и взаимоотношенията на родителите и общността с училищното управление. Според едно проучване използването на програмата е довело до намаляване на риска от физическо насилие над деца от страна на учителите и училищния персонал с 42%, като 50% по-малко учители са посочили, че използват физическо насилие над ученици в училища, в които се прилага интервенцията, в сравнение с контролната извадка (11).

Наръчникът за добро училище е създаден от базираната в Уганда НПО Raising Voices и се изпълнява в над 750 училища в Уганда. Той се прилага и от партньорски организации с подкрепата на Raising Voices, а организации в чужбина са използвали материали от него. Наръчникът за добро училище се адаптира за използване в Лесото и Монголия и за приложение в средни училища.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на физическото и емоционалното насилие от училищния персонал над деца;
- ↓ Намаляване на физическото и емоционално насилие между деца в училище;
- ↑ Увеличаване на чувството за безопасност и принадлежност към училището.

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

Общности с училища с ученици на възраст между 6 и 17 години

СРЕДИ

Селски, градски райони, крайградски райони и хуманитарни среди в Уганда

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

18 месеца за завършване на шестте етапа от инструментариума. Дейностите по програмата могат непрекъснато да се интегрират към учебния план

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

Дейности по интервенции, подредени в процес от шест етапа:

- Критичен размисъл върху училищната култура;
- Акцент върху взаимодействието учител – ученик;
- Подобряване на уменията на учителите по позитивно възпитание;
- Подобряване на учебната среда в училище;
- Отговорност от страна на административния персонал;
- Ангажиране на всички заинтересовани страни на общностно ниво.

Изпълнение

Ръководи се от двама учители, двама ученици и двама членове на общността, партниращи на училището.

ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ

- ▶ Raising Voices подготвя документ за разходите за насилие спрямо ползите от избягването на насилие

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

- В общия преглед на Наръчника за добро училище е представена оценка, с която да определите дали програмата е подходяща за Вашето училище.
- Партньорите се призовават да прилагат целия наръчник без адаптиране.

Човешки ресурси

Роли

Двама служители на програмата на пълен работен ден

- Техническа подкрепа по Наръчника за добро училище за до 30 училища
- С полувисше или висше образование

Двама водещи учители

- Училищен персонал на пълен работен ден
- Ръководят прилагането и популяризирането на Наръчника за добро училище в училището

Обхват

- Дватама служители на програмата изпълняват интервенцията в 30 училища в рамките на 18 месеца
- По двама водещи учители на училище

Обучение и супервизия

За мащабно прилагане в 30 училища в район:

- 3-дневно обучение за служителите на програмата, което се провежда от Raising Voices;
- 5-дневно обучение за водещите учители, което се провежда от служителите на програмата;
- Постоянно обучение на място в училища от изявени учители и ученици, под ръководството на водещи учители.

Подкрепа при прилагането

- Мрежата Good Schools Network, която е достъпна чрез регистрация, предоставя подкрепа за прилагането от партньорски организации
- От Raising Voices предоставят техническа подкрепа
- Предлагат се три пакета и учебни ръководства за Наръчника за добро училище

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

50 щ.д. за наръчника, по избор допълнителни материали до 250 щ.д.

Постоянни разходи

- Персонал на пълен работен ден за мащабно прилагане (не е приложимо, ако се изпълнява в отделни училища)
- Техническата помощ от Raising Voices се предлага на цена до 500 щ.д. на ден, въпреки че много училища и организации имат безплатен достъп до нея

Източници на финансиране

Бюджет за образование или организации за финансиране на училища, двустранни или многостранни дарители, агенции на ООН, Световната банка, НПО, Глобален фонд за превенция на насилието над деца

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Инструментариумът съдържа контролни списъци за всеки етап

Какво друго можете да научите?

Уебсайт на програмата:

raisingvoices.org/good-school (12)

Ресурсите включват:

- Наръчник за добро училище
- Връзки към проучвания за оценка
- Информация за контакт

Образование и подготовка на учители [Teacher training] (няколко програми)

Учителите, които разполагат с познания, умения и увереност, са изключително важни за подобряването на психосоциалната среда в училище. Ефективното обучение, наред с административна и регионална подкрепа може да помогне на учителите със следното:

- Използване на позитивно възпитание и техники за управление на поведението в клас.
- Изследване на собствените мнения, ценности, схващания и опит с насилие.
- Разпознаване и предприемане на мерки по отношение на тормоза и дискриминацията.
- Ефективно реагиране при инциденти с насилие.
- Предоставяне на първоначална подкрепа и насочване за деца, преживели насилие.
- Използване на интерактивни и приобщаващи методи за подобряване на ангажираността и усвояването на знания от страна на учениците.
- Мобилизиране на училищната общност и помощ при промяната на средата в училище.

Обучението може да стане чрез сесии на живо, онлайн или в комбинация от двете. Понякога програмите включват кодекс за поведение, официално обещание или друг начин, с който учителите поемат ангажимент да прилагат наученото в ежедневната си работа. Менторството и контролът помагат на учителите да прилагат наученото и уменията. С механизмите за мониторинг и поемане на отговорност се следи за приложението и поддържането на новите умения.

Сред примерите за успешна програма за обучение на учители е „Програма за учителска квалификация по психо-социална грижа, подкрепа и закрила“; 15-месечна дистанционна програма от шест модула, разработена и изпълнена пилотно в Замбия по инициатива за регионална психо-социална подкрепа. Програмата води до намаляване на тормоза в училище и до увеличение на желанието за търсене на помощ при сексуално насилие. Освен това тя води до увеличаване на чувството за безопасност в класната стая и на личните грижи за учителите (4).

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на физическото насилие и тормоза в училище
- ↑ Увеличаване на нивото на разкриване и търсене на помощ
- ↑ Увеличаване на използването на позитивно възпитание от страна на учителите

Вторични

- ↑ Увеличаване на използването на интерактивни и приобщаващи методи на преподаване

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

Учители от основни и средни училища

СРЕДИ

Отделни училища или системи от училища

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ ИНТЕНЗИВНОСТ

Варира. Сесиите могат да се провеждат в продължение на 8 седмици до 15 месеца или да се интегрират в подготовката на учителите или в последващата професионална квалификация

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ Рамка за правата на човека/правата на децата;
- ▶ Разбиране за пола, половите норми и НОПСУ;
- ▶ Положително дисциплиниране и управление на класната стая;
- ▶ Реагиране на различните типове насилие;

Изпълнение

- ▶ Въпрос за размисъл за личната нагласа към половите норми, властта и насилието;
- ▶ Квалифицирано водене на програмата;
- ▶ Мрежа и сътрудничество на училищно ниво.

Какви са разходите за това?

Разходи

- Учебен план и материали
- Време на учителите
- Компенсации за инструкторите
- Пътуване за учителите, ако е необходимо
- Мониторинг и оценка

Какво друго можете да научите?

Ресурси

REPSSI. Официално стартиране на програмата на REPSSI „Програма за учителска квалификация по психо-социална грижа, подкрепа и закрила“ в Замбия:

<http://www.repssi.org/category/teachers-diploma/> (13)

Doorways III Teacher Training manual (2009): https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1865/Doorways_III_Teachers_Manual.pdf (14)

Разработено за финансираната от USAID програма „Безопасни училища“, чрез която учителите, членовете на общността и учениците се научават да предотвратяват и реагират на НОПСУ.

Opening our eye:, a manual for educators (2001): https://www.unicef.org/southafrica/SAF_request_openingoureyes.pdf (15)

Учебен пакет за ръководители на учебни заведения, включително училищни управителни органи, педагози и настояници, за превенция на дискриминацията, насилието, основано на пола и тормоза в ЮАР. Ръководството може лесно да се адаптира и използва с цел разработване на персонализирани учебни планове.

Journeys: Activity handbook for teachers and school staff (2017): <http://shared.rti.org/content/journeys-activity-handbook-teachers-and-school-staff> (16)

Наръчник с информация, чрез която учителите и училищният персонал да изграждат положителен климат в училище и да предотвратяват НОПСУ, като част от програмата на Уганда за ограмотяване и задържане в училище (LARA). По програмата се предлагат още два наръчника за членове на общността и ученици.

Резюме на програмата: „Безопасна и стимулираща училищна среда“ [Safe and Enabling Environment in Schools]

Програма „Безопасна и стимулираща училищна среда“ (SEES) е цялостен училищен подход за прекратяване на тормоза от съученици сред ученици на възраст 11-19 години в основни и средни училища. Програмата се състои от общностна информационна кампания относно физическото и вербално насилие и интервенция в училищата. Училищната интервенция се състои от няколко последователни етапа: повишаване на информираността, определяне и създаване на защитна мрежа, сътрудничество между заинтересованите страни, насърчаване на търсенето на помощ и протоколи и друга подкрепа за реагиране при насилие, както и създаване на безопасна среда.

SEES се смята за „схематична програма“, която отделните училища могат да адаптират към годишния си план, наличните ресурси и особеностите на учениците и общността.

SEES води до намаляване на разпространението на редовния тормоз и на броя на децата, които упражняват тормоз върху останалите, както и до подобрене на чувството на безопасност и сигурност в училище (17). Програмата е разработена от УНИЦЕФ в Хърватия, където е изпълнена в 301 (предимно основни) училища. Програмата бе разширена до България, Казахстан, Словения, Сърбия и Черна гора под името „Училища без насилие“.

За повече информация вж. „Програмен наръчник за безопасна и насърчаваща среда в училищата“ (*Programme handbook for a safe and enabling environment in schools*) (18).

Резюме на програмата: „Мир в класната стая“ [Aulas en Paz]

Програмата „Мир в класната стая“ популяризира ценности и поведение на добро гражданско съзнание и прекратяване на насилието в класните стаи и в училищната общност. Тя е разработена в Колумбия заради масовото участие на деца във въоръжени конфликти, разселване, насилие в общността и семейството. Тази четиригодишна програма е предназначена за ученици от 2-ри до 5-ти клас. Трите компонента на програмата са: занимания в клас за всички ученици, работа с родители и настойници и кратки семинари в смесени групи от по четирима „просоциални“ ученици и двама ученици, които проявяват по-агресивно поведение. Допълнителна подкрепа и домашни посещения се предоставят на семействата и децата с по-агресивно поведение. Сред преподаваните умения са: съпричастие и управление на гнева, критично мислене, комуникация и активно изслушване. Програмата води до намаляване на нивата на агресия сред учениците и подобряване на уменията за разрешаване на конфликти и на проблеми на учениците, учителите и родителите, участвали в програмата (19). Програма „Мир в класната стая“ се изпълнява в училища в Колумбия и в Монтерей, Мексико.

За повече информация вж.: Уебсайт на програма „Мир в класната стая“ (испански) на адрес: <https://aulasenpaz.uniandes.edu.co/> (20)

Програмни подходи

Следните програмни подходи могат да доведат до увеличение на участието в образоването и изграждане на безопасна и насърчаваща училищна среда. Всички те помагат на децата и юношите да изградят уменията, необходими за създаването на позитивни взаимоотношения и самозащита, въпреки че те имат различни цели и са насочени към справяне с различни видове насилие.

Подход: Обучение по житейски и социални умения

Поведението на учениците допринася за безопасната и стимулираща училищна среда. Учениците могат да развият умения за управление на емоциите, да поддържат самоконтрол, да проявяват съпричастие към останалите и да се изразяват уверено. Тези умения помагат на учениците да разрешават конфликти без насилие и да не приемат тормоза.

Включени в този подход основани на доказателства програми:

- Положителни действия
- КиВа
- Пътеки към съзряването

Подход: Помощ за децата да се защитават сами от сексуално насилие

Разпознаването и ефективната реакция на потенциалните заплахи от сексуално насилие са защитни фактори. По някои програми децата научават, че собственото тяло им принадлежи, усвояват разликите между доброто и лошото докосване, както и начини за разпознаване на ситуации на насилие, да казват „не“ и да споделят с доверен възрастен. Други програми, като например „На власт“ [IMpower], акцентират върху даването на съгласие, комуникацията и самозащитата. Тези програми укрепват защитното поведение и могат да са част от цялостни училищни подходи за превенция на сексуалното насилие и адресиране на половите и социалните норми.

Включена в този подход основана на доказателства програма:

- „На власт“ [IMpower]

Подход: Програми за превенция на НСИП сред юношите

НСИП (или „насилието по време на интимни срещи“) между ученици е вредно и пречи на усвояването на знания. Програмите, които ефективно водят до намаляване на НСИП, могат да се адаптират за използване сред по-млади жени и мъже в средни училища и университети. Благодарение на тези програми учениците развиват умения за намаляване на НСИП и изграждане на по-безопасна училищна среда (вж. „Намеса от страна на странични наблюдатели“ в стратегия „Норми и ценности“).

Включени в този подход основани на доказателства програми:

- „Трамплин“
- „Безопасни интимни срещи“

„Положителни действия“ [Positive Action]

Основана на идеята, че „човек се чувства добре, когато прави добро“ програмата „Положителни действия“ насърчава присъщия интерес към учене и сътрудничество между учениците. Подходът е насочен към физическите, интелектуалните, социалните и емоционалните нужди на всяко дете в неговите различни среди (семейство, училище, общност). Въздействието на програмата варира от подобряване на академичните постижения до драстично намаляване на проблемното и насилническо поведение.

Версии на английски и испански език на програмата „Положителни действия“ са използвани във всичките 50 щата на САЩ, както и в Белгия, България, Германия, Карибския остров Сен Мартен, Колумбия, Нидерландия, Обединеното кралство и Япония. Използвана е в над 15 000 училища, общностни организации и на други места и е достигнала до над 5 милиона ученици.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на високорисковото и насилническо поведение сред учениците, включително притежание на оръжие, заплахи, тормоз и нападения

Вторични

- ↑ Подобряване на социалните и емоционалните умения
- ↑ Повишаване на оценките
- ↑ Подобряване на физическото и психичното здраве

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

Ученици, начално основно образование до средно образование

СРЕДИ

Училища, програми и клубове след училище и при интервенции (консултации, задържане)

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

Продължителността и честотата на уроците варира според възрастовата група

Два до четири урока на седмица, от 5 до 20 минути, в рамките на учебния план на училището

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- Положителни действия за тялото и ума;
- Отговорно управление на собствените емоции и поведение;
- Отнасяне към другите по начина, по който искаш да се отнасят с теб;
- Да признаеш истината пред себе си;
- Постоянно самоусъвършенстване.

Изпълнение

Уроци по сценарий, изнесени пред групи, разделени по възрасти.

ИКОНОМИЧЕСКА ЕФЕКТИВНОСТ

Всеки 1 щ.д., инвестиран в „Положителни действия“, генерира::

- ползи в размер на 26,81 щ.д. (21);
- икономическа стойност в размер на 129 щ.д. от спад на тормоза (5).

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

- Районите, които имат затруднения с финансирането, могат да започнат с началните училищата с най-ниски резултати
- Имената на героите, историите и културните препратки могат да се адаптират. Понятията, методологиите и стратегиите не могат да се адаптират

Човешки ресурси

Обучители

- Учители и консултанти изпълняват програмата в рамките на класни инструкции

Координатор на програмата

„Положителни действия“

- Почасово или на пълен работен ден, платен или доброволец

Обучение и супервизия

Обучението може да се проведе чрез:

- Онлайн семинар (до 20 участници);
- Ориентиране на място (до 50 участници);
- Обучение на обучители на място (до 15 участници).

Подкрепа при прилагането

Комплектът за прилагане съдържа:

- Всички материали, включително плакати, игри, работни листове и мозайки
- За повечето класове се предлага испанска версия

По избор се предлага техническа помощ на цена 300 щ.д. на час

Какви са разходите за това?

Първоначални разходи

- Цената на комплекта е 450 до 550 щ.д. на класна стая
- Разходи за обучение
 - » 2-часов уебинар: 550 щ.д.
 - » Обучение на място: 3000 щ.д. на ден плюс пътни разходи

Постоянни разходи

- Опреснителни комплекти: 100 до 225 щ.д. на учител, на всеки клас

Източници на финансиране

- Секторни бюджети за образование, психично здраве, обществено здраве и правосъдие за деца
- Безвъзмездни средства от частни фондации
- „Положителни действия“ предоставя помощ при кандидатстване за безвъзмездни средства

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

На уебсайта на „Положителни действия“ има безплатни анкети за мониторинг

Какво друго можете да научите?

Ресурси

Уебсайт на „Положителни действия“: <https://www.positiveaction.net/> (22)

Blueprints for Healthy Youth

Development. Факти за

„Положителни действия“: <http://www.blueprintsprograms.com/factsheet/positive-action> (23)

„КиВа“ [KiVa]

„КиВа“ е програма за борба с тормоза в училище за ученици на възраст 6–15 години. Тя включва универсален учебен план с фокус върху превенцията на тормоза и виктимизирането, както и процедури за училищния персонал за работа при случаи на тормоз, които са им станали известни. Основана на социално-когнитивната теория, програмата „КиВа“ популяризира идеята, че положителната промяна в поведението на съучениците може да доведе до намаляване на удовлетворението за побойниците и впоследствие на мотивацията им изобщо да тормозят другите. Учебният план по програма „КиВа“ е разделен на три части за различните възрастови групи и следва да се интегрира в училищните програми в рамките на непрекъсната дейност за борба с тормоза. Освен това той съдържа и компонент за родителите.

„КиВа“ се изпълнява чрез лицензирани партньори в Аржентина, Белгия, Естония, Колумбия, Испания, Италия, Мексико, Нидерландия, Нова Зеландия, Перу, Обединеното кралство, Унгария, Чили и Швеция.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на извършването и виктимизацията от тормоз

Вторични

- ↓ Намаляване на тревожността и депресията
- ↑ Положително въздействие върху атмосферата в училище и мотивацията за учене

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

Ученици на възраст 6–15 години

СРЕДИ

Държавни училища

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

- ▶ Учебен план от 15 часа в 10 урока през цялата учебна година
- ▶ Непрекъсната

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

- ▶ За ученици: социални умения, намеса от страна на странични наблюдатели и запознаване с правилата на училището;
- ▶ За учителите: действия за работа при случаи на тормоз

Изпълнение

- ▶ Дискусия, работа в групи, упражнения с ролеви игри и кратки филми за тормоза;
- ▶ Училищен екип на „КиВа“ за справяне с тормоза

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Програмата „КиВа“ може да се изпълнява само в сътрудничество с лицензиран партньор на програмата. Едно училище не може да стане училище на „КиВа“, ако във Вашата държава или регион няма партньор на програмата. На уебсайта на „КиВа“ има списък с партньорите.

Човешки ресурси

- Учители на пълен работен ден изнасят уроците
- Трима служители на училището или учители участват в екипа на „КиВа“, който работи по случаите на тормоз

Обучение и супервизия

2-дневно обучение за училищния персонал, водено от сертифицирани инструктори

Подкрепа при прилагането

Материалите на „КиВа“ включват:

- Ръководство за учители;
- Видеоклипове, онлайн игри, плакати;
- Анкети за учениците и персонала;
- Ръководство за родители;

Лицензираните партньори предлагат подкрепа при прилагането.

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Годишна онлайн анкета за мониторинг на прилагането и крайните резултати

Какво друго можете да научите?

Уебсайт на KiVa International

<http://www.kivaprogram.net/program>

(24)

Ресурсите включват:

- Общ преглед на програмата и изводи от оценката
- Списък на сертифицираните инструктори на KiVa International
- Информация за контакт

Blueprints for Healthy Youth

Development. Факти за „КиВа“:

<http://www.blueprintsprograms.com/factsheet/kiva-antibullying-program>

(25)

Какви са разходите за това?

Цените се определят от местните лицензирани партньори

Тук е описан подробно пример от Нова Зеландия

Първоначални разходи

3000 щ.д. такса за обучение плюс 8 щ.д. на ученик

Постоянни разходи

5–8 щ.д. на ученик

Източници на финансиране

Секторни бюджети за образование, фондации за психично здраве и безвъзмездни средства

Програма: „КиВа“

Резюме на програмата: Положително обучение на младежи чрез холистични социални програми (Пътеки към съзряването) [Positive Adolescent Training through Holistic Social programmes (P.A.T.H.S. to Adulthood)]

„Пътеки към съзряването“ е основана на учебен план интервенционна програма, която стимулира цялостното развитие на учениците в прогимназиалните училища. Базирана на подхода за позитивно младежко развитие, в материалите от учебния план по програмата „Пътеки към съзряването“ са използвани четири методологии за учене, с чиято помощ учениците да изградят качества, свързани с позитивното младежко развитие – включително житейските умения, необходими за това да се превърнат в проактивни, оказващи помощ странични наблюдатели, когато станат свидетели на тормоз. В Китай е установено, че „Пътеки към съзряването“ е довела до намаляване на проблеми в развитието на юношите, включително прояви на тормоз, престъпност и злоупотреба с наркотици (4). Тази 20-часова програма се предлага на китайски и английски и се състои от 40 урока, които училищата и НПО могат да провеждат поотделно или по-мощно. Програма „Пътеки към съзряването“ се изпълнява в около 330 училища в Китай и Сингапур.

За повече информация вж. уебсайта на „Пътеки към съзряването“ на адрес: <https://www.paths.hk> (26).

Програма: „КиВа”

„На власт“ [IMpower]

„На власт“ е учебен план за превенция на насилието, основано на пола за момичета и момчета, създаден от инициативата от Сан Франциско No Means No Worldwide (NMNW). NMNW работи с изпълнителни партниращи организации в училища и клубове. Програмата помага на момичетата и момчетата да разпознават и да се противопоставят на вредните полови норми и ги учи на умения за защита или при намеса в ситуации на сексуално насилие. Основана на теорията за социалното учене и на модела на здравните убеждения, програмата „На власт“ насърчава зачитането на личните права и правата на другите. В учебния план на „На власт“ се използват интерактивни вербални умения, ролеви игри, както и физическо обучение и умения за самозащита, които да помогнат на младите хора да съобщат, предотвратят или да се намесят при случаи или заплахи за сексуално насилие.

Програмата „На власт“ се изпълнява в Кения и Малави и е достигналата до над 180 000 момичета и момчета.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на случаите на изнасилване

Вторични

- ↓ Намаляване на отпадането от училище заради бременност и ранните бракове

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

Момичета и момчета на възраст 10–20 години в училища и клубове, в групи от по 15–30

СРЕДИ

- ▶ Градски и селски райони; неформални среди
- ▶ Високо разпространение на сексуално насилие

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ИНТЕНЗИВНОСТ

- ▶ Шест 2-часови седмични сесии
- ▶ 2-часов „опреснителен“ урок на всеки 6, 8 или 10 месеца след интервенцията

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

За момичета:

- ▶ Информация за репродуктивното здраве и личните права;
- ▶ Психологически умения, като самоосъзнаване и лична ефективност;
- ▶ Словесни умения, като поставяне на граници, уверено общуване и разкриване на информация за насилие;
- ▶ Умения за физическа защита, включително блокиране с минимални наранявания и борба с всички сили;
- ▶ Намаляване на напрежението в рисковани случаи.

За момчета:

- ▶ Информация относно половите норми, значение на даването на съгласие;
- ▶ Психологически умения, като вземане на решения и осъзнатост;
- ▶ Словесни умения за искане на съгласие;
- ▶ Преговори, намаляване на напрежението и намеса като странични наблюдатели.

Изпълнение

Ролеви игри и практикуване на уменията

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

NMNW работи с изпълнителни партньори при провеждането на оценка на нуждите на общността.

Адаптиране

- Локализиране на сценариите на ролевите игри, така че да отговарят на местната култура и контекст;
- „На власт“ може да се изпълнява на различни серии.

Човешки ресурси

Роли

- Местни мъже и жени на възраст от 20 до 34 години;
- Персонал за управление на програмата (на пълен работен ден).

Обхват

- Един инструктор на всеки 16 участници

Обучение и супервизия

- Инструкторите преминават през 5-седмично обучение и упражняване на практическите умения;
- NMNW предоставя поддръжка по имейл, телефон и посещения на място.

Подкрепа при прилагането

Наличните материали включват:

- Ръководства за програмата и за работа
- Схема на учебния план (по заявка)

NMNW предоставя техническа подкрепа при оценка на нуждите на общността, изготвяне на учебния план, подбор и обучение на инструктори, мониторинг и оценка и във връзка с мрежата за насочване и подкрепата за преживелите насилие, както и постоянна подкрепа, когато е необходима. Разходите за техническа поддръжка зависят от обхвата на проекта.

Какви са разходите за това?

Изчисления на разходите въз основа на обучение на 40 инструктори с цел обхващане на 20 000 младежи

Първоначални разходи

- Предварителни проучвания и оценка на потребностите — 3000 щ.д.
- Разработване и производство на материалите — 90 щ.д. на инструктор
- 3-седмично интензивно обучение – около 15 000 до 50 000 щ.д. в зависимост от мястото на обучението, транспорта на инструкторите, транспорта на екипа на NMNW

Постоянни разходи

- Транспорт, режимни, обучения, стипендия за инструкторите около 150 щ.д. на месец на инструктор
- Тениски/отличителни знаци за общността – 10 щ.д. на тениска

Източници на финансиране

Безвъзмездни средства от фондация или субсидии от публичния сектор, обикновено в партньорство с NMNW

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

- Изпълнителните партньори предоставят тримесечни доклади за броя на участниците, училищата/клубовете, разкриване на информация от страна на участниците и за насочванията
- NMNW обучава инструктори за провеждане на проучвания преди и след програмата, както и последващи анкети

Какво друго можете да научите?

Уебсайта на No Means No Worldwide: <https://www.nomeansnoworldwide.org/> (27)

Ресурсите включват:

- Общ преглед на програмата и лица за връзка
- Връзки към научни статии

Ujamaa-Africa е най-големият изпълнителен партньор на NMNW. Организацията е със седалище в Найроби, Кения; тя провежда „На власт“ от 2012 г. досега.

**Информация за контакт: Benjamin Omondi, изпълнителен директор,
Omondimboya@gmail.com**

„Трамплини“ [Stepping Stones]

„Трамплини“ е холистична, съобразена със спецификите на момичетата и момчетата, фокусирана върху правата на човека, общностна учебна програма. Първоначално създадена за намаляване на уязвимостта на жените и момичетата към ХИВ, тя е адаптирана с цел справяне с редица свързани с това психосоциални проблеми. Програмата стимулира критичното мислене за това как социалните и половите норми влияят върху нагласите, поведението и динамиката на властовите взаимоотношения, чрез интерактивно, неформално учене, общи дискусии и творчески занимания. Участниците подобряват своите умения за общуване и изграждане на взаимоотношения, съпричастност и самоуважение. Програмата „Трамплини“ е призната от СЗО, Съвместната програма на ООН за ХИВ/СПИН, USAID и много други като една от малкото глобални интервенции, които намаляват НСИП.

„Трамплини“ и нейното допълнение, „Трамплини+“ се изпълняват в 60 държави в цял свят, включително в Бангладеш, Индия, Индонезия и ЮАР. Ръководствата за „Трамплини“ и „Трамплини+“ са съчетани в едно преработено и актуализирано ръководство.

ПОТЕНЦИАЛНИ КРАЙНИ РЕЗУЛТАТИ

Основни

- ↓ Намаляване на физическото и сексуалното НСИП и насилието в общностите

Вторични

- ↓ Намаляване на уязвимостта към ХИВ и други ППИ
- ↑ Ръст на поведението за превенция на ХИВ, като например възприемане на ползването на презервативи, умения за водене на преговори за тяхното използване и реалната им употреба
- ↓ Намаляване на ранните бракове

ГРУПИ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО

Членове на общността на възраст над 15 години

СРЕДИ

Селски и градски райони, цели общности или специфични групи или в училищна среда

ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ/ ИНТЕНЗИВНОСТ

Осемнадесет 3-часови сесии в продължение на 12 седмици (пет допълнителни сесии по избор)

ОСНОВНИ КОМПОНЕНТИ

Съдържание

Пет последователни теми;

- ▶ Сътрудничество в група за изграждане на доверие и умения за общуване;
- ▶ ХИВ и безопасен секс;
- ▶ „Защо се държим по определен начин?“; Разбиране на взаимоотношенията, гледната точка на другите и как социалните норми влияят на бедността, половете и неравенството на силите;
- ▶ „Как можем да се променим“ — разглеждане на варианти за обща промяна на социалните норми;
- ▶ „Напредваме заедно“ — споделяне на данни от семинарите с широката общност

Изпълнение

- Групи от връстници от един пол с водещи от същия пол и на подобна възраст;
- Неформално учене със силно изразен интерактивен подход;
- Ролеви игри, „задълбочени игри“, упражнения по рисуване;
- Подхода „Синтез и разпад“, където групи от връстници се събират поотделно, както и в няколко общи сесии.

Как ще осъществите това?

Оценка на нуждите и адаптиране

Важно е да се започне с проблеми и цел, които са важни за общността;

Предлагат се указания за адаптиране на „Трамплини“ (версия от 2017 г.) (27)

Сертифицирани инструктори осигуряват подкрепа при адаптацията на програмата за местни общности.

Човешки ресурси

Роли

Водещи (на непълен работен ден);

- Бивши участници в „Трамплини“;
- От същия пол и на подобна възраст като участниците;
 - » В най-добрия случай включва един водещ, който открито живее с ХИВ, така че да служи като пример за членовете на общността;
- Добри умения за общуване и водене на групи;
- Основни познания по проблемите на ХИВ и СПИН;
- Владее на местните езици и четимо английски (или език на преведено ръководство);

Обучители на водещите (на пълен работен ден);

- Опит като предишен основен водещ;
- Преминава през опреснителен 2-седмичен преглед и обучение и курс за обучение.

Обхват

- Всеки водещ подкрепя една от четири паралелни групи, всяка от до 24 участници (до 96 участници от дадена общност)
- Екипите на водещите могат да работят в две общности
- Екип от четирима обучители може да обучи и подкрепя до 10 екипа с водещи

Обучение и супервизия

5-седмично обучение на място, по три сесии в продължение на 3 месеца

Учебно ръководство на английски и суахили, по избор на DVD

Подкрепа при прилагането

Предлага се ръководство на „Трамплини“ и „Трамплини+“ (28)

„Трамплини“ поддържа мрежа от признати обучители;

Онлайн общност от практиката разполага с ресурси, разработени и обменяни от изпълнителните организации

Какви са разходите за това?

Разходи

Първоначални разходи

- Материали — 39,95 щ.д. за едно ръководство за един водещ
- Обучение за водещите

Постоянни разходи

- Персонал и текущо обучение
- Разходи за срещи, като например наем на място, транспорт, освежителни напитки и закуски, храна и грижи за деца
- По избор подкрепа в натура за по-бедни членове на общността, така че да могат да присъстват

Изчисленията на разходите за Гамбия и други програми могат да се намерят на уебсайта на „Трамплини“.

Източници на финансиране

Секторни бюджети за здравеопазване, въпроси по равнопоставеността на половете, образование; фондации, многостранни и двустранни агенции

Как ще разберете дали работи?

Спазване на спецификата, осигуряване на качеството и оценка на процесите

Предлага се инструментариум за мониторинг и оценка на изпълнението на „Трамплини“, разработен за Тихоокеанския регион (29)

Извлечените поуки от минали оценки могат да послужат като основа за прилагането и са публикувани на уебсайта

Какво друго можете да научите?

Уебсайта на програмата „Трамплини“:
www.steppingstonesfeedback.org (30)

Ресурсите включват:

- Ръководство на „Трамплини“ и „Трамплини+“
- Указания за адаптиране на „Трамплини“, версия от 2017 г.
- Списък на признатите инструктори в регионите на Източна и Южна Африка
- Връзки към оценки на програмата в различни среди
- Разходи за прилагане в различни среди

Резюме на програмата: „Безопасни интимни срещи“ [Safe Dates]

„Безопасни интимни срещи“ е програма от 10 сесии за прилагане в класни стаи, която има за цел да информира учениците в юношеска възраст за това какво представляват добрите или насилствените романтични връзки, както и причините и последствията от насилието по време на романтични срещи. Основана на теорията за социалните норми, тя допринася за промяната на нормите сред юношите относно насилието по време на романтични срещи и дава на студентите умения и ресурси, чрез които да изграждат добри романтични връзки, позитивна комуникация, умения за управление на гнева и за разрешаване на конфликти. Сред младежите, участвали в програмата „Безопасни интимни срещи“, се наблюдава по-малък брой извършвания и виктимизирани от насилие при романтични срещи, както и виктимизирани на връстници. Наред с това програмата включва и конкурс за плакати, пиеса за насилието по време на романтични срещи и материали за родители. „Безопасни интимни срещи“ е реализирана сред над 600 000 юноши и възрастни в Австралия, Гуам, Гърция, Канада, Исландия, Ирландия, Нидерландия, Обединеното кралство, Тайланд, Чили, Швейцария, Япония и в пет щата в САЩ. Във второ издание на учебния план, публикувано през 2010 г., са добавени темите за информиране относно лесбийки, гейове, бисексуални и транссексуални лица (ЛГБТИ) и компонент за родители под името „Семейства за безопасни романтични срещи“ (вж. стратегия „Подкрепа за родители и полагащи грижа лица“).

За повече информация вж. „Безопасни срещи“ за превенция на насилието сред юношите при романтични срещи на адрес <https://www.hazelden.org/web/go/safedates> (31)

Работен лист за изпълнение

Използвайте този работен лист при планирането на изпълнението и обвържете своята интервенция с други стратегии на INSPIRE. За всяко от действията има неща, които да съобразите. Може да е добре да добавите собствени съображения към този списък.

ДЕЙНОСТ	АСПЕКТИ ЗА РАЗМИСЪЛ
Оценка на настоящата среда	▶ Пречки за участието в училище, включително нормите за образованието на момичетата ▶ Закони, политики и системи, които влияят върху учебния план и средата в училище ▶ Данни за видовете и извършителите на насилие над деца и за разпределението на насилието според пола ▶ Фактори, влияещи върху сигурността на децата в училищата, в района около тях и на път до и от тях ▶ Инструменти за оценка на училищната среда ▶ Възможности и пречки за прилагане или разширяване на стратегия „Образование и житейски умения“:
Избор на интервенции	▶ Вписване в цялостен план ▶ Осъществимост предвид контекста и наличните ресурси ▶ Подобряване и разширяване на текущите дейности или добавяне на нови подходи
Изграждане на партньорства	▶ Връзки със сродни проблеми или други стратегии на INSPIRE ▶ Партньорства с политически и административни заинтересовани страни от сферата на образованието, с други сектори (култура, спорт, обществени дейности), с педагози ▶ Как да се ангажират общностите, родителите и учениците
Определяне на необходимите ресурси и източници • Оценка на разходите • Човешки ресурси • Източници на финансова подкрепа	▶ Необходими системи, инфраструктура, събиране на данни и друга входяща информация ▶ Необходими разходи за всички етапи: оценка, предварителни проучвания и адаптиране, укрепване на системите, техническа подкрепа, обучение и набиране на персонал, пилотен етап, събиране на данни, мониторинг и оценка, увеличаване на мащаба ▶ Необходими служители и обучения ▶ Източници на финансиране; как да се оползотворяват и да постигнат устойчивост
Прецизиране на подходите и адаптиране на програмите според местния контекст	▶ Оценка на потребностите или предварителни проучвания, ако са необходими ▶ Ангажиране и участие на заинтересованите страни от общността и на учениците ▶ План за адаптиране ▶ Налични инструменти, ръководства или техническа подкрепа ▶ План за увеличаване на мащаба
План за наблюдение и оценка	▶ План за наблюдение и оценка ▶ Индикатори на INSPIRE, които ще използвате за измерване на въздействието ▶ Системи и процес за събиране на данни ▶ Източници на техническа подкрепа за мониторинг и оценка
Други	

БЕЛЕЖКИ (Какво знаете към момента)	ИЗТОЧНИЦИ, ЕКСПЕРТИ, ПАРТНЬОРИ (Откъде можете да получите допълнителна информация)
	

Изготвяне на график на следващите етапи

ДЕЙСТВИЕ	ОТГОВОРНА СТРАНА	ДАТА	БЕЛЕЖКИ
			

Общи

Billingsley S, Silverman A. Safe to learn: safe journeys to school are a child's right. Ню Йорк: УНИЦЕФ; 2015 г. (https://www.unicef.org/education/files/Safe_to_Learn_report.pdf, отворено на 28 април 2018 г.).

Описание на проблемите и интервенциите за създаване на безопасно пътуване до училище за децата.

ЮНЕСКО и UN Women. Global guidance: school-related gender-based violence. Ню Йорк: ЮНЕСКО; 2016 г. (<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002466/246651E.pdf>, отворено на 28 април 2018 г.).

Насочен към лицата, изготвящи политики, министерства на образованието, административен персонал на училища, педагози и други училищни служители, този документ е изчерпателен ресурс по въпросите на насилието, основано на пола, свързано с училището (НОПСУ), и включва ясни, основани на доказателства оперативни насоки, различни примери от практиката, почиващи на реални примери от обещаваща практика и препоръчителни инструменти за образователния сектор и неговите партньори, работещи по справянето с НОП.

Early and unintended pregnancy and the education sector: an evidence review. Париж: ЮНЕСКО; 2017 г. (http://www.ungei.org/Evidence_Review_early_unintended_pregnancy_.pdf, отворено на 28 април 2018 г.).

Включва препоръки за министерствата на образованието относно действия за превенция на ранна и нежелана бременност и за гарантиране, че бременните момичета или момичетата с деца могат да продължат обучението си в безопасна и подкрепяща училищна среда.

Parkes J, Heslop J, Johnson Ross F, Westerveld R, Unterhalter E. A rigorous review of global research evidence on policy and practice on school-related gender-based violence. Ню Йорк: УНИЦЕФ; 2016 г. (https://www.unicef.org/education/files/SRGBV_review_FINAL_V1_web_version.pdf, отворено на 28 април 2018 г.).

Преглед и анализ на научните доказателства за подходите при справяне с НОПСУ, както и задълбочени аналитични данни и препоръки за прекратяване на насилието, основано на пола в училищата и в районите около тях.

Насилие в интернет

Preventing and tackling child sexual exploitation and abuse (CSEA): a model national response. Глобално сдружение WePROTECT, Лондон; 2016 г. (<http://www.weprotect.org/the-model-national-response/>, отворено на 28 април 2018 г.).

Насоки и примери за добри практики с цел изготвяне на национална реакция за предотвратяване и справяне със сексуалното насилие и експлоатация на деца в интернет, както и в помощ на държавите за следното: достъп до настоящи дейности по реагиране, установяване на пропуски, приоритизиране на националните усилия и отстраняване на пропуските, както и подобряване на международното разбирателство и сътрудничество.

Хуманитарна работа

Terlonge P, Ager W, Dybdal AS, Wiedemann N, Juul Rasmussen T. The children's resilience programme: psychosocial support in and out of schools. Дания: Save the Children; 2012 г. (<https://resourcecentre.savethechildren.net/library/childrens-resilience-programme-psychosocial-support-and-out-schools>, отворено на 28 април 2018 г.).

Чрез извънклинична психосоциална методология за закрила, която акцентира върху способността на децата да се справят по положителен начин и върху устойчивостта им, този наръчник почива на основани на доказателства техники за изграждане на устойчивост у децата и създаване на безопасна и приобщаваща среда.

Minimum standards for education: preparedness, response, recovery, second edition. Ню Йорк: Inter-Agency Network for Education in Emergencies; 2010.

Насоки за подготовката и реагирането при тежки извънредни ситуации по начин, който води до намаляване на риска, до подобряване на готовността в бъдеще и полагане на стабилна основа за качествено образование. Това допринася за изграждането на по-силни образователни системи при възстановяване и развитие.

INEE Toolkit [уебсайт]. Inter-Agency Network for Education in Emergencies. (http://toolkit.ineesite.org/guidance_notes_on_teaching_and_learning, отворено на 28 април 2018 г.).

Богат набор от практически, лесни за използване инструменти и ресурси за насочване на преподавателите, хуманитарните работници и държавните служители, които работят в областта на образованието в извънредни ситуации до пълното възстановяване.

Библиография

1. Preventing violence by developing life skills in children and adolescents. Geneva: World Health Organization; 2009 (http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/44089/1/9789241597838_eng.pdf, accessed 28 April 2018).
2. Global guidance on school-related gender-based violence. New York: UNESCO; 2016 (<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002466/246651E.pdf>, accessed 28 April 2018).
3. Parkes J, Heslop J, Johnson Ross F, Westerveld R, Unterhalter E. A rigorous review of global research evidence on policy and practice on school-related gender based violence. New York: UNICEF; 2016 (https://www.unicef.org/education/files/SRGBV_review_FINAL_V1_web_version.pdf, accessed 9 November 2017).
4. INSPIRE: Seven strategies for ending violence against children. Geneva: World Health Organization; 2016 (http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/inspire/en/, accessed 28 April 2018).
5. Aos S, Lieb R, Mayfield J, Miller M, Pennucci, A. Benefits and costs of prevention and early intervention programs for youth. Olympia, Washington: Washington State Institute for Public Policy; 2004 (http://www.wsipp.wa.gov/ReportFile/881/Wsipp_Benefits-and-Costs-of-Prevention-and-Early-Intervention-Programs-for-Youth_Summary-Report.pdf, accessed 9 November 2017).
6. Ellery F, Kassam N, Bazan C. Prevention pays: the economic benefits of ending violence in schools. Woking, UK: Plan; 2010 (<https://www.planusa.org/docs/education-prevention-pays-2010.pdf>, accessed 9 November 2017).
7. What is the cost of school-related gender-based violence? Fact Sheet. Washington (DC): USAID; 2015 (http://www.ungei.org/Cost_Associated_with_School_Violence_FINAL.pdf, accessed 13 November 2017).
8. Reynolds AJ, Temple JA, Ou SR. School-based early intervention and child well-being in the Chicago Longitudinal Study. Child Welfare League of America, Inc. 2003;82:633– 656.
9. Child Parent Center. In: Chicago Public Schools [website]. Chicago, IL: Chicago Public Schools; 2016 (<http://cps.edu/Schools/EarlyChildhood/Pages/Childparentcenter.aspx>, accessed 28 April 2018).
10. Program profile: Child-Parent Center Program. In: CrimeSolutions.gov [website]. National Institutes of Justice Office of Justice Programs; 2012 (<https://www.crimesolutions.gov/ProgramDetails.aspx?ID=292>, accessed 4 April 2018, accessed 28 April 2018).
11. Devries KM, Knight L, Child JC, Mirembe A, Nakuti J, Jones R, et al. The Good school toolkit for reducing physical violence from school staff to primary school students: a cluster-randomised controlled trial in Uganda. Lancet. 2015;3(7):e378–e386 ([http://dx.doi.org/10.1016/S2214-109X\(15\)00060-1](http://dx.doi.org/10.1016/S2214-109X(15)00060-1), accessed 9 November 2017).
12. Good School Toolkit. In: Raising Voices [website]. Kampala; 2013 (<http://www.raisingvoices.org/good-school/>, accessed 4 April 2018).
13. Teacher's Diploma Programme in Zambia 2013–2016. In: REPSSI [website]. Johannesburg: REPSSI; 2017 (<http://www.repssi.org/category/teachers-diploma/>, accessed 4 April 2018).
14. Doorways III teacher training manual. Washington (DC): USAID; 2009 (https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1865/Doorways_III_Teachers_Manual.pdf, accessed 28 April 2018).
15. Department of Education, South Africa. Opening our eyes, a manual for educators. Pretoria: Canada-South Africa Education Management Programme; 2001 (https://www.unicef.org/southafrica/SAF_request_openingoureyes.pdf, accessed 4 April 2018).
16. RTI International. Journeys: activity handbook for teachers and school staff. USAID; 2017 (<http://shared.rti.org/content/journeys-activity-handbook-teachers-and-school-staff>, accessed 4 April 2018).
17. Brajša-Žganec A, Babarović T, Ferić I, Merkaš M, Milas G, Šakić M, et al. IVO Pilar Institute of Social Sciences. External evaluation of the “For Safe and Enabling School Environment” project in Croatia. Zagreb: UNICEF; 2012 (https://www.unicef.org/evaldatabase/files/UNICEF_6_12_2_final.pdf, accessed 9 November 2017).
18. Pregrad J. Programme handbook: prevention of peer violence for a safe and enabling environment in schools. Croatia: UNICEF Regional Office for Central and Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States (CEE/CIS); 2015 (https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2016/01/SVAC_handbook_web_100dpi1.pdf, accessed 28 March 2018).
19. Chaux E. Aulas en Paz: a multicomponent program for the promotion of peaceful relationships and citizenship competencies. Conflict Resolution Quarterly. 2007;25:79–86. (doi:10.1002/crq.193).
20. Aulas en Paz [website]. Colombia; 2013 (<https://aulasenpaz.uniandes.edu.co/>, accessed 28 April 2018).
21. Belfield C, Bowden C, Klapp A, Levin H, Shand R, Zander S. The economic value of social and emotional learning. New York: The Center for Benefit-Cost Studies in Education at Columbia University Teachers College; 2015 (<http://cbcse.org/wordpress/wp-content/uploads/2015/02/SEL-Revised.pdf>, accessed 9 November 2017).
22. Positive Action [website]. Twin Falls, ID: Positive Action; n.d. (<https://www.positiveaction.net/>, accessed 28 April 2018).
23. Positive Action. In: Blueprints for Healthy Youth Development [website]. Boulder, CO: Blueprints for Health Youth Development; 2012–2018 (<http://www.blueprintsprograms.com/factsheet/positive-action>, accessed 4 April 2018).
24. KiVa International [website]. Finland: KiVa Program and University of Turku; 2018 (<http://kivaprogram.net/program>, accessed 4 April 2018).
25. KiVa anti-bullying program. In: Blueprints for Healthy Youth Development [website]. Boulder, CO: Blueprints for Health Youth Development; 2012–2018 (<http://www.blueprintsprograms.com/factsheet/kiva-antibullying-program>, accessed 4 April 2018).

26. P.A.T.H.S. to Adulthood [website]. China; 2012 (<https://www.paths.hk>, accessed 28 April 2018).
27. No Means No Worldwide [website]. San Francisco, CA: No Means No Worldwide; 2018 (<https://www.nomeansnoworldwide.org/>, accessed 28 April 2018).
28. Gordon G, Welbourn A. Guidelines for adapting the Stepping Stones and Stepping Stones Plus Training Programme on Gender, Generation, HIV, Communication and Relationship Skills. London: Salamander Trust; 2017 (http://steppingstonesfeedback.org/wp-content/uploads/2016/10/SalamanderTrust_Adaptation_Guidelines_Stepping_Stones_-2017FINAL.pdf, accessed 28 March 2018).
29. Welbourn A. Stepping Stones: A training package in HIV/AIDS, communication and relationship skills. London: ActionAid; 1995.
30. A monitoring and evaluation toolkit for community-based Stepping Stones programs in the Pacific. Pacific Regional HIV/AIDS Project, Secretariat of the Pacific Community (SPC) and the Foundation of the Peoples of the South Pacific International (FSPI); 2009 (http://steppingstonesfeedback.org/wp-content/uploads/2016/10/StSt_Pacific_Monitoring_Toolkit.pdf, accessed 28 March 2018).
31. Foshee V, Langwisk S. Safe Dates, second edition: an adolescent dating abuse prevention curriculum. Center City, MN: Hazelden; 2010 (<https://www.hazelden.org/web/public/safedatesproduct.page>, accessed 2 April 2018).

Приложение А

Списък на основните индикатори и сфери на приложение на INSPIRE

Въздействие/цел: Всички* деца, включително юноши, да растат при по-голяма свобода от всички форми на насилие; а тези, които все пак са изложени на насилие, да получават по-адекватна грижа, подкрепа и достъп до правосъдие, необходимо, за да се гарантира физическото, психическото и социалното им благосъстояние.

***Включително деца в ситуация на уязвимост.**

Област	Подобласт	Индикатор
Насилие от страна на полагащи грижа лица	Насилствено възпитание от полагащи грижа лица	1.1 Насилствено възпитание от полагащи грижа лица, за изминалия месец (индикатор по ЦУР 16.2.1) Процент момичета и момчета на възраст 1-17 години, преживели каквото и да било физическо наказание и/или психологическа агресия от полагащи грижа лица през последния месец, по пол и възраст
Физическо наказание в училище	Физическо наказание от учители	1.2 Физическо наказание от страна на учители, през изминалите 12 месеца Процент момичета и момчета и/или юноши и девойки, които в момента посещават училище, подали сигнал, че върху тях е упражнявано физическо наказание от учител през последните 12 месеца, по пол и клас (или възраст)
Сексуално насилие в детството	Преживяно сексуално насилие в детството	1.3 Преживяно сексуално насилие в детството независимо от извършителя (индикатор по ЦУР 16.2.3) Процент млади жени и мъже на възраст 18-29 години, преживели сексуално насилие преди 18-годишна възраст, по пол и възраст
	Сексуално насилие в детството през последната година	1.4 Сексуално насилие в детството независимо от извършителя през последната година Процент юноши и девойки на възраст 13-17 години, преживели сексуално насилие през последните 12 месеца, по пол и възраст
Насилие от страна на партньор над юноши	Насилие над момичета в юношеска възраст в брак или във връзки, подобни на брак	1.5 Физическо и/или сексуално насилие от интимен партньор срещу момиче в юношеска възраст, което някога е имало сексуален партньор, през последните 12 месеца (индикатор по ЦУР 5.2.1, подиндикатор 4) Процент момичета в юношеска възраст между 15 и 19 години, които някога да имали сексуален партньор, подлагани на физическо и/или сексуално насилие от настоящия или бивш интимен партньор през последните 12 месеца
	Насилие над момичета и момчета в юношеска възраст от страна на романтични партньори	1.6 Физическо и/или сексуално насилие над юноши от страна на романтичен партньор, през последните 12 месеца Процент момичета и момчета на възраст 13-19 години, подлагани на физическо и/или сексуално насилие от каквото и да било романтичен партньор през последните 12 месеца, сред онези, които са имали романтичен партньор, по пол и възраст
Насилие от връстници	Виктимизация от тормоз	1.7 Насилие от връстници — виктимизация от тормоз, през последните 12 месеца Процент момичета и момчета в юношеска възраст, преживели тормоз през последните 12 месеца, по вид, пол и клас (или възраст)
Физическо насилие над юноши	Физически нападения срещу юноши	1.8. Физическо нападение срещу юноши, през последните 12 месеца Процент момичета и момчета в юношеска възраст, нападнати физически през последните 12 месеца, по пол и клас (или възраст)

Област	Подобласт	Индикатор
Убийство на дете	Ниво на убийствата на деца	1.9 Процент убийства на деца (индикатор по ЦУР 16.1.1) Брой жертви на умишлено убийство на лице на възраст 0–19 години на 100 000 човека от населението на възраст 0–19 години, по пол и възраст
Съприкосновение на деца с насилие у дома	Съприкосновение на деца с насилие над майка/ доведена майка от партньор	1.10 Съприкосновение на деца с домакинства, засегнати от физическо насилие над жени от страна на партньор Процент момичета и момчета в юношеска възраст и млади хора на възраст 13–24 години, подали сигнал, че техният баща или втори баща е удрял или бил майката или доведената им майка в детството на респондента, по пол и възраст на респондента

Мониторинг и оценка

Междинен (краен) резултат: Държавите са разширили доказателствената база от изследвания и наблюдения на насилието над деца и юноши, които са достъпни за ангажираните по изготвянето на политики лица.

Област	Подобласт	Индикатор
Национални оценки за честотата на основните форми на насилие	Национални оценки за честотата на основните форми на насилие над деца и юноши	2.1 Национални оценки за честотата на основните форми на насилие над деца и юноши Съотношение на 10 индикатора за въздействия, за които държавата разполага с актуални, национални оценки на разпространението на насилието над деца и юноши от анкети сред домакинства от населението или в училища, разбити по пол и възраст (ако е приложимо)

Постижение (резултат на по-ниско ниво): Държавите са укрепили капацитета и инвестициите в наблюдение, мониторинг и оценка във връзка с насилието.

Област	Подобласт	Индикатор
Системи за административни данни	Системи за административни данни	2.2 Системи за административни данни за проследяване и отчитане на данни, свързани с насилието над деца Дял от три сектора (социални услуги, правосъдие и здравеопазване), които разполагат със системи за административни данни, които могат да извеждат важни видове административни данни за насилието над деца на национално равнище, разбити по възраст, пол и вид на насилието
Увеличаване на мащаба и качество на стратегиите на INSPIRE	Увеличаване на мащаба и качество на усилията за подобряване на дейностите по мониторинг и оценка	Увеличаване на мащаба и качество на усилията за подобряване на дейностите по мониторинг и оценка Може да е необходимо държавите или програмите да разработят подходящи за региона индикатори за измерване на мащабното прилагане и качеството на дейностите за подобряване на мониторинга и оценката, свързани с насилието над деца, адаптирани към най-важното за географския и програмния контекст.

Изпълнение и прилагане на закони

Междинен (краен) резултат: Държавите са укрепили изпълнението и прилагането на закони и политики за защита на децата и юношите от насилие, за намаляване на прекомерната употреба на алкохол и достъпа на младежи до оръжие.

Област	Подобласт	Индикатор
Закони и политики	Закони за закрила на децата от физическо наказание	3.1 Закони за закрила на децата от физическо наказание (насилствени форми на наказание) Наличие на законодателство, забраняващо всички форми на физическо наказание на деца, по вид среда (дом, училище, алтернативни грижи и дневни грижи, наказателни институции/ места за задържане и като присъда за престъпление)
	Закони за закрила на децата от сексуално насилие и експлоатация	3.2 Закони за закрила на децата от сексуално насилие и експлоатация Хармонизиране на националната правна рамка с международните стандарти относно криминализирането на сексуалното насилие и експлоатация на деца и защитата на децата жертви
	Закони за закрила на децата от основни рискови фактори за насилие и експлоатация	3.3 Закони и политики за закрила на децата от основни рискови фактори за насилие и експлоатация Наличие на закони, политики и разпоредби за защита на децата от основните рискови фактори
	Закони и политики за закрила на децата	3.4 Закони и политики относно реагирането от страна на институциите и отговорните лица във връзка с насилието над деца Наличие на основни закони и политики за защита на децата от насилие и обезпечаване на адекватен отговор от отговорните лица, специалистите и институциите от правосъдния сектор
Информираност относно законите	Информираност относно законите	3.5 Информираност относно законите, забраняващи насилието над деца Процент момичета и момчета в юношеска възраст и възрастни, които са запознати със законодателството, забраняващо основни форми на насилие над деца, като например физическото наказание (насилствени форми на наказание), по пол и възраст

Постижение (резултат на по-ниско ниво): Държавите са оценили дали правните рамки и практиките в правосъдната система отговарят на международните норми и най-добрите практики, които имат за цел защита на децата и юношите от насилие.

Област	Подобласт	Индикатор
Преглед на правните и политическите рамки съгласно международните норми	Преглед на правните и политическите рамки съгласно международните норми	3.6 Оценка на съответствието на законодателната рамка с международните норми Национална оценка на това дали правната рамка отговаря на международните норми чрез контролния списък на СНПООН <i>Model Strategies on Violence against Children</i> , през последните пет години

Норми и ценности

Междинен (краен) резултат: Нормите и ценностите на ключови групи подкрепят ненасилствените, зачитащи, стимулиращи развитието и справедливи по отношение на момичетата и момчетата взаимоотношения за всички деца и юноши.

Област	Подобласт	Индикатор
Подкрепа за физическото наказание (у дома)	Съгласие с необходимостта от физическо наказание при отглеждането на деца	4.1 Съгласие с необходимостта от физическо наказание при отглеждането на деца Процент възрастни и юноши, които са съгласни, че физическото наказание на деца е необходимо за отглеждането на децата
Подкрепа за физическото наказание (в училище)	Подкрепа за физическото наказание от учители	4.2 Подкрепа за физическото наказание от страна на учители и административния персонал на училища Процент юноши и възрастни, които приемат, че учителите или административният персонал трябва да имат право да наказват децата физически в училище
Подкрепа за положителни норми за различните полове	Приемане на побоя над съпругата	4.3 Приемане на побоя над съпругата Процент жени и мъже на възраст 13–49 години, които приемат, че съпругът (мъжът) е оправдан, ако удари или бие съпругата си (партньорка) заради поне една посочена причина, по пол и възраст
	Нагласи относно правото на жената да откаже секс	4.4 Нагласи относно правото на жената да откаже секс Процент жени и мъже на възраст 13–49 години, които смятат, че съпругата (жената) е задължена да прави секс със съпруга си дори ако не иска, по пол и възраст

Постижение (резултат на по-ниско ниво): Основни групи от населението са имали по-голям досег с посланията за насилието над деца, равнопоставеността на половете и зачитането на правата на децата и юношите.

Област	Подобласт	Индикатор
Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите на INSPIRE	Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите „Норми и ценности“	Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите „Норми и ценности“ Може да е необходимо държавите или програмите да разработят подходящи за региона индикатори за измерване на мащабното прилагане, обхвата и качеството на стратегиите за „Норми и ценности“, адаптирани към най-важното за географския и програмния контекст.

Безопасна среда

Междинен (краен) резултат: Обществените места, онлайн и застроени площи, където децата и младежите прекарват време, са по-безопасни и приобщаващи за всички деца.

Област	Подобласт	Индикатор
Ниво на убийствата	Ниво на убийствата, всички възрасти	5.1 Процент убийства (индикатор по ЦУР 16.1.1) Брой жертви на умишлено убийство на 100 000 човека от населението, по пол и възраст
Наличие на огнестрелни и други оръжия	Носене на оръжия в общността от юноши и възрастни	5.2 Носене на оръжия в общността, за изминалия месец Процент момичета и момчета в юношеска възраст и млади хора, които са посочили, че през последните 30 дни са носили оръжие, като пистолет или нож, в общността или квартала, по пол и възраст
Взаимодействие с непознати лица след запознанство в интернет	Взаимодействие с непознати лица в интернет	5.3 Взаимодействие с непознати лица в интернет, през последните 12 месеца Процент момичета и момчета деца и юноши, потребители на интернет, които през последните 12 месеца са взаимодействали онлайн с лица, които не са срещали на живо, по пол и възраст
	Лична среща с лице след запознанство в интернет	5.4 Лична среща с лица след запознанство в интернет, през последните 12 месеца Процент момичета и момчета деца и юноши, потребители на интернет, които през последните 12 месеца са се срещали на живо с лица, с които са се запознали в интернет, по пол и възраст
		Препратка от стратегия „Образование и житейски умения“: 9.2 Процент момичета и момчета юноши, които през последния месец и последните 12 месеца не са ходили на училище, защото не са се чувствали в безопасност в училище или на път към/от училище или в интернет, по пол и възраст

Постижение (резултат на по-ниско ниво): Държавите подобряват обхвата и качеството на многосекторните дейности за подобряване на сигурността на обществените места, онлайн пространствата и застроените площи.

Област	Подобласт	Индикатор
Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите на INSPIRE	Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите от „Безопасна среда“	Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите от „Безопасна среда“ Може да е необходимо държавите или програмите да разработят подходящи за региона индикатори за измерване на мащабното прилагане, обхвата и качеството на стратегиите за „Безопасна среда“, адаптирани към най-важното за географския и програмния контекст.

Подкрепа за родители и полагащи грижа лица

Междинен (краен) резултат: Родителите и полагащите грижа лица подобряват практиките на положителна родителска грижа и изграждат взаимоотношения родител-дете въз основа на повече поощрения и подкрепа.

Област	Подобласт	Индикатор
Позитивно възпитание от полагащи грижа лица	Позитивно възпитание от полагащи грижа лица	6.1 Ненасилствено възпитание от полагащи грижа лица, за изминалия месец Процент момичета и момчета на възраст 1—17 години, преживели през последния месец какъвто и да било вид ненасилствено възпитание от полагащо грижи лице, по пол и възраст
Позитивни взаимоотношения между родител и дете	Възпитание в ранна детска възраст	6.2 Ангажираност и насърчаване в ранна детска възраст от страна на полагащите грижа лица Процент момичета и момчета на възраст 3—5 години, които през последните три дни са били ангажирани от възрастен член на домакинството четири или повече пъти с дейности за стимулиране на ученето и подготовка за училище
	Разбиране на родителя/настойника за проблемите на юношите	6.3 Разбиране на родителя/настойника за проблемите на юношите, за изминалия месец Процент момичета и момчета юноши на възраст 13—17 години, които посочват, че техните родители или настойници разбират проблемите и тревогите им през повечето време или винаги, считано за последните 30 дни, по пол и възраст
Контрол на родителя/настойника	Контрол на юноши от страна на родител/настойник	6.4 Контрол на юноши от страна на родител/настойник, за изминалия месец Процент момичета и момчета юноши на възраст 13—17 години, които посочват, че през последните 30 дни техните родители или настойници са знаели точно какво правят в свободното си време, през повечето време или винаги, по пол и възраст Препратка от стратегия „Норми и ценности“: 4.1 Процент възрастни и юноши, които са съгласни, че физическото наказание на деца е необходимо за отглеждането на децата

Постижение (резултат на по-ниско ниво): Държавите са увеличили обхвата и качеството на програмите за подкрепа на родители и полагащи грижа лица и популяризиране на положителната родителска грижа.

Област	Подобласт	Индикатор
Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите на INSPIRE	Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите от „Подкрепа за родители и полагащи грижа лица“	Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите от „Подкрепа за родители и полагащи грижа лица“ Може да е необходимо държавите или програмите да разработят подходящи за региона индикатори за измерване на мащабното прилагане, обхвата и качеството на стратегиите за „Подкрепа за родители и полагащи грижа лица“, адаптирани към най-важното за географския и програмния контекст.

Увеличаване на доходите и икономическо укрепване

Междинен (краен) резултат: Домакинствата/семействата с деца имат по-голяма икономическа сигурност, по-справедливи норми за момичетата и момчетата и по-ниски нива на насилие от страна на интимния партньор.

Област	Подобласт	Индикатор
Икономическа несигурност на домакинството	Деца, живеещи под националния праг на бедността	7.1 Деца под националния праг на бедността (индикатор по ЦУР 1.2.1) Процент момичета и момчета на възраст 0–17 години, които живеят в домакинства под националния праг на бедността, по пол и възраст
	Деца в домакинства с несигурни източници на прехрана	7.2 Деца, които живеят в домакинства с несигурни източници на прехрана (индикатор по ЦУР 2.1.2) Процент момичета и момчета на възраст 0–17 години, в чиито домакинства има средна или тежка несигурност на прехраната, за последните 12 месеца, въз основа на скалата Food Insecurity Experience Scale (FIES) или друга регионално или национално призната скала
Икономическо овластяване на жените в домакинството	Вземане на решение в домакинството сред жени и момичета, които в момента имат партньори	7.3 Овластяване на жени и момичета, които в момента имат партньори Процент жени и момичета на възраст 15–49 години, които в момента имат партньори, участващи (сами или не) във вземането и на трите решения: грижи за тяхното лично здраве, правенето на големи покупки и посещения на семейството, роднини и приятели, по възрасти (15–19 и 15–49 години)

Постижение (резултат на по-ниско ниво): Домакинствата имат по-голям достъп до програми за икономическа подкрепа, в които се обръща внимание на равнопоставеността на половете и превенцията на домашното насилие.

Област	Подобласт	Индикатор
Достъп до социална закрила и икономическа подкрепа за домакинството	Деца, обхванати от социална закрила (програми за икономическа помощ)	7.4 Деца, обхванати от системите за социална закрила (индикатор за ЦУР 1.3.1) Процент момичета и момчета на възраст 0–17 години, които живеят в домакинства, обхванати от минимални нива на социална закрила/системи за социална закрила (т.е. програми за икономическа подкрепа), за последните три месеца
Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите на INSPIRE	Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите за „Увеличаване на доходите и икономическо укрепване“	Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите за (I) „Увеличаване на доходите и икономическо укрепване“ Може да е необходимо държавите или програмите да разработят други подходящи за региона индикатори за измерване на мащабното прилагане, обхвата и качеството на стратегиите за „Увеличаване на доходите и икономическо укрепване“, адаптирани към най-важното за географския и програмния контекст.

Механизми за реакция и услуги за подкрепа

Междинен (краен) резултат: Държавите са подобрили качеството и обхвата на механизмите за подаване на сигнали, услугите за реагиране и превенция на насилието над деца във всички сектори.

Област	Подобласт	Индикатор
Разкриване на информация за насилие в детството	Разкриване на информация за сексуално насилие в детството	8.1 Разкриване на информация за преживяно сексуално насилие в детството Процент момичета и момчета юноши на възраст 13–17 години, които някога са разкрили информация, че са преживели сексуално насилие в детството, сред тези, които някога са преживели сексуално насилие, по пол
	Разкриване на информация за физическо насилие в детството	8.2 Разкриване на информация за преживяно физическо насилие в детството Процент момичета и момчета юноши на възраст 13–17 години, които някога са разкрили информация, че са преживели физическо насилие в детството, сред тези, които някога са преживели физическо насилие, по пол
Търсене на помощ заради насилие в детството	Търсене на помощ заради сексуално насилие в детството	8.3 Търсене на помощ заради преживяно сексуално насилие в детството Процент момичета и момчета юноши на възраст 13–17 години, които са потърсили институционална или професионална помощ заради сексуално насилие, сред тези, които са подали сигнал за сексуално насилие в какъвто и да било момент от живота, по пол
	Търсене на помощ заради физическо насилие в детството	8.4 Търсене на помощ заради преживяно физическо насилие в детството Процент момичета и момчета юноши на възраст 13–17 години, които са потърсили институционална или професионална помощ заради физическо насилие в детството, сред тези, които са подали сигнал за физическо насилие в какъвто и да било момент от живота, по пол
Получаване на услуги за насилие в детството	Получаване на услуги заради сексуално насилие в детството	8.5 Получаване на услуги заради преживяно сексуално насилие в детството Процент момичета и момчета юноши на възраст 13–17 години, които са получавали услуги във връзка със сексуално насилие в детството, сред тези, които някога са преживели сексуално насилие, по пол и вид на ползваната услуга
	Получаване на услуги заради физическо насилие в детството	8.6 Получаване на услуги заради преживяно физическо насилие в детството Процент момичета и момчета юноши на възраст 13–17 години, които са получавали услуги във връзка с физическо насилие в детството, сред тези, които някога са преживели физическо насилие, по пол и вид на ползваната услуга
Осведоменост за услугите	Осведоменост за услугите за подкрепа при насилие	8.7 Осведоменост за услугите за подкрепа при насилие между юноши Процент момичета и момчета юноши на възраст 13–19 години, които знаят за място, на което могат да потърсят помощ в случай на физическо или сексуално насилие, по пол и възраст

Подкрепа за децата от страна на правосъдната система	Подкрепа за децата жертви от страна на правосъдния сектор	8.8 Подкрепа за деца в контакт с правосъдната система Процент и брой момичета и момчета под 18 години в контакт с правосъдната система през последната година, които са получавали специализирана подкрепа
	Деца, лишени от свобода	8.9 Деца, лишени от свобода Брой момичета и момчета под 18-годишна възраст, лишени от свобода, на 100 000 деца от населението, по пол и възраст
Постижение (резултат на по-ниско ниво): Държавите са укрепили капацитета на цели сектори (правосъден, социален, здравеопазване, образование) за превенция и реагиране на насилието над деца и юноши.		
Област	Подобласт	Индикатор
Капацитет на системата за закрила на детето	Капацитет на системата за закрила на детето	8.10 Обем на работната сила в социалните служби Брой социални работници, които отговарят за закрилата на децата (или благосъстоянието на децата) на 100 000 деца, според вида (напр. държавни и недържавни)
Указания за сектора на здравеопазването относно насилието над деца	Указания за сектора на здравеопазването относно малтретирането на деца	8.11 Указания за сектора на здравеопазването относно малтретирането на деца Наличие на национални указания, протоколи или стандартни оперативни процедури (СОП) за реакция на здравната система при малтретиране на деца, които отговарят на насоките на СЗО (които се очакват през 2019 г.) и международните стандарти за правата на човека
	Указания за сектора на здравеопазването относно сексуалното насилие над деца	8.12 Указания за сектора на здравеопазването относно сексуалното насилие над деца Наличие на национални указания, протоколи или стандартни оперативни процедури (СОП) за реакция на здравната система при сексуално насилие над деца и юноши, които отговарят на насоките на СЗО и международните стандарти за правата на човека
Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите на INSPIRE	Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите от „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“	Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите от „Механизми за реакция и услуги за подкрепа“ Може да е необходимо държавите или програмите да разработят други подходящи за региона индикатори за измерване на мащабното прилагане, обхвата и качеството на стратегиите за „Реакция и подкрепа“, адаптирани към най-важното за географския и програмния контекст.

Образование и житейски умения

Междинен (краен) резултат: Децата и юношите увеличават присъствието и успеха си в училище, отлагат се детските бракове и ранното раждане; изграждат се по-справедливи за половете ненасилствени връзки и се намаляват рисковите форми на поведение, като например злоупотреба с вещества.

Област	Подобласт	Индикатор
Присъствие в училище и равенство	Нива на непосещаване на училище	9.1. Нива на непосещаване на училище, основно и прогимназиално образование Процент деца на възраст за основно и прогимназиално образование, които не са ходили на училище през учебната година, по пол и училищна възраст (основно училище, прогимназия)
Чувство на безопасност на път до или от училище	Отсъствие от училище заради опасения относно безопасността	9.2. Отсъствие от училище заради опасения относно безопасността, през изминалия месец и през последните 12 месеца Процент юноши, които през последния месец и последните 12 месеца не са ходили на училище, защото не са се чувствали в безопасност в училище или на път към/от училище или в интернет, по пол и възраст
Поведение на юношите във връзка със сексуалното и репродуктивното здраве	Ранно осъществяване на първите сексуални контакти	9.3. Ранно осъществяване на първите сексуални контакти Процент момичета и момчета на възраст 15–19 години, които са правили секс за първи път, преди да навършат 15 години, по пол
	Ранно раждане преди 15 и 18-годишна възраст	9.4. Ранно раждане преди 15 и 18-годишна възраст Процент жени и момичета на възраст 15–19 години, които са раждали преди навършване на 15-годишна възраст. Процент жени и момичета на възраст 20–24 години, които са раждали преди навършване на 18-годишна възраст
Детски бракове	Детски бракове преди навършване на 15 и 18 години	9.5. Детски брак преди навършване на 15 и 18 години (индикатор по ЦУР 5.3.1) Процент жени на възраст 20–24 години, които са били женени или в брачен съюз преди 15-годишна възраст и преди 18-годишна възраст
Употреба на алкохол сред юношите	Алкохолни ексцесии на юноши	9.6. Алкохолни ексцесии на юноши Процент юноши, които са имали поне една алкохолна ексцесия през последния месец

Препратка към всички индикатори на междинно ниво (крайни резултати) за стратегия „Норми и ценности“.

Постижение (резултат на по-ниско ниво): Децата и юношите имат по-голям достъп до програми за образование, житейски умения и осигуряване на прехрана, които са безопасни, ефективни, съобразени са с особеностите на половете и са насочени към превенция на насилието.

Област	Подобласт	Индикатор
Обхват на превенцията на насилието в училище	Съприкосновение с учебни планове за превенция на насилието в училища	9.7. Съприкосновение с учебни планове за превенция и реакция на насилие през последните 12 месеца Процент момичета и момчета деца и юноши, на които през изминалата учебна година по време на часовете е преподавано как да предотвратят и реагират на насилие, по пол и клас (или възраст)

Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите на INSPIRE

Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите от „Образование и житейски умения“

Увеличаване на мащаба, обхват и качество на стратегиите от „Образование и житейски умения“

Може да е необходимо държавите или програмите да разработят подходящи за региона индикатори за измерване на мащабното прилагане, обхвата и качеството на стратегиите за „Образование и житейски умения“, адаптирани към най-важното за географския и програмния контекст.

Многосекторни действия и координация

Междинен (краен) резултат: Държавите са укрепили многосекторните действия и координация, ангажиращи множество заинтересовани страни, за превенция и реагиране на насилието над деца.

Област	Подобласт	Индикатор
Национални планове и действия	Национални, многосекторни планове и дейности, ангажиращи множество заинтересовани страни	10.1 Национални многосекторни планове и действия за справяне с насилието над деца Наличие на национални, многосекторни планове или стратегии за координирано действие за превенция и реагиране на насилието над деца, които отговарят на основните критерии за качество, по статус на плана

Постижение (резултат на по-ниско ниво): Държавите са укрепили капацитета на многосекторните координационни механизми, ангажиращи множество заинтересовани страни, с участието на деца и юноши.

Област	Подобласт	Индикатор
Национални механизми за планиране	Национални механизми за координация и планиране	10.2 Национални механизми за координация и планиране Наличие на работещи, национални, многосекторни механизми за координация, ангажиращи множество заинтересовани страни, които имат за цел контрол на националните планове или стратегии за превенция и реагиране на насилието над деца и юноши, с участието на деца и юноши

Приложение Б

Примерни компоненти на въпросници за проучвания

В настоящото приложение се посочват примерни елементи от проучвания, които могат да се използват за измерване на основните индикатори на INSPIRE, базирани на изследвания. Моля, имайте предвид, че въпреки че е известно много за най-добрите начини за измерване на някои индикатори в този списък, повечето индикатори могат да се измерват с различни анкетни въпроси, в зависимост от това какво е най-подходящо, уместно или етично в конкретната среда. Освен това някои индикатори все още са нови или „заложиени“, което означава, че е необходима повече методологична работа, за да се разбере как да се измерват най-добре.

Индикатор	Примерни елементи от анкета за проучване за измерване на индикаторите на INSPIRE
1.1 Насилствени форми на възпитание от полагащи грижа лица, за изминалия месец (ЦУР 16.2.1)	Модул за възпитаване на деца, МПКИ (http://mics.unicef.org/tools) ВЪПРОСИ КЪМ ОСНОВНИТЕ ЛИЦА, ПОЛАГАЩИ ГРИЖА ЗА ДЕЦА: Възрастните използват определени начини, чрез които да учат децата на правилно поведение или да се справят с проблеми в поведението. Ще прочета различните методи, които се използват. Моля, кажете ми дали <u>Вие или друг възрастен в домакинството</u> е използвал тези методи при (ИМЕ) през <u>последния месец</u>. Подточки c, d и f-k са за измерване на насилствени форми на възпитание. Варианти а), б) и д) са за измерване на ненасилствени форми на възпитание, част по индикатор 6.1. а. Отнех привилегии, забраних нещо, което (ИМЕ) харесва или не разреших той/тя да излиза от къщи? б. Обясних защо поведението на (ИМЕ) е погрешно? с. <i>Разтърсих го/я?</i> д. <i>Виках, крещях или му/й пицях?</i> е. <i>Дадох му/й да прави нещо друго?</i> ф. <i>Наплясках, ударих или зашлевих го/я по дупето с ръка?</i> г. <i>Ударих го/я по дупето или по друга част от тялото с предмет като колан, гребен, пръчка или друг твърд предмет?</i> h. <i>Нарекох го/я глупак, мързеливец или друга подобна обида?</i> i. <i>Ударих го/я или зашлевих по лицето, главата или ушите?</i> j. <i>Ударих го/я или зашлевих по ръцете или краката?</i> к. <i>Набих го/я силно, т.е. удрях го/я отново и отново с всичка сила?</i>
1.2 Физическо наказание от страна на учители, през изминалите 12 месеца	Основен въпросник за 2018 г., GSHS (www.who.int/chp/gshs/methodology/en/) ВЪПРОСИ КЪМ ЮНОШИ, КОИТО В МОМЕНТА ХОДЯТ НА УЧИЛИЩЕ: През последните 12 месеца твоят учител някога удрял, зашлевявал или наранявал ли те е физически нарочно?

1.3 Преживяно сексуално насилие в детството независимо от извършителя (ЦУР 16.2.3)

Препоръчителните мерки за сексуално насилие в детството се развиват бързо в светлината на текущата методологическа работа. Следващите въпроси могат да се смятат за показателни за това какви съществуващи международни проучвания са използвани за измерване на тази област:

Модул на ДЗИ за насилие

(<https://dhsprogram.com/What-We-Do/Survey-Types/DHS-Questionnaires.cfm>)

ВЪПРОСИ КЪМ РЕСПОНДЕНТИ НА ВЪЗРАСТ НАД 15 ГОДИНИ:

- В който и да било момент от живота Ви, като дете или възрастен, някой някога насилвал ли Ви е по какъвто и да било начин да извършите полов акт или каквито и да било други сексуални действия, когато Вие не сте искали да го правите?
- През последните 12 месеца някой насилвал ли Ви е физически да извършите полов акт, когато Вие не сте искали да го правите?
- На каква възраст бяхте, когато за първи път Ви принудиха да извършите полов акт или каквото и да било друго сексуално действие?

Въпросник за ПНД

(www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/vacs/methods.html)

ВЪПРОСИ ЗА РЕСПОНДЕНТИТЕ НА ВЪЗРАСТ МЕЖДУ 13 И 24 ГОДИНИ:

Докосване от сексуален характер

а. Някой някога докосвал ли Ви е по сексуален начин, без Ваше разрешение, но не се е опитал и не Ви е принудил да правите секс?

Опит за насилствен или принудителен секс

а. Някой някога опитвал ли е да Ви накара да правите секс против волята Ви, но не е успял?

Секс с употреба на физическо насилие

а. Някой някога опитвал ли е да Ви принуди физически да правите секс против волята Ви и то успешно?

Принудителен секс

а. Някой някога притискал ли Ви е да правите секс чрез тормоз или заплахи и то успешно?

ЗА ВСЕКИ ПОЛОЖИТЕЛЕН ОТГОВОР: СЛУЧИ ЛИ ВИ СЕ ТОВА ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ 12 МЕСЕЦА? НА КОЛКО ГОДИНИ БЯХТЕ ПЪРВИЯ ПЪТ, КОГАТО НЯКОЙ [ОПИШЕТЕ АКТА, ЗА КОЙТО Е ПОДАДЕН СИГНАЛ]?

Въпросник на GKO (<http://blogs.lse.ac.uk/gko/tools/survey/>)

ВЪПРОСИ КЪМ ПОЛЗВАЩИТЕ ИНТЕРНЕТ: През последните 12 месеца случвало ли Ви се някое от следните неща в интернет, [или при изпращане на кратки съобщения или при използване на мобилен телефон]?

- Попитаха ме за сексуална информация за мен (като например как изглежда тялото ми без дрехи или сексуални неща, които съм правил(а)), а аз не исках да отговоря на такъв въпрос.
- Казаха ми да говоря за сексуални актове с някого в интернет, а аз не исках да го правя.
- Опитваха се да ме накарат да направя нещо сексуално в интернет, а аз не исках да го правя.
- Искаха ми снимка или видео в интернет, на които се виждат интимните ми части, а аз не исках да го правя.

1.5 Физическо и/или сексуално насилие от интимен партньор срещу момиче в юношеска възраст, което някога е имало партньор, през последните 12 месеца (ЦУР 5.2.1, подпоказател 4)

Модул на ДЗИ за насилие

(<https://dhsprogram.com/What-We-Do/Survey-Types/DHS-Questionnaires.cfm>)

ВЪПРОСИ КЪМ МОМИЧЕТА ИЛИ ЖЕНИ НА ВЪЗРАСТ НАД 15 ГОДИНИ, КОИТО НЯКОГА СА ИМАЛИ ПАРТНЬОР: Някога Вашият (настоящ/последен/който и да е предишен) съпруг/партньор правил ли е някое от следните неща:

- a. Да Ви бута, разтърсва или замеря с нещо?
- b. Да Ви удря шамар? Да извива ръката Ви или да скубе косата Ви?
- c. Да Ви удря с юмрук или с нещо, което може да Ви нарани?
- d. Да Ви ритат, влачи или пребива?
- e. Да се опита да Ви удуши или гори нарочно?
- f. Да Ви заплашва или напада с нож, пистолет или друго оръжие?
- g. Да Ви насилва физически да извършите полов акт, когато Вие не сте искали да го правите?
- h. Да Ви насилва физически да извършите какъвто и да било друг сексуален акт, когато Вие не сте искали да го правите?
- i. Да Ви принуждава със заплахи или по друг начин да извършвате сексуални актове, които не сте искали да правите?

ЗА ВСЕКИ ПОДАДЕН СИГНАЛ ЗА АКТ: Колко често се е случвало това през последните 12 месеца?

С въпросника **MCS на СЗО** се измерват допълнителни актове на **сексуално насилие от страна на интимния партньор**: Някога извършвали ли сте полов акт, който не сте искали да правите, защото сте се страхували какво е можел да направи партньорът Ви или друг съпруг или партньор, ако откажете? Някога Вашият съпруг/партньор или друг съпруг или партньор насилвал ли Ви е да правите нещо друго сексуално, което не сте искали или което сте смятали за срамно или унизително?

1.6 Физическо и/или сексуално насилие над юноши от страна на романтичен партньор, през последните 12 месеца

Въпросник за ПНД

(www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/vacs/methods.html)

ВЪПРОСИ ЗА МОМИЧЕТА И МОМЧЕТА ЮНОШИ НА ВЪЗРАСТ НАД 13 ГОДИНИ: Някога [ВЪВЕДЕТЕ ТЕРМИН ЗА РОМАНТИЧЕН/ИНТИМЕН ПАРТНЬОР]:

- a. Удрял ли Ви е шамар, бутал, блъскал, разтърсвал ли Ви е или умишлено Ви е замервал с нещо, за да Ви нарани?
- b. Удрял ли Ви е, ритал ли Ви е, бил ли Ви е с камшик или с предмет?
- c. Душил или задушавал ли Ви е, опитвал ли е да Ви удави или гори умишлено?
- d. Използвал или заплашвал ли Ви е с нож, пистолет или друго оръжие?
- e. Опитвал ли е да Ви накара да правите секс против волята Ви, но неуспешно? Този човек може да е опитал физически да Ви принуди да правите секс или да се е опитал да Ви притисне да правите секс чрез тормоз или заплахи.
- f. Някога насилвал ли Ви е физически да правите секс против волята Ви и то успешно?
- g. Някога притискал ли Ви е да правите секс чрез тормоз или заплахи и то успешно?

(ЗА ВСЕКИ ПОДАДЕН СИГНАЛ ЗА АКТ): Ставало ли е това през последните 12 месеца?

1.7 Насилие от връстници — виктимизация от тормоз, през последните 12 месеца

Основен въпросник за 2018 г., GSHS (www.who.int/chp/gshs/methodology/en/)

ВЪПРОСИ КЪМ ЮНОШИ, КОИТО В МОМЕНТА ХОДЯТ НА УЧИЛИЩЕ: Тормоз възниква, когато един или повече ученици или някой друг горе-долу на твоята възраст дразни, заплашва, пренебрегва, разпространява слухове, удря, избутва или наранява друг човек отново и отново. Не е налице тормоз, когато двама човека с приблизително еднаква сила спорят или се бият или се подиграват един на друг по приятелски начин.

1. През последните 12 месеца някой тормозил ли те е в училище/извън училище?
2. През последните 12 месеца, някой някога тормозил ли те е в интернет? Тук се включва тормозът чрез текстови съобщения в Инстаграм, Снапчат, Фейсбук, [СПЕЦИФИЧНИ ЗА ДЪРЖАВАТА ПРИМЕРИ] или други социални медии.

Индикатор	Примерни елементи от анкета за проучване за измерване на индикаторите на INSPIRE
1.8. Физическо нападение срещу юноши, през последните 12 месеца	Основни въпросници за 2013 и 2018 г., GSHS (www.who.int/chp/gshs/methodology/en/) Физическото нападение се определя като инцидент, при който един или повече души удрят или нападат някого, или когато един или повече души нараняват друг човек с оръжие (като например пръчка, нож или пистолет). Физическо нападение не е налице, когато двама ученици с приблизително еднаква сила решат да се сбият помежду си. През последните 12 месеца колко пъти си бил(а) обект на физическо нападение?
1.10 Съприкосновение на деца с домакинства, засегнати от физическо насилие над жени от страна на партньор	Въпросник за ПНД (www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/vacs/methods.html) Колко пъти си виждал(а) или чувал(а) майка си или доведената си майка да бъде удряна, ритана или пребивана от баща ти или втория ти баща? (Никога, Веднъж, Повече от веднъж, Не знам) Модул на ДЗИ за насилие (https://dhsprogram.com/What-We-Do/Survey-Types/DHS-Questionnaires.cfm) Доколкото знаеш, баща ти някога бил ли е майка ти? Въпросник MCS на СЗО (www.who.int/reproductivehealth/topics/violence/mc_study/en/) В детството ти майка ти била ли е удряна от баща ти (или от нейния съпруг или приятел)?
3.5 Информираност относно законите, забраняващи насилието над деца	Адаптирано от Bussmann и ред. 1 и проучване сред родители, 2013 г., Онтарио, Канада ВЪПРОСИ КЪМ ВЪЗРАСТНИ ИЛИ ЮНОШИ: От това, което сте чували или знаете за закона във Вашата държава, моля, посочете дали смятате, че законът позволява на родителите или настойниците да наказват децата, които не се държат добре, чрез следните действия: [АДАПТИРАЙТЕ ПОДТОЧКИТЕ ТАКА, ЧЕ ДА СЕ ВКЛЮЧАТ АКТОВЕ, КОИТО СА ИЛИ НЕ СА ЗАБРАНЕНИ ОТ ЗАКОНА В ДЪРЖАВАТА, НАПР. ВСЯКО ФИЗИЧЕСКО НАКАЗАНИЕ НА ДЕТЕ НА КАКВАТО И ДА БИЛО ВЪЗРАСТ; ПЛЯСКАНЕТО НА ДЕТЕ ПО ДУПЕТО С РЪКА, БИЕНЕТО С ПРЪЧКА ИЛИ ДРУГ ПРЕДМЕТ И Т.Н.]
4.1 Съгласие с необходимостта от физическо наказание при отглеждането на деца	Модул за възпитаване на деца, МКПИ (http://mics.unicef.org/tools) ВЪПРОСИ КЪМ ОСНОВНИТЕ ЛИЦА, ПОЛАГАЩИ ГРИЖА ЗА ДЕЦА: Смяташ ли, че за да може едно дете да се отглежда, възпита или образова добре, детето трябва да бъде наказвано физически?
4.2 Подкрепа за физическото наказание от страна на учители и административния персонал на училища	Адаптирано от проучване на Ipsos, проведено за Reuters (www.ipsos.com/sites/default/files/news_and_polls/2014-10/6619-topline.pdf) Моля, посочете степента си на съгласие или несъгласие със следните твърдения: Учителите или административният персонал трябва да има право да наказват физически децата в училище, например чрез удряне на дете с ръка или предмет, стига да не е прекомерно. (Напълно съгласен(а), Донякъде съгласен(а), Донякъде несъгласен(а), Категорично несъгласен(а), Не знам)

1. Bussmann KD, Erthal C, Schroth A. Effects of Banning Corporal Punishment in Europe: A five nation comparison. Във: Durrant JE and Smith AB, editors. Global Pathways to Abolishing Physical Punishment: Realizing children's rights. Ню Йорк: Рътлидж; 2010 г.: 299-322.
(www.taylorfrancis.com/books/e/9781136886355)

Индикатор	Примерни елементи от анкета за проучване за измерване на индикаторите на INSPIRE
4.3 Приемане на побоя над съпругата	Основен въпросник на ДЗИ (https://dhsprogram.com/What-We-Do/Survey-Types/DHS-Questionnaires.cfm). ВЪПРОСИ ЗА РЕСПОНДЕНТИТЕ НАД 15-ГОДИШНА ВЪЗРАСТ: <i>По Ваше мнение съпругът оправдан ли е да удря или бие съпругата си в следните случаи:</i> a. Ако тя излезе, без да му каже? b. Ако тя пренебрегва децата? c. Ако тя спори с него? d. Ако тя откаже да прави секс с него? e. Ако тя изгори храната? В проучванията на ДЗИ и MCS на C3O понякога има въпроси за допълнителни обстоятелства, като например: <i>Ако той подозира, че тя не е била вярна.</i> В ПНД този индикатор се измерва сред респонденти на възраст 13–24 години.
4.4 Нагласи относно правото на жената да откаже секс	RHS и MCS на C3O (www.who.int/reproductivehealth/topics/violence/mc_study/en/) ВЪПРОСИ ЗА РЕСПОНДЕНТИТЕ НАД 15-ГОДИШНА ВЪЗРАСТ: <i>В тази общност или на друго място хората имат различни представи за семействата и какво е приемливо поведение за мъжете и жените у дома. Кажете ми, моля, дали по принцип приемате, или не приемате това твърдение. Няма верни или грешни отговори: Задължение на съпругата е да прави секс със съпруга си дори ако тя не иска. (Напълно съгласен(а), Донякъде съгласен(а), Донякъде несъгласен(а), Категорично несъгласен(а), Не знам)</i>
5.2 Носене на оръжия в общността, за изминалия месец	Основен разширен модул за насилието на GSHS за 2018 г. (www.who.int/chp/gshs/methodology/en/) ВЪПРОСИ ЗА ЮНОШИТЕ <i>През колко от последните 30 дни си носил(а) оръжие, като например пистолет, нож, бухалка или [СПЕЦИФИЧНИ ЗА ДЪРЖАВАТА ВАРИАНТИ]?</i>
5.3 Взаимодействие с непознати лица в интернет, през последните 12 месеца	Въпросник от проучване на GKO (http://blogs.lse.ac.uk/gko/tools/survey/) ВЪПРОСИ КЪМ ПОЛЗВАЩИТЕ ИНТЕРНЕТ ДЕЦА И ЮНОШИ: <i>През последната година имал(а) ли си контакт в интернет с някого, когото не си срещал(а) преди на живо?</i>
5.4 Лична среща с лица след запознанство в интернет, през последните 12 месеца	Въпросник от проучване на GKO (http://blogs.lse.ac.uk/gko/tools/survey/) ВЪПРОСИ КЪМ ПОЛЗВАЩИТЕ ИНТЕРНЕТ ДЕЦА И ЮНОШИ: <i>През последната година срещал(а) ли си се на живо с някого, с когото си се запознал(а) в интернет?</i>

Индикатор	Примерни елементи от анкета за проучване за измерване на индикаторите на INSPIRE
6.1 Ненасилствено възпитание от полагащи грижа лица, за изминалия месец	Модул за възпитание на деца, МКПИ (http://mics.unicef.org/tools) ВЪПРОСИ КЪМ ОСНОВНИТЕ ЛИЦА, ПОЛАГАЩИ ГРИЖА ЗА ДЕЦА: <i>Възрастните използват определени начини, чрез които да учат децата на правилно поведение или да се справят с проблеми в поведението. Ще прочета различните методи, които се използват. Моля, кажете ми дали Вие или <u>който и да било друг възрастен в домакинството</u> е използвал тези методи при (ИМЕ) <u>през последния месец</u>.</i> Подточки а), б) и д) са за измерване на ненасилствено възпитание. Варианти в), г) и от е) до к) са за измерване на насилствено възпитание, част по индикатор 1.1. <i>а. Отнех привилегии, забраних нещо, което (ИМЕ) харесва или не разреших той/тя да излиза от къщи?</i> <i>б. Обясних защо поведението на (ИМЕ) е погрешно?</i> <i>в. Разтърсих го/я?</i> <i>г. Виках, крещях или му/йпицях?</i> <i>д. Дадох му/й да прави нещо друго?</i> <i>е. Наплясках, ударих или зашлевих го/я по дупето с ръка?</i> <i>ж. Ударих го/я по дупето или по друга част от тялото с предмет като колан, гребен, пръчка или друг твърд предмет?</i> <i>з. Нарекох го/я глупак, мързеливец или друга подобна обида?</i> <i>и. Ударих го/я или зашлевих по лицето, главата или ушите?</i> <i>й. Ударих го/я или зашлевих по ръцете или краката?</i> <i>к. Набих го/я силно, т.е. удрях го/я отново и отново с всичка сила?</i>
6.2 Ангажираност и насърчаване в ранна детска възраст от страна на полагащите грижа лица	Въпросник на МПКИ за деца под пет години (http://mics.unicef.org/tools) ПО ОТНОШЕНИЕ НА ВСЯКО КОНКРЕТНО ДЕТЕ ПОД 5-ГОДИШНА ВЪЗРАСТ В ДОМА НА ПОЛАГАЩИТЕ ГРИЖА ЛИЦА СЕ ЗАДАВАТ СЛЕДНИТЕ ВЪПРОСИ: <i>През последните 3 дни Вие или някой член на семейството на възраст над 15 години участвал ли е в което и да било от следните дейности с/ъс (ИМЕ):</i> <i>а. Четене на книги или разглеждане на книжки с картинки с/ъс (ИМЕ)?</i> <i>б. Разказване на приказки на (ИМЕ)?</i> <i>в. Пеене на песни на или с/ъс (ИМЕ), включително приспивни песни?</i> <i>г. Извеждане на (ИМЕ) на разходка?</i> <i>д. Игри с/ъс (ИМЕ)?</i> <i>е. Назоваване, броене или рисуване на неща за или с/ъс (ИМЕ)?</i>
6.3. Разбиране на родителя/настойника за проблемите на юношите, за последния месец	Основни въпросници на GSHS за 2013 и 2018 г. (www.who.int/chp/gshs/methodology/en/) ВЪПРОСИ КЪМ ЮНОШИ: <i>През последните 30 дни колко често твоите родители или настойници са разбирали проблемите или притесненията ти? (Никога, рядко, понякога, през повечето време, винаги)</i>
6.4 Контрол на юноши от страна на родител/настойник, за изминалия месец	Основни въпросници на GSHS за 2013 и 2018 г. (www.who.int/chp/gshs/methodology/en/) ВЪПРОСИ КЪМ ЮНОШИ: <i>През последните 30 дни колко често твоите родители или настойници наистина са знаели какво правиш през свободното си време? (Никога, рядко, понякога, през повечето време, винаги).</i>

7.2 Деца, които живеят в домакинства с несигурни източници на прехрана (ЦУР 2.1.2)

Скалата за домакинствата FIES

[\(www.fao.org/in-action/voices-of-the-hungry/fies/en/\)](http://www.fao.org/in-action/voices-of-the-hungry/fies/en/)

ВЪПРОСИ ЗА РЕСПОНДЕНТИТЕ НАД 15-ГОДИШНА ВЪЗРАСТ: *Сега искам да Ви задам няколко въпроса за храната. През последните 12 месеца имало ли е случай, когато:*

1. Вие или други хора в домакинството сте се тревожили, че нямате достатъчно храна заради липса на пари или други ресурси?
2. Отново през последните 12 месеца имало ли е случай, когато Вие или други хора в домакинството не са могли да ядат здравословна и питателна храна заради липса на пари или други ресурси?
3. Имало ли е случай, в който Вие или други хора в домакинството сте яли само няколко вида храна заради липса на пари или други ресурси?
4. Имало ли е случай, в който Вие или други хора в домакинството е трябвало да пропуснете хранене заради недостатъчно пари или други ресурси за набавяне на храна?
5. Отново през последните 12 месеца имало ли е случай, когато Вие или други хора в домакинството сте яли по-малко, отколкото смятате, че е необходимо, заради липса на пари или други ресурси?
6. Имало ли е случай, в който в домакинството храната е свършвала заради липса на пари или други ресурси?
7. Имало ли е случай, в който Вие или други хора в домакинството сте били гладни, но не сте яли заради недостатъчно пари или други ресурси за храна?
8. Имало ли е случай, в който Вие или други хора в домакинството не сте яли цял ден заради липса на пари или други ресурси?

7.3 Овластяване на жени и момичета, които в момента имат партньори

Основен въпросник на ДЗИ

<https://dhsprogram.com/What-We-Do/Survey-Types/DHS-Questionnaires.cfm>

ВЪПРОСИ ЗА ОМЪЖЕНИ ИЛИ СЪЖИТЕЛСТВАЩИ В МОМЕНТА ЖЕНИ И МОМИЧЕТА:

1. Обикновено кой взима решенията за здравните грижи за Вас самата?
2. Обикновено кой взима решенията за големите покупки в домакинството?
3. Обикновено кой взима решенията за посещения на Вашето семейство или Ваши роднини? (Вие, Вашият съпруг/партньор, Вие и Вашият съпруг/партньор заедно, Някой друг)

7.4 Деца, обхванати от системите за социална закрила (ЦУР 1.3.1)

МПКИ, Модул Социални плащания, Въпросник за домакинства (<http://mics.unicef.org/tools>)

ВЪПРОСИ ЗА РЕСПОНДЕНТИТЕ НАД 15-ГОДИШНА ВЪЗРАСТ: *Искам да Ви попитам за различни програми за външна икономическа помощ, които се предоставят на домакинствата. Под външна помощ се има предвид подкрепа, която идва от правителството или неправителствени организации, като религиозни, благотворителни или общностни организации. Това изключва подкрепа от семейството или други роднини, приятели или съседи.*

1. Запознати ли сте с/ъс (ИМЕ НА ПРОГРАМАТА*)?
2. Вашето домакинство или някой в домакинството Ви получавал ли е помощ чрез (ИМЕ НА ПРОГРАМАТА*)?
3. Кога за последен път Вашето домакинство или някой в домакинството Ви е получавал помощ чрез (ИМЕ НА ПРОГРАМАТА*)?

[*ВЪПРОСИ ЗА ДО 3 КОНКРЕТНИ МЕСТНИ ПРОГРАМИ ЗА ПОМОЩ ПО ИМЕ, ЕВЕНТУАЛНА ПЕНСИЯ ПРИ ПЕНСИОНИРАНЕ И „ВСЯКА ДРУГА“ ПРОГРАМА, АДАПТИРАНА ЗА СЪОТВЕТНАТА СРЕДА]

8.1 Разкриване на информация за преживяно сексуално насилие в детството

Въпросник за ПНД

www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/vacs/methods.html

ВЪПРОСИ ЗА ЮНОШИ НА ВЪЗРАСТ 13-17 ГОДИНИ, ПОДАЛИ СИГНАЛ ЗА СЕКСУАЛНО НАСИЛИЕ: *Каза ли на някого за което и да било от тези преживявания? На кого каза?*

Индикатор	Примерни елементи от анкета за проучване за измерване на индикаторите на INSPIRE
8.2 Разкриване на информация за преживяно физическо насилие в детството	Въпросник за ПНД (www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/vacs/methods.html) ВЪПРОСИ ЗА ЮНОШИ НА ВЪЗРАСТ 13-17 ГОДИНИ, ПОДАЛИ СИГНАЛ ЗА ФИЗИЧЕСКО НАСИЛИЕ В ДЕТСТВОТО: <i>Каза ли на <u>някого</u> за <u>което</u> и <u>да било</u> от тези преживявания? На кого каза?</i>
8.3 Търсене на помощ заради преживяно сексуално насилие в детството	Въпросник за ПНД (www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/vacs/methods.html) ВЪПРОСИ ЗА ЮНОШИ, ПОДАЛИ СИГНАЛ ЗА СЕКСУАЛНО НАСИЛИЕ В ДЕТСТВОТО: <i>Обмисляйки всички случаи на нежелани сексуални контакти, знаел(а) ли си за болница/клиника, полицейско управление, гореща линия за помощ (ЗАМЕНЕТЕ С ПОДХОДЯЩО ЗА ДЪРЖАВАТА КОНКРЕТНО ИМЕ), социална служба (ЗАМЕНЕТЕ С ПОДХОДЯЩО ЗА ДЪРЖАВАТА КОНКРЕТНО ИМЕ) или институция, предоставяща правна помощ, където да потърсиш помощ? Опита ли да потърсиш помощ на някое от тези места заради което и да било от тези преживявания? [МОЖЕ ДА ИМА И ПОСЛЕДВАЩИ ВЪПРОСИ ЗА ВИДА ПОТЪРСЕНА ПОМОЩ]</i> Модул на ДЗИ за насилие (https://dhsprogram.com/What-We-Do/Survey-Types/DHS-Questionnaires.cfm) ВЪПРОСИ ЗА ЮНОШИ, ПОДАЛИ СИГНАЛ ЗА СЕКСУАЛНО НАСИЛИЕ В ДЕТСТВОТО: <i>Обмисляйки преживяното от теб от различните неща, за които говорим, някога опитвал(а) ли си да потърсиш помощ? От кого потърси помощ? А от някой друг?</i> [ЗАПИШЕТЕ ВСИЧКИ СПОМЕНАТИ ОТГОВОРИ, КАТО ИЗПОЛЗВАТЕ КАТЕГОРИИ С КОДОВЕ: РЕЛИГИОЗЕН ВОДАЧ, ЛЕКАР/МЕДИЦИНСКО ЛИЦЕ, ПОЛИЦИЯ, АДВОКАТ, ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ, ДРУГО.]
8.4 Търсене на помощ заради преживяно физическо насилие в детството	Въпросник за ПНД (www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/vacs/methods.html) ВЪПРОСИ ЗА ЮНОШИ, ПОДАЛИ СИГНАЛ ЗА ФИЗИЧЕСКО НАСИЛИЕ В ДЕТСТВОТО: <i>Обмисляйки всички ТЕЗИ ПРЕЖИВЯВАНИЯ, знаел(а) ли си за болница/клиника, полицейско управление, гореща линия за помощ (ЗАМЕНЕТЕ С ПОДХОДЯЩО ЗА ДЪРЖАВАТА КОНКРЕТНО ИМЕ), социална служба (ЗАМЕНЕТЕ С ПОДХОДЯЩО ЗА ДЪРЖАВАТА КОНКРЕТНО ИМЕ) или институция, предоставяща правна помощ, където да потърсиш помощ? Опита ли да потърсиш помощ на някое от тези места заради което и да било от тези преживявания? [МОЖЕ ДА ИМА И ПОСЛЕДВАЩИ ВЪПРОСИ ЗА ВИДА ПОТЪРСЕНА ПОМОЩ]</i> Модул на ДЗИ за насилие (https://dhsprogram.com/What-We-Do/Survey-Types/DHS-Questionnaires.cfm) ВЪПРОСИ ЗА ЮНОШИ, ПОДАЛИ СИГНАЛ ЗА ФИЗИЧЕСКО НАСИЛИЕ В ДЕТСТВОТО: <i>Обмисляйки преживяното от теб от различните неща, за които говорим, някога опитвал(а) ли си да потърсиш помощ? От кого потърси помощ? А от някой друг?</i> [ЗАПИШЕТЕ ВСИЧКИ СПОМЕНАТИ ОТГОВОРИ, КАТО ИЗПОЛЗВАТЕ КАТЕГОРИИ С КОДОВЕ: РЕЛИГИОЗЕН ВОДАЧ, ЛЕКАР/МЕДИЦИНСКО ЛИЦЕ, ПОЛИЦИЯ, АДВОКАТ, ОРГАНИЗАЦИЯ ЗА СОЦИАЛНИ УСЛУГИ, ДРУГО.]

8.5 Получаване на услуги заради преживяно сексуално насилие в детството	Въпросник за ПНД www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/vacs/methods.html) ВЪПРОСИ ЗА ЮНОШИ, ПОДАЛИ СИГНАЛ ЗА СЕКСУАЛНО НАСИЛИЕ: <i>Получи ли помощ за което и да било от тези преживявания от болница/клиника, полицейско управление, гореща линия за помощ, социална служба или институция, предоставяща правна помощ ?</i> [ЗАМЕНИТЕ ГОРЕЩА ЛИНИЯ ЗА ПОМОЩ, СОЦИАЛНА СЛУЖБА И/ИЛИ ИНСТИТУЦИЯ, ПРЕДОСТАВЯЩА ПРАВНА ПОМОЩ, СЪС СЪОТВЕТНИТЕ ИМЕНА ЗА КОНКРЕТНАТА ДЪРЖАВА ВЪЗ ОСНОВА НА СИТУАЦИЯТА В РЕГИОНА.]
Индикатор	Примерни елементи от анкета за проучване за измерване на индикаторите на INSPIRE
8.6 Получаване на услуги заради преживяно физическо насилие в детството	Въпросник за ПНД www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/vacs/methods.html) ВЪПРОСИ ЗА ЮНОШИ, ПОДАЛИ СИГНАЛ ЗА ФИЗИЧЕСКО НАСИЛИЕ: <i>Получи ли помощ за което и да било от тези преживявания от болница/клиника, полицейско управление, гореща линия за помощ, социална служба или правна служба?</i> [ЗАМЕНИТЕ ГОРЕЩА ЛИНИЯ ЗА ПОМОЩ, СОЦИАЛНА СЛУЖБА И/ИЛИ ИНСТИТУЦИЯ, ПРЕДОСТАВЯЩА ПРАВНА ПОМОЩ, СЪС СЪОТВЕТНИТЕ ИМЕНА ЗА КОНКРЕТНАТА ДЪРЖАВА ВЪЗ ОСНОВА НА СИТУАЦИЯТА В РЕГИОНА.]
8.7 Осведоменост за услугите за подкрепа при насилие между юноши	Адаптирано от ПНД www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/vacs/methods.html) ВЪПРОСИ КЪМ ВСИЧКИ ЮНОШИ: <i>Обмисляйки всички видове (нежелан сексуален контакт/ преживявания на физическо насилие), които обсъждахме, знаеш ли за болница/ клиника, полицейско управление, гореща линия за помощ, социална служба или институция, предоставяща правна помощ, в която да потърсиш помощ?</i>
9.1. Нива на непосещаване на училище, основно и прогимназиално образование	Въпросник на ДЗИ за домакинствата https://dhsprogram.com/pubs/pdf/DHSQ7/DHS7_Household_QRE_EN_16Mar2017_DHSQ7.pdf) ВЪПРОСИ ЗА РЕСПОНДЕНТИТЕ НА ВЪЗРАСТ НАД 15 ГОДИНИ ОТНОСНО ВСЯКО ДЕТЕ В ДОМАКИНСТВОТО НА ВЪЗРАСТ НАД 5 ГОДИНИ: <i>(ИМЕ) ходил(а) ли е някога на училище? (ИМЕ) ходила(а) ли е на училище когато и да било през учебната [20xx – 20xx] година? През [тази/онази] учебна година в кой клас [е/беше] (ИМЕ)?</i>
9.2 Отсъствие от училище заради опасения относно безопасността, през изминалия месец и през последните 12 месеца	Основни разширени въпросници на GSHS за модул насилие за 2013 и 2018 г. www.who.int/ncds/surveillance/global-school-student-survey/methodology/en/) ВЪПРОСИ КЪМ ЮНОШИ, КОИТО В МОМЕНТА ХОДЯТ НА УЧИЛИЩЕ: <i>През колко от последните 30 дни не ходи на училище, защото не си се чувствал(а) в безопасност в училище или на път до или от училище?</i>

9.3 Ранно осъществяване на първите сексуални контакти	Основен въпросник на ДЗИ (https://dhsprogram.com/What-We-Do/Survey-Types/DHS-Questionnaires.cfm) ВЪПРОСИ ЗА РЕСПОНДЕНТИ НА ВЪЗРАСТ НАД 15 ГОДИНИ, ПОСОЧИЛИ, ЧЕ СА ИМАЛИ ПОЛОВ АКТ: <i>На колко години беше, когато извърши полов акт за първи път?</i>
9.4 Ранно раждане преди 15 и 18-годишна възраст	Основни въпросници за цени на ДЗИ и МПКИ (http://mics.unicef.org/tools) ВЪПРОСИ ЗА РАЖДАЛИ ЖЕНИ И МОМИЧЕТА НА ВЪЗРАСТ НАД 15 ГОДИНИ: <i>А сега искам да запиша имената на всичките Ви рожби, като започна от първото. На коя дата, месец и година е роден(а) (ИМЕ)?</i> В проучвания без подробен модул за история на ражданията могат да се задават следните въпроси: РАЖДАЛИ РЕСПОНДЕНТИ: <i>На колко години бяхте, когато родихте за първи път?</i>
Индикатор	Примерни елементи от анкета за проучване за измерване на индикаторите на INSPIRE
9.5 Детски брак преди 15 и 18-годишна възраст (ЦУР 5.3.1)	Основен въпросник за жени на ДЗИ (https://dhsprogram.com/What-We-Do/Survey-Types/DHS-Questionnaires.cfm) и основен въпросник на МКПИ за жени (http://mics.unicef.org/tools) ВЪПРОСИ КЪМ ЖЕНИ И МОМИЧЕТА, КОИТО СА СЕ ОМЪЖВАЛИ ИЛИ ЖИВЕЛИ С МЪЖ САМО ВЕДНЪЖ: <i>През кой месец и година започнахте да живеете със своя (съпруг/партньор)?</i> ВЪПРОСИ КЪМ ЖЕНИ И МОМИЧЕТА, КОИТО СА СЕ ОМЪЖВАЛИ ИЛИ ЖИВЕЛИ С МЪЖ ПОВЕЧЕ ОТ ВЕДНЪЖ: <i>А сега искам да Ви задам въпроси за първия Ви (съпруг/партньор). През кой месец и година започнахте да живеете с него?</i> В проучвания като ПНД може да се задават въпроси за възрастта, а не за месеца и годината: ВЪПРОСИ КЪМ ЖЕНИ И МОМИЧЕТА, КОИТО СА СЕ ОМЪЖВАЛИ ИЛИ ЖИВЕЛИ С МЪЖ: <i>На колко години бяхте, когато започнахте да живеете със съпруг или партньор?</i>
9.6 Алкохолни ексцесии на юноши	Стандартно проучване на РПСМ за 2017 г. (www.cdc.gov/healthyyouth/data/yrbs/pdf/2017/2017_yrbs_standard_hs_questionnaire.pdf) ВЪПРОСИ ЗА РЕСПОНДЕНТИТЕ В ЮНОШЕСКА ВЪЗРАСТ: <i>Следващите 2 въпроса са за това колко алкохолни питиета пиеш едно след друго, т.е. в рамките на няколко часа. При първия въпрос, броят на питиетата, за които трябва да отговориш, е различен за момичета и момчета ученици. През колко от последните 30 дни изпи 4 или повече алкохолни питиета едно след друго (ако си момиче) или 5 или повече алкохолни питиета едно след друго (ако си момче)?</i>
9.7 Съприкосновение с учебни планове за превенция и реакция на насилие през последните 12 месеца	Основно разширено проучване на GSHS за 2018 г. (www.who.int/chp/gshs/methodology/en/) ВЪПРОСИ КЪМ ЮНОШИ, КОИТО В МОМЕНТА ХОДЯТ НА УЧИЛИЩЕ: <i>През тази учебна година в някой от часовете преподаваха ли:</i> <i>Как се избягват физически сбивания и насилие?</i> <i>Какво да правиш, ако някой се опита да те принуди да извършиш полов акт?</i> <i>Какво да правиш, ако някой се опитва да те докосне по сексуален начин, когато ти не искаш той да го прави?</i> <i>Как да избягваш тормоз?</i> <i>Какво да правиш, ако някой те тормози или ако видиш, че тормозят някого?</i> <i>Какво да правиш, ако те нападнат физически или ако видиш, че някой е нападнат физически?</i>

Наръчникът на *INSPIRE* е одобрен от следните организации:

